Ref

Ersättning vid arbetsskada

Betänkande av yrkesskadeförsäkringskommittén

SOU
1975:84

Statens Offentliga Utredningar
1975:84
Socialdepartementet

Ersättning vid arbetsskada

Betänkande av yrkesskadeförsäkringskommittén
Stockholm 1975

Omslag Jan Bohman
Göteborgs Offsettryckeri AB
Stockholm 1975
ISBN 91-38-02481-0

Till Statsrådet och chefen för socialdepartementet

Genom beslut den 30 april 1971 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga med uppdrag att företa en översyn av yrkesskadeförsäkringen m. m. Med stöd av bemyndigandet tillkallade departementschefen den 27 maj 1971 såsom utredningsmän dåvarande chefen för försäkringsrådet, generaldirektören Yngve Samuelsson, dåvarande förbundsjuristen hos Landsorganisationen i Sverige Bert Ahlgren, riksdagsmännen Alvar Andersson och Torsten Fredriksson, direktören i Sveriges verkstadsförening Olof Gustafsson, numera förbundssekreteraren i Svenska metallindustriarbetareförbundet Henry Karlsson och numera biträdande direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Inge Svensson. Det uppdrogs åt Samuelsson att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Sedan Ahlgren på därom gjord framställning den 5 juli 1973 entledigats från sitt uppdrag tillkallade departementschefen den 1 oktober 1973 ombudsmannen i Landsorganisationen Håkan Walander att i Ahlgrens ställe vara utredningsman.

Såsom experter åt utredningen tillkallades den 27 maj 1971 numera försäkringsdomaren Lars Dahlström, numera kammarrättslagmannen Leif Ekberg och numera byråchefen i riksförsäkringsverket Arvo Marits, den 11 juni 1974 numera departementsrådet Lars Grönwall och ombudsmannen i Landsorganisationen Göran Karlsson, den 1 december 1974 biträdande direktören i Svenska arbetsgivareföreningen Arne Sandell och den 21 februari 1975 numera t. f. avdelningschefen i riksförsäkringsverket Åke Söderberg.

Byrådirektören i riksförsäkringsverket Ilmar Norman har biträtt med erforderliga kostnadsberäkningar. F. d. överläkaren vid Södersjukhusets yrkesmedicinska avdelning docenten Åke Nyström har medverkat som medicinsk rådgivare vid utformningen av yrkesskadebegreppet.

Den 27 oktober 1971 förordnades numera rådmannen Carl Odencrants att vara sekreterare åt utredningen och byrådirektören i riksförsäkringsverket Jarl-Erik Wallenberg att vara biträdande sekreterare. Experten Ekberg har deltagit vid utarbetandet av förevarande betänkande. Kammarrättsfiskalen Lars-Göran Hessmark har biträtt vid utformningen av lagförslaget.

Utredningsmännen har antagit benämningen yrkesskadeförsäkringskommittén.

I augusti 1972 avlämnade kommittén ett delbetänkande (Ds S 1972:3) med förslag till decentraliseringsåtgärder rörande yrkesskadeförsäkringen m. m. Förslaget innebar bl. a. att sjukersättningsärendena enligt yrkesskadeförsäkringslagen i första instans flyttades från riksförsäkringsverket till

de allmänna försäkringskassorna.

Vid sitt fortsatta utredningsarbete har kommittén inriktat sig på sin huvuduppgift att göra en fullständig genomgång av hela lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring. I förevarande betänkande lägger kommittén fram förslag till en ny lag. Den nya lagen kallar kommittén lag om arbetsskadeförsäkring. I ett senare betänkande avser kommittén att behandla återstående utredningsuppgifter, vilka gäller frivillig yrkesskadeförsäkring, frågan hur man skall förfara med äldre skadefall vid den nya lagstiftningens införande samt översyn av militärersättningsförordningen och en rad hithörande författningar om ersättning av statsmedel och krigsförsäkringen för sjömän. Även översyn av vissa andra författningar med anknytning till det nu framlagda lagförslaget återstår.

Under förevarande utredningsetapp har samråd ägt rum med riksförsäkringsverket, arbetarskyddsstyrelsen och medicinsk expertis på olika områden.

Kontakt har vidare tagits med bl. a. skadeståndskommittén, pensionskommittén, yrkesskadestatistikutredningen och utredningen rörande besvärsorganisationen inom socialförsäkringen m. m.

Kommittén har i maj 1974 studerat den norska yrkesskadeförsäkringslagstiftningen vid besök på rikstrygdeverket i Oslo. Kontakt har också hållits med den i år tillkallade norska yrkesskadetrygdutredningen.

Under sitt arbete har kommittén efter remiss avgett yttranden över sjukpenningutredningens betänkande Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m. (SOU 1972:60), av utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. avgivna betänkanden Värnpliktsförmåner (SOU 1972:68), Värnpliktigas ekonomiska och sociala situationer (SOU 1972:69) och Civilförsvarsförmåner (SOU 1973:40), skadeståndskommitténs betänkande Skadestånd vid personskada (SOU 1973:51) samt trafikskadeutredningens betänkande Trafikskadeersättning (SOU 1974:87).

Kommittén får härmed överlämna betänkandet Ersättning vid arbetsskada.

Förslaget är enhälligt.

Stockholm i oktober 1975.

Yngve Samuelsson

Alvar Andersson *Torsten Fredriksson* *Olof Gustafsson*

Henry Karlsson *Inge Svensson* *Håkan Walander*

/Leif Ekberg
Carl Odencrants
Jarl-Erik Wallenberg

Innehåll

Sammanfattning 9
Lagförslag 15
1 *Utredningsuppdraget* 29
1.1 Utredningsdirektiven 29
1.2 Ändrat utgångsläge 32
1.3 Till kommittén överlämnade handlingar 33

2 *Några historiska data* 35

3 *Gällande bestämmelser m. m.* 41
3.1 Yrkesskadeförsäkringen 41
3.2 Den allmänna försäkringen 46
3.2.1 Sjukförsäkringen 46
3.2.2 Folkpensioneringen 48
3.2.3 Tilläggspensioneringen 51
3.2.4 Den allmänna försäkringens finansiering 53
3.3 Samordningsbestämmelser 54
3.4 Trygghetsförsäkringen 54
3.5 Skadeståndsrätten 57
3.6 Konventioner rörande yrkesskadeförsäkring m. m. 58
3.6.1 Internationella konventioner om minimistandard inom yrkesskadeförsäkringen 58
3.6.2 Internationella konventioner om utländska medborgares likabehandling med ett lands egna medborgare 61
3.6.3 Konventioner mellan Sverige och vissa andra stater 62
3.7 Nordisk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring 63
3.8 Vissa statistiska uppgifter 70

4 *Allmänna överväganden* 75

5 *Begreppet yrkesskada m. m.* 81
5.1 Gällande lagstiftning 81
5.2 Utvecklingen av lagstiftningen om yrkesskadebegreppet ... 82
5.3 Av kommittén företagen enkät 88
5.4 Kommitténs överväganden angående yrkesskadebegreppet . 88
5.4.1 Inledande synpunkter 88

5.4.2 Begreppet olycksfall i arbetet ... 88
5.4.3 Färdolycksfall ... 89
5.4.4 Begreppet yrkessjukdom ... 89
5.4.4.1 Reformkrav ... 90
5.4.4.2 Olika alternativ för yrkessjukdomsbegreppets utformning ... 91
5.4.4.3 Synpunkter på valet av allmän regel eller sjukdomsförteckning ... 92
5.4.4.4 Synpunkter på yrkessjukdomsbegreppets avgränsning ... 94
5.5 Frågor rörande orsakssamband ... 96
5.5.1 Utvecklingen till den nuvarande bevisregeln ... 96
5.5.2 Kommittén ... 97
5.5.2.1 Allmänna överväganden ... 97
5.5.2.2 Försäkringsorganens utredningsplikt ... 99
5.5.2.3 Farlighetsbedömningen ... 100
5.5.2.4 Information om sambandsreglerna ... 101

6 *Ersättning för inkomstförlust* ... 103
6.1 Nuvarande ordning ... 103
6.1.1 Ersättning vid sjukdom ... 103
6.1.2 Ersättning vid invaliditet ... 103
6.1.2.1 Invaliditetsbedömningen ... 103
6.1.2.2 Kompensationsnivån ... 110
6.1.2.3 Utbyte av livränta till engångsbelopp ... 111
6.1.2.4 Omprövning av periodisk förmån ... 111
6.1.2.5 Värdesäkring av livräntor ... 113
6.1.2.6 Samordning med den allmänna pensioneringen ... 114
6.1.3 Den årliga arbetsförtjänsten ... 114
6.2 Kommitténs överväganden ... 115
6.2.1 Kompensationsnivån ... 115
6.2.2 Samordningstiden ... 116
6.2.3 Invaliditetsbedömningen ... 117
6.2.4 Livräntans bestämmande ... 122
6.2.5 Omprövning av livränta ... 122
6.2.6 Utbyte av livränta mot engångsbelopp ... 124
6.2.7 Vårdbidrag ... 126
6.2.8 Samordning mellan yrkesskadelivränta och förtidspension ... 126
6.2.9 Huvudprincip om ersättningsunderlaget ... 128
6.2.9.1 Sjukpenning ... 129
6.2.9.2 Livränta ... 129
6.2.10 Ersättningsunderlagets övre och nedre gräns ... 131
6.2.11 Uppräkning av ersättningsunderlaget för unga yrkesskadade ... 133
6.2.12 Ersättningsunderlaget för studerande ... 134

7 *Åldersförmåner vid yrkesskada* 137
7.1 Utgångsläget 137
7.2 Kommitténs förslag 140

8 *Ersättning vid dödsfall* 143
8.1 Livränta till efterlevande 143
8.1.1 Ersättningsberättigade personer 143
8.1.2 Förmånernas storlek 147
8.2 Begravningshjälp 153

9 *Yrkesskadeskyddets administration* 155
9.1 Nuvarande ordning 155
9.1.1 Inledning 155
9.1.2 Yrkesskadeförsäkringen 156
9.1.3 Den allmänna försäkringen 157
9.2 Kommitténs överväganden 159
9.2.1 Decentralisering till försäkringskassorna 159
9.2.2 Handläggningen enligt den nya ordningen 161
9.2.3 Tillsynsverksamheten 162
9.2.4 Personella konsekvenser m. m. 163

10 *Yrkesskadeförsäkringens finansiering* 165
10.1 Gällande bestämmelser m. m. 165
10.2 Kostnadsutveckling 166
10.3 Finansiering 167

11 *Specialmotivering* 169
11.1 Förslaget till lag om arbetsskadeförsäkring 169
11.2 Förslaget till förordning om arbetsskada framkallad av smitta 190

Sammanfattning

I detta betänkande redovisar yrkesskadeförsäkringskommittén resultatet av sin översyn av huvudförfattningen på yrkesskadeförsäkringsområdet, lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring (YFL). Betänkandet avser endast den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen. Frågan om en revision av den frivilliga försäkringen enligt YFL, liksom krigsförsäkringen för sjömän samt militärersättningsförordningen och andra hithörande författningar om ersättning av statsmedel, kommer att behandlas i ett följande betänkande.

Kommitténs förslag innebär att yrkesskadeskyddet även i fortsättningen skall ges inom en fristående socialförsäkringsgren och lagtekniskt regleras i en särskild försäkringslag. Den föreslagna lagen bygger i huvudsak på samma principer som den nuvarande lagen även om betydande förändringar föreslås i åtskilliga avseenden. De förmåner som lagen tillförsäkrar en skadad är till sin typ i stort sett desamma som nu men de har i materiellt hänseende inriktats på att i princip försätta den skadade i samma ekonomiska situation som om han inte skadats. Som en följd av denna målsättning blir skyddet enligt förslaget kraftigt förstärkt. Kommittén har samtidigt sökt att anpassa försäkringsförmånerna efter det skydd som andra ersättningsformer, bl. a. trygghetsförsäkringen, ger.

I fråga om yrkesskadeskyddets omfattning föreslås att varje arbetstagare liksom hittills skall vara försäkrad enligt lagen. Släktskap skall inte längre utgöra hinder för försäkringsskydd. Det nuvarande undantaget för vissa familjemedlemmar föreslås således slopat. Likaså utvidgas skyddet för elever till att avse i princip varje elev som efter fullgjord skolplikt bedriver studier, såvida han är berättigad till studiestöd enligt studiestödslagen eller endast på grund av bestämmelse om behovsprövning är utesluten från sådan förmån.

Den föreslagna lagen bygger på grundsatsen att skador till följd av arbetet motiverar en rätt till högre ersättning för uppkommen ekonomisk förlust än andra skador. För avgränsning av lagens tillämpningsområde är det därför väsentligt att yrkesskadebegreppet blir bestämt på sådant sätt att alla skador som kan hänföras till arbetet eller arbetsförhållandena verkligen blir omfattade av lagen. Bestämningen bör göras så flexibel att den i takt med nya vetenskapliga rön kan fånga in utvecklingen på ett säkert och snabbt sätt. Kommittén föreslår därför att den nuvarande förteckningen över ersättningsgrundande yrkessjukdomar slopas och att yrkesskadebegreppet i stället avgränsas med en allmän regel av innebörd att varje skada (utöver olycksfall) som uppstått till följd av skadlig inverkan i arbetet skall anses

som yrkesskada. Eventuella farhågor för att en allmän regel skulle kunna innebära oklarhet om försäkringens räckvidd bör inte överdrivas. Tämligen snart utvecklar praxis en rad typfall som ger stadga åt tolkningen. Den föreslagna regeln innebär en icke oväsentlig utvidgning av försäkringens tillämpningsområde. För en del mera svårbedömbara skadefall som förs in under lagen föreslås en strängare bevisregel för fastställande av samband mellan skadlig inverkan och sjukdom. I den mån reumatologisk sjukdom eller annan sjukdom i ryggrad eller leder eller psykisk eller psykosomatisk sjukdom inte redan omfattas av YFL – så är fallet om sjukdomen föranletts av olycksfall, ämne eller energistrålning, vibrationer eller skakningar – skall för orsakssamband krävas att övervägande skäl talar för samband. Eljest gäller nuvarande lindrigare bevisregel som innebär att samband föreligger såvida inte betydligt starkare skäl talar däremot.

I fråga om rätten till sjukvårdsersättning innebär förslaget endast vissa jämkningar i vad nu gäller. Konvalescentvård inom riket föreslås bli ersättningsberättigad. I överensstämmelse med motsvarande bestämmelse i lagen om allmän försäkring (AFL) förordas att läkarvård och tandvård bekostas av yrkesskadeförsäkringen endast under förutsättning att vården lämnas genom den offentliga vården eller av läkare eller tandläkare som är ansluten till den allmänna sjukförsäkringen.

Livräntans centrala funktion att kompensera för inkomstbortfall renodlas i förslaget genom anknytning till de principer som gäller för invaliditetsbedömningen inom den allmänna försäkringen. Det blir alltså i fortsättningen den reella nedsättningen i den försäkrades förmåga att bereda sig inkomst genom förvärvsarbete och inte den medicinska defekten som sådan som grundar rätt till livränta. Till skillnad från den allmänna pensioneringen skall invaliditeten inte bindas till vissa bestämda invaliditetsgrader. Med hänsyn till bl. a. det skydd som trygghetsförsäkringen ger har kommittén inte funnit skäl att föra in någon särskild rätt till ersättning för lyte och men i den nya lagen. Den nedre gränsen för rätt till livränta föreslås bli satt vid en nedsättning av arbetsförmågan med 1/15 mot f. n. 1/10.

Ersättningen för inkomstförlust vid sjukdom och eljest vid nedsättning eller förlust av arbetsförmågan föreslås kraftigt förstärkt, framför allt genom införandet av en 100-procentig kompensationsnivå. Hel sjukpenning skall alltså motsvara 1/365 av årsinkomsten och livräntan skillnaden mellan den inkomst som den skadade skulle haft om han inte skadats och den inkomst som han trots skadan kan beräknas komma att få. Sjukpenning och livränta skall kunna ersätta inkomstförlust upp till samma tak som gäller inom AFL eller 7,5 basbelopp. Som underlag för beräkning av sjukpenning och livränta skall i princip läggas den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst enligt AFL eller, om han inte är sjukpenningförsäkrad, den inkomst som skulle ha utgjort sjukpenninggrundande inkomst för honom enligt nämnda lag. Ersättningsunderlaget skall dock alltid beräknas till minst 4 500 kr. För försäkrad som ej fyllt 25 år när skadan inträffade föreslås särskilda regler för beräkning av livränteunderlaget som tar sikte på hans sannolika inkomster vid 25 års ålder som frisk. För studerande skall livränteunderlaget under beräknad utbildningstid utgöras av den inkomst som han sannolikt skulle ha fått om han vid tiden då skadan inträffade hade avbrutit utbildningen och börjat förvärvsarbeta. För tid efter utbildningstidens slut skall livränteunderlaget utgö-

ras av den inkomst av förvärvsarbete, som han sannolikt skulle haft om skadan ej inträffat.

Genom anknytning till basbeloppet görs utgående livränta värdebeständig. Kommittén uttalar sig till förmån för att livräntan även görs standardbeständig men avstår – med hänsyn till det arbete som pågår inom pensionskommittén – från att själv lägga fram något förslag i denna fråga. Liksom hittills får livränta på begäran av den försäkrade bytas ut mot engångsbelopp om skäl föreligger till det. Engångsbeloppet skall motsvara den utbytta livräntans kapitalvärde enligt särskilda grunder. Ersättning som är av väsentlig betydelse för den försäkrades försörjning skall utgå som livränta, om inte särskilda skäl talar mot det. Vidgade möjligheter till omprövning av beslut om livränta föreslås, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet.

Det nuvarande vårdbidraget inom yrkesskadeförsäkringen föreslås slopat. Anledningen är bl. a. utbyggnaden av tilläggsförmånerna till folkpension genom handikappersättningen samt tillkomsten av trygghetsförsäkringen.

Även efterlevandeskyddet föreslås förstärkt. Begravningshjälpen höjs till 30 % av basbeloppet för den månad under vilken dödsfallet inträffade. Efterlevandelivränta till änka och med änka jämställd kvinna föreslås utgå med belopp som motsvarar 45 % av den avlidnes årsinkomst eller 40 % om hon har barn som är berättigat till livränta. Barnlivränta skall i princip motsvara 20 % av den avlidnes årsinkomst om den försäkrade efterlämnar änka eller med änka jämställd kvinna. I annat fall utgör livräntan 40 % för det första barnet och 20 % för ettvart av de följande. När det gäller änkor under 50 år eller utan barn under 16 år har reglerna utformats efter mönster av motsvarande regler inom folkpensioneringen. Ett system med en successiv avtrappning av skyddet med 1/15 för varje år, som vid mannens död eller den tidpunkt då yngsta barnet fyller 16 år fattas i änkans ålder till 50, föreslås alltså. Detta betyder att en änka som inte har barn under 16 år och som inte fyllt 36 år inte får någon änkelivränta.

Nuvarande rätt för änkling att efter skälighetsprövning få livränta föreslås slopad. Detsamma gäller rätten för frånskild man att få efterlevandelivränta. Däremot överförs den nuvarande rätten för frånskild kvinna att inom ramen för den avlidnes lagstadgade underhållsskyldighet få efterlevandelivränta. Även här uppställs krav på att kvinnan antingen fyllt 36 år vid mannens död eller har barn under 16 år som vid mannens död stadigvarande vistades hos henne eller i anledning av dödsfallet överflyttades till henne. Någon avtrappningsregel med femtondelar föreslås inte eftersom underhållsbidragen som regel utgår med jämförelsevis låga belopp och någon nämnvärd tröskeleffekt därför inte uppstår.

Den nuvarande rätten till föräldralivränta förs över till den nya lagen men maximeras till 20 % av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Ingen ändring föreslås i nuvarande system att yrkesskadeförsäkringen skall vara samordnad med den allmänna sjukförsäkringen på så sätt att sjukförsäkringen i princip svarar för sjukvårdsersättning och sjukpenning t. o. m. 90 dagen efter den då yrkesskadan inträffade. Samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna försäkringen skall emellertid fördjupas i olika avseenden. Redan har nämnts att invaliditetsbedömningen föreslås följa samma regler som inom förtidspensioneringen. Som redovisas

i det följande föreslås en vidgad samordning i administrativt hänseende. Till detta kommer att samordningen mellan den allmänna pensioneringens förmåner och yrkesskadelivräntor föreslås ske i en omvänd ordning mot vad som nu gäller. Den allmänna försäkringens förmåner – folkpension och tilläggspension – skall alltså såväl när det gäller den försäkrade som hans efterlevande svara för det grundläggande skyddet även i yrkesskadefallen och yrkesskadelivränta skall utgå som ett komplement. Livräntan skall därvid täcka den del av inkomstförlusten som inte ersätts av allmän pension så att förmånerna sammanlagt motsvarar 100 % av den genom yrkesskadan föranledda inkomstförlusten.

Egenlivräntor föreslås utgå till dess att den skadade fyller 65 år. För att tillförsäkra honom i princip samma åldersförmåner som han skulle haft om han inte blivit skadad föreslås att livränta i viss utsträckning skall bli pensionsgrundande. För att tillgodose sådana yrkesskadade som har dåligt pensionsskydd eller inget pensionsskydd alls föreslås en garantiregel av innebörd att livräntan – tillsammans med pensionsförmånen eller, då sådan inte utgår, livräntan ensam – skall utgå med 65 % av sitt bruttobelopp fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år och vara livsvarig.

I administrativt hänseende föreslås att yrkesskadeförsäkringen decentraliseras i sin helhet till de allmänna försäkringskassorna. Därigenom fullföljer man den decentralisering som på kommitténs förslag påbörjades år 1973 i fråga om vissa sjukersättningsärenden. Främst av praktiska skäl förordas att ärenden på vilka äldre bestämmelser fortfarande skall äga tillämpning alltjämt skall handläggas centralt av riksförsäkringsverket. Huruvida dessa ärenden så småningom skall flyttas från verket till någon annan instans är en fråga som enligt kommittén får bedömas sedan viss erfarenhet vunnits av den nya lagstiftningen. För att garantera en kvalificerad handläggning förordas att ärenden angående livränta till den försäkrade skall avgöras av pensionsdelegation. Detsamma föreslås gälla sjukersättningsärenden då skadan inte föranletts av olycksfall.

Frågan om vilken besvärsordning som skall gälla för ärenden enligt såväl äldre som ny lagstiftning behandlas av utredningen rörande besvärsorganisationen inom socialförsäkringen m. m.

Försäkringen föreslås finansierad genom årliga arbetsgivaravgifter i överensstämmelse med vad nu gäller. Kommitténs förslag medför den närmaste tiden efter den nya lagens ikraftträdande mindre kostnadsökningar. På lång sikt kan kostnadsminskningar på drygt 100 milj. kr. per skadeår beräknas uppkomma. Dessa kan framför allt härledas till slopandet av rätten till livränta vid 65 års ålder och till de nya samordningsreglerna. Genom förslagen om åldersförmåner till de yrkesskadade inom tilläggspensioneringen kommer minskningen i realiteten inte att gå ut över de försäkrade. I sammanhanget bör man också hålla i minnet trygghetsförsäkringens förmåner i fråga om menersättning. Någon ändring av nuvarande avgiftsuttag föreslås inte.

Genom det nya yrkesskadebegreppet och den nya invaliditetsbedömningen kommer yrkesskada enligt den föreslagna lagen inte att sammanfalla med yrkesskada enligt gällande lagstiftning. Främst på grund härav har kommittén stannat för en annan benämning av den nya lagens skadebegrepp, nämligen arbetsskada. I överensstämmelse härmed föreslås att den nya lagen

kallas lag om arbetsskadeförsäkring.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1977. Nuvarande bestämmelser skall fortfarande tillämpas på skador som hänför sig till tiden före denna tidpunkt. Frågan hur man i olika hänseenden skall förfara med de äldre skadefallen vid införandet av den nya lagen skall övervägas under det fortsatta utredningsarbetet.

1 Förslag till Lag om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrives följande.

1 kap. Inledning

1 § Arbetstagare är försäkrad för arbetsskada enligt denna lag.

Arbetsskadeförsäkringen handhas av riksförsäkringsverket, de allmänna försäkringskassorna och de lokala myndigheter som regeringen bestämmer.

2 § Med arbetstagare jämställes vid tillämpning av denna lag

1. den som efter fullgjord skolplikt studerar, om han är berättigad till studiestöd enligt studiestödslagen (1973:349) eller endast på grund av bestämmelse om behovsprövning är utesluten från sådan förmån,

2. den som deltager i

arbetsmarknadsutbildning som avses i arbetsmarknadskungörelsen (1966:368),

arbetsprövning eller arbetsträning som anordnas av staten, kommun eller landstingskommun,

praktisk yrkesorientering inom grundskolan eller särskolan,

3. den som från och med kvartalet efter det han har fyllt 16 år undervisas i särskolans yrkesskola.

Regeringen får föreskriva att även annan studerande skall jämställas med arbetstagare.

2 kap. Om arbetsskada

1 § Med arbetsskada förstås i denna lag skada till följd av

1. olycksfall i arbetet,

2. annan skadlig inverkan i arbetet.

Olycksfall vid färd till eller från arbetsstället räknas som olycksfall i arbetet, om färden föranleddes av och stod i nära samband med anställningen.

Skada enligt första stycket 2 som har framkallats av smitta anses som arbetsskada i den mån regeringen föreskriver det.

2 § Vid olycksfall i arbetet skall skada som försäkrad har ådragit sig anses vara orsakad av olycksfallet, om ej betydligt starkare skäl talar mot det. Motsvarande gäller om försäkrad har varit utsatt för annan skadlig inverkan i arbetet, såvida ej annat följer av andra stycket.

Har försäkrad som utsatts för skadlig inverkan enligt 1 § första stycket 2 ådragit sig reumatologisk sjukdom eller annan sjukdom i ryggrad eller leder eller psykisk eller psykosomatisk sjukdom, skall sjukdomen anses vara orsakad av den skadliga inverkan, om övervägande skäl talar för det. Har den skadliga inverkan framkallats av ämne eller energistrålning eller, när det är fråga om sjukdom i ryggrad eller leder, av vibrationer eller skakningar, gäller dock vad som sägs i första stycket.

3 § Med skada förstås personskada och skada på protes eller annat sådant hjälpmedel som var i bruk för sitt ändamål.

4 § Arbetsskada som avses i 1 § första stycket 2 anses ha inträffat den dag då skadan visade sig.

3 kap. Ersättning vid sjukdom

Förmåner under samordningstid

1 § Den som är sjukförsäkrad enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring har vid arbetsskada rätt till samma förmåner från sjukförsäkringen som vid annan sjukdom under en tid av 90 dagar efter det skadan inträffade, dock längst till den dag, då skadan medför rätt till livränta, eller till och med den dag, då rätten till sjukpenning upphör enligt 3 kap. 3 § första stycket andra punkten nämnda lag (samordningstid).

2 § Är försäkrad som avses i 1 § ej berättigad till sjukpenning från sjukförsäkringen, har han under samordningstiden rätt till sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen med samma belopp som skulle ha utgått från sjukförsäkringen, om han hade varit sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring. Detta gäller dock ej försäkrad som avses i 1 kap. 2 § denna lag och ej heller arbetstagare som enligt 3 kap. 16 § första stycket lagen om allmän försäkring har undantagits från rätt till sjukpenning vid sjukdom.

3 § Den som ej är sjukförsäkrad enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring har vid arbetsskada rätt att under samordningstiden få samma förmåner från arbetsskadeförsäkringen som skulle ha utgått, om 2 och 3 kap. nämnda lag hade varit tillämpliga på honom.

4 § I den mån ersättning ej utgår enligt 1–3 §§ ersätter arbetsskadeförsäkringen nödvändiga kostnader under samordningstiden för

1. sjukvård utom riket,
2. tandvård,
3. särskilda hjälpmedel.

Förmåner efter samordningstid

5 § Arbetsskadeförsäkringen ersätter nödvändiga kostnader efter samordningstidens slut för

1. läkarvård,
2. tandvård,
3. sjukvårdande behandling som har ordinerats av läkare,
4. sjukhusvård,
5. konvalescentvård,
6. läkemedel,
7. särskilda hjälpmedel.

6 § Vid sjukdom, som efter samordningstidens slut med minst hälften sätter ned den försäkrades förmåga att bereda sig inkomst genom arbete, utgår sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen.

Saknar den försäkrade förmåga att bereda sig inkomst, utges hel sjukpenning. I annat fall utges halv sjukpenning.

Hel sjukpenning utgör för dag en trehundrasextiofemtedel av den försäkrades sjukpenningunderlag enligt 7 §. Sjukpenningen avrundas till närmaste hela krontal.

7 § Sjukpenningunderlag utgöres av

1. för den som när arbetsskadan inträffade var sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring: hans sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. 2 § nämnda lag,

2. för den som när arbetsskadan inträffade ej var sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen om allmän försäkring men likväl hade inkomst av förvärvsarbete: den inkomst som skulle ha utgjort sjukpenninggrundande inkomst för honom enligt 3 kap. 2 § nämnda lag, om han hade varit sjukpenningförsäkrad när skadan inträffade, dock lägst 4 500 kronor,

3. för studerande som avses i 1 kap. 2 §: hans livränteunderlag enligt 4 kap.

Bestämmelserna i 4 kap. 8 § äger motsvarande tillämpning i fråga om sjukpenningunderlag. Sjukpenningunderlaget får ej beräknas till högre belopp än som motsvarar sju och en halv gånger det basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen om allmän försäkring som gällde vid årets ingång.

8 § Sjukpenning för dag då den försäkrade erhåller sjukhusvård eller konvalescentvård minskas med belopp som sägs i 3 kap. 4 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Gemensamma bestämmelser

9 § Läkarvård och tandvård inom riket bekostas av arbetsskadeförsäkringen under förutsättning att den lämnas inom den offentliga vården eller av läkare eller tandläkare som är ansluten till sjukförsäkringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Konvalescentvård bekostas av arbetsskadeförsäkringen under förutsätt-

ning att den lämnas på konvalescenthem som har tagits upp på förteckning som fastställes av riksförsäkringsverket.

10 § I kostnad för vård m. m. enligt 4 eller 5 § inräknas nödvändiga utgifter för resor.

4 kap. Ersättning vid bestående nedsättning av arbetsförmågan

Allmänna grunder för ersättning

1 § Försäkrad, som till följd av arbetsskada har fått sin förmåga att bereda sig inkomst genom arbete nedsatt med minst en femtondel sedan av skadan orsakad sjukdom upphört, har enligt vad som sägs nedan rätt till ersättning i form av livränta för den inkomstförlust som uppkommer. Livränta utgår dock ej om förlusten för år räknat understiger en fjärdedel av basbeloppet.

2 § Livränta beräknas på den försäkrades livränteunderlag enligt 5–11 §§ och utgår med så stor andel av detta som motsvarar graden av nedsättningen av hans förmåga att bereda sig inkomst genom arbete.

3 § Den försäkrades förmåga att bereda sig inkomst genom arbete skall bedömas med beaktande av vad som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och andra sådana omständigheter.

I fråga om äldre försäkrad skall främst tagas hänsyn till hans förmåga och möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som han har utfört tidigare eller genom annat lämpligt arbete som är tillgängligt för honom.

4 § Livränta utgår längst till den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år, om ej annat följer av andra stycket.

Från och med den månad som sägs i första stycket utgår livränta endast i den mån den försäkrade icke har rätt till ålderspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring med belopp som uppgår till minst 65 procent av livräntebeloppet.

Börjar ålderspension utgå tidigare eller senare än från och med den månad under vilken den försäkrade fyller 65 år, skall livränta enligt andra stycket utgå med det belopp som skulle ha utgivits, om hel ålderspension hade börjat uppbäras från och med nämnda månad.

Livränteunderlag

5 § För den som när arbetsskadan inträffade var sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring utgöres livränteunderlaget av hans sjukpenninggrundande inkomst enligt 3 kap. 2 § nämnda lag vid den tidpunkt från vilken livräntan skall utgå.

6 § För den som när arbetsskadan inträffade ej var sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring men likväl hade inkomst av förvärvsarbete utgöres livränteunderlaget av den inkomst som skulle ha utgjort sjukpenninggrundande inkomst för honom enligt 3 kap. 2 § nämnda lag, om han hade varit sjukpenningförsäkrad när skadan inträffade, dock lägst 4 500 kronor.

7 § Som livränteunderlag får läggas annan högre inkomst av förvärvsarbete än den som anges i 5 eller 6 §, om särskilda skäl talar för det.

8 § Inkomst som enligt 11 kap. 7 § lagen (1962:381) om allmän försäkring har undantagits från försäkringen för tilläggspension inräknas i livränteunderlaget utan hinder av 3 kap. 2 § första stycket fjärde punkten samma lag.

9 § Hade den försäkrade ej fyllt 25 år när skadan inträffade, skall livränteunderlaget för tiden efter det han uppnår den åldern utgöras av den inkomst som han med hänsyn till sin sysselsättning då skadan inträffade sannolikt skulle ha haft vid 25 års ålder, om skadan ej hade inträffat.

Första stycket äger motsvarande tillämpning på försäkrad som när skadan inträffade ej hade fyllt 21 år beträffande livränteunderlaget för tiden mellan 21 och 25 års ålder samt på försäkrad som när skadan inträffade ej hade fyllt 18 år beträffande livränteunderlaget för tiden mellan 18 och 21 års ålder.

10 § För studerande som avses i 1 kap. 2 § utgöres livränteunderlaget för beräknad utbildningstid av den inkomst som han sannolikt skulle ha fått, om han vid tiden då skadan inträffade hade avbrutit utbildningen och börjat förvärvsarbeta. Livränteunderlaget för tid efter utbildningstidens slut utgöres av den inkomst av förvärvsarbete som den försäkrade sannolikt skulle ha haft, om skadan ej hade inträffat.

Livränteunderlag enligt första stycket får ej beräknas till lägre belopp än vad som motsvarar två gånger basbeloppet för tid före 21 års ålder, två och en halv gånger basbeloppet för tid mellan 21 och 25 års ålder och tre gånger basbeloppet för tid från och med 25 års ålder.

11 § Vid beräkning av livränteunderlag bortses från belopp som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet vid ingången av det år under vilket livräntan skall börja utgå.

Utbyte mot engångsbelopp

12 § Livränta får efter ansökan av den försäkrade helt eller delvis bytas ut mot engångsbelopp, om skäl föreligger till det. Engångsbelopp skall motsvara den utbytta livräntans kapitalvärde enligt grunder som regeringen fastställer.

Ersättning som är av väsentlig betydelse för den försäkrades försörjning skall utgå som livränta, om icke särskilda skäl talar mot det.

Omprövning av livränta

13 § Beslut om livränta skall omprövas, om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Livränta för förfluten tid får dock ej minskas eller dragas in.

5 kap. Ersättning vid dödsfall

Begravningshjälp

1 § Har försäkrad avlidit till följd av arbetsskada, utgår begravningshjälp med belopp som motsvarar 30 procent av basbeloppet vid tiden för dödsfallet.

Livräntor till efterlevande

2 § Har försäkrad avlidit till följd av arbetsskada, utgår livräntor till hans efterlevande enligt bestämmelserna nedan.

Uppbar den försäkrade livränta enligt 4 kap. med anledning av förlust av arbetsförmågan till följd av skadan, grundas livränta efter honom på hans egen livränta. Livränta efter annan försäkrad grundas på vad som enligt 4 kap. skulle ha utgjort livränta till honom vid förlust av arbetsförmågan, om sådan livränta skulle ha börjat utgå vid tiden för dödsfallet. Var i detta fall den försäkrades inkomst av förvärvsarbete högre än den sjukpenninggrundande inkomst som skulle ha ingått i hans livränteunderlag, skall detta i den delen i stället grundas på den högre inkomsten, om skäl föreligger till det.

Till grund för beräkning av livränta till efterlevande lägges även pension, livränta eller annan ersättning som utgick till den försäkrade med anledning av tidigare arbetsskada, i den mån det är skäligt.

Änka

3 § Änka efter försäkrad har rätt till livränta, om hon

1. har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år, som vid den försäkrades död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan, eller
2. hade fyllt 36 år vid den försäkrades död.

Upphör rätt till livränta enligt första stycket 1 skall vid bedömning av rätt till livränta enligt 2 anses som om den försäkrade avled vid den tidpunkt, då rätten till livränta enligt 1 upphörde.

4 § Livränta till änka utgår med belopp som, när den försäkrade efterlämnar barn som har rätt till livränta efter honom enligt denna lag, motsvarar 40 och i annat fall 45 procent av ersättningsunderlag som sägs i 2 §.

Livränta enligt 3 § första stycket 2 till änka som ej hade fyllt 50 år vid den försäkrades död eller vid den tidpunkt som avses i 3 § andra stycket minskas med en femtondel för varje år som då återstod till 50 års ålder.

5 § Änkas rätt till livränta upphör, om hon ingår äktenskap eller avsevärd tid lever samman med man under äktenskapsliknande förhållanden. Upplöses äktenskapet eller upphör sammanlevnaden inom fem år, skall livräntan börja utgå på nytt.

Med änka jämställd kvinna

6 § Kvinna, som vid försäkrads död

1. stadigvarande sammanbodde med den försäkrade och
   hade varit gift med honom eller
   hade eller haft barn med honom eller
   var havande med barn till honom eller
2. eljest levde samman med den försäkrade sedan avsevärd tid under äktenskapsliknande förhållanden,

jämställes med änka i fråga om rätt till livränta, om varken den försäkrade eller kvinnan var gift.

7 § Om kvinna som avses i 6 § har rätt till underhållsbidrag från förutvarande make, minskas livräntan till henne med belopp som svarar mot bidraget. Motsvarande gäller om kvinnan som efterlevande till denne har rätt till livränta, pension i annan form än folkpension eller tilläggspension, skadestånd eller annan sådan ersättning som upphör att utgå, om hon ingår nytt äktenskap. Avdrag göres även för livränta efter man med vilken kvinnan tidigare har levt samman under äktenskapsliknande förhållanden.

Frånskild kvinna

8 § Var försäkrad vid sin död skyldig att utge periodiskt underhållsbidrag till förutvarande hustru, har hon enligt vad som sägs nedan rätt till livränta med belopp som svarar mot bidraget, om hon

1. har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år, som vid den försäkrades död stadigvarande vistades i dennes hem eller hos henne, eller
2. hade fyllt 36 år vid den försäkrades död.

Livränta enligt första stycket får, när den försäkrade efterlämnar barn som har rätt till livränta efter honom enligt denna lag, motsvara högst 40 och i annat fall högst 45 procent av ersättningsunderlag som sägs i 2 §.

Bestämmelserna i 3 § andra stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om livränta till frånskild kvinna.

Barn

9 § Barn till avliden försäkrad har rätt till livränta för tid till och med den månad under vilken barnet fyller 19 år. Om barnet efter den tidpunkten till följd av sjukdom eller annan dylik orsak ej kan försörja sig, utgår livräntan även för sådan tid, dock längst till och med den månad under vilken barnet fyller 21 år.

Hade den försäkrade genom avtal som sägs i 7 kap. 7 § andra stycket föräldrabalken åtagit sig att till barn utom äktenskap utge underhållsbidrag

i form av engångsbelopp, har barnet rätt till livränta endast i den mån denna överstiger en livränta som har köpts eller kunnat köpas åt barnet för engångsbeloppet.

Efterlevande makes barn i tidigare gifte eller utom äktenskap jämställes med barn till försäkrad i fråga om rätt till livränta, om barnet stod under makens vårdnad.

10 § Livränta utgår till varje barn med belopp som motsvarar 20 procent av ersättningsunderlag som sägs i 2 §, om den försäkrade efterlämnar änka eller kvinna som avses i 6 §. I annat fall utgör livränta för ett barn 40 procent av nämnda underlag. Är i sådant fall flera barn berättigade till livränta, ökas procenttalet 40 med 20 för varje barn utöver det första och fördelas det sammanlagda livräntebeloppet lika mellan barnen.

Förälder

11 § Förälder till avliden försäkrad som till följd av dödsfallet kommer att sakna behövligt underhåll har rätt till livränta med skäligt belopp, dock högst med belopp som motsvarar 20 procent av ersättningsunderlag som sägs i 2 §.

Gemensamma bestämmelser

12 § Har försäkrad under resa eller eljest blivit borta och kan det antagas att han har avlidit till följd av arbetsskada, har hans efterlevande rätt till livränta. Såsom villkor för utbetalning av livränta får dock krävas förklaring på heder och samvete av efterlevande att denne saknar varje underrättelse om den försäkrade. I fråga om omyndig får sådan förklaring krävas från hans förmyndare.

Finnes den försäkrade sedermera vara vid liv eller ha avlidit av annan orsak än arbetsskada, upphör rätten till livränta.

13 § Om flera efterlevande har rätt till livränta efter försäkrad enligt 3, 6 och 8 §§ och livräntornas sammanlagda belopp skulle överstiga 45 procent av ersättningsunderlag som sägs i 2 §, sättes livräntorna ned proportionellt så att de tillhopa motsvarar nämnda andel av underlaget. Efterlämnar den försäkrade även barn som är berättigat till livränta efter honom, bytes procenttalet 45 ut mot 40.

14 § Om samtliga livräntor till efterlevande efter försäkrad sammanlagt skulle uppgå till belopp som överstiger ersättningsunderlag som sägs i 2 §, sättes livräntorna ned proportionellt så att de tillhopa motsvarar detta underlag. Livräntor enligt 3, 6, 8 och 9 §§ utgår dock före livräntor enligt 11 §.

6 kap. Särskilda bestämmelser om ersättning

1 § Är någon som har rätt till livränta enligt 4 eller 5 kap. samtidigt berättigad till pension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring med anledning av arbetsskadan, utgår livräntan endast i den mån den överstiger pensionen. I fråga om livränta till den försäkrade tages därvid ej hänsyn till handikappersättning.

Är änka som har rätt till livränta enligt 5 kap. samtidigt berättigad till folkpension i form av ålderspension, utgår livräntan endast i den mån den överstiger pensionen. Vad nu sagts skall också gälla kvinna som avses i 5 kap. 6 §.

2 § Fastställd livränta anknytes till basbeloppet och omräknas vid förändring av detta.

3 § Är arbetsgivare författningsenligt skyldig att utge ersättning vid arbetsskada, har han rätt att i den ordning som regeringen föreskriver erhålla den ersättning från arbetsskadeförsäkringen som för motsvarande ändamål tillkommer den försäkrade eller dennes efterlevande, i den mån ersättningen icke överstiger vad arbetsgivaren har utgivit.

4 § Försäkrad som på anmodan av allmän försäkringskassa eller med dess samtycke avhåller sig från arbetet i syfte att förebygga att arbetsskada uppstår, återuppstår eller förvärras har rätt att under tiden få skälig ersättning från arbetsskadeförsäkringen, motsvarande högst hel sjukpenning.

5 § Under tid då försäkrad är föremål för åtgärd som avses i 4 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall hans förmåga att bereda sig inkomst genom arbete anses nedsatt även i den mån åtgärden hindrar honom att förvärvsarbeta.

6 § Ansökan om ersättning enligt denna lag skall göras inom sex år, beträffande sjukpenning och livränta från den dag ersättningen avser, beträffande begravningshjälp från dagen för dödsfallet och beträffande annan ersättning från den dag, då den försäkrade har erlagt det belopp för vilket ersättning begäres. Försummas detta, är rätten till ersättning förlorad.

7 § Bestämmelserna i 16 kap. 11 § och 20 kap. 3–7 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring angående indragning och nedsättning av ersättning i vissa fall, återbetalningsskyldighet, preskription, utmätningsförbud och rätt till skadestånd äger motsvarande tillämpning i fråga om ersättning från arbetsskadeförsäkringen.

7 kap. Försäkringens finansiering

1 § Arbetsskadeförsäkringen finansieras genom försäkringsavgifter som arbetsgivare årligen har att erlägga enligt bestämmelserna nedan.

2 § Försäkringsavgift utgår på summan av vad arbetsgivaren under året har utgivit som lön till arbetstagare i pengar eller naturaförmåner i form av kost eller bostad. Vid beräkningen av avgiften tages ej hänsyn till arbetstagare vars lön under året har understigit 500 kronor.

Avgift erlägges icke för arbetstagares lön vid sjukdom eller ledighet för vård av sjukt barn eller med anledning av barns födelse till den del lönen motsvarar sjukpenning eller föräldrapenning som arbetsgivare äger uppbära enligt 3 kap. 16 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Avgift erlägges ej heller för lön som arbetsgivare har utgivit till hemmavarande barn för arbete utfört i hans förvärvsverksamhet i de fall avdrag för lönen ej får ske vid inkomsttaxeringen.

3 § Försäkringsavgift utgår efter procentsats som fastställes genom särskild lag. Procentsatsen skall vara avvägd så att avgifterna tillsammans med andra tillgängliga medel täcker

1. ersättningar enligt denna lag samt ersättningar på grund av obligatorisk försäkring enligt lagen (1916:235) om försäkring för olycksfall i arbete, lagen (1929:131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar och lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring,
2. kostnader som föranledes av lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 253) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. och lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.,
3. förvaltningskostnader,
4. behövlig fondbildning.

Med förvaltningskostnader enligt första stycket 3 avses enbart omkostnader för riksförsäkringsverkets och de allmänna försäkringskassornas verksamhet beträffande arbetsskadeförsäkringen. Den del av avgifterna som skall anses svara mot förvaltningskostnader fastställes genom särskild lag.

Beslut om procentsats och förvaltningskostnadsandel för visst år skall fattas senast under året dessförinnan. Riksförsäkringsverket skall vart femte år föreslå procentsats och förvaltningskostnadsandel för de sju följande åren, i den mån beslut ej redan har fattats.

4 § Om debitering och uppbörd av försäkringsavgift gäller särskilda bestämmelser.

Avgifterna föres till en fond, kallad arbetsskadeförsäkringsfonden, som förvaltas enligt grunder som regeringen fastställer.

8 kap. Övriga bestämmelser

Anmälan om arbetsskada

1 § Underrättelse om arbetsskada skall omedelbart lämnas till den arbetsgivare hos vilken den försäkrade var anställd när skadan inträffade. I fråga om skada som avses i 2 kap. 1 § första stycket 2 och som har visat sig först efter det den försäkrade har upphört att vara utsatt för inverkan som

har orsakat skadan skall underrättelse lämnas till den arbetsgivare hos vilken den försäkrade senast var utsatt för sådan inverkan. Finns någon som på arbetsgivarens vägnar förestår arbetet, får underrättelsen i stället lämnas till honom.

Arbetsgivare eller arbetsföreståndare som genom underrättelse enligt första stycket eller på annat sätt har fått kännedom om inträffad arbetsskada är skyldig att anmäla skadan till allmän försäkringskassa enligt föreskrifter som meddelas av regeringen. Nödvändiga utgifter för intyg ersättes av försäkringskassan.

Är den försäkrade studerande som avses i 1 kap. 2 §, skall vad i denna paragraf sägs om arbetsgivare gälla rektor eller annan som förestår utbildningen.

2 § Anmälan enligt 1 § andra stycket skall göras till den allmänna försäkringskassa hos vilken den försäkrade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han hade uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Är den skadade icke och skulle han ej heller under nämnda förutsättning ha varit inskriven hos allmän försäkringskassa, skall anmälan göras till försäkringskassa i den ort där skadan har inträffat eller visat sig. Kan ej med stöd av vad här sagts avgöras till vilken försäkringskassa ärendet hör, skall anmälan göras till Stockholms läns eller, när det gäller sjöman, till Göteborgs allmänna försäkringskassa.

Uppgiftsskyldighet m. m.

3 § Den som har rätt till ersättning från arbetsskadeförsäkringen är skyldig att enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller, efter regeringens bestämmande, av riksförsäkringsverket lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Är den förmånsberättigade omyndig, skall uppgifterna lämnas av hans förmyndare.

4 § Myndighet och arbetsgivare är skyldiga att på begäran lämna försäkringsdomstolen, riksförsäkringsverket, allmän försäkringskassa eller lokal myndighet som avses i 1 kap. 1 § andra stycket uppgift om namngiven person rörande förhållande som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Arbetsgivare är även skyldig att lämna sådan uppgift om arbetet och arbetsförhållandena som behövs för att bestämma ersättningsbelopp.

5 § Försäkringsdomstolen, riksförsäkringsverket och allmän försäkringskassa har, i den mån det behövs för att bestämma ersättning enligt denna lag, rätt att hos myndighet som har att utöva tillsyn över arbetsgivares verksamhet begära undersökning av arbetsförhållanden eller att, om särskilda skäl föreligger, själva företaga sådan undersökning.

6 § Riksförsäkringsverket och allmän försäkringskassa får i ärende angående arbetsskadeförsäkring begära att tingsrätt håller förhör med vittne eller sakkunnig eller förhör under sanningsförsäkran med den som saken rör. Ingen är skyldig att inställa sig vid annan tingsrätt än den inom vars domkrets han vistas. Om förhöret skall i tillämpliga delar gälla vad som föreskrives om bevisupptagning utom huvudförhandling. Ersättning till den som har

inställt sig för att höras utgår med skäligt belopp som rätten bestämmer och utges av den myndighet som har begärt förhöret.

7 § Den som har tagit befattning med ärende enligt denna lag får ej obehörigen röja eller nyttja vad han därvid har erfarit om yrkeshemlighet, arbetsförfarande eller affärsförhållande.

Bestämmande och utbetalning av ersättning

8 § Allmän försäkringskassa skall så snart det kan ske bestämma den ersättning som skall utges.

Kan det icke utan omgång avgöras om ersättning bör utgå men föreligger sannolika skäl till det, skall ersättning utges för tid intill dess slutligt beslut har fattats. Kan ej belopp som skall utgå som sjukpenning eller livränta bestämmas, utges skäligt belopp. Ersättningarna utges utan återbetalningsskyldighet, om det sedermera bestämmes att ersättning ej skall utgå eller utgå med lägre belopp.

9 § Ärende angående livränta till den försäkrade och i annat ärende uppkommen fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada enligt 2 kap. 1 § första stycket 2 skall i försäkringskassa avgöras av pensionsdelegation.

10 § Ersättning betalas ut i den ordning som regeringen föreskriver.

Bestämmelserna i 16 kap. 12 och 13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring angående utbetalning till annan än den förmånsberättigade och utbetalning utom riket äger motsvarande tillämpning i fråga om ersättning från arbetsskadeförsäkringen.

Ansvarsbestämmelser

11 § Den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet enligt 1 § andra stycket dömes till böter. Till samma straff dömes arbetsgivare som underlåter att fullgöra uppgiftsskyldighet enligt 4 §.

Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktigt meddelande i uppgift som skall lämnas enligt denna lag dömes till böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Besvär m. m.

12 § Bestämmelserna i 20 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring angående besvär samt annan överprövning hos riksförsäkringsverket och försäkringsdomstolen äger motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

13 § Bestämmelsen i 18 kap. 2 § lagen (1962:381) om allmän försäkring angående riksförsäkringsverkets tillsyn över de allmänna försäkringskassorna äger motsvarande tillämpning i fråga om kassornas befattning med arbetsskadeförsäkringen.

14 § Regeringen får träffa överenskommelse med främmande makt om utsträckt tillämpning av denna lag eller om undantag i vissa fall från lagens bestämmelser.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977, då lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring skall upphöra att gälla. Den gamla lagen gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före den nya lagens ikraftträdande samt i fråga om senare inträffad skada som har orsakats av annan inverkan än olycksfall, om den försäkrade icke efter ikraftträdandet har varit utsatt för sådan inverkan som orsakat skadan.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till Förordning om arbetsskada framkallad av smitta

Härigenom föreskrives följande.

Som arbetsskada enligt 2 kap. 1 § första stycket 2 lagen (1976:00) om arbetsskadeförsäkring anses

1. genom smitta framkallad sjukdom som har ådragits i sysselsättning vid laboratorium där arbete med smittämnet bedrives,

2. allmänfarlig sjukdom som avses i smittskyddslagen (1968:231), resistenta stafylokockinfektioner, erysipeloid, kokoppor, mul- och klövsjuka, rots, trichofyti, tularemi samt undulantfeber, om sjukdomen har ådragits i arbete vid sjukvårdsinrättning eller i annat arbete vid behandling, vård eller omhändertagande av smittförande person eller vid omhänderhavande av smittförande djur eller material.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1977, då kungörelsen (1954:644) med föreskrifter enligt 6 § första stycket c) lagen om yrkesskadeförsäkring skall upphöra att gälla. Kungörelsen gäller fortfarande i fråga om skada som har inträffat före förordningens ikraftträdande samt i fråga om skada som har inträffat senare, om den försäkrade icke efter ikraftträdandet har varit utsatt för sådan inverkan som orsakat skadan.

1 Utredningsuppdraget

1.1 Utredningsdirektiven

Yrkesskadeförsäkringskommitténs direktiv framgår av vad chefen för socialdepartementet anförde till statsrådsprotokollet den 30 april 1971 i samband med att departementschefen bemyndigades tillkalla utredningsmän för utredningen.

Efter att översiktligt ha redogjort för socialförsäkringens utveckling i vårt land och konstaterat att den vid ingången av år 1955 genomförda samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna försäkringen – en samordning som betecknas såsom rationell samtidigt som den innebar förbättring av yrkesskadeskyddet för de försäkrade – uttalar departementschefen, att problemen i fråga om samordning mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna pensioneringen visat sig svårlösta. Departementschefen betecknar de nuvarande samordningsreglerna i detta hänseende som provisoriska och uttalar att samordningen av förmånernas bruttonivå inte alltid ger ett i sak tillfredsställande resultat. Avsaknaden av en mera djupgående samordning har dessutom medfört bl. a. att bedömningen av ett och samma skadefall sker enligt skilda grunder inom yrkesskadeförsäkringen och den allmänna pensioneringen. Detta är ett skäl till att skaderegleringen inom yrkesskadeförsäkringen hittills inte kunnat decentraliseras till de allmänna försäkringskassorna såsom skett inom övriga socialförsäkringsgrenar.

Härefter berör departementschefen yrkesskadeutredningens år 1966 framlagda betänkande som innefattade ett förslag till yrkesskadelag, vilket byggde på principen att ersättningsformerna inom den allmänna försäkringen skulle i första hand svara även för försäkringskyddet vid yrkesskada, och anför följande:

> Ställningstagandet i prop. 1967:147 till yrkesskadeutredningens förslag innebar inte någon ändring i den principiella inställningen att yrkesskadeförsäkringen på längre sikt bör bringas att i högre grad smälta samman med den allmänna försäkringen. Den allmänna försäkringens förmåner bör i framtiden – i motsats till vad nu gäller – vara de grundläggande även i yrkesskadefallen och speciella yrkesskadeförmåner utgå där det är särskilt motiverat. Inom ramen för ett bibehållande tills vidare av yrkesskadeförsäkringen som en fristående socialförsäkringsgren kan grunden läggas för en sådan framtida sammansmältning genom åtgärder som förbättrar samordningen med socialförsäkringen i övrigt. Som jag förut antytt föreligger särskilt när det gäller invaliditetsbedömningen väsentliga skillnader mellan yrkesskadeförsäkringens regler och reglerna om förtidspension inom den allmänna pensioneringen – skillnader som

har utgjort hinder för en rationell samordning av dessa socialförsäkringsgrenar. Förutsättningarna för att undanröja dessa skillnader bör undersökas från de utgångspunkter jag här angivit. En översyn av yrkesskadeförsäkringen bör också – mot bakgrunden bl. a. av krav som framförts från fackligt håll – omfatta frågan om en utbyggnad av yrkesskadeförsäkringens förmåner i enlighet med vad som anförs i det följande. I detta sammanhang bör även utarbetas förslag till en överflyttning av yrkesskadeärendena i första instans från riksförsäkringsverket till försäkringskassorna. Jag förordar att särskilda sakkunniga tillkallas för att utreda dessa frågor.

Departementschefen redogör sedan för den skillnad som råder vid bedömningen av rätten till förtidspension inom den allmänna pensioneringen och rätten till livränta inom yrkesskadeförsäkringen. Han erinrar också om att utslagsgivande vid bedömningen av rätten till förtidspension inom den allmänna pensioneringen är den reella nedsättning som kan anses föreligga i den försäkrades förmåga att i allmänhet bereda sig inkomst av arbete. I fråga om yrkesskadeförsäkringen anför departementschefen följande:

Vid bedömningen i vad mån en yrkesskada medför rätt till livränta inom yrkesskadeförsäkringen fästs däremot i allmänhet större avseende vid den rent fysiska defekten än vid dess konsekvenser för den skadades förvärvsförmåga. Därvid tillämpas i de okomplicerade fallen en schablonmässig bedömning efter en skala med f. n. 24 olika invaliditetsgrader.

Verkan av yrkesskadeförsäkringens regler har blivit att de ojämförligt flesta livräntefallen avser mycket låga invaliditetsgrader. Av de ett år beviljade livräntorna brukar hälften avse invaliditetsgrader under 20 % och bara en tiondel invaliditetsgrader på 50 % och däröver. Undersökningar har vidare klarlagt att den i livränteärendet fastställda invaliditeten endast i begränsad utsträckning svarar mot en förvärvsmässig invaliditet. Tvärtom kan enligt dessa undersökningar de i lindrigare grad yrkesskadade oftast fortsätta sitt arbete utan att någon faktisk nedsättning av förvärvsförmågan visar sig.

Av vad jag nu anfört framgår att yrkesskadelivräntorna för den övervägande delen yrkesskadade, nämligen de med lindrigare skador, faktiskt kommit att helt eller delvis bli något annat än kompensation för ett inkomstbortfall. De utgör snarast en kompensation för särskilda utgifter som den yrkesskadade kan få vidkännas och för olägenheter och besvär av skiftande slag, eller m. a. o. en ersättning för lyte eller stadigvarande men av annan art. Det bör vara en uppgift för utredningen att överväga hur dessa bägge funktioner hos yrkesskadelivräntorna lämpligen kan skiljas åt.

Livräntans centrala funktion att kompensera för inkomstbortfall vid invaliditet bör renodlas genom anknytning till de principer som gäller för bedömningen inom den allmänna försäkringen. Livräntan bör alltså, i likhet med förtidspension, grundas på den reella nedsättning i den försäkrades förmåga att bereda sig inkomst genom förvärvsarbete som yrkesskadan gett upphov till. Den princip som gäller inom den allmänna försäkringen att nedsättningen av förvärvsförmågan måste uppgå till minst 50 % för att berättiga till pension kan emellertid inte få motsvarande tillämpning i fråga om rätt till yrkesskadelivränta. Vid utformningen av reglerna måste givetvis beaktas den förändring i förutsättningarna som inträder i och med att ersättning för lyte eller annat men skiljs ut ur livränta.

Ibland visar sig en nedsättning i arbetsförmågan inte klart i direkt anslutning till den inträffade yrkesskadan utan först senare. I reglerna för en invaliditetsbedömning efter inkomstbortfallsprincipen måste ligga att en omprövning av avgörandet i ett livränteärende sker när en försämring senare inträffar i den skadades förvärvsförmåga. Utredningen bör särskilt uppmärksamma de problem som uppstår då inkomstbortfallet

inträder lång tid efter skadetillfället. Frågan i vad mån ersättningen vid lägre invaliditetsgrader kan utgå i form av engångsbelopp i stället för som livränta bör också uppmärksammas.

Med ett särskiljande av livräntereglernas nuvarande funktioner anser departementschefen att en grund tillskapats för en mera rationell samordning av ersättningarna med den allmänna försäkringens förmåner.

Departementschefen övergår härefter till yrkesskadelivräntornas kompensationsnivå och anför – efter att först ha redovisat hur livränta beräknas – följande:

Enligt min mening bör kompensationsnivån efter yrkesskadan avgöras av skadans svårighetsgrad och inte som nu påverkas av den omständigheten att ersättningen utgår från två olika socialförsäkringar. Riktpunkten bör vara att åstadkomma en sådan höjning av yrkesskadeförsäkringens ersättningsnivå att den skadade i alla yrkesskadefall får i stora drag samma kompensation som nu totalt utgår i de fall då samordningsreglerna tillämpas. Detta leder till förbättrade förmåner i sådana yrkesskadefall där förtidspension från den allmänna försäkringen inte utgår.

Förtidspension inom den allmänna försäkringen utgår till 67 års ålder eller tills den dessförinnan avlöses av ålderspension. Yrkesskadelivränta är däremot som regel livsvarig med en reduktion av beloppet med en fjärdedel från 67-årsålderns inträde. En bedömning av de nuvarande bestämmelserna avseende yrkesskadelivränta bör ingå i de sakkunnigas överväganden angående utformningen av samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna pensioneringen. Som en riktpunkt bör uppställas att en yrkesskadad efter uppnående av pensionsåldern tillförsäkras samma åldersförmåner som han skulle ha fått om han inte blivit skadad.

Det framhålls vidare att en omläggning av samordningen mellan yrkesskadeförsäkring och allmän pensionering leder till en ökad kostnadsbelastning på den allmänna pensioneringen. Principen bör emellertid vara att kostnader som blir följden av en yrkesskada skall slutligt täckas av yrkesskadeförsäkringen. De sakkunniga bör föreslå de ändringar i finansieringsreglerna för yrkesskadeförsäkringen och den allmänna försäkringen som behövs för att genomföra denna princip på ifrågavarande område.

Utredningen har att i sin översyn även pröva den frivilliga försäkringen. Därvid bör särskilt de problem som sammanhänger med samordningen med den allmänna försäkringen beaktas.

I fråga om yrkesskadeförsäkringens administration ger departementschefen först en redovisning av det år 1970 framlagda betänkandet (Ds S 1970:1) angående yrkesskadeförsäkringens administration och fortsätter:

Utredningsförslaget har gett upphov till tvekan hos vissa remissinstanser som uttalat sig för en decentralisering av yrkesskadeärendena till försäkringskassorna utan omgången över en särskild yrkesskadekassa. Kommer en sådan reformering av yrkesskadeförsäkringen som jag nu skisserat till stånd, bör det finnas förutsättningar för en generell decentralisering av yrkesskadeärendena i första instans från riksförsäkringsverket till försäkringskassorna. I uppgifterna för de sakkunniga bör ingå att lägga fram förslag i detta avseende.

Remissyttrandena från försäkringsdomstolen, försäkringsrådet och riksförsäkringsverket över betänkandet om yrkesskadeförsäkringens administration ger emellertid vid handen att partiella decentraliseringsåtgärder på olika områden kan vara möjliga att genomföra som en första etapp relativt snart, innan de materiella reglerna inom yrkesskadeförsäkringen har reformerats. Skaderegleringen i första instans i sjuker-

sättningsärenden, dvs. frågor om sjukpenning och frågor om ersättning för kostnader för läkar-, tandläkar- eller sjukhusvård, sjukgymnastisk behandling och läkemedel har nämnts som ett möjligt sådant område. Dessa sjukersättningsärenden sysselsätter 140 av de totalt 210 tjänstemännen på riksförsäkringsverkets yrkesskadeavdelning. De sakkunniga bör undersöka möjligheterna till sådana decentraliseringsåtgärder och i den mån det befinns lämpligt lägga fram delförslag i detta avseende innan arbetet i övrigt slutförts. Samråd bör i de administrativa frågor jag nu berört äga rum med riksförsäkringsverket.

En fråga som har nära samband med de nyss nämnda är frågan om försäkringsrådets fortsatta verksamhet. I betänkandet om yrkesskadeförsäkringens administration föreslogs att försäkringsrådet skulle upphöra med sin verksamhet samtidigt som den allmänna yrkesskadekassan trädde i funktion och att riksförsäkringsverket skulle ersätta försäkringsrådet som mellaninstans inom yrkesskadeförsäkringen. I det läge frågan nu kommit synes försäkringsrådet böra bestå till dess en generell decentralisering av handläggningen av yrkesskadeärendena i första instans till försäkringskassorna blivit genomförd.

Vid sidan av det som nu anförts – fortsätter direktiven – bör de sakkunniga göra en fullständig genomgång av hela lagstiftningen om yrkesskadeförsäkring. De sakkunnigas arbete bör resultera i förslag till en ny lag om yrkesskadeförsäkring. Under utredningen bör särskilt beaktas det utredningsarbete som samtidigt pågår inom pensionskommittén avseende närliggande frågor inom den allmänna pensioneringen, såsom förutsättningarna för rätt till pension och standardsäkring av utgående förmåner. Samråd bör även äga rum med 1966 års skadeståndskommitté. Vidare bör beaktas sjukpenningutredningens arbete.

En reviderad lagstiftning om yrkesskadeförsäkring bör ej tillämpas på skadefall som inträffat före den nya lagstiftningens ikraftträdande. Kommittén har att särskilt överväga frågan hur man i olika hänseenden bör förfara med de äldre skadefallen. Direktiven avslutas med följande uttalanden:

> Kring yrkesskadeförsäkringen grupperar sig olika ersättningsanordningar, som bygger på samma principer som denna.
>
> Jag åsyftar här krigsförsäkringen för sjömän och en rad författningar om ersättning av statsmedel, framför allt militärersättningsförordningen. Den översyn av yrkesskadeförsäkringen som jag förordat bör omfatta även dessa ersättningsanordningar. Vid översynen av militärersättningsförordningen bör de sakkunniga samråda med den utredningsman som försvarsministern tillkallat för att företa utredning rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl.
>
> Under utredningsarbetet bör beaktas de internationella konventioner om yrkesskadeförsäkringens område som vårt land ratificerat.

1.2 Ändrat utgångsläge

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO) och Privattjänstemannakartellen (PTK) träffade den 16 maj 1974 en överenskommelse om trygghetsförsäkring vid yrkesskada (TFY). Till TFY anslöt sig också andra arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Trygghetsförsäkringen jämte en liknande försäkring på det statliga avtalsområdet står i och med detta öppen för i princip alla anställda på arbetsmarknaden. Genom

dessa försäkringar måste frågan om menersättning anses ha fått en lösning som innebär en fullgod kompensation för de skadelidande.

Mot bakgrund av den situation som således uppkommit har kommittén, sedan samråd skett med socialdepartementet, inriktat sitt arbete på att åstadkomma en fullgod kompensation i yrkesskadeförsäkringen för inkomstbortfall vid yrkesskada.

Vägledande vid detta arbete har bl. a. varit ett uttalande av chefen för socialdepartementet i prop. (1973:46) ang. utformningen av beskattad sjukpenning, m. m., vilken sedermera antogs av riksdagen. Departementschefen anförde att någon självrisk inom försäkringsskyddet vid sjukdom inte borde föreligga i vissa typer av fall. Han åsyftade därvid främst de fall som gäller skador i arbete. I samförstånd med socialdepartementet har det framstått som naturligt att kommittén vid utformningen av den framtida lagstiftningen om försäkringsskyddet för inkomstbortfall vid yrkesskada tog utgångspunkt i det återgivna uttalandet och bedrev sitt arbete med sikte på att åstadkomma en försäkring som så långt möjligt ger fullständig kompensation för inkomstbortfallet vid yrkesskada.

1.3 Till kommittén överlämnade handlingar

För att beaktas vid fullgörandet av kommitténs utredningsuppdrag har chefen för socialdepartementet överlämnat

framställning den 21 oktober 1970 från Svenska Pappersindustriarbetareförbundet till chefen för socialdepartementet angående full kompensation för inkomstbortfall vid yrkesskada,

framställning den 3 mars 1971 från statstjänstemannaförbundets representant inom utrikesförvaltningen till chefen för socialdepartementet angående möjlighet för statsanställda med tjänstgöring utomlands att teckna frivillig yrkesskadeförsäkring,

framställning den 2 augusti 1971 från privatperson till socialdepartementet angående samordning av yrkesskadelivränta och förtidspension samt skattefrihet för livräntor i vissa fall,

framställning den 29 september 1971 från Sveriges Förenade Studentkårer till Konungen angående rätt för studerande till ersättning från yrkesskadeförsäkringen under samordningstiden,

framställning den 26 oktober 1971 från rikspolisstyrelsen till chefen för socialdepartementet angående tillämpning av YFL vid inokulationshepatit hos personal vid bl. a. polisväsendet,

framställning den 29 juli 1973 från Svenska Fabriksarbetareförbundet till chefen för socialdepartementet angående tillämpningen av övergångsbestämmelserna till lagen (1967:916) angående ändring i YFL,

framställning den 27 mars 1974 från Svenska Fabriksarbetareförbundet till chefen för socialdepartementet angående utvidgning av yrkesskadebegreppet,

framställning från Svenska Kommunalarbetareförbundet vilken inkommit den 13 januari 1975 till chefen för arbetsmarknadsdepartementet angående sjukhussjukan,

framställning den 13 februari 1975 från rikspolisstyrelsen till justitiedepartementet angående inokulationshepatit hos poliser och laboratoriepersonal, samt

framställning den 7 april 1975 från Svenska Fabriksarbetareförbundet till chefen för socialdepartementet angående hepatit.

Kungl. Maj:t har till kommittén överlämnat

andra lagutskottets utlåtande 1970:79 i anledning av två motioner rörande samordningen mellan yrkesskadelivränta och sjukpenning vid skaderecidiv,

socialförsäkringsutskottets betänkande 1974:14 i anledning av tre motioner angående vidgad rätt till ersättning för hörselskador i arbetet, möjlighet för studerande att få ersättning från yrkesskadeförsäkringen under samordningstiden och ändring i reglerna angående beräkning av livränta, samt

socialförsäkringsutskottets betänkande 1975:7 i anledning av motioner om sjukhussjuka och åldersförmåner.

Till kommittén har vidare inkommit ett flertal skrivelser från myndigheter, enskilda personer samt fackliga och andra organisationer. I huvudsak har skrivelserna innehållit synpunkter på samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna försäkringen samt yrkessjukdomsbegreppet.

De ombordanställdas organisationer inom sjöfartsnäringen har uppvaktat kommittén angående viss utvidgning av yrkesskadeskyddet för sjömän.

2 Några historiska data

Redan tidigt vann i vårt land liksom i många andra länder den tanken insteg, att skyddet mot följderna av skador som inträffat i arbetet inte borde lämnas genom den allmänna samhälleliga hjälpen, dvs. av den dåvarande fattigvården. I stället ansåg man att arbetsgivaren borde vara skyldig att svara för skador som i arbetet drabbar arbetstagarna eller med andra ord att produktionen skall bära kostnaderna för dessa skador.

Den först gällande lagstiftningen, som gav skydd mot de ekonomiska följderna av skador som inträffat i arbetet, var 1901 års lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbetet. Denna lag var inte i första rummet en försäkringslag utan huvudsakligen en lag om skyldighet för arbetsgivare, som utövade vissa i lagen närmare angivna verksamheter, att själv direkt utge ersättning till arbetstagare som skadades genom olycksfall i arbetet. Lagen gav emellertid arbetsgivaren möjlighet att, om han föredrog det, befria sig från denna ersättningsskyldighet genom att försäkra sina arbetstagare i den då nyinrättade riksförsäkringsanstalten (RFA). Ersättning enligt lagen – i form av sjukhjälp, livränta vid invaliditet och till efterlevande samt begravningshjälp – utgick med enhetliga belopp, oberoende av den skadades arbetsförtjänst. Beloppen var låga.

Ersättningssystemet enligt 1901 års lag utformades i anslutning till skadeståndsrätten. Vad som initierade lagstiftningen var dock behovet av skydd för den svagare parten i ett arbetsavtalsförhållande. Ändamålet med lagstiftningen var att i den utsträckning som bedömdes socialt motiverad ge trygghet mot inkomstbortfall i anledning av skada under arbetet. Denna skyddssynpunkt har under utvecklingens gång alltmer accentuerats.

1901 års lag ersattes år 1916 av en lagstiftning om försäkring för olycksfall i arbete. Genom den nya lagen (OL), som trädde i kraft den 1 januari 1918, blev försäkringen till sitt väsentliga innehåll obligatorisk. Den grundades på arbetsgivarens försäkringsplikt och omfattade med några få undantag alla arbetstagare. De viktigaste ersättningarna enligt lagen, sjukpenning och livränta, bestämdes med utgångspunkt i den skadades årliga arbetsförtjänst vid skadetillfället. Den maximala årliga arbetsförtjänst som fick beaktas utgjorde vid lagens ikraftträdande 1 800 kr. men höjdes successivt och utgjorde vid lagens upphörande 7 500 kr. Det nya beräkningssättet för sjukpenning och livränta kom att innebära väsentliga materiella förbättringar. Försäkringen skedde antingen i RFA eller i något av de ömsesidiga försäkringsbolag (socialförsäkringsbolag) som bildats av arbetsgivare för ändamålet.

OL gällde t. o. m. utgången av år 1954. Under sin giltighetstid blev emellertid lagen föremål för många ändringar, varje gång i för arbetstagarna förmånlig riktning. År 1929 tillkom som en biförsäkring till OL lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar (YL), en lag som efter hand utvidgades i åtskilliga avseenden. OL och YL ersattes år 1954 av den nu gällande lagen om yrkesskadeförsäkring (YFL), som trädde i kraft den 1 januari 1955.

YFL kom att innebära en utvidgning av försäkringens omfattning. Ur personell synpunkt kom vissa anhöriga som tidigare varit undantagna från försäkringen att omfattas. Vidare blev försäkringen tillämplig på förvärvsarbete som utfördes i det egna hemmet. Yrkessjukdomarna blev i väsentligt ökad omfattning ersättningsbara. Den viktigaste nyheten i detta avseende innebar att sjukdomar som orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av något ämne alltid skulle omfattas av försäkringen och alltså inte som enligt den tidigare YL bara om ämnet fanns upptaget i en i lagen fastställd förteckning. Maximigränsen för den årliga arbetsförtjänsten som skulle ligga till grund för beräkning av sjukpenning och livränta höjdes. Sjukpenningskalan anknöts till den skala som tillämpades inom den nya sjukförsäkringen. I fråga om efterlevandeersättningen skedde en utvidgning av personkretsen och höjning av de gällande maximi- och minimibeloppen. Sålunda utsträcktes möjligheten till livränta för barn till avliden yrkesskadad från 16 år till högst 21 år. En annan nyhet var att ogift kvinna, som sedan avsevärd tid sammanlevde med den avlidne under äktenskapsliknande förhållanden, fick rätt till livränta. Den nya yrkesskadeförsäkringen gav även möjligheter att teckna frivillig försäkring.

Samtidigt med att olycksfallsförsäkringen i fortskridande takt byggts ut hade arbete pågått med att få till stånd en allmän och obligatorisk sjukförsäkring, genom vilken för den stora gruppen förvärvsarbetande skydd skulle skapas även vid annan sjukdom än sådan som föranletts av någon i arbetet inträffad händelse. Detta arbete resulterade i lagen (1947:1) om allmän sjukförsäkring. Lagen trädde dock inte i kraft förrän den 1 januari 1955, dvs. samtidigt med YFL, och då med ett väsentligt ändrat innehåll i förhållande till vad som ursprungligen beslutats. Yrkesskadeförsäkringen samordnades med den nya obligatoriska sjukförsäkringen. Samordningen, som alltjämt gäller, innebär att den sjuke även i yrkesskadefallen under de 90 första dagarna av sin sjukdom (samordningstiden) får – om man bortser från vissa speciella situationer – sin sjukhjälp enligt sjukförsäkringens regler och att hjälpen från yrkesskadeförsäkringen träder in först sedan samordningstiden gått till ända.

Under hela 1900-talet har även arbete pågått med att söka åstadkomma ett fullgott skydd vid ålderdom och invaliditet.

Genom 1946 års lag om folkpensionering erhöll alla medborgare rätt till pension genom att bl. a. rätten till ålderspension gjordes oberoende av inkomstprövning.

Redan innan folkpensioneringen trätt i kraft i den utformning den fick i 1946 års lag hade man påbörjat det utredningsarbete som så småningom ledde fram till den av 1959 års riksdag antagna lagen om försäkring för allmän tilläggspension. Tillsammans med folkpensioneringen skulle tilläggspensioneringen tillförsäkra alla förvärvsarbetande rätt till ålders-, invalid- och familjepensionsskydd avvägt i förhållande till den tidigare förvärvs-

inkomsten.

Reformarbetet på socialförsäkringsområdet fortsatte och strävandena gick ut på att söka sammanföra de olika komponenterna i systemet så långt det var möjligt. Som resultat av dessa strävanden tillkom den nu gällande lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL), som trädde i kraft den 1 januari 1963. I denna lag sammanfördes sjuk- och moderskapsförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggspensioneringen till ett enhetligt lagverk. Yrkesskadeförsäkringen fick däremot kvarstå som en fristående försäkring, men tanken var att denna försäkringsgren skulle med tiden kunna på ett naturligt sätt fogas in i det allmänna socialförsäkringssystemet.

AFL innebar inte bara att gällande lagstiftning på den allmänna socialförsäkringens område sammanfördes till ett enhetligt lagverk. Den innefattade också betydelsefulla materiella reformer, bl. a. en kraftig utbyggnad och förstärkning av sjukpenningförsäkringen och en nydaning av det allmänna försäkringsskyddet vid invaliditet.

För att söka på ett naturligt sätt föra in även yrkesskadeförsäkringen i det allmänna socialförsäkringssystemet tillsattes år 1961 en särskild utredning, yrkesskadeutredningen. I direktiven för denna framhölls att yrkesskadeförsäkringen förlorat i betydelse först genom samordningen med den allmänna sjukförsäkringen och sedermera genom tillkomsten av den allmänna försäkringen med dess förtids-, efterlevande- och ålderspensioner. Det sattes därför ifråga om det för framtiden fanns skäl att bibehålla en särskild yrkesskadeförsäkring. Enligt direktiven borde dock även i fortsättningen finnas ett särskilt försäkringsskydd för yrkesskador i någon form. Detta motiverades med att yrkesskadeförsäkringen ger ersättning i vissa situationer som inte täcks av den allmänna försäkringen. Vidare fick utredningen i uppdrag att utreda yrkesskadeförsäkringens administration.

År 1966 lade yrkesskadeutredningen fram ett betänkande med förslag till yrkesskadelag m. m. (SOU 1966:54). I huvudsak innebar detta att det ekonomiska skyddet vid yrkesskada fogades in i den allmänna försäkringen, så att skyddet vid yrkesskada lämnades genom de allmänna trygghetsanordningarna, dvs. den allmänna försäkringens sjukförsäkring, folkpensionering och försäkring för tilläggspension. Någon fristående försäkring för yrkesskada skulle således inte finnas i fortsättningen. Förmånerna vid yrkesskada skulle till sin typ bli desamma som vid andra skador och sjukdomar och nivån på förmånerna skulle också i princip bli densamma. I vissa hänseenden skulle dock ersättningen vid yrkesskada beräknas efter förmånligare grunder, och vid yrkesskada skulle utöver de allmänna förmånerna kunna utgå särskilda förmåner.

Dessa utgjordes av en särskild lytes- och menersättning benämnd yrkesskadepenning samt ersättning för särskilda hjälpmedel till lindrande av menliga följder av skadan samt begravningshjälp om arbetstagare avlidit på grund av yrkesskadan.

I fråga om administreringen föreslog utredningen att det särskilda yrkesskadeskyddet skulle handhas av den allmänna försäkringens organ, dvs. de allmänna försäkringskassorna, riksförsäkringsverket (RFV) och försäkringsdomstolen (FD) samt därjämte de lokala skattemyndigheterna för beräkning och uppbörd av yrkesskadeavgifterna. Behandlingsrutinen av sjukersättningsärenden föreslogs bli densamma som gällde inom sjukförsäk-

ringen. Speciella yrkesskadeproblem ansåg utredningen huvudsakligen borde handläggas inom försäkringskassans centralkontor. Frågor om förtidspension, invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och särskilda yrkesskadeförmåner skulle prövas av försäkringskassornas pensionsdelegationer.

Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande ställde sig remissinstanserna i allmänhet positiva till den bärande tanken i utredningens förslag att det ekonomiska skyddet vid yrkesskada skulle beredas genom den allmänna försäkringen. Delade meningar rådde emellertid om det sätt på vilket utredningen sökt förverkliga denna tanke. Förslaget att det nya yrkesskadeskyddet skulle administreras av den allmänna försäkringens organ mötte ingen erinran från remissinstansernas sida.

I prop. 1967:147 som följde på betänkandet fann chefen för socialdepartementet att utredningens förslag om särskilda beräkningsgrunder för den allmänna försäkringens förmåner vid yrkesskada och om särskilda förmåner vid yrkesskada med nödvändighet hade lett fram till ett komplicerat regelsystem, som skulle komma att vålla de tillämpande organen stora svårigheter. Han framhöll att reglerna i den utformning de fått i förslaget ledde till icke godtagbara skillnader i likartade skadefall, beroende på om yrkesskadereglerna grep in eller inte. Departementschefen delade den av flera remissinstanser uttryckta uppfattningen att den allmänna försäkringens regler om förutsättningarna för och storleken av de olika förmånerna borde ändras endast i den mån ändringen i huvudsak kunde komma alla försäkrade till godo så att en särskilt gynnsam behandling av de yrkesskadade inte behövdes annat än i undantagsfall. Då förutsättningar inte befanns föreligga för att åstadkomma en omläggning av den allmänna försäkringen så att det särskilda yrkesskadeskyddet skulle bli i stort sett överflödigt, ansåg departementschefen det lämpligast att tills vidare behålla den nuvarande yrkesskadeförsäkringen i huvudsak oförändrad. Han föreslog dock vissa förbättringar av förmånerna, som tog sikte på en uppräkning och värdesäkring av äldre livräntor samt värdesäkring av nytillkomna livräntor. Vidare infördes förmånligare grunder för bestämmande av yrkesskadeersättningarnas storlek. I administrativt hänseende innebar propositionen vidare, att de socialförsäkringsbolag, som hade rätt att meddela obligatorisk yrkesskadeförsäkring, inte skulle få meddela sådan försäkring efter utgången av år 1968 samt att bolagens verksamhet skulle vara avvecklad före utgången av år 1973. Propositionen vann, såvitt nu är i fråga, riksdagens bifall.

I propositionen hade även framlagts förslag om att försäkringsrådet (FR), till vilket försäkringsinrättningens beslut i yrkesskadeärenden kan överklagas, skulle avvecklas, samt en särskild yrkesskadenämnd inrättas för att pröva besvär över RFV:s beslut i yrkesskadeärenden. Nämnden skulle i administrativt hänseende vara knuten till RFV. Detta förslag vann emellertid inte riksdagens gillande. Andra lagutskottet fann i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1967:68) att kritik kunde riktas mot nämndens anknytning till RFV. Utskottet betonade att den instans som skall pröva RFV:s beslut borde få en från verket och jämväl i övrigt fri och obunden ställning. Utskottet var dock inte berett att framlägga något detaljförslag om den närmare utformningen av en sådan mellaninstans. I stället föreslog utskottet att FR tills vidare bibehölls och att nytt förslag om den framtida organisationen

av yrkesskadeförsäkringens mellaninstans skulle föreläggas riksdagen.

År 1968 tillkallades en särskild sakkunnig för att utreda frågan om instansordningen inom yrkesskadeförsäkringen samt vissa organisatoriska spörsmål med anknytning till denna fråga. Ett utredningsförslag om yrkesskadeförsäkringens administration (Ds S 1970:1) lades fram år 1970. Förslaget innebar att skaderegleringen i första instans skulle överföras från RFV till ett särskilt centralt organ benämnt allmänna yrkesskadekassan, vilket i besvärs- och tillsynshänseende skulle vara sidoordnat de allmänna försäkringskassorna. En decentralisering av arbetsuppgifter från denna kassa till de allmänna försäkringskassorna skulle därefter ske allteftersom det befanns lämpligt. Vidare föreslogs att FR skulle upphöra med sin verksamhet och att RFV skulle ersätta FR som mellaninstans inom yrkesskadeförsäkringen.

Förslaget om inrättande av en yrkesskadekassa kritiserades av ett flertal remissinstanser, vilka ansåg det önskvärt att en decentralisering av yrkesskadeärendena till försäkringskassorna genomfördes utan alltför långt dröjsmål. FD, FR och RFV framhöll i sina remissyttranden att det var möjligt att relativt snart vidta partiella decentraliseringsåtgärder innan yrkesskadeförsäkringens materiella regler omarbetas. Därvid nämndes en överflyttning av sjukersättningsärendena till försäkringskassorna såsom en lämplig första etapp.

Det framlagda utredningsförslaget ledde inte till att någon proposition i frågan förelades riksdagen.

Vid 1971 års riksdag antogs ändrade regler för yrkesskadeförsäkringens finansiering. Reformen innebar att den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen – i likhet med vad som gäller för ATP – skulle finansieras enligt fördelningsmetod. Avgifterna för ett visst år skulle alltså i princip gälla de löpande utgifterna för försäkringen för samma år. Riskgraderingen av premierna ersattes av en för alla arbetsgivare enhetlig procentsats.

År 1972 framlade yrkesskadeförsäkringskommittén ett betänkande med förslag om en överföring av skaderegleringen för vissa ärenden till försäkringskassorna. I detta föreslogs att sjukersättningsärendena, dvs. frågor om sjukpenning och frågor om ersättning för kostnader för läkar-, tandläkar- eller sjukhusvård, sjukgymnastisk behandling m. m., särskilda hjälpmedel och läkemedel samt kostnader för resor i samband härmed i vad dessa avsåg obligatorisk yrkesskadeförsäkring och militärersättningsförordningen skulle handläggas av försäkringskassorna. Vissa undantag härifrån föreslogs dock tills vidare beträffande yrkessjukdomar, skada som drabbat statlig befattningshavare och tandskador.

I den proposition (1973:4) som följde på betänkandet och som bifölls av riksdagen godtogs i huvudsak decentraliseringsförslaget. Ärenden enligt militärersättningsförordningen undantogs emellertid tills vidare från en decentralisering liksom de av kommittén föreslagna ärendena. I samband med att en allmän tandvårdsförsäkring infördes år 1974 överflyttades även handläggningen av tandskador till de allmänna försäkringskassorna.

3 Gällande bestämmelser m. m.

3.1 Yrkesskadeförsäkringen

Huvudförfattningen angående ersättning vid yrkesskada utgörs av lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring (YFL). Denna lag trädde i kraft den 1 januari 1955.

Försäkringen enligt YFL är dels obligatorisk och dels frivillig. Den *obligatoriska försäkringen* omfattar i princip varje arbetstagare i allmän och enskild tjänst samt, i den mån regeringen förordnar, elever vid vissa skolor och andra utbildningsanstalter. Vilka elever som omfattas framgår av den vid kungörelsen (1954:715) angående tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å vissa elever m. fl. fogade förteckningen. I förteckningen upptas elever vilkas utbildning ansetts vara förenad med särskild risk för yrkesskada.

Undantagna från den obligatoriska försäkringen är arbetstagare som är gift med arbetsgivaren samt sådana som står i visst släktskap eller svågerlag med arbetsgivaren eller dennes make och som varaktigt lever i hushållsgemenskap med arbetsgivaren om arbetstagarens inkomst av förvärvsarbete för år räknat inte uppgår till 1 800 kr. Regeringen äger även från försäkringen undanta vissa anställda hos staten eller kommun om dessa i sin anställning tillförsäkrats försäkringsförmåner som motsvarar yrkesskadeförsäkringens. Med stöd härav har genom kungörelse (1954:716) undantagits sådan vid försvarsväsendet anställd personal, på vilken gällande föreskrifter om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring äger tillämpning.

Enligt praxis undantas även arbetstagare som är anställda vid utländska diplomatiska eller konsulära representationer här i landet eller hos representationspersonal som har immunitet. Om ett företag med säte i Sverige sänder ut här hemmahörande arbetstagare för arbete utomlands, omfattas dessa enligt praxis av lagen endast under de tolv första månaderna av utlandsvistelsen.

Med yrkesskada förstås enligt YFL i första hand kroppsskada till följd av olycksfall i arbetet, därvid solsting, värmeslag, förfrysning, inflammation i arbetsvalk samt skada genom mekanisk inverkan under högst några få dagar alltid anses ha uppkommit genom olycksfall. Med kroppsskada jämställs skada på konstgjord lem eller därmed jämförlig anordning som är i bruk för sitt ändamål.

Som yrkesskada anses också sådan skada, som orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ämne eller strålande energi.

Regeringen har tillagts befogenhet föreskriva, att med yrkesskada skall förstås skada, som annorledes än genom olycksfall orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande rörelser, av fortgående upprepat eller ovanligt tryck, av skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg eller av buller eller smitta.

Med stöd härav har i en kungörelse (1954:644) närmare redovisats vilka sjukdomar som skall vara att anse som yrkessjukdomar.

Varje arbetstagare ingår i yrkesskadeförsäkringen utan förbehåll för eventuella sjukdomar, sjukdomsanlag eller lyten. För att en skada skall anses som yrkesskada krävs orsakssamband mellan olycksfallet och skadan. Regeln om när sådant samband skall anses föreligga är generös och föreskriver att samband skall anses föreligga såvida inte betydligt starkare skäl talar däremot.

Vid yrkesskada ersätts kostnader för erforderlig sjukvård (läkar- och tandvård, sjukhusvård, resor m. m.). Nedsättning av arbetsförmågan berättigar vid sjukdomstillstånd till sjukpenning och vid invaliditet till livränta. Om yrkesskada medfört döden utgår förutom begravningshjälp livränta till efterlevande.

I fråga om ersättningen vid sjukdom är yrkesskadeförsäkringen samordnad med den allmänna försäkringens sjukförsäkring på så sätt att yrkesskadad som är omfattad av sjukförsäkringen, äger för tid t. o. m. nittionde dagen efter den då yrkesskadan inträffade, dock längst till den dag skadan medför rätt till livränta eller t. o. m. den dag rätten till sjukpenning upphör (samordningstiden), rätt att från allmän försäkringskassa erhålla sjukvårdsersättning och sjukpenning såsom vid annan sjukdom. Om yrkesskadad under samordningstiden inte är omfattad av sjukförsäkringen, kan han ändå erhålla ersättning under samordningstiden enligt grunderna för sjukförsäkringen, men ersättningen skall då utgå från yrkesskadeförsäkringen. Motsvarande gäller för den som inte är sjukpenningförsäkrad. Om yrkesskada under samordningstiden medfört behov av sjukvård utom riket, tandvård, särskild vård i vissa fall eller särskilda hjälpmedel såsom kryckor, proteser och glasögon, ersätter yrkesskadeförsäkringen erforderliga kostnader härför inklusive nödvändiga utgifter för resor – allt i den mån ersättning inte utgått från sjukförsäkringen.

För tiden efter samordningstidens utgång svarar yrkesskadeförsäkringen helt för eventuell ersättning.

Om yrkesskada efter samordningstidens utgång medför behov av läkar-, tand- eller sjukhusvård, läkemedel eller särskilda hjälpmedel, ersätts den skadades kostnader härför inklusive nödvändiga utgifter för resor. I princip utgår ersättning för hela kostnaden.

Storleken av de löpande ersättningar som utgår vid nedsättning av arbetsförmågan på grund av yrkesskada är beroende av den skadades årliga arbetsförtjänst och graden av arbetsförmågans nedsättning.

Den årliga arbetsförtjänsten fastställs i princip efter förhållandena vid tidpunkten för yrkesskadans inträffande och utgörs av den beräknade årsinkomsten av förvärvsarbete vid detta tillfälle.

För den som drabbats av yrkesskada i unga år gäller vissa bestämmelser

för beräkning av den årliga arbetsförtjänsten vid bestämmande av framtida ersättning. Om den skadade, när yrkesskadan inträffade, inte fyllt 18, 21 eller 25 år, beräknas hans årliga arbetsförtjänst till den inkomst han med hänsyn till arten av sin sysselsättning vid detta tillfälle skäligen kan antas ha kommit att uppnå vid 18, 21 resp. 25 års ålder, om skadan inte inträffat. Om yrkesskadan inträffar under yrkesutbildning, får den årliga arbetsförtjänsten inte sättas lägre än det belopp vartill den skadades inkomst av förvärvsarbete skäligen kan antas ha uppnått om han i stället avbrutit yrkesutbildningen och ägnat sig åt sådant arbete.

Den årliga arbetsförtjänsten får inte beräknas till lägre belopp än 1 800 kr. eller till högre belopp än fem gånger det basbelopp enligt 1 kap. 6 § AFL som gällde vid ingången av det år då skadan inträffade.

Förorsakar yrkesskadan efter samordningstidens utgång alltjämt sjukdom är den yrkesskadade alltefter storleken av den årliga arbetsförtjänsten under det akuta sjukdomsskedet berättigad till sjukpenning, antingen hel (vid förlust av arbetsförmågan) eller halv (vid nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften).

Sjukpenning enligt YFL beräknas enligt bestämmelserna om sjukpenning i AFL och är således numera skattepliktig inkomst. Med sjukpenninggrundande inkomst avses därvid den skadades årliga arbetsförtjänst. Sjukpenningen får inte utgå med lägre belopp än sjukpenning enligt AFL.

Om yrkesskada, sedan det akuta sjukdomstillståndet upphört, medfört förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst 10 %, utges livränta till den skadade.

Nedsättningen av arbetsförmågan på grund av yrkesskada skall vid såväl sjukdoms- som invaliditetstillstånd bedömas med hänsyn till skadans beskaffenhet och dess inverkan inte bara på den skadades förmåga i allmänhet att bereda sig inkomst av arbete utan även på hans förmåga att utöva sitt yrke. I tillämpningen har emellertid då det gäller invaliditetsbedömningen fästs mera avseende vid skadans beskaffenhet, dvs. den medicinska faktorn än vid skadans faktiska betydelse i det enskilda fallet för den skadades arbetsförmåga. Invaliditetstabeller med invaliditetsgrader vid vanligen förekommande skador, framför allt amputationsskador, har upprättats till ledning för bedömningen. Under senare år har man dock i praxis strävat efter att anknyta prövningen mera till den skadades möjligheter att bereda sig inkomst.

Livräntan beräknas på grundval av ett ersättningsunderlag. Vid fastställande av ersättningsunderlaget medräknas årlig arbetsförtjänst, som inte överstiger två gånger basbeloppet vid ingången av det år då skadan inträffade, till hela sitt belopp, den del av arbetsförtjänsten, som överstiger två men inte tre basbelopp, till 3/4 samt den del, som överstiger tre basbelopp, till hälften. Årlig arbetsförtjänst över fem basbelopp beaktas som tidigare nämnts inte. Det högsta ersättningsunderlaget vid basbeloppet 9 700 kr. blir således 36 375 kr. (2 × 9 700 + 3/4 × 9 700 + 1/2 × 2 × 9 700). Vid förlust av arbetsförmågan utgör livräntan 11/12 av ersättningsunderlaget, vid nedsättning av arbetsförmågan med minst 30 % en mot graden av nedsättningen svarande del av ersättningsunderlaget minskad med 1/12 av detta och vid nedsättning av arbetsförmågan med mindre än 30 % den del av 2/3 av ersättningsunderlaget, som svarar mot graden av nedsättningen. För tid

fr. o. m. den månad under vilken den skadade fyller 67 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 65 år) sätts livräntan ner med 1/4.

Livräntans storlek vid vissa invaliditetsgrader och inkomstlägen för en yrkesskadad, som inte fyllt 67 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 65 år), framgår av följande tabell.

Tabell 3.1

Årlig arbetsförtjänst	Ersättningsunderlag kr	Livräntans årsbelopp i kr vid en invaliditetsgrad av			
		10 %	30 %	40 %	100 %
10 000	10 000	667	2 167	3 167	9 167
20 000	19 700	1 313	4 268	6 238	18 058
40 000	31 750	2 117	6 879	10 054	29 104
60 000	35 250	2 350	8 637	11 162	32 313

Om en livränteberättigande yrkesskada medför förnyad sjukdom äger den skadade inte uppbära livräntan under sjukdomstiden utan då utgår i stället sjukpenning. Ersättningen får dock inte vara lägre än vad som motsvarar livräntan för dag räknat.

På ansökan av den skadade kan livränta helt eller delvis utbytas mot ett kapitalbelopp efter vissa av regeringen fastställda beräkningsgrunder om skäl för sådant utbyte anses föreligga. Sådan ansökan prövas av FR. För en 30-årig manlig yrkesskadad med en årsinkomst av 30 000 kr. utgör kapitalvärdet av en 10-procentig livränta omkring 39 700 kr., en 25-procentig livränta omkring 99 200 kr. och en 100-procentig livränta omkring 546 000 kr.

Om en yrkesskadad under längre tid är ur stånd att reda sig själv utgår vårdbidrag som en förhöjning till sjukpenning och livränta. Bidraget får inte sättas till högre belopp än 5 kr. per dag under tid då sjukpenning utgår och till 1 800 kr. per år då livränta utgår. Då bidraget bestäms skall hänsyn tas till ev. förmån från den allmänna försäkringen som kan utgå för samma ändamål.

Om en yrkesskada skulle ha dödlig utgång utgår begravningshjälp med ett belopp motsvarande 20 % av basbeloppet vid ingången av det år dödsfallet inträffade samt livräntor till efterlevande. Änka efter den avlidne får uppbära livränta så länge hon lever ogift. Livräntans belopp motsvarar för tiden fram till den månad varunder hon fyller 67 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 65 år) 1/3 och för tiden därefter 1/4 av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, dvs. högst 15 667 resp. 11 750 kr. vid basbeloppet 9 400 kr. Ogift kvinna, som sedan avsevärd tid sammanlevde med den avlidne under äktenskapsliknande förhållanden, samt trolovad som hade eller haft barn med den avlidne eller var havande med barn till honom, jämställs med änka.

Änkling, som genom dödsfallet kommer att sakna behövligt underhåll, kan efter skälighetsprövning få livränta med högst det belopp som kan utgå i livränta till änka.

Frånskild underhållsberättigad make äger inom de för änkelivränta uppdragna gränserna få livränta med belopp som motsvarar underhållsbidraget under så lång tid som detta skall utgå.

Till varje barn till den avlidne utgår livränta till dess barnet fyller 19 år med 1/6 av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, dvs. med högst 7 833 kr. om året. Om barnet därefter till följd av sjukdom eller annan sådan orsak är ur stånd att försörja sig, utgår livränta högst till dess barnet fyller 21 år.

Fader eller moder till den avlidne, som till följd av dödsfallet kommer att sakna erforderligt underhåll, äger erhålla livränta med skäligt belopp, dock med högst 1/6 av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Sammanlagda beloppet av efterlevandelivräntor får inte överstiga 5/6 av ersättningsunderlaget.

Inskränkningar i rätten till ersättning föreligger i vissa fall. Ersättning utgår inte i anledning av sådan skada som den försäkrade uppsåtligen åsamkat sig. Inte heller utgår efterlevandelivränta till den som bragt den försäkrade om livet. Sjukpenning och livränta kan även skäligen nedsättas om den försäkrade ådragit sig skadan i samband med handling för vilken han ådömts straff eller om den skadade utan giltig anledning underlåter att rätta sig efter föreskrift som har till syfte att förkorta sjukdomstiden eller eljest förvärrar sjukdomsförloppet.

Fram till den 1 januari 1968 var yrkesskadelivräntorna inte värdesäkrade. De anpassades alltså inte automatiskt till förändringen i penningvärdet. Upprepad lagstiftning om tillägg befanns därför erforderlig för att upprätthålla livräntornas köpkraft. Den 1 januari 1968 trädde emellertid en särskild lag i kraft som innebär att samtliga yrkesskadelivräntor såväl äldre som nytillkomna blivit värdebeständiga genom att de knutits till basbeloppet. Livränta skall således alltid utgå med ett belopp motsvarande produkten av det för varje tid gällande basbeloppet och förhållandet mellan livräntans belopp och basbeloppet för januari månad det år då skadan inträffade.

Inom ramen för ersättningsförmånerna enligt den obligatoriska försäkringen och med dess bestämmelser som norm kan *frivillig försäkring* enligt YFL meddelas

a. åt arbetsgivare, som bedriver verksamhet i riket, för arbetstagare hos honom;

b. åt utbildningsanstalt i riket för elever vid anstalten;

c. åt svensk yrkes- eller fackorganisation för medlemmar i organisationen; samt

d. åt varje svensk medborgare, som är bosatt i riket, ävensom åt den, som utan att vara svensk medborgare är bosatt och mantalsskriven i riket, för egen del.

Från ersättningen under sjukdomstiden dras av vad som för motsvarande ändamål utgår från den allmänna sjukförsäkringen.

Kring yrkesskadeförsäkringen grupperar sig ett flertal ersättningsanordningar som bygger på YFL:s principer. Till en närmare redogörelse för dessa återkommer kommittén i sitt slutliga betänkande.

För finansieringen av den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen skall arbetsgivare erlägga en försäkringsavgift. Avgiften utgår på summan av vad arbetsgivaren under året utgett till arbetstagare i lön efter en procentsats som fastställs av regeringen och riksdagen. Procentsatsen är enhetlig och för åren 1975–1979 fastställd till 0,25.

Den frivilliga yrkesskadeförsäkringen finansieras genom avgifter som helt

beräknas efter försäkringsmässiga principer och varierar alltefter den riskklass som anses föreligga.

Yrkesskadeförsäkringen administreras av RFV. Sedan den 1 juli 1973 är skaderegleringen uppdelad så att de allmänna försäkringskassorna handlägger ärenden angående sjukpenning eller sjukvårdsersättning, dock ej ärenden som avser yrkessjukdomar samt skador som drabbat statligt anställd ävensom recidivfall. Dessa ärenden samt livränteärendena handläggs i första instans av RFV. RFV handhar vidare debitering och uppbörd av yrkesskadeförsäkringsavgiften, vilken ingår som en del i den s. k. arbetsgivaravgiften, samt statistik och avgiftsberäkning.

Tillsynsmyndighet över yrkesskadeförsäkringen är FR som även prövar besvär över RFV:s beslut och i första instans har att handlägga frågor om utbyte av livräntor mot engångsbelopp. Rådets beslut kan i sin tur överklagas hos FD som även har att pröva besvär eller underställning av beslut som fattats av RFV i avgiftsfrågor.

Över allmän försäkringskassas beslut i sjukersättningsärende anförs besvär hos RFV vars beslut därefter kan överklagas hos FD.

3.2 Den allmänna försäkringen

Den allmänna försäkringen avser att bereda den enskilde ekonomiskt skydd vid sjukdom (sjukförsäkring) samt vid invaliditet, ålderdom och försörjares frånfälle (folkpensionering och försäkring för tilläggspension). Reglerna för dessa olika försäkringsformer återfinns i AFL. Med RFV som tillsynsmyndighet handhas försäkringen av de allmänna försäkringskassorna och vissa lokala organ.

I fråga om tillhörigheten till försäkringen gäller som allmän regel, att försäkrade enligt lagen är svenska medborgare samt icke svenska medborgare såvida de är bosatta här i riket. Fr. o. m. den månad varunder försäkrad uppnår 16 års ålder skall han, om han är bosatt i riket, vara inskriven i den allmänna försäkringskassa inom vars verksamhetsområde han är mantalsskriven eller om han inte är mantalsskriven, hos den kassa inom vars verksamhetsområde han är bosatt.

3.2.1 *Sjukförsäkringen*

Sjukförsäkringens förmåner utgörs av sjukvårdsersättning, sjukpenning och föräldrapenning. Enligt reglerna om sjukvårdsersättning utgår från allmän försäkringskassa ersättning för sådan läkarvård vid sjukdom eller förlossning, som meddelas av läkare anställd hos staten, landsting eller kommunerna Göteborg, Malmö eller Gotland med 48 kr. för varje läkarbesök till sjukvårdshuvudmannen. Ersättningen innefattar även gottgörelse för röntgen- eller laboratorieundersökningar samt röntgen- och radiumbehandlingar som den försäkrade remitteras till av sådan läkare. Den försäkrades egna utgifter för nu nämnd läkarvård utgör vid besök på läkarens mottagning 12 kr. Vid läkares besök hos den sjuke (hembesök) uttas härutöver en tilläggsavgift av 8 kr. Erhåller flera personer i samma hushåll vård eller behandling vid

läkares hembesök, erläggs enbart en tilläggsavgift. Vid rådfrågning per telefon utgår från försäkringskassan 5 kr och den försäkrade betalar själv 5 kr.

För vård som meddelas försäkrad av privatpraktiserande läkare gäller fr. o. m. den 1 januari 1975 nya regler. Ersättning utgår endast om läkaren är ansluten till försäkringen genom att vara upptagen på en av allmän försäkringskassa upprättad förteckning. Den försäkrade betalar till läkaren en patientavgift som i regel utgör 20 kr. Hos vissa läkare är patientavgiften 25 eller 30 kr. Vid hembesök utgår en tilläggsavgift på 10 kr. Vid rådfrågning per telefon betalar patienten 10 kr. Återstoden av arvodet som är bestämt i en taxa som är bindande för läkaren betalas av försäkringskassan direkt till läkaren.

Sedan den 1 januari 1974 hänförs till sjukvårdsersättning även ersättning för utgifter för tandvård. Sådan ersättning utgår till försäkrad som fyllt 20 år för behandling vid folktandvårdspoliklinik, odontologisk fakultet eller tandvårdscentral eller hos privatpraktiserande tandläkare, som är ansluten till försäkringen genom att vara uppförd på en av allmän försäkringskassa upprättad förteckning. Ersättning för tandvård utgår med halva behandlingskostnaden om den inte överstiger 1 000 kr. Överstiger kostnaden detta belopp utgår ersättning för det överskjutande beloppet med 3/4. Vad som inte utgår från försäkringen betalar den försäkrade själv genom patientavgift till den som meddelar tandvården.

För viss speciell tandvård utgår ersättning enligt samma regler som gäller för ersättning för läkarvård.

Ersättning för sjukhusvård på grund av sjukdom eller förlossning ersätts i regel med belopp motsvarande kostnad för vård på allmän sal vid hemortssjukhus.

Kostnader för resor till och från läkare och hemresa efter sjukhusvård ersätts i den mån utgifterna överstiger 6 kr. samt i fråga om resa till sjukvårdsinrättning helt. Resekostnader i samband med tandvård ersätts i den mån de överstiger 15 kr.

Kostnader för konvalescentvård, sjukgymnastisk behandling och vissa andra specialbehandlingar ersätts med 3/4, dock högst nämnda del av vissa bestämda taxebelopp. Även ersättning för resor i samband med sådan vård eller behandling utgår enligt samma regler som gäller för resekostnader i samband med läkar- och sjukhusvård.

Om den försäkrade inte är bosatt i riket föreligger rätt till sjukvårdsersättning endast om vårdbehovet uppkommit under vistelse i Sverige. Från ersättningsbeloppen dras i sådant fall av vad den försäkrade eventuellt är berättigad till från sjukförsäkring i annat land. Om han däremot är bosatt i riket men vårdbehovet uppkommer under vistelse utomlands ersätts läkarvård med 3/4 av kostnaden, vilken högst får beräknas till 25 kr. för varje läkarbesök. I arvodet inräknas utgifter till läkaren för läkemedel, läkarens resa samt intyg som behövs för att få sjukpenning. Sjukhusvård ersätts med högst 35 kr. för dag. I beloppet inräknas kostnader för läkararvode, läkemedel och sjukvårdsmaterial.

Enligt förordningen (1954:519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel erhåller försäkrad prisnedsättning vid köp av läkemedel som utskrivits av läkare. Den ges direkt vid inköpet på apotek och motsvarar

hälften av det belopp, varmed kostnaden överstiger 5 kr. och hela det belopp varmed kostnaden överstiger 25 kr. Enligt denna regel överstiger kostnaden för läkemedel inköpt på recept vid ett och samma tillfälle aldrig 15 kr. I särskild kungörelse (1954:520) redovisas i en förteckning sådana sjukdomar vid vilka läkemedel mot läkarrecept tillhandahålls kostnadsfritt.

Rätten till sjukpenning grundas på den försäkrades beräknade årsinkomst. Sjukpenningens storlek bestäms på den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst, vilken motsvarar den förvärvsinkomst (såväl inkomst av anställning som inkomst av annat förvärvsarbete) upp till 7,5 gånger basbeloppet, som den försäkrade kan antas komma att ha under det närmaste året. En förutsättning för att sjukpenning skall kunna utgå är att den försäkrade är inskriven hos allmän försäkringskassa, dvs. fyllt 16 år och är bosatt i riket samt att hans sjukpenninggrundande inkomst uppgår till minst 4 500 kr. Sjukpenning utgår vid sjukdom som förorsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Vid fullständig nedsättning av arbetsförmågan utges hel sjukpenning vilken utgör för dag räknat 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten delad med 365. I annat fall utgår halv sjukpenning.

Vid omprövning av försäkrads sjukpenninggrundande inkomst får ändring inte ske förrän 30 dagar efter det försäkringskassan fått kännedom om inkomständringen.

Har försäkrad anmält undantagande från försäkringen för tilläggspension i fråga om inkomst av annat förvärvsarbete än anställning, anses han ha trätt ut även ur sjukförsäkringen i fråga om rätt till sjukpenning på grund av sådan inkomst. I sådant fall skall således sjukpenninggrundande inkomst endast beräknas på den försäkrades årsinkomst av anställning.

Vissa möjligheter till undantagande i andra former föreligger emellertid. Sålunda kan regeringen beträffande arbetstagare, som enligt statliga eller kommunala föreskrifter är berättigad till lön vid sjukdom eller barnsbörd, föreskriva undantagande från vad som är stadgat om rätt till sjukpenning. Gäller inte sådant undantag äger arbetsgivaren i den ordning regeringen bestämmer från försäkringskassan erhålla arbetstagaren tillkommande sjukpenning i den mån dessa förmåner inte överstiger den utbetalda lönen. Sådant s. k. arbetsgivarinträde gäller beträffande statsanställda m. fl. Arbetsgivare, som utger lön under sjukdom, kan efter överenskommelse få uppbära arbetstagarens sjukpenning. Sådan överenskommelse är dock bindande bara om den har form av kollektivavtal och på arbetstagarsidan slutits eller godkänts av huvudorganisation. Sjukpenning utgår i princip fr. o. m. dagen efter insjuknandedagen.

I anledning av yrkesskada får ersättning enligt AFL:s sjukförsäkringsregler inte utgå efter samordningstiden till den som är obligatoriskt försäkrad enligt YFL.

3.2.2 *Folkpensioneringen*

Pension från den allmänna pensioneringen består som regel av två komponenter, folkpension och tilläggspension. Folkpensionen utgör ett för alla lika grundskydd och avser att ge en minimipensionsstandard under

det att tilläggspensionen är på visst sätt avpassad efter vars och ens förvärvsinkomster.

Folkpension tillkommer i princip endast den som är svensk medborgare. På grund av internationella överenskommelser, som biträtts av Sverige, kan även utländska medborgare efter viss karenstid bli berättigade till folkpension på samma villkor som svenska medborgare. Vidare krävs att den försäkrade är bosatt här i riket eller varit mantalsskriven här för det år då han fyllde 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan.

Rätt till folkpension i form av *ålderspension* föreligger fr. o. m. den månad varunder försäkrad fyller 67 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 65 år). Efter särskild framställning finns möjlighet till förtida eller uppskjutet uttag. Ålderspension kan på sådan framställning tidigast utgå fr. o. m. den månad varunder vederbörande fyller 63 år, varvid pensionen för all framtid minskas med 0,6 % för varje månad som pensionen tas ut i förtid. Om uttag av pension uppskjuts ökas pensionen med 0,6 % för varje månad som, då den börjar utgå, förflutit från ingången av 67-årsmånaden. Hänsyn tas emellertid inte till tid efter ingången av den månad, varunder den försäkrade fyllt 70 år. Nya regler rörande förtida och uppskjutet uttag gäller fr. o. m. den 1 juli 1976. Enligt dessa regler skall förtida uttag kunna ske från 60 års ålder och avse hela eller halva pensionen. Uttaget av hel eller halv pension kan också uppskjutas till mellan 65 och 70 års ålder. Den bestående reduktionen ändras till 0,5 % för varje månad som pensionen utgår före eller efter 65 års ålder.

Ålderspension, som tas ut vid 67 års ålder, utgör för ensamstående 95 % och för två pensionsberättigade makar tillsammans 155 % av basbeloppet.

Rätt till folkpension i form av *förtidspension* tillkommer försäkrad som fyllt 16 år för tid fram till och med månaden före den varunder han fyller 67 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 65 år) eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig.

Sedan den 1 juli 1972 kan försäkrad som fyllt 60 år få förtidspension även på rent arbetsmarknadsmässiga grunder utan medicinsk prövning. Som villkor härför gäller att den försäkrade är arbetslös och som medlem i erkänd arbetslöshetskassa uppburit ersättning från kassan under så lång tid att han blivit utförsäkrad från denna eller uppburit kontant arbetsmarknadsstöd under 450 dagar.

Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antas bestå avsevärd tid, har den försäkrade rätt till *sjukbidrag*. Detta är tidsbegränsat men följer i övrigt samma regler som gäller för förtidspension.

Vid bedömande i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den försäkrades förmåga att vid nedsättning av prestationsförmågan bereda sig inkomst genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. I fråga om äldre försäkrad skall bedömningen främst avse hans förmåga att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som han tidigare utfört eller genom annat för honom tillgängligt lämpligt arbete.

Förtidspensionens storlek graderas efter nedsättningen i möjligheten att bereda sig inkomst så att försäkrad, vars arbetsförmåga är nedsatt i sådan grad att intet eller endast ringa del därav återstår – i praktiken med minst 5/6 – får hel förtidspension. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre grad men med avsevärt mer än hälften – dvs. med mindre än 5/6 men ungefär med 4/6 – utgår 2/3 av hel förtidspension. I övriga fall utgår halv förtidspension. Fr. o. m. den månad en förtidspensionär blir 67 år (65 år från den 1 juli 1976) utbyts förtidspensionen mot ålderspension.

Till ålders- eller förtidspension utgår med vissa undantag *barntillägg* för barn under 16 år. Tillägget utgår för år räknat med 25 % eller om barnet är berättigat till barnpension 10 % av basbeloppet. Utgår partiell förtidspension utgör barntillägget motsvarande andel av barntillägg till hel förtidspension. Barntillägg reduceras om tilläggspension utgår.

Änka har rätt till folkpension i form av *änkepension* intill den månad, då hon fyller 67 år (65 år från den 1 juli 1976) eller folkpension i form av ålderspension dessförinnan börjat utgå till henne. Förutsättningen för änkepension är antingen att änkan vid makens död fyllt 36 år och varit gift med honom minst fem år eller också att hon har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år. Upphör änka att ha vårdnaden om eller bo tillsammans med barn under 16 år skall vid bedömandet av hennes rätt till änkepension i fortsättningen anses som om mannen avlidit när barnet upphörde att påverka rätten till pension och äktenskapet varat till nämnda tidpunkt. Kvinna som sammanbodde med mannen vid dennes död och som varit gift med honom eller har eller haft barn med honom jämställs med änka i fråga om rätt till änkepension. Ingår änkan nytt äktenskap eller stadigvarande börjar sammanbo med man som hon varit gift med eller har eller haft barn med upphör änkepensionen att utgå. Upplöses det nya äktenskapet eller sammanboendet inom fem år börjar änkepensionen ånyo att utgå om förutsättningarna härför i övrigt fortfarande är uppfyllda.

Änkepension utgör för änka, som vid mannens död har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år samt för änka, som vid mannens död eller den därmed jämställda tidpunkten fyllt 50 år, 95 % av basbeloppet. För annan pensionsberättigad änka minskas änkepensionen med 1/15 för varje år, varmed hennes ålder vid mannens död understiger 50 år. Fr. o. m. den månad då änkan fyller 67 år (65 år från den 1 juli 1976) utbyts änkepensionen mot ålderspension. Om änkan är berättigad till såväl förtidspension som änkepension har hon rätt att välja vilken av dessa som skall utgå.

Barnpension från folkpensioneringen utgår till barn som förlorat en av föräldrarna och som inte fyllt 18 år. Barnpension utgör för år räknat 25 % av basbeloppet. Barnet är dock garanterat minst 40 % av basbeloppet om den ena föräldern är avliden och 30 % av basbeloppet för envar av föräldrarna om båda är avlidna. Vid beräkning av den garanterade barnpensionen skall bl. a. beaktas vad som kan utgå i barnpension från tilläggspensioneringen.

Utöver de nu nämnda formerna av pension från folkpensioneringen kan enligt särskild lag (1962:392) även vissa inkomstprövade förmåner utgå nämligen hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg.

Hustrutillägg utgår i princip till pensionsberättigads hustru därest hon fyllt

60 år och makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föreligger kan hustrutillägg utgå även om hustrun inte fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år. Hustrutillägget skall för år räknat utgå med ett belopp motsvarande skillnaden mellan sammanlagda beloppet av ålderspensionerna för två makar jämte två s. k. pensionstillskott och ålderspensionen för ensamstående jämte ett pensionstillskott.

Kommunalt bostadstillägg kan utgå till inom kommunen mantalsskriven som åtnjuter ålders-, förtids- eller änkepension samt till hustru som åtnjuter hustrutillägg med belopp som kommunen själv bestämmer.

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med 1/3 av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den överstiger för gift 1 500 kr. och för annan 2 000 kr.

Enligt särskild författning (1969:205) utgår fr. o. m. den 1 juli 1969 till folkpensionärer som har en låg tilläggspension eller ingen tilläggspension alls s. k. *pensionstillskott* som är avsett att garantera en viss pensionsnivå för sådana som uppbär ålderspension, förtidspension eller änkepension från folkpensioneringen och som inte haft möjlighet att genom tilläggspensioneringen nå en sådan nivå.

Pensionstillskottet till ålderspension skall successivt ökas varje år så att det den 1 juli 1981 utgör 45 % av basbeloppet för en pensionär som endast har folkpension.

Pensionstillskottet till förtidspension skall på motsvarande sätt successivt ökas så att det den 1 juli 1981 utgör 90 % av basbeloppet. F. n. utgör pensionstillskottet 21 % av basbeloppet.

Uppbär försäkrad enbart partiell pension utgår lika stor del av pensionstillskottet som den partiella pensionen utgör av hel pension.

Om tilläggspension utgår jämsides med folkpension kan tilläggspensionen inverka reducerande på pensionstillskottet.

Till försäkrad som fyllt 16 år och som innan han fyller 65 år för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt och därför behöver mer tidskrävande hjälp i sin dagliga livsföring eller för att kunna förvärvsarbeta behöver fortlöpande hjälp av annan eller får vidkännas andra betydande merutgifter utgår *handikappersättning*. Denna utgår med 30, 45 eller 60 % av basbeloppet alltefter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek. Försäkrad som är blind har dock alltid rätt till handikappersättning motsvarande 60 % av basbeloppet fram till dess att ålderspension eller hel förtidspension börjar utgå och med lägst 30 % av basbeloppet för tid därefter. Till döva och gravt hörselskadade försäkrade utgår ersättningen alltid med lägst 30 % av basbeloppet.

3.2.3 Tilläggspensioneringen

Till skillnad mot folkpensioneringen, som ger ett för alla lika bottenskydd, är tilläggspensionens storlek beroende av vars och ens förvärvsinkomster. Fr. o. m. det år den försäkrade fyller 16 år t. o. m. det år han uppnår 65 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 64 år) skall pensionsgrundande inkomst beräknas på grundval av hans inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete.

Till grund för beräkning av pensionsgrundande inkomst för visst år skall läggas den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt för detta år eller – när fråga är om utomlands bosatt försäkrad – särskild uppgift från arbetsgivaren. Den pensionsgrundande inkomsten för visst år utgörs av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete, i den mån summan överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Årsinkomst understigande basbeloppet och överstigande 7,5 ggr detta blir inte pensionsgrundande. Den pensionsgrundande inkomsten skall ligga till grund för beräkningen av den pensionspoäng som den försäkrade skall tillgodoräknas för året. Pensionspoäng framräknas på så sätt att den pensionsgrundande inkomsten divideras med det vid årets ingång gällande basbeloppet. Högsta pensionspoäng som kan tillgodoräknas är 6,50.

Tilläggspension kan utgå i form av ålderspension, förtidspension och familjepension.

För rätt till *ålderspension* från tilläggspensioneringen krävs att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år. Beträffande pensionsålder och förtida eller uppskjutet uttag av ålderspension gäller samma regler som i fråga om ålderspension enligt folkpensioneringen.

Storleken av ålderspension som utgår vid 67 år och utgör 60 % av produkten av basbeloppet för den månad för vilken pension skall utges och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade, eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade. För att oreducerad pension skall utgå fordras att den försäkrade tillgodoräknats pensionpoäng för minst 30 år. Har pensionspoäng tillgodoräknats för mindre antal år än 30 skall pensionen minskas med 1/30 för varje felande år. Undantag från denna regel gäller för svenska medborgare födda något av åren 1896–1923. För sådana krävs för full pension endast pensionspoäng för 20 år om de är födda något av åren 1896–1914 och för den, som är född något av åren 1915–1923, 20 år ökat med ett för varje år som den försäkrade är född senare än 1914.

Förtidspension kan utgå om den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för tid före det år, då pensionsfallet inträffat, och utgår då under samma förutsättningar som gäller för förtidspension från folkpensioneringen.

Grundtanken är att hel förtidspension skall vara lika stor som ålderspensionen skulle ha blivit, om den försäkrade inte drabbats av nedsättning av arbetsförmågan utan fortsatt att ha inkomster av förvärvsarbete. Därför skall antas att den försäkrade för varje år fr. o. m. det år då pensionsfallet inträffat t. o. m. det år då han fyller 65 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 64 år) tillgodoräknats vissa pensionspoäng (s. k. antagandepoäng). För att antagandepoäng skall få beräknas krävs antingen att den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst vid tidpunkten för pensionsfallet lägst uppgått till ett belopp som motsvarar det vid årets ingång gällande basbeloppet, eller att pensionspoäng tillgodoräknats honom för minst tre av de fyra år, som närmast föregått det år då pensionsfallet inträffade. Beräkning av antagandepoängens storlek sker enligt två olika metoder varvid den skall gälla som ger det för den försäkrade gynnsammaste resultatet. Den ena metoden innebär att man tar medelpoängen för de två bästa åren i den fyraårsperiod som ligger närmast före det år pensionsfallet inträffade. Enligt den andra

metoden beräknas antagandepoängen genom att man tar medelpoängen för samtliga år fr. o. m. det då den försäkrade fyllde 16 år t. o. m. året närmast före pensionsfallet, varvid man intill ett antal av hälften bortser från de år, för vilka pensionspoäng saknas eller poängen är lägst.

Om förutsättningar inte föreligger för att den försäkrade skall kunna få förtidspension med tillgodoräknande av antagandepoäng, fordras för rätt till förtidspension att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år före det år då pensionsfallet inträffade och för rätt till full pension 30 pensionsgrundande år. Förtidspensionen beräknas då på grundval av föreliggande faktiska pensionspoäng enligt samma metod som ålderspension.

Storleken av partiell förtidspension erhålls genom att man tar 2/3 resp. 1/2 av beloppet för hel förtidspension.

Förtidspension utgår längst till och med månaden före den varunder den försäkrade fyller 67 år (fr. o. m. den 1 juli 1976 65 år). Härefter skall ålderspension utgå.

För rätt till *änkepension* från tilläggspensioneringen krävs att legalt äktenskap förelegat. Förutsättning för änkepension är vidare att mannen vid sitt frånfälle varit eller skulle ha varit berättigad till tilläggspension i form av förtids- eller ålderspension. Änkepension utgår till änka om antingen äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag den försäkrade fyllde 60 år eller den försäkrade efterlämnar barn som tillika är barn till änkan. Änkepensionen utgör, om det finns pensionsberättigade barn, 35 % och i annat fall 40 % av den hela förtids- eller ålderspension, vartill den avlidne mannen skulle ha varit berättigad. Om änkan ingår nytt äktenskap dras änkepensionen in. Upplöses det nya äktenskapet inom fem år börjar pensionen ånyo utgå.

Barnpension tillkommer försäkrads barn under 19 år. Pensionen utgör, om änkepension efter den avlidne utgår från tilläggspensioneringen, 15 % och i annat fall 40 % av den tilläggspension som skulle ha utgått till den avlidne. Finns fler än ett pensionsberättigat barn ökas procenttalen med 10 för varje barn utöver det första. Det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen.

Flera familjepensioner kan inte utgå samtidigt till samma person. Är någon för samma månad berättigad till flera tilläggspensioner i form av familjepension – t. ex. barnpension efter dels fader, dels moder eller änkepension och barnpension – utges endast den största av dem. En kvinnas rätt till änkepension påverkas emellertid inte av att hon samtidigt är berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggspensioneringen. Änkepension från folkpensioneringen kan däremot aldrig utgå samtidigt med folkpension i form av barn-, förtids- eller ålderspension eller hustrutillägg.

3.2.4 *Den allmänna försäkringens finansiering*

Vad angår finansieringen av den allmänna försäkringen skall här endast framhållas följande. Sjukförsäkringen finansieras genom avgifter från de försäkrade själva och från arbetsgivaren. Egenavgift erläggs fr. o. m. år 1975 enbart av försäkrad som är egen företagare.

Kostnaderna för folkpensioneringen finansieras genom den socialförsäk-

ringsavgift som arbetsgivare har att erlägga för sysselsatt arbetskraft. Försäkrad som är egen företagare har att själv betala socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen.

Försäkringen för tilläggspension finansieras genom avgifter. Arbetsgivarna svarar för kostnaderna för tilläggspensioneringen såvitt angår arbetstagare. När det gäller inkomst av annat förvärvsarbete svarar den försäkrade själv för försäkringsavgiften. Avgifterna utgår efter en procentsats som fastställs av regeringen och riksdagen. Finansieringen sker genom ett fördelningssystem som innebär att varje års utgifter i princip skall täckas genom samma års avgifter jämte fondavkastning. Procentsatsen för avgiftsuttaget är bestämd till 10,5 för åren 1972–1974, 10,75 för år 1975, 11 för år 1976 och 11,75 för åren 1977–1979. Avgifterna ingår till den allmänna pensionsfonden, vilken vid utgången av år 1974 uppgick till ca 75 miljarder kr.

3.3 Samordningsbestämmelser

Pension enligt AFL och livränta enligt obligatorisk yrkesskadeförsäkring utgår som tidigare nämnts inte helt oberoende av varandra utan en viss samordning är föreskriven. Bortsett från den samordning som består i att yrkesskadelivräntan nedsätts med 1/4 fr. o. m. den månad livräntetagaren uppnår 67 år sker samordningen på pensionssidan genom en reducering av pensionsförmånerna. Enligt gällande samordningsregler skall folkpension och tilläggspension enligt AFL minskas med 3/4 av yrkesskadelivräntan. För den som uppbär efterlevandelivränta från yrkesskadeförsäkringen skall motsvarande minskning göras på änkepension eller barnpension från den allmänna försäkringen och på ålderspension från folkpensioneringen. Avdrag på tilläggspension får i detta fall endast göras om den avlidne tillgodoräknats pensionspoäng för minst ett år vid tidpunkten då skadan inträffade. Minskningen av pensioner skall i första hand göras på tilläggspension.

Utan hinder av de nu nämnda samordningsreglerna skall en viss del av folkpensionen alltid utgå. Sålunda skall folkpension i form av förtidspension och barnpension alltid utgå med minst 1/4, i form av änkepension med minst 1/2 och i form av ålderspension med minst 3/4 av vad som annars skulle ha utgått.

Det bör påpekas att livränta på grund av frivillig försäkring enligt YFL inte medför något avdrag på utgående pensioner enligt AFL.

3.4 Trygghetsförsäkringen

Under senare år har s. k. trygghetsförsäkringar börjat växa fram genom olika kollektivavtal på arbetsmarknaden. Den första trygghetsförsäkringen tillkom år 1971 och gällde anställda inom stuverifacket. Snart följde avtal om trygghetsförsäkring för bleck- och plåtslageriarbetare samt för arbetare inom gruvindustrin ävensom för ytterligare arbetsgrupper. Statstjänstemännen fick en på kollektivavtal grundad trygghetsförsäkring år 1972 som i stort byggde på den trygghetsförsäkring som då fanns på den privata arbetsmarknaden.

Den 16 maj 1974 träffade SAF, LO och PTK överenskommelse om definitiva försäkringsvillkor för trygghetsförsäkring vid yrkesskada (TFY). Överenskommelserna har därefter antagits som kollektivavtal av de till dessa organisationer anslutna förbunden. Samma dag träffades även avtal om trygghetsförsäkring för kommunanställda. Även för andra anställda har sådana avtal senare träffats.

Avsikten med trygghetsförsäkringen är att den som drabbas av personskada genom olycksfall i arbetet skall få ersättning enligt skadeståndsrättens normer utan att behöva visa att arbetsgivaren eller annan är skadeståndsskyldig. Från TFY utges sålunda ersättning, oavsett vem som är vållande till skadan.

Ersättning till den som har tillfogats yrkesskada utgår för kostnader för förlorad arbetsinkomst, för sveda och värk och bestående lyte eller men samt för rehabilitering.

Full ersättning utgår för kostnader under akut sjukdomstid som yrkesskadan medfört i den mån ersättning inte utgått från annat håll, t. ex. från den allmänna försäkringen. Sålunda ersätts t. ex. sjukvårds- och resekostnader. Ersättning för framtida kostnader som föranleds av yrkesskadan anses ingå i ersättning för bestående lyte och men och ersättning för allmänna olägenheter. Om större framtida kostnader av bestående natur kan väntas uppkomma skall dock ersättning lämnas i form av livränta för de beräknade kostnaderna.

Ersättning för förlorad arbetsinkomst under akut sjukdomstid utgår vid arbetsoförmåga som varat mer än sju dagar fr. o. m. dagen för insjuknandet. Ersättningen utges med belopp som motsvarar den faktiska förlusten av arbetsinkomst. Under de första 30 dagarna utges denna ersättning för lönedelar, som ej överstiger 7,5 basbelopp, i form av skattefria belopp beräknade enligt en schablonmetod vilken utgår från den skadades sjukpenninggrundande inkomst. Om yrkesskadan har medfört invaliditet utgår ersättning för framtida förlust av arbetsinkomst i form av årlig livränta, som fastställs med hänsyn till den bestående nedsättning av arbetsförmågan som har föranletts av yrkesskadan. Vid bedömandet av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den skadades förmåga att trots skadan bereda sig inkomst genom sådant arbete som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till tidigare utbildning och verksamhet, omskolning eller annan liknande åtgärd samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. Vid uppnådd pensionsålder reduceras livräntan med hälften. Livräntan värdesäkras enligt lagen (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor. Om den skadelidande begär det, kan han i stället för livränta eller del därav få ett engångsbelopp som svarar mot det kapitaliserade värdet av livräntan. Kan den framtida årliga förlusten av arbetsinkomst antas komma att understiga 10 %, skall ersättningen alltid utgå som engångsbelopp. Om den skadade kan återgå i arbete och den definitiva medicinska invaliditetsgraden uppgår till högst 15 % utgår i stället för livränta ett engångsbelopp för allmänna olägenheter. Även vid högre medicinsk invaliditetsgrad kan arbetstagare som kan återgå i arbete få ersättning med engångsbelopp för allmänna olägenheter, om han begär det. Ersättning för allmänna olägenheter beräknas med utgångspunkt från den medicinska invalitetsgraden och utgör en förhöjning, varierande

mellan 0,5 och 1,5 gånger, av ersättningsbeloppen för lyte och men.

Ersättning för sveda och värk under akut sjukdomstid lämnas i normalfallet vid arbetsoförmåga, som har varat mer än 30 dagar och bestäms enligt särskilda normer. För lyte och men lämnas ersättning när kvarstående lyte eller men kan förutses bli bestående för framtiden, dock tidigast då den akuta sjukdomstiden har upphört. Ersättningen beräknas enligt särskild tabell med utgångspunkt från den medicinska invaliditetsgraden och den skadades ålder. Härutöver kan ersättning lämnas om det bestående lytet eller menet har medfört t. ex. vanprydande ärr, amputationsdefekt, sådan värk vartill hänsyn inte tagits vid bestämmandet av den medicinska invaliditetsgraden, förlust av sinnesfunktion eller tänder eller inre organ.

Om den skadade på grund av bestående följder av yrkesskadan inte kan återgå till sitt tidigare förvärvsarbete, ersätts skäliga kostnader för erforderlig rehabilitering till annat jämförbart yrke.

Ersättning för lyte och men samt för invaliditet kan efter hörande av en rådgivande nämnd – TFY-nämnden – omprövas om det är uppenbart att i det särskilda fallet väsentlig och bestående ändring inträtt i de förhållanden som har legat till grund för bestämmandet av ersättningen.

Ersättning vid dödsfall lämnas för begravningskostnad och för förlust av underhåll till efterlevande. Begravningskostnad ersätts med vad som skäligen kan anses erforderligt till bekostande av den avlidnes begravning. Ersättning för förlust av underhåll lämnas till den som vid tiden för dödsfallet hade rätt till eller faktiskt erhöll eller kunde antas inom en nära framtid ha erhållit underhåll av den avlidne. Vid fastställandet av ersättning för förlust av försörjare skall hänsyn tas till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller på annat sätt bidra till sin försörjning. Vissa minimibelopp utgår dock alltid till efterlevande make – med vilken jämställs sådan person som den avlidne stadigvarande bott samman med under äktenskapsliknande förhållanden – samt till barn under 20 år och, under vissa förutsättningar, till föräldrar som vid tiden för dödsfallet bodde samman med den avlidne.

Enligt reglerna för trygghetsförsäkringen skall försäkringen vara samordnad med vissa andra utgående förmåner. Sålunda har den skadelidande inte rätt till ersättning i den mån sådan kan utges från stat, kommun, försäkringsanstalt, arbetsgivare eller annan i form av periodisk ersättning eller i form av ersättning för kostnader, sveda och värk, lyte och men eller allmänna olägenheter. Vid samordningen skall hänsyn tas till skattefrihet som kan föreligga beträffande utgående förmåner. Samordning skall inte ske beträffande ersättning på grund av försäkring som tecknats och i sin helhet betalats av den anställde utom när fråga är om kostnader.

Som framgått av den lämnade redogörelsen ger trygghetsförsäkringen till skillnad från yrkesskadeförsäkringen ersättning för den faktiska inkomstförlusten i anledning av yrkesskada. Ersättning utgår således även för inkomstförlust som överstiger fem basbelopp. Inte heller tillämpas någon avtrappning av ersättningen med hänsyn till inkomstens storlek. Inom trygghetsförsäkringen utgår såsom vid annan försäkring, som bygger på skadeståndsrättens ersättningsregler, ersättning för sveda och värk samt för lyte och men, ersättningsformer som inte finns inom den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen.

3.5 Skadeståndsrätten[1]

Ersättning för yrkesskada kan också utgå i form av skadestånd. En förutsättning för skadestånd är i princip att det kan visas att någon genom uppsåt eller vårdslöshet vållat skadan.

En grundläggande princip inom skadeståndsrätten är att skadeståndet skall försätta den skadelidande i samma läge som om skadan inte hade inträffat.

Enligt reglerna i skadeståndslagen (1972:207) skall den skadelidande i princip ha full ersättning för läkararvode och andra kostnader som uppkommer med anledning av skadan. Dessa täcks emellertid i stor utsträckning genom socialförsäkringen. Endast i den mån den allmänna försäkringen eller privat försäkring inte täcker sjukvårdskostnader e. d. blir det aktuellt att kräva dem skadeståndsvägen.

Ersättning utgår även för hinder eller förlust i den skadades näring. Därmed avses i huvudsak förlust av arbetsinkomst. Man skiljer därvid på inkomstförlust i förfluten tid och i framtiden.

Vad gäller inkomstförlust i förfluten tid skall denna fastställas på grundval av den faktiska förlust som har visat sig.

Vid beräkning av inkomstförlust i framtiden får förhållandena bedömas på grundval av ett underlag som bygger på antaganden om den skadelidandes framtida inkomstmöjligheter om skadan inte hade inträffat. Härvid skall förhållandena före prövningstillfället, i första hand den skadades yrke och inkomstförhållanden vid tiden för skadehändelsen, tjäna till ledning. De tillgängliga informationerna skall även korrigeras med hänsyn till antaganden om framtidsutvecklingen, konjunkturerna o. d. Från framtida allmänna standardhöjningar i samhället som kan komma att inträffa skall dock bortses.

Ersättning för inkomstförlust i förfluten tid och ideell skada ersätts som regel med ett engångsbelopp.

Då det gäller ersättning för framtida inkomstförlust skall denna normalt utgå i form av livränta. Engångsbelopp och kombinationen livränta jämte engångsbelopp kan även förekomma. Är ersättningen av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning, skall den emellertid alltid utgå som livränta om inte särskilda skäl talar däremot.

Om den framtida utvecklingen tar en annan riktning än som förutsatts vid tidpunkten då ersättningen fastställdes, finns möjligheter att pröva om ersättningen. En förutsättning för omprövning är emellertid att förhållandena som legat till grund för ersättningens bestämmande ändrats väsentligt. I princip kan omprövning ske i såväl höjande som sänkande riktning.

Vid sidan av den ekonomiska skadan ersätts enligt skadeståndslagen också ideell skada. Med sådan skada i traditionell mening avses dels det direkta fysiska eller psykiska lidande som skadan har medfört under den akuta sjukdomstiden eller som den kan medföra i framtiden dels andra framtida följder av skadan som innebär svårigheter för den skadelidande att klara sig i normalt liv. Avsteg från denna traditionella syn på ideell skada förekommer. Ibland har ersättning för lyte och men även karaktär av ersättning för ekonomisk skada. Sålunda ersätts som ideell skada fördyrade levnadskostnader som kan uppkomma i framtiden på grund av skadan. Som ideell skada skall även ersättas allmänna besvär av skadan i arbetet, ökad ut-

[1] Redogörelsen bygger bl. a. på de ändringar i skadeståndslagen, som träder i kraft den 1 jan. 1976.

tröttning med åtföljande risk för frånvaro från arbetet, den ökade anspänning som krävs av den skadelidande för att uppnå ett visst arbetsresultat samt risk för förlust av mera extraordinära inkomster som skadan helt allmänt kan innebära för den skadade.

Är någon ansvarig för annans död skall ersättning utgå för begravningskostnad och för förlust av underhåll som den avlidne vid tiden för dödsfallet var skyldig att utge eller som han faktiskt utgav eller inom en nära framtid kunde antas komma att utge. Till dem som i första hand har rätt till ersättning för förlust av underhåll hänförs de som enligt familjerättens regler har rätt till underhåll. Även sådana som faktiskt har försörjts av den avlidne har rätt till skadestånd som efterlevande. Hit kan hänföras t. ex. sammanlevande under äktenskapsliknande förhållande, fosterbarn, barnbarn eller syskon till den avlidne.

Skadeståndet för förlust av underhåll bestäms så att de efterlevande i princip garanteras en bibehållen standard. Vid fastställande av skadeståndets storlek skall emellertid hänsyn tas till den efterlevandes förmåga och möjligheter att genom eget arbete eller på annat sätt själv bidra till sin försörjning.

Även skadestånd för förlust av underhåll kan jämkas vid väsentligt ändrade förhållanden.

En skada som föranlett skadeståndsanspråket kan medföra att den skadelidande får rätt till även andra förmåner än skadestånd. För att undvika såväl över- som underkompensation samordnas därför skadeståndet med vissa sådana andra förmåner som utgår i anledning av skadan. Vid bestämmande av ersättning för inkomstförlust eller förlust av underhåll avräknas sålunda bl. a. ersättning som utgår från den obligatoriska allmänna försäkringen, yrkesskadeförsäkringen eller annan likartad förmån, pension och sjuklön.

3.6 Konventioner rörande yrkesskadeförsäkring m. m.

3.6.1 *Internationella konventioner om minimistandard inom yrkesskadeförsäkringen*

Frågan om skydd för arbetstagare mot följderna av skador i arbete togs på ett tidigt stadium upp till behandling av Internationella arbetsorganisationen (ILO) i Genève. Redan vid arbetsorganisationens allmänna konferens år 1925 antogs tre förslag till konventioner och fyra till rekommendationer angående frågan om ersättning till arbetstagare som drabbas av yrkesskada.

Av de antagna konventionerna avsåg en ersättning för olycksfall i arbete (nr 17) och en ersättning för yrkessjukdomar (nr 18).

Konventionerna nr 17 och 18 har ratificerats av Sverige (prop. 1925:118, rskr 350).

Konventionen nr 18 reviderades år 1934 av en ny motsvarande konvention nr 42 vilken likaså har ratificerats av Sverige (prop. 1936:209, rskr 278), varvid konventionen nr 18 upphörde att gälla för Sveriges del.

ILO antog vidare år 1952 en *konvention (nr 102) angående minimistandard för social trygghet*. Konventionen har ratificerats, såvitt avser dess del VI

som behandlar förmåner vid yrkesskada, av Sverige (prop. 1953:73, rskr 220).

År 1964 antog ILO en *konvention (nr 121) angående förmåner vid yrkesskada* som för länder som ratificerar denna konvention ersätter konventionerna nr 17 och nr 42 samt konventionen nr 102 beträffande del VI om förmåner vid yrkesskada. Samtidigt med denna konvention antogs en rekommendation nr 121 i samma ämne.

Konventionen nr 121 om förmåner vid yrkesskada har ratificerats av Sverige med verkan från år 1970 varför de nämnda äldre konventionerna på området inte längre har intresse för svenskt vidkommande. Texten till konvention nr 121 samt till rekommendation nr 121 i samma ämne återfinns i proposition 1969:15.

Konventionen omfattar yrkesskador, däri inbegripet såväl olycksfall i arbetet som yrkessjukdomar, men överlämnar åt vederbörande medlemsstat att avgöra vad som skall förstås med yrkesskada, dock skall definitionen göras så vid att s. k. färdolycksfall inbegrips därunder. Om emellertid färdolycksfallen ersätts enligt ett allmänt socialförsäkringssystem, vars förmåner vid en kollektiv jämförelse totalt sett kan anses likvärdiga med konventionens, utgör frånvaron av särskild yrkesskadeersättning vid färdolycksfall ej ratifikationshinder.

I fråga om yrkessjukdomarna anvisar konventionen nr 121 olika möjligheter. Medlemsstaten förutsätts kunna ha en särskild förteckning över de fall som skall ersättas, och denna förteckning måste då vara av samma omfattning som en vid konventionen fogad förteckning. Medlemsstaten kan emellertid också förse sin lagstiftning med en allmän definition av begreppet yrkessjukdom, och denna måste då vara så vid att däri inryms konventionsförteckningens sjukdomar. Och slutligen kan medlemsstaten kombinera de båda metoderna.

Konventionens förmåner utgörs dels av olika former av hälso- och sjukvård och dels av kontantförmåner.

Konventionen innehåller en utförlig förteckning över de olika former av hälso- och sjukvård som skall tillhandahållas. Förmånerna utgörs av följande:

1. såväl sluten som öppen vård av allmänpraktiserande läkare och specialist, innefattande jämväl hembesök;
2. tandvård;
3. sjuksköterskevård i hemmet eller på sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning;
4. vård på sjukhus,konvalescenthem,sanatorium eller annan sjukvårdsinrättning;
5. tandproteser o. d., läkemedel jämte övriga medicinska eller kirurgiska hjälpmedel, däri inbegripna proteser samt erforderligt underhåll och förnyande av sådana, ävensom glasögon;
6. vård som under kontroll av läkare eller tandläkare lämnas av andra behöriga utövare av sjukvård;
7. behandling på arbetsplatsen av följande art i den mån så är möjligt
   a. brådskande behandling av personer som drabbats av allvarligt olycksfall;
   b. efterbehandling av personer med lättare skador.

Medlemsstat, som tillhandahåller hälso- och sjukvård och därmed sam-

manhängande förmåner enligt ett allmänt sjukförsäkringssystem, kan låta detta bli tillämpligt även på de yrkesskadade, under förutsättning att systemet har sådant innehåll att vederbörande inte utsätts för ekonomiska svårigheter. Vidare är det inte något hinder för medlemsstat, som tillhandahåller ifrågavarande förmåner enligt ett återbetalningssystem, att uppställa särskilda regler enligt vilka de försäkrade själva får svara för viss del av kostnaden. Reglerna måste dock vara sådana att de inte medför ekonomiska svårigheter för den skadade.

Kontantförmånen vid sjukdom, dvs. sjukpenningen, skall enligt konventionen utgå för hela sjukdomstiden, alltså utan att någon karenstid iakttas. Medlemsstat, som vid tidpunkten för konventionens ikraftträdande tillämpar en karenstid om tre dagar, får dock fortsätta därmed men har skyldighet att årligen till ILO rapportera anledningen härtill. Enligt rekommendationer bör dock ersättning utgå redan från och med den första dagen för inkomstbortfallet.

Konventionen uppställer inte någon lägsta invaliditetsgrad såsom villkor för rätt till invaliditetsersättning på grund av yrkesskada. Frågan härom har överlämnats till vederbörande medlemsstats eget bedömande. Livräntan skall utgå så länge invaliditeten består.

Beträffande invaliditetsgraderingen skiljer konventionen mellan 1. sannolikt bestående fullständig förlust av arbetsförmågan eller däremot svarande fysisk invaliditet, 2. mera avsevärd sådan förlust eller invaliditet och 3. partiell sådan förlust eller invaliditet.

I de båda förra fallen – som enligt rekommendationen avser invaliditet av 25 % eller mer – skall ersättningen ha form av löpande livränta. Med den skadades samtycke får dock i undantagsfall livräntan ersättas av ett engångsbelopp, som svarar mot livräntans kapitaliserade värde. I fallet 3. får ersättningen utgå som ett kapitalbelopp för en gång, och detta belopp får bestämmas till lägre belopp än det kapitaliserade värdet. Enligt rekommendationen bör engångsbeloppet inte understiga ett belopp som svarar mot tre års livränta.

Rätt till livränta tillkommer, förutom den skadade, *dels* hans änka i enlighet med de villkor för rätt till änkelivränta som uppställs i vederbörande medlemsstats lagstiftning, *dels* efterlevande make som till följd av handikapp är ur stånd att försörja sig, *dels* sådana barn till den avlidne som för sitt uppehälle varit beroende av den avlidne *och dels* andra efterlevande som må omfattas av den nationella lagstiftningen.

Enligt konventionen skall kontantförmånerna, dvs. sjukpenning eller livränta, vara av minst en viss storlek för en s. k. standardförmånstagare. Med standardförmånstagare avses en man med hustru och två barn.

Kontantförmånerna inklusive ev. familjebidrag för en standardförmånstagare skall enligt ett beräkningssätt utgöra minst 60 % av dennes tidigare arbetsförtjänst ökade med de familjebidrag som utgår till en skyddad person med samma försörjningsplikt. Man har med detta beräkningssätt dock rätt att lämna inkomster som överstiger medelinkomsten för en yrkesutbildad manlig industriarbetare utan kompensation.

Enligt ett andra beräkningssätt som konventionen anvisar skall livräntan för alla standardförmånstagare oavsett tidigare inkomst inklusive familjebidrag utgöra minst 60 % av oskolad manlig industriarbetares lön ökad

med de familjebidrag som utgår till en skyddad person med samma försörjningsplikt.

För annan förmånstagare än standardförmånstagaren skall förmånen stå i rimlig relation till dennes förmån.

Varje land kan fritt välja beräkningssätt för uppfyllande av kraven på kontantförmånernas storlek.

Vid väsentliga förändringar i inkomstnivån på grund av ändringar i levnadskostnaderna skall beloppen av löpande ersättningar bli föremål för översyn.

Om en yrkesskada medfört döden skall kontant begravningshjälp utgå motsvarande normalkostnaderna för en begravning. Avsaknaden av begravningshjälp är dock inte ratifikationshinder därest medlemsstaten till de efterlevande utger livräntor som är betydligt större än som stadgas i konventionen.

Varje land har enligt konventionen skyldighet att inom sitt territorium behandla dem som inte är medborgare i landet lika med landets egna medborgare.

År 1964 undertecknade Sverige samt vissa andra av Europarådets medlemsstater en *europeisk balk om social trygghet och ett protokoll till denna*. Del VI av balken och protokollet behandlar yrkesskador. Dessa två instrument förelades riksdagen i propositionen 1965:115.

Dessa instruments uppbyggnad vad beträffar avsnittet om yrkesskador påminner i mycket stor utsträckning om vad som sägs i ILO-konventionen nr 121. En viktig skillnad utgör dock bestämmelserna om sjukvårdsförmåner vid yrkesskada.

De sjukvårdsförmåner som skall utgå enligt balken och protokollet är visserligen desamma som i konventionen nr 121. Instrumenten tillåter dock inte att den skadade själv svarar för någon del av kostnaderna för förmånerna. Här råder alltså en skillnad mellan den svenska samordnade sjuk- och yrkesskadeförsäkringen samt balken och protokollet i det att enligt den svenska lagstiftningen de försäkrade själva får svara för en del av kostnaderna för sjukvårdsförmånerna, medan balken och protokollet garanterar full ersättning för dessa kostnader. Sverige har av denna anledning inte ratificerat balken och protokollet i vad avser del VI om förmåner vid yrkesskada.

3.6.2 *Internationella konventioner om utländska medborgares likabehandling med ett lands egna medborgare*

Europarådets medlemsstater antog år 1953 en *provisorisk överenskommelse om bl. a. lika behandling vid yrkesskador*. Överenskommelsen har ratificerats av Sverige (prop. 1955:53, rskr 116) och har för vårt lands vidkommande trätt i kraft i förhållande till Belgien, Cypern, Danmark, Frankrike, Grekland, Irland, Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Norge, Storbritannien, Turkiet och Förbundsrepubliken Tyskland.

År 1962 antog ILO en *konvention (nr 118) angående utlänningars likställande med ett lands egna medborgare i fråga om social trygghet*. Sverige har biträtt konventionen beträffande vissa grenar av vår sociallagstiftning, bl. a. förmånerna vid yrkesskada (prop. 1963:29, rskr 89).

Konventionen gäller för Sveriges vidkommande (SFS 1975:116) i förhållande till sammanlagt 27 olika stater.

Dessa överenskommelser innebär att Sverige förpliktar sig att beträffande förmåner vid yrkesskada inte särbehandla dessa staters medborgare utan i allt ge dem samma yrkesskadeförmåner som svenska medborgare.

3.6.3 *Konventioner mellan Sverige och vissa andra stater*

Mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge slöts den 15 september 1953 en konvention om social trygghet. Konventionen trädde i kraft den 1 november 1956 (SFS 1956:491).

Konventionen omfattar förmåner, som enligt i vederbörande land vid varje tidpunkt gällande sociallagstiftning och i anslutning därtill utfärdade bestämmelser utgår vid ålderdom, nedsatt arbetsförmåga, sjukdom, olycksfall och yrkessjukdom, arbetslöshet, havandeskap och barnsbörd samt till barn, efterlevande och nödställda.

Konventionen bygger på principen om lika behandling, dvs. att medborgare i något av de fördragsslutande länderna skall i ett annat av länderna på samma villkor och enligt samma regler som landets egna medborgare vara berättigad till förmån som konventionen omfattar. I vissa fall skall dock särskilda villkor vara uppfyllda för att vederbörande skall äga rätt till förmånen i fråga såsom viss tids vistelse i landet etc.

Den som under arbete i något av de fördragsslutande länderna drabbas av yrkesskada omfattas av landets yrkesskadelagstiftning på samma villkor som landets egna medborgare. Med arbete i ett av länderna jämställs anställning på fartyg som för vederbörande lands flagga. Från vad nu sagts gäller bl. a. följande undantag.

För den som av ett företag med säte i ett av de fördragsslutande länderna utsänds för arbete i ett annat av länderna skall det förra landets lagstiftning fortfarande gälla under de första tolv månaderna av vistelsen i det andra landet. Överskrider arbetet i det andra landet denna tid, kan "hemlandets" lagstiftning i undantagsfall alltjämt bli gällande, såvida och i så fall för den tid som det andra landets behöriga myndigheter lämnar medgivande.

Resande personal med land- eller lufttransportarbete, som utförs inom mera än ett av de fördragsslutande länderna, omfattas av lagstiftningen i det land där verksamheten har sitt säte. Om vederbörande inte är bosatt i sistnämnda land utan i ett annat av länderna och där utför arbete för verksamheten skall dock det landets lagstiftning tillämpas.

Därest för lastning, lossning, reparationsarbete eller vakttjänst ombord på fartyg hemmahörande i ett av de fördragsslutande länderna under fartygets uppehåll i ett annat av dessa länder antagits arbetstagare från uppehållslandet, skall dessa omfattas av detta lands yrkesskadelagstiftning.

Förutom den internordiska konventionen har Sverige slutit konventioner angående bl. a. lika behandling i yrkesskadehänseende med Schweiz (SFS 1955:522), med Storbritannien och Nordirland (SFS 1957:154), med Italien (SFS 1957:548) samt med Jugoslavien (SFS 1969:375). Därvid har tillämpats liknande principer som i den nordiska trygghetskonventionen.

3.7 Nordisk lagstiftning om yrkesskadeförsäkring

I *Danmark* regleras yrkesskadeförsäkringen genom lagen den 20 maj 1933 om försäkring mot följderna av olycksfall (ulykkesforsikringsloven). Denna lag har efter utfärdandet undergått åtskilliga förändringar.

Obligatoriskt försäkrade enligt lagen är i princip alla som mot lön eller som oavlönade medhjälpare av arbetsgivaren antas till stadigvarande eller tillfälligt arbete. Försäkringen omfattar även medlemmar av arbetsgivarens familj, maken dock undantagen, såvida beskaffenheten och omfattningen av deras sysselsättning i arbetsgivarens förvärvsverksamhet kan jämställas med andra arbetares. Vidare är den som för egen räkning eller tillsammans med andra bedriver yrkesfiske skyldig att låta försäkra sig, om minst 3/5 av hans årsinkomst hänför sig till fisket. Lagens bestämmelser om obligatorisk försäkring kan genom "kongelig anordning" bli tillämplig beträffande intagna på vissa anstalter. Sådan "anordning" har utfärdats för "fanger og forvarede" samt för personer i "forsørgelseanstalter". Självständiga näringsidkare har möjlighet att teckna frivillig försäkring, som även kan omfatta make.

Försäkring enligt ulykkesforsikringsloven sker i vissa av socialministern godkända försäkringsbolag. Försäkringsplikt åvilar som regel den som inom landet driver verksamhet – oavsett om den är förvärvsmässig eller inte – eller som i sin tjänst sysselsätter andra. Staten och kommunerna är fritagna från skyldigheten att teckna försäkring.

Försäkringen omfattar olycksfall i arbetet samt vissa i lagen angivna yrkessjukdomar. Med olycksfall likställs skadlig inverkan under högst några få dagar, som har sin grund i arbetet eller arbetsförhållandena. S. k. färdolycksfall omfattas inte av försäkringen. Förteckningen över yrkessjukdomarna upptar sjukdomar på grund av inandning av vissa ämnen, förgiftningar av vissa ämnen, hud- och ögonsjukdomar som framkallats genom vissa ämnen, sjukdomar som orsakats av viss strålning eller av vibrationer från verktyg, hörselskador, kroniska infektionssjukdomar som ådragits genom smitta vid arbete i sjukvård och i vissa laboratorier samt slutligen vissa angivna sjukdomar orsakade av viss mekanisk inverkan eller vissa ämnen eller smitta från djur.

Lagen innehåller en bevisregel enligt vilken nedsättningen av arbetsförmågan eller dödsfallet skall anses ha sin grund i olycksfallet eller yrkessjukdomen såvida det inte är "övervägande sannolikhet för att detta inte är fallet". Beträffande yrkessjukdomarna utgår ersättning om det "med rimlig sannolikhet kan antas att sjukdomarna och deras följdverkningar uteslutande eller i övervägande grad har sin grund i den försäkrades arbete eller arbetsförhållanden".

Vederbörande försäkringsbolag har att ersätta kostnader för proteser och liknande hjälpmedel samt sjukvagn ävensom i vissa fall sjukvård och "optraening". Vidare utgår enligt lagen sjukpenning, invaliditetsersättning, ersättning till efterlevande samt begravningshjälp.

Sjukpenning (dagpenning) utgår vid yrkesskada enligt samma ordning och grunder som vid annan sjukdom, dvs. arbetsgivaren svarar i princip för sjukpenningen under de fem första veckorna (arbetsgivarperioden) och kommunens sociala nämnd för tiden därefter. En "sikringsstyrelse" bistår

kommunerna vid administration av sjukförsäkringen.

Dagpenning som arbetsgivaren svarar för beräknas på arbetstagarens genomsnittliga arbetsinkomst hos arbetsgivaren under de senaste fyra veckorna före sjukfallets inträffande eller, om arbetstagaren varit sysselsatt kortare tid än fyra veckor, på denna tid. Dagpenningen skall utgöra 90 % av den beräknade arbetsinkomsten och beräknas för en vecka åt gången. Ett generellt maximibelopp för dagpenning per vecka fastställs dock med verkan för ett år från den 1 april varje år. Detta maximum motsvarar 90 % av den genomsnittliga veckoförtjänsten för samtliga arbetare i industri och hantverk för andra kvartalet närmast föregående år. Ingen lägsta gräns finns för dagpenning under arbetsgivarperioden. Vid partiell arbetsförmåga kan reducerad dagpenning utges efter regler som fastställs av chefen för "sikringsstyrelsen".

Då den sociala nämnden har att utge dagpenning skall denna beräknas på den försäkrades årsinkomst. Då arbetsgivaren ägt frigöra sig från att utbetala dagpenning under arbetsgivarperioden skall emellertid sociala nämnden utge dagpenningen som därvid skall beräknas på den genomsnittliga arbetsinkomsten under de senaste fyra veckorna.

Den dagpenninggrundande årsinkomsten som avser föregående år och varom uppgift erhålls från skattemyndigheterna omkring den 1 april registreras för varje försäkrad i dagpenningförsäkringens ADB-system. Den höjs i förhållande till den generella inkomstutvecklingen dels i samband med registreringen den 1 april och dels den 1 oktober. Skulle för en försäkrad det aktuella inkomstläget avvika väsentligt, uppåt eller nedåt, från den registrerade inkomsten, kan den aktuella arbetsinkomsten fastställas som inkomstunderlag.

Dagpenning från sociala nämnden skall utgöra högst 90 % av den på angett sätt beräknade årsinkomsten och beräknas för en vecka åt gången. Den får dock inte uppgå till högre belopp än 90 % av den genomsnittliga veckoförtjänsten för danska arbetare enligt vad förut sagts för dagpenning under arbetsgivarperioden. Beloppet avrundas till närmaste hela krontal.

Livränta utgår när arbetsförmågan är nedsatt med minst 5 %. Beslut om livränta skall om möjligt fattas inom ett år efter olycksfallet och i intet fall senare än inom tre år därefter. Invaliditetsbedömningen är av medicinsk tabellarisk karaktär. Livränta utgår vid 100-procentig invaliditet med 2/3 av årslönen och i övrigt efter en mot nedsättningen svarande del därav. Den årslön som skall ligga till grund för livräntan får för närvarande inte beräknas till högre belopp än 55 950 dkr.

Vid fastställandet av invaliditetsgraden skall i den omfattning som kan anses rimligt hänsyn tas till den skadades särskilda färdigheter, som krävs i hans vanliga yrke samt till sådan tidigare förefintlig nedsättning av förvärvsförmågan som kan antas förvärra olycksfallets följder, inräknat men av tidigare olycksfall.

Om invaliditeten understiger 50 % skall livräntan i regel utgå med ett engångsbelopp. Något samtycke från den skadade behövs inte härför.

Ifall invaliditetsgraden är 50 % eller högre kan kapitalutbyte ske av hela livräntan eller del av denna om det anses böra ske med hänsyn till den skadades förvärvsförmåga eller ekonomiska förhållanden och livräntetagaren samtycker till utbytet.

Då invaliditetsgraden fastställts till 50 % eller därutöver får kapitalutbyte beviljas av hela livräntan eller del därav endast om så finns böra ske med hänsyn till den skadades förvärvsförmåga eller ekonomiska förhållanden och denne samtycker därtill.

Särskilda regler har uppställts angående rätten att uppbära engångsbelopp. Vid invaliditetsgraderna 5–15 % äger vederbörande fritt uppbära beloppet såvida det inte framkommit upplysningar som gör en sådan utbetalning mindre tillrådlig. I så fall bestämmer det nedan nämnda olycksfallsdirektoratet angående utbetalningen. Är invaliditeten högre än 15 % kan direktoratet, på ansökan av den berättigade, förordna att beloppet skall utbetalas till denne för fri rådighet däröver såframt skäl därtill föreligger. Direktoratet har också rätt att uppställa särskilda villkor för utbetalningen. Det åligger socialnämnderna att i olika avseenden biträda direktoratet vid handläggningen av utbetalningsfrågorna.

Om det skulle visa sig att den skadades försörjningsförmåga skulle vara väsentligt mindre än som förutsatts vid tidpunkten för utbytet, kan direktoratet uppta saken till omprövning och därvid tillerkänna vederbörande en livränta som svarar mot skillnaden mellan den nya och den gamla invaliditetsgraden. Frågan om utbyte av den nya livräntan avgörs med hänsyn till graden av den totala invaliditeten. Omprövning som här avses får inte äga rum senare än fem år efter den första invaliditetsbedömningen.

Till änka eller änkling – om hustrun regelmässigt och i väsentlig omfattning deltagit i familjens förvärvsarbete – utgår, när äktenskapet ingåtts före olycksfallet, livränta med 30 % av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Barn, för vilket den avlidne jämlikt lag hade försörjnings- eller bidragsskyldighet, är intill fyllda 18 år berättigat till livränta upp till 10 % – i vissa fall upp till 20 % – av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Efterlämnar den avlidne ingen nyss nämnd ersättningsberättigad, kan efter direktoratets bestämmande under vissa förutsättningar livränta utgå även till andra efterlevande. Sammanlagda beloppet av efterlevandelivräntor får med undantag för visst tillägg, i intet fall överstiga 50 % av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Alla livräntor – såväl invalid- som efterlevanderäntor – nedsätts med 25 % från den tidpunkt då livräntetagaren fyller 67 år.

Beslut i fråga om lagens tillämplighet och om förmåner enligt lagen handhas av en särskild central myndighet, Direktoratet for ulykkesforsikringen. Dess beslut beträffande förmånerna kan överklagas hos Ulykkesforsikringsrådet och, beträffande fråga om anställningsförhållande föreligger eller inte, hos socialministeriet.

I *Finland* är enligt lagen den 20 augusti 1948 om olycksfallsförsäkring – ändrad bl. a. genom lag den 1 april 1966 – varje arbetstagare, som med stöd av avtal mot vederlag utför arbete åt annan arbetsgivare under dennes uppsikt och ledning, berättigad till ersättning (skadestånd) för olycksfall i arbetet.

Med begreppet olycksfall i arbete avser den finska lagen olycksfall som drabbat arbetstagare och förorsakat denne kroppsskada. Olycksfallet skall ha inträffat i arbetet, på arbetsplatsen eller under färd till eller från arbetet. Skada som uppkommit under en kortare tid (högst ett dygn) och som icke

ersätts enligt lagen om yrkessjukdomar kan i den mån särskilt förordnas anses förorsakad av olycksfall i arbete.

Den som har rätt till ersättning enligt lagen om olycksfallsförsäkring har också rätt till ersättning enligt lagen om yrkessjukdomar den 29 december 1967. Med yrkessjukdom avses enligt denna lag sådan sjukdom som förorsakats av i särskild förordning upptagna fysikaliska, kemiska eller biologiska faktorer.

Med stöd av ovan angivna stadgande har i en förordning den 29 december 1967 närmare angetts vilka fysikaliska, kemiska och biologiska faktorer som anses ge upphov till sådan sjukdom som skall vara att anse som yrkessjukdom.

Till fysikaliska faktorer hänförs enligt förordningen skakningar, buller, ultraljud, joniserande strålning samt infraröd och ultraviolett strålning. Till kemiska faktorer hänförs en rad uppräknade ämnen och dess föreningar. Som biologiska faktorer upptas vissa smittsamma sjukdomar. Förutsättningen för att en sjukdom skall anses som yrkessjukdom är att sjukdomen sannolikt har förorsakats av de i förordningen nämnda faktorerna.

Härutöver finns i förordningen ett generellt stadgande att ersättning även skall utgå vid sjukdomar som har sin grund i andra fysikaliska, kemiska eller biologiska faktorer än som redovisats i förordningen om det är uppenbart att sjukdomen förorsakats av arbetet.

Till ledning vid bedömandet huruvida yrkessjukdom föreligger har med stöd av särskilt stadgande i lagen om olycksfall socialministeriet utfärdat en särskild förteckning med exempel på faktorer, som förorsakar sådana yrkessjukdomar som är ersättningsbara enligt nämnda förordning samt exempel på sjukdomsformerna och på arbeten i vilka sådana sjukdomar förekommer.

Skadestånd till den skadade utgår i form av sjukvård, dagpenning och livränta jämte vissa tillägg till sådan.

Dagpenning utgår om arbetsförmågan nedgått med åtminstone 20 % för de tre första dagarna efter dagen för olycksfallet endast om olycksfallet medfört nedsättning av arbetsförmågan under ytterligare tid. Dagpenning utgår till dess den av olycksfallet förorsakade skadan botats eller därav föranledd sjukdom upphört eller till dess ett år förflutit sedan olycksfallet, samt utgör för skadad utan anhörig 1/600 och för skadad med anhöriga 1/450 av den skadades på visst sätt beräknade årsarbetsförtjänst.

Om skadad ådragit sig varaktig skada på grund av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom utgår livränta. Full livränta utgår till ensamstående med 60 % av årsarbetsförtjänsten. Om personen har anhöriga kan livränta uppgå till 90 % av årsarbetsförtjänsten. Livränta utgår vid en invaliditet av lägst 30 %. Livräntan består av två delar, grundränta och kompletteringsränta. De båda delarna utgör vardera hälften av full livränta. Grundräntan har karaktären av en lytesersättning och dess storlek är beroende främst av en medicinsk (tabellarisk) bedömning.

Kompletteringsräntan utgör högst hälften av full livränta, dvs. 30 % för ensamstående. Även kompletteringsräntans storlek är beroende av den tabellbundna medicinska invaliditetsbedömningen. Oberoende av invaliditetsgraden kan kompletteringsräntan dock höjas eller sänkas om skadans inverkan på den skadades förvärvsförmåga anses vara osedvanligt stor eller

liten med beaktande av bl. a. ålder, yrkesskicklighet och möjlighet att övergå till nytt yrke. Kompletteringsränta utgår om den skadades invaliditetsgrad är minst 75 % med maximibeloppet och om invaliditetsgraden är lägre med den del av kompletteringsräntans maximibelopp som framgår av nedanstående tabell:

Tabell 3.2

Invaliditetsgrad %	Kompletteringsränta	Invaliditetsgrad %	Kompletteringsränta
30–34	1/10	55–59	6/10
35–39	3/10	60–64	7/10
40–44	3/10	65–69	8/10
45–49	4/10	70–74	9/10
50–54	5/10	70–74	9/10

Livräntan (grundränta + tilläggsränta) utgår i de fall att denna är större än 30 % av full livränta periodiskt. Är livräntan lägre kan livräntetagaren efter försäkringsdomstolens samtycke utbyta livräntan mot ett belopp motsvarande dess kapitalvärde.

Om den skadades invaliditetsgrad senare på grund av försämring blir väsentligt större än den invaliditetsgrad enligt vilken livräntans kapitalvärde beräknats skall från den nya livräntan avdrag göras med det livräntebelopp som motsvarar det utbetalda kapitalvärdet.

Om invaliditetsgraden vid yrkesskada är mindre än 30 men minst 10 % utgår i stället för livränta ett skadestånd i form av ett engångsbelopp enligt följande tabell:

Tabell 3.3

Invaliditetsgrad %	Skadestånd i ett för allt i % av årsarbetsförtjänsten då den skadade	
	icke har anhöriga	har anhöriga
10–14	9	12
15–19	18	24
20–24	30	40
25–29	45	60

Om den skadades invaliditetsgrad senare fastställs till minst 30 % skall han, oavsett det tidigare utbetalda engångsbeloppet (skadeståndet), erhålla livränta oavkortad från den tidpunkt, då invaliditetsgraden anses ha undergått förändring. Detta gäller dock endast om tre år förflutit eller om på grund av särskilda omständigheter utsatt kortare tid förflutit från det engångsbeloppet utgick.

Till skadad, som på grund av skadan inte kan reda sig utan vård av annan person, kan utgå hjälplöshetstillägg med visst belopp per dag. Förorsakar protes särskild slitning av gångkläder eller har den skadade ledarhund, kan särskilt tillägg utgå.

Till efterlevande utgår, förutom begravningshjälp, försörjningspensioner bl. a. till änka eller änkling – i senare fallet om hustrun till följd av mannens

arbetsoförmåga varit mannens huvudsakliga försörjare – med 30 % och till barn intill 17 års ålder med 15 % av den avlidnes årliga arbetsförtjänst.

Det sammanlagda beloppet av försörjningspensionerna får högst utgöra 80 % av det belopp den avlidne skulle ha kunnat uppbära i full livränta.

Försäkring sker i något av de försäkringsbolag som fått koncession att bedriva olycksfallsförsäkring.

Den som inte är nöjd med försäkringsanstaltens beslut kan anföra besvär hos försäkringsdomstolen. I vissa fall kan besvär över försäkringsdomstolens beslut anföras hos Högsta domstolen.

I *Norge* gäller en samlad socialförsäkringslagstiftning "Loven om folketrygd" av den 17 juni 1966 nr 12 med däri senare vidtagna ändringar. Man har således inordnat all socialförsäkring i folketrygden som därigenom fått till uppgift att utge ersättning vid sjukdom, lyte, barnsbörd, arbetslöshet, ålderdom, nedsatt arbetsförmåga och dödsfall.

Inkorporeringen av yrkesskadetrygden innebär att folketrygdens vanliga förmåner i form av sjukersättning (sykestønad), rehabiliteringshjälp (attføringshjelp), grundersättning (grunnstønad), hjälpersättning (hjelpstønad), förtidspension (uførepensjon) och ersättning till efterlevande (stønad till etterlatte) skall utgå vid yrkesskada. Dessa förmåner utgår emellertid vid yrkesskada enligt vissa särbestämmelser, som i de flesta fall medför gynnsammare förmåner för den yrkesskadade eller hans efterlevande än de vanliga reglerna medför.

Försäkrad enligt lagen är envar som är bosatt i Norge samt den som inte är bosatt i Norge om han

a. arbetar i annans tjänst i riket mot lön eller annan gottgörelse,

b. är norsk medborgare och anställd på norskt fartyg,

c. är norsk medborgare och deltar i norsk fångstexpedition eller arbetar på norsk fångststation eller tjänstgör som flygande personal eller markpersonal i norskt civilt flygbolag,

d. är norsk medborgare och är avlönad statstjänsteman i utlandet eller är avlönad arbetstagare hos sådan tjänsteman.

Försäkrad enligt lagen med rätt till ersättning vid yrkesskada är förutom nu nämnda även den som utan att vara norsk medborgare är anställd ombord på norskt fartyg i utrikes fart samt den som arbetar utomlands i norsk fångstexpedition eller som flygande personal eller markpersonal i norskt civilt flygbolag.

I lagen finns vissa särbestämmelser om ersättning vid yrkesskada "yrkesskadetrygd". Rätt till förmån enligt dessa äger ovan nämnd försäkrad om han drabbas av yrkesskada och vid skadetillfället utförde avlönat arbete i egenskap av arbetstagare i offentlig eller privat tjänst. Ersättning utgår även till vissa andra grupper såsom fiskare, skolelever, studenter, militärpersonal, tjänstepliktiga i polisväsendet och civilförsvaret, personer som är inskrivna i brandvärnet eller ålagda att delta i släckningsarbete samt slutligen till personer som skadas under försök att rädda människoliv eller avvärja större kulturell eller materiell skada.

Med yrkesskada förstås enligt folketrygden kroppsskada eller sjukdom som förorsakats genom olycksfall i arbetet. Med kroppsskada förstås också skada på proteser, stödbandage och liknande.

Konungen äger enligt lagen bestämma att vissa sjukdomar skall likställas med yrkesskada. Enligt en resolution likställs med yrkesskada sjukdomar orsakade av förgiftning eller av annan kemisk påverkan, strålande energi, damm eller buller, allergiska och idiosynkratiska hud- och lungsjukdomar samt vissa namngivna sjukdomar i armarna. Vidare sjukdomar orsakade av ändringar i lufttrycket under vissa arbetsförhållanden, sjukdomar orsakade av smitta under arbete i laboratorium med smittämnen, vissa särskilt uppräknade smittsamma sjukdomar under arbete på medicinska institutioner, ålderdomshem etc. samt sjukdomar ådragna genom smitta till följd av arbete med djur och växter. Även klimatsjukdomar till följd av arbete under såväl låga som höga temperaturer samt slutligen vissa namngivna epidemiska sjukdomar (kolera, pest etc.).

Enligt resolutionen äger socialdepartementet bestämma att även andra än nu nämnda sjukdomar skall likställas med yrkesskada.

Vid yrkesskada utgår full ersättning för läkarkostnader och andra sjukvårdskostnader. Även vid tandskada utgår full ersättning.

Under själva sjukdomstiden utgår sjukpenning vilken i princip beräknas enligt folketrygdens vanliga regler. Sålunda utgår sjukpenning med 4 kr. per dag + 1 o/oo av årsinkomsten. Denna inkomst fastställs efter förhållandena omedelbart före arbetsoförmågans inträffande. För den del av årsinkomsten som överstiger 12 gånger grundbeloppet (=basbeloppet) beräknas ingen sjukpenning och årsinkomst mellan 8 och 12 gånger grundbeloppet medräknas bara med 1/3. Försäkrad över 18 år som drabbas av yrkesskada skall oavsett årsinkomsten ha rätt till en sjukpenning av minst 7 kr. per dag och anställd ombord på norskt fartyg samt flygpersonal till minst 18 kr. per dag.

Vid invaliditet på grund av yrkesskada utgår ersättning i form av invalidpension (grundpension och tilläggspension) enligt folketrygdens regler. Vissa särregler tillämpas emellertid även här.

För att pension skall kunna utgå på grund av yrkesskada krävs att vederbörandes arbetsförmåga till följd av yrkesskadan skall vara nedsatt med minst 15 %. Vid bedömningen av till vilken grad arbetsförmågan skall anses nedsatt skall hänsyn tas till den skadades reella möjligheter till förvärvsinkomst.

Invalidpension skall utgöra så stor del av full invalidpension som svarar mot graden av arbetsförmågans nedsättning dock att om arbetsförmågans nedsättning är minst 2/3 pensionen icke skall sättas lägre än full grundpension.

Om arbetsförmågan är nedsatt med mer än 3/4 kan hel invalidpension utgå om det kan anses rimligt med hänsyn till den skadades totala situation.

Då invaliditetsgraden slutligt fastställs till mindre än 30 % skall pension utgå med ett engångsbelopp. Vid nedsättning av arbetsförmågan mellan 25–29 % utgör engångsbeloppet 9 gånger det årliga pensionsbeloppet, mellan 20–24 % 6 gånger och mellan 15–19 % 3 gånger det årliga pensionsbeloppet. Engångsbeloppet får emellertid aldrig överstiga det kapitaliserade värdet av pensionen.

Sker det en väsentlig ändring i de förhållanden som varit avgörande vid fastställelsen av invalidpensionen kan en omprövning ske och pensionen ändras eller dras in.

Leder yrkesskada till att vederbörande avlider utgår efterlevandepension till änka, änkling och barn efter folketrygdens vanliga regler. Pension till efterlevande maka/make utgår dock utan hänsyn till äktenskapets längd och kan även utgå till person som inte var gift med den avlidne men som hade vårdnaden om hans barn och underhölls av honom. Någon hänsyn tas inte heller till försäkringstillhörighetens längd, antal poängår etc. Efter folketrygdens vanliga regler reduceras pensionen om den efterlevandes förvärvsinkomst beräknas överstiga grundbeloppet.

Barnpension utgår enligt folketrygdens vanliga regler fram tills barnet fyller 18 år. Vid yrkesskada kan emellertid barnpension utgå även till barn som fyllt 18 år men inte 21 år om det anses rimligt med hänsyn till barnets utbildning.

Utöver ersättning för nedsatt arbetsförmåga utgår en särskild menersättning benämnd yrkesskadeerstatning i de fall att skadan medfört varaktig och betydande medicinsk påföljd. Den årliga ersättningen utgår med belopp som varierar mellan 7 och 75 % av grundbeloppet enligt ett system där de ersättningsbara invaliditetsgraderna är indelade i nio ersättningsgrupper. Alla invaliditetsgrader inom en och samma grupp erhåller ersättning med samma procentsats. Lägre invaliditetsgrad än 15 % berättigar inte till yrkesskadeerstatning.

3.8 Vissa statistiska uppgifter[1]

Enligt 32 § YFL åligger det arbetsgivare eller arbetsföreståndare att oförd röjligen anmäla inträffad yrkesskada till försäkringskassa. Antalet *anmälda yrkesskador* under perioden 1955–1974 framgår av följande tabell.

Tabell 3.4 Antalet anmälda yrkesskador

År	Antal	År	Antal
1955	135 624	1965	130 248
1956	136 007	1966	124 830
1957	127 546	1967	135 153
1958	124 466	1968	136 563
1959	124 593	1969	136 243
1960	129 298	1970	135 355
1961	132 616	1971	124 864
1962	128 134	1972	119 039[2]
1963	126 069	1973	126 489
1964	130 346	1974	139 210

I ca 90 % av de årligen anmälda yrkesskadefallen avklingar enligt erfarenhet skadan inom den 90 dagar långa samordningstiden. Endast i de återstående 10 % av fallen har ersättning således behövt utgå från yrkesskadeförsäkringen. Sådan ersättning kan också utgå under samordningstiden, t. ex. om den skadade inte varit försäkrad enligt lagen om allmän försäkring eller varit sjukpenningförsäkrad eller om den skadade avlidit. Antalet an-

[1] Källa: Den officiella yrkesskadestatistiken och riksförsäkringsverkets statistiska avdelning.

[2] Minskningen torde ha sin förklaring i konjunkturnedgången det året med stor arbetslöshet.

mälningar som föranlett ersättning enligt YFL framgår av följande tabell, där fördelning också gjorts på fall där till följd av anmälningen ersättning utgått från yrkesskadeförsäkringen i form av sjukersättning (sjukvårdsersättning och/eller sjukpenning) eller lett till invaliditet eller döden.

Tabell 3.5 Antalet anmälda yrkesskador som föranlett ersättning enligt YFL

År	Antal fall	därav		
		sjuker-sättnings-fall	livräntefall	dödsfall
1955	17 876	15 082	2 220	574
1956	18 822	15 929	2 371	522
1957	16 534	13 676	2 411	447
1958	16 005	13 275	2 238	492
1959	15 469	12 790	2 191	488
1960	16 793	13 892	2 376	528
1961	17 046	14 200	2 346	500
1962	16 295	13 531	2 319	445
1963	15 434	12 703	2 295	436
1964	15 927	13 146	2 321	460
1965	16 575	13 944	2 355	458
1966	15 841	13 203	2 217	421
1967	15 281	12 671	2 231	379
1968	15 157	12 416	2 331	410
1969	15 358	12 668	2 280	410
1970	15 938	13 004	2 545	389
1971	14 493	11 835	2 341	317
1972	13 728	11 051	2 330	347

Av sjukersättningsfallen utgörs flertalet av sådana där försäkringen tagits i anspråk endast för utgivande av sjukersättning. I ett mindre antal fall har sjukersättningsfallen, då den akuta sjukdomen upphört, övergått till livräntefall. Det genomsnittliga antalet sjukersättningsdagar uppgick år 1972 i de förstnämnda fallen till 19 och i de sistnämnda fallen till 230 dagar. I åtskilliga fall har dock den sjukdom som föregått ett livräntebeslut pågått kortare tid än 90 dagar. Så var förhållandet år 1972 i 28 % av samtliga livräntefall. Här belastas alltså yrkesskadeförsäkringen i princip endast av livränteutbetalning.

De flesta yrkesskador drabbar arbetstagare i åldern 20–29 år. Av det totala antalet arbetsolycksfall år 1972 rörde ca 27 % denna åldersgrupp. För övriga arbetstagare upp till och med 64 år fördelar sig skadorna tämligen jämnt.

Hur skadefrekvensen fördelar sig på olika näringsgrenar mäts i antalet inträffade skador per en miljon arbetstimmar.

Den största skadefrekvensen under år 1972 återfinns inom stuveribranschen med 91,9 fall per en miljon arbetstimmar. Andra näringsgrenar med särskilt hög olycksfallsfrekvens är gjuteriindustrin med 73,6, slakteri- och charkuteriindustrin med 65,4, skogsbruket med 62,1, varvsindustrin med

58,0, tyngre manufakturindustrin med 55,2 och sågverksindustrin med 52,5 fall per en miljon arbetstimmar. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande siffror inom beklädnads- och sömnadsindustrin samt inom detaljhandeln var 8,2 resp. 8,8. Olycksfallsfrekvensen inom de olika näringsgrenarna har under senare år varit konstant.

Hur de anmälda yrkesskadorna fördelar sig på olycksfall, inträffade på arbetsstället eller under färd till och från arbetsstället, samt på yrkessjukdomar framgår av följande tabell.

Tabell 3.6 Yrkesskadornas fördelning på olycksfall och yrkessjukdomsfall

År	Arbets-olycksfall	Färd-olycksfall	Yrkessjuk-domar
1955	120 833	13 527	1 264
1956	119 997	14 422	1 588
1957	113 373	12 622	1 551
1958	109 428	13 359	1 679
1959	111 169	11 870	1 554
1960	115 525	11 905	1 868
1961	119 200	11 635	1 781
1962	114 012	12 445	1 677
1963	113 646	11 027	1 396
1964	117 352	11 355	1 639
1965	116 029	12 568	1 651
1966	111 499	11 814	1 517
1967	122 855	10 495	1 803
1968	122 772	11 796	1 997
1969	123 204	10 965	2 074
1970	121 824	11 378	2 153
1971	112 532	10 296	2 036
1972	107 220	9 676	2 143

Antalet olycksfall är som framgår helt dominerande bland totalantalet yrkesskador. Det bör emellertid påpekas att antalet anmälda yrkessjukdomsfall ganska kontinuerligt ökat alltsedan mitten av 1960-talet. Särskilt påtaglig har ökningen varit de allra senaste åren. Under åren 1973 och 1974 uppgick antalet anmälningar om yrkessjukdomar till 2 330 resp. 3 400. Under de åtta första månaderna av år 1975 har RFV erhållit ca 4 200 anmälningar. För hela året torde antalet komma att överstiga 7 000. Ökningen kan till väsentlig del hänföras till hörselskador förorsakade av buller i arbetet. Bakom den ökade anmälningsfrekvensen kan spåras resultat av inom vissa näringsgrenar företagna systematiska hälsokontroller. Vid en preliminär fördelning av de hittills under år 1975 anmälda yrkessjukdomsfallen hänför sig 2 340 (55 %) till hörselskador orsakade av buller. Hudåkommor orsakade av olika ämnen utgör 660 fall (16 %). Av sjukdomar orsakade av damm (silikos och asbestos) har anmälts tillsammans 199 fall (5 %). Sjukdomar framkallade genom inverkan av ensidiga eller ovanligt ansträngande rörelser (yrkesmyalgier och tendovaginit) har anmälts i 177 fall (4 %). Av blyförgiftning samt av sjukdomar orsakade genom inverkan av skakningar och vibrationer

har vardera anmälts 24 fall (0,5 %). I materialet ingår 770 fall (18 %) där sjukdomsorsaken vid anmälan ej kunnat närmare specificeras.

Det totala *livräntebeståndet* uppgick i januari 1975 till drygt 81 000 livräntor, varav något mer än 15 % utgjorde efterlevandelivräntor. Följande tabell utvisar antalet livräntor fördelade på egenlivräntor och efterlevandelivräntor och uppdelade med hänsyn till de författningsbestämmelser enligt vilka livräntan beviljats.

Tabell 3.7 Antalet i jan. 1975 utgående livräntor fördelade på tillämpad författning

Tillämpad författning	Egen-liv-räntor	Efterlevandelivräntor till			Summa
		Änkor[1]	Barn	Föräldrar	
1901 års lag	632	23			655
1916 års lag (OL)	27 398	3 648		72	31 118
1929 års lag (YL)	544	270	1		815
1954 års lag (YFL)	34 795	4 741	2 149	81	41 766
Övriga	5 020	1 195	54	168	6 437
Summa	68 389	9 877	2 204	321	80 791

[1] Här innefattas även med änkor jämställda kvinnor samt änklingar.

Tabellen illustrerar hur lång giltighet en lagstiftning ang. livränta har efter det att lagen upphört att gälla för nya skador. Alltjämt utgår det alltså 655 livräntor med stöd av 1901 års lagstiftning trots att denna ersattes redan år 1916 med olycksfallsförsäkringslagen. Vidare kan det noteras att över 40 % av samtliga livräntor har beviljats enligt författningar som är äldre än YFL.

Antalet nya livräntor uppgår till ca 3 000 per år och i genomsnitt upphör ca 1 000 livräntor. Livräntebeståndet ökar således f. n. med omkring 2 000 livräntor per år.

Enligt RFV fördelar sig livräntorna på olika invaliditetsgrader på följande sätt. I knappt 1/3 av fallen är invaliditetsgraden under 15 %, i omkring hälften under 20 %, i omkring 8/10 under 33 1/3 % och i 9/10 under 50 %. Endast ca var tionde livränta grundas alltså på en invaliditet om 50 % eller mera.

Det första livräntebeslutet i ett yrkesskadefall avser i regel begränsad tid och förutsätter att omprövning sker efter utgången av denna tid. Erfarenhetsmässigt omprövas en invalidlivränta i genomsnitt tre gånger med omkring två års intervall innan beslut om definitiv livränta fattas. Under år 1974 omprövade RFV 8 570 livräntor. Av dessa hade i 4 % av fallen skadan inträffat/yppats före år 1959.

4 Allmänna överväganden

En arbetstagare som i dag skadas i sitt arbete och därigenom får vidkännas förlust i form av minskad eller utebliven inkomst eller åsamkas men eller kostnader kan erhålla ersättning på olika sätt. Ett grundläggande ekonomiskt skydd garanteras honom genom de generellt verkande obligatoriska socialförsäkringarna – allmän försäkring och yrkesskadeförsäkring. Kompletterande skydd kan han i många fall få genom enskilda eller kollektiva liv-, olycksfalls- och sjukförsäkringar. Full ersättning för följderna av yrkesskadan kan han få om förutsättningar för skadestånd föreligger. Skadeståndsrätten ger inte bara full täckning för inkomstförluster och kostnader utan ger också ersättning för de icke-ekonomiska följderna av skadan såsom sveda och värk samt lyte och annat stadigvarande men.

För att skadestånd skall kunna utgå krävs att någon kan göras ansvarig för skadan enligt skadeståndsrättsliga bestämmelser. Ett sådant ansvar måste i princip grundas på att någon genom uppsåt eller vårdslöshet vållat skadan. Om den skadade inte kan visa att någon annan varit vållande till skadan, kan han alltså inte få något skadestånd. På senare tid har emellertid genom åtaganden i särskilda på kollektivavtal grundade försäkringsanordningar kravet på vållande såsom förutsättning för skadestånd eftergetts. Inom trygghetsförsäkringen erhåller en arbetstagare som drabbats av personskada genom olycksfall i arbete full ekonomisk och ideell ersättning enligt skadeståndsrättsliga normer utan att behöva visa att arbetsgivaren eller annan är skadeståndsskyldig. Trygghetsförsäkringen som startade 1971 genom ett kollektivavtal för stuveriarbetare gäller numera genom tillkomsten av ytterligare kollektivavtal, framför allt det i december 1972 träffade avtalet för statstjänstemän, det i maj 1974 träffade avtalet mellan SAF, LO och PTK samt det i samma månad träffade avtalet för kommunalanställda, med några marginella undantag för hela den svenska arbetsmarknaden.

De senaste decenniernas kraftiga utbyggnad av den allmänna försäkringen, särskilt satsningen på den allmänna tilläggspensioneringen, och tillkomsten av trygghetsförsäkringen kan i och för sig föranleda frågan om det är motiverat att alltjämt inrymma en särskild försäkring för yrkesskador i socialförsäkringssystemet. En jämförelse mellan de ersättningar som kan utgå vid sidan av yrkesskadeförsäkringens förmåner, dels vid tidpunkten för införandet av gällande yrkesskadeförsäkringslag och dels i dagens läge visar stora skillnader. Medan yrkesskadeförsäkringen fortfarande år 1954 var den försäkringsgren som fick svara för huvuddelen av försäkringsskyddet

för de långvarigt eller bestående skadade, har den numera karaktären endast av ett komplement till den allmänna försäkringen. I förhållande till trygghetsförsäkringens ersättningsskydd är den i materiellt hänseende klart underlägsen.

Yrkesskadeförsäkringen är som framgår av den historiska översikten i avsnitt 2 vår första socialförsäkring och utgjorde länge den enda socialförsäkringsgren som lämnade mera betydande förmåner. Den grundar sig på humanitära och sociala skäl och syftar till att garantera ekonomisk grundtrygghet vid sjukdom och skadefall föranledda av arbetet. I detta avseende delar yrkesskadeförsäkringen huvudmotiven för övriga socialförsäkringsgrenar. Att yrkesskadeförsäkringen bestått som självständig socialförsäkring så länge beror framför allt på att försäkringen i åtskilliga hänseenden sträcker sig längre än den allmänna försäkringen. Invaliditetsskyddet börjar verka vid betydligt lägre invaliditeter, ersättningarna ställer sig förmånligare såväl vid sjukdom som vid invaliditet, efterlevandeskyddet är mer omfattande och kretsen av skyddade arbetstagare vidare. Att vissa särförmåner ansetts motiverade vid yrkesskador är i viss mån historiskt betingat men i huvudsak en följd av att vi i Sverige liksom i andra industriländer av hävd ansett att skador till följd av ett anställningsförhållande skall kompenseras med större ersättning än andra skador. Bakom denna uppfattning ligger i sin tur den bedömningen att en förvärvsarbetande har större risk att bli skadad än en icke-förvärvsarbetande. Förutom den allmänna faran att komma till skada som alla människor utsätts för får han också bära de skaderisker som alstras vid allt produktivt arbete utan att han själv i någon större utsträckning kan påverka denna risksituation. Enligt kommitténs mening är detta en bedömning som i allt väsentligt alltjämt står sig. Trots den kraftfulla satsning som under senare tid gjorts på arbetarskyddets område och den sociala utveckling som skett i form av bl. a. ökad semester, förkortad arbetstid och höjd levnadsstandard är risken att råka ut för skada i arbetet fortfarande betydande. Det kan till och med göras gällande att risken har ökat som en följd av förvärvslivets snabba expansion och tekniska och ekonomiska omvandling. Vad kommittén nu anfört leder därför fram till den slutsatsen att det alltjämt måste vara en angelägen uppgift för lagstiftaren att slå fast principerna för ett skydd mot förluster på grund av yrkesskada och att lagstiftningen således även i framtiden måste inrymma ett särskilt försäkringsskydd för sådana skador. Av direktiven för utredningsarbetet följer att ett sådant skydd bör ges i en fristående socialförsäkringsgren och lagtekniskt regleras i en särskild lag.

Då kommittén härefter har att ta ställning till utformningen av den nya lagen har kommittén funnit övervägande skäl tala för att den i huvudsak bör bygga på samma principer som den nuvarande lagstiftningen. Lagen bör följaktligen tillgodose sådana ersättningsanspråk som mot bakgrund av dagens samhälle framstår som socialt och samhällsekonomiskt motiverade. Inom ramen för dessa utgångspunkter bör lagen genom sitt ersättningsskydd sträva mot att i ekonomiskt hänseende försätta den yrkesskadade i samma situation som om skadan inte inträffat. Denna målsättning medför att man vid bedömning av ett ersättningsärende bör göra en jämförelse mellan den skadades ekonomiska förhållanden som ska-

dad och de ekonomiska förhållanden han kan antas ha haft om han kunnat fortsätta att arbeta som frisk. I denna principiella inriktning sammanfaller yrkesskadeskyddet i huvudsak med skadeståndsrätten. Till skillnad från den sistnämnda bör yrkesskadeförsäkringen emellertid täcka in endast sådan skadeersättning som är betingad av sociala skäl. Begränsningar i ersättningsskyddet måste följaktligen föreskrivas. Å andra sidan följer av samma sociala skäl att ersättning i princip bör utgå utan inskränkning av medvållande från den skadelidandes sida. Självfallet skall inget hindra att skadestånd utgår utöver ersättning från yrkesskadeförsäkringen. Vad kommittén nu anfört bör inte endast ta sikte på den skadades yrkesverksamma tid. Målet att försätta den skadade i samma ekonomiska situation som om skadan inte inträffat bör även gälla för tid då den skadade uppnått pensionsåldern och börjar lyfta ålderspension. Vissa svårigheter, som framför allt är hänförliga till ATP-systemets tekniska uppbyggnad, komplicerar dock en fullgod lösning.

Genom att lagen bygger på den bedömningen att skador i arbetet motiverar en rätt till högre ersättning än andra skador, måste en bestämning av yrkesskadebegreppet göras på sådant sätt att alla skador som kan hänföras till arbetet också blir omfattade av lagen. Bestämningen bör samtidigt göras så flexibel att den så långt möjligt fångar in nya vetenskapliga rön och medicinska förklaringar till skadors och sjukdomars uppkomst. Kommittén anser att dessa synpunkter blir bäst tillgodosedda om man överger tekniken att koppla yrkessjukdomsbegreppet till vissa i en förteckning angivna sjukdomar eller sjukdomsorsaker och i stället går över till en på allmänna beskrivningar grundad regel. En sådan allmän regel innebär redan i dagens läge en icke oväsentlig utvidgning av lagstiftningens tillämpningsområde och öppnar vägen för ytterligare utvidgning i takt med ökad kunskap och erfarenhet. –

Att lagen skall omfatta alla arbetstagare och därmed jämställda är uppenbart. Likaså att försäkringen skall finansieras genom avgifter som arbetsgivarna har att svara för. Det sistnämnda följer av det förhållandet att yrkesskador har sin orsak i det produktiva arbetet.

Med kommitténs synsätt kommer yrkesskadeförsäkringens funktion som ett komplement till den allmänna försäkringen att förstärkas. I de avseenden där den allmänna försäkringens förmåner bedöms som otillräckliga skall alltså yrkesskadeskyddet träda in. För att en smidig koppling mellan de båda försäkringssystemen skall kunna åstadkommas måste yrkesskadeförsäkringen så långt möjligt anpassas till den allmänna försäkringen i fråga om begreppsbestämning, förutsättningar för samordning, systematik, m. m.

Enligt den allmänna försäkringens regler grundas rätt till förtidspension på den reella nedsättning som kan anses föreligga i den försäkrades förmåga att bereda sig inkomst genom förvärvsarbete. Vid bedömningen i vad mån en yrkesskada medför rätt till livränta inom yrkesskadeförsäkringen fästs däremot i allmänhet större avseende vid den rent fysiska defekten än vid dess konsekvenser för den skadades förvärvsförmåga. I stället för ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp arbetar yrkesskadeförsäkringen med ett medicinskt invaliditetsbegrepp. En förklaring till skillnaden är att yrkesskadorna domineras av yttre kroppsskador som är enklare att bedöma och klassificera

än de sjuklighetstillstånd som konstituerar rätt till förtidspension inom den allmänna pensioneringen. En annan förklaring är att målsättningen för pensionsskyddet hela tiden varit att ge kompensation för de försörjningsmässiga konsekvenserna av en sjukdom eller skada och inte ersättning för lyte eller stadigvarande men av annan art.

Enligt kommitténs mening finns det inte anledning att grunda rätten till livränta inom yrkesskadeförsäkringen på någon annan invaliditetsbestämning än den som gäller inom den allmänna försäkringen. Livräntans funktion bör alltså vara densamma som förtidspensionens, nämligen att kompensera den reella nedsättning som yrkesskadan föranlett i den försäkrades förmåga att bereda sig inkomst genom förvärvsarbete. Genom införandet av ett enhetligt invaliditetsbegrepp öppnar man möjligheterna för en bättre och rationellare samordning mellan yrkesskadeförsäkringen och socialförsäkringarna i övrigt. Den allmänna försäkringens förmåner kan läggas till grund vid ersättning för inkomstbortfall på grund av yrkesskada och sjukpenning och livränta utgå därutöver i den omfattning och under den tid som befinns påkallat av de skäl som motiverar särskilda yrkesskadeförmåner. Även i övrigt bör lagen i systematiskt och tekniskt hänseende anpassas till innehållet i den allmänna försäkringen så att man därigenom på sikt förbättrar möjligheterna till en framtida sammansmältning av socialförsäkringarna.

Kommittén har i det föregående slagit fast att den uppbyggnad och förstärkning av den allmänna försäkringen som har skett under 1960- och 1970-talen samt tillkomsten av trygghetsförsäkringen inte i och för sig medfört att behovet av en särskild yrkesskadeförsäkring upphört. Å andra sidan är det uppenbart att dessa omständigheter i hög grad måste beaktas vid bestämmandet av yrkesskadeförsäkringens materiella förmåner. Genom trygghetsförsäkringen, som numera genom ett nät av kollektivavtal är tillgänglig för i princip alla anställda på arbetsmarknaden, har arbetsgivarna tagit på sig ett skadeståndsrättsligt ansvar för personskada som orsakats av arbetet. Försäkringen ger inte endast ersättning för förlust av arbetsinkomst utan också ersättning för bestående lyte och men. Sådan ersättning beräknas med utgångspunkt från dels den medicinska invaliditetsgrad som kan förutses bli bestående för framtiden, dels den skadades ålder. Utöver detta kan ersättning lämnas enligt skadeståndsrättsliga regler om det bestående lytet eller menet medfört t. ex. vanprydande ärr, amputationsdefekt, sådan värk till vilken hänsyn inte tagits vid bestämmandet av den medicinska invaliditetsgraden, förlust av sinnesfunktion, tänder eller inre organ. Genom dessa ersättningsmöjligheter får i stort sett frågan om ersättning för lyte och men till den som drabbats av en yrkesskada anses ha fått en fullt tillfredsställande materiell lösning.

Den frågan uppstår då om yrkesskadeförsäkringen också bör ge några garantier om ersättning i motsvarande fall. För närvarande utgör yrkesskadelivräntorna för den övervägande delen yrkesskadade, nämligen de med lindrigare skador, helt eller delvis något annat än kompensation för inkomstbortfall. Till följd av livräntans koppling till ett medicinskt invaliditetsbegrepp har livräntorna kommit att framstå närmast som ersättning för lyte eller stadigvarande men av annan art. Kommitténs avsikt att bygga den nya lagen på ett förvärvsmässigt invaliditetsbegrepp medför

att livräntan kommer att förlora denna funktion som menersättning. Endast i de fall då yrkesskadan i realiteten medfört förlust av inkomst kommer livränta att utgå. Med hänsyn till att ersättning för men inte utgår inom socialförsäkringarna i övrigt och med beaktande av det skydd som trygghetsförsäkringen numera ger och de sociala skäl som bildar ramen för det nya yrkesskadeskyddet har kommittén inte funnit tillräcklig anledning att i den nya lagen föra in någon särskild rätt till ersättning för lyte och men. Härigenom återknyter kommittén lagen till de motiv som en gång lades till grund för yrkesskadeskyddet här i landet. Såväl 1901 som 1916 års lagstiftning syftade enbart till att ge ersättning för verkligt inkomstbortfall. Formellt är så fallet också med YFL. Den breddning i ersättningsrätten som tillämpningen av den medicinska invaliditetsbedömningen medfört i praxis har ursprungligen inte varit avsedd. Kommittén ser inte något hinder i att man låter denna i rättstillämpningen grundade tilläggsförmån överföras, i materiellt förstärkt skick, till trygghetsförsäkringen och samtidigt återföra yrkesskadeförsäkringen till en renodlad socialförsäkring för inkomstbortfall. Med en sådan åtgärd öppnar man dessutom möjligheten att kraftigt höja kompensationsnivån för såväl sjukpenning som livränta. Som en följd av att yrkesskadeförsäkringen till sin natur är besläktad med skadeståndsrätten bör man enligt kommitténs mening sträva efter att ge fullständig kompensation för inkomstbortfall. En 100-procentig kompensationsnivå bör således vara riktmärket när man skall bestämma sjukpenning och livränta. Att vissa maximeringar av ersättningsrätten måste föreskrivas följer av allmänna socialförsäkringsrättsliga grundsatser. Hänsyn till samordningsproblem föranleder också vissa begränsningar. Sjukpenningen kommer genom sin anknytning till den sjukpenninggrundande inkomsten att följa den skadades aktuella arbetsinkomst som frisk. Livräntan bör lämpligen bestämmas med ledning av den skadades beräknade arbetsinkomst vid tidpunkten då livräntan börjar utgå och därefter genom koppling till basbeloppet värdesäkras för framtida penningvärdeförändringar.

Enligt kommitténs mening är det angeläget att livräntorna också anpassas efter den allmänna standardhöjningen i samhället. Frågan om standardsäkring utreds f. n. av pensionskommittén. Yrkesskadeförsäkringskommittén har därför funnit sig böra avstå från att för egen del lägga fram något förslag i detta avseende. Kommittén förutsätter emellertid att pensionskommittén beaktar frågans särskilda vikt för de yrkesskadades del och – för det fall en lösning av standardsäkringsfrågan över hela socialförsäkringsområdet inte skulle visa sig möjlig – prövar en särlösning för dem som drabbas av yrkesskada och lägger fram förslag i sådan tid att en standardsäkring kan ingå i den nya lagen om yrkesskadeförsäkring.

Genom en höjning av kompensationsnivån och en samtidig utökning av ersättningsunderlaget för livränta upp till 7,5 basbelopp eller samma gräns som gäller för förtids- och ålderspension inom tilläggspensioneringen åstadkommer man en kraftig upprustning av yrkesskadeförsäkringens förmånssida. Även i övrigt har kommittén inriktat sitt arbete på en förstärkning av försäkringens materiella förmåner.

I administrativt hänseende bör den tidigare genomförda partiella decentraliseringen fullföljas. En generell decentralisering av yrkesskadeärendena

i första instans från RFV till försäkringskassorna bör alltså komma till stånd.

Den nya lagen bör av skäl som kommittén närmare redovisar i specialmotiveringen kallas lag om arbetsskadeförsäkring.

5 Begreppet yrkesskada m. m.

5.1 Gällande lagstiftning

Sedan länge har man inom yrkesskadeförsäkringen gjort skillnad mellan olycksfallsskador och yrkessjukdomar. Termen yrkessjukdom förekommer emellertid inte i gällande lagstiftning.

Med yrkesskada förstås enligt YFL (6 §) i första hand skada till följd av olycksfall i arbetet. Solsting, värmeslag, förfrysning, inflammation i arbetsvalk samt skada genom mekanisk inverkan under högst några få dagar skall enligt lagen alltid anses såsom olycksfall.

Till olycksfall i arbetet hänförs även olycksfall vid färd till och från arbetet under förutsättning att färden föranleds av och står i nära samband med arbetsanställningen.

YFL skyddar inte bara vid kroppsskada utan även vid skada på konstgjord lem eller därmed jämförlig anordning, som är i bruk för sitt ändamål.

Som yrkesskada anses inte skada som orsakats av krigsåtgärd under krig vari riket befinner sig.

Avgränsningen av yrkessjukdomarna regleras dels genom bestämmelser i 6 § YFL dels genom kungörelse (1954:644) med föreskrifter enligt 6 § första stycket c) YFL.

Sålunda skall enligt 6 § YFL förutom olycksfallsskada även annan skada anses som yrkesskada om den orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ämne eller strålande energi. Vidare har regeringen tillagts befogenhet föreskriva, att med yrkesskada skall förstås skada, som annorledes än genom olycksfall orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande rörelser, av fortgående, upprepat eller ovanligt tryck, av skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg, av buller eller smitta.

Med stöd härav har nämnda kungörelse utfärdats, varigenom till yrkesskada skall hänföras:

1. genom inverkan av ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande rörelser framkallad

a) sjukdom i sena eller senas omgivning;

b) sjukdom i vävnaderna kring överarmens epikondyler (epikondylit); och

c) kramp eller darrning i armens eller handens muskler eller annan rubbning i dessa musklers samverkan (koordinationsrubbning) vid skrivning för

hand eller med maskin eller vid telegrafering, piano- eller fiolspelning, spinning, mjölkning eller annan därmed jämförlig verksamhet;

2. genom inverkan av fortgående, upprepat eller ovanligt tryck framkallad

a) sjukdom i slemsäck eller underhudsvävnad; och

b) perifer nervförlamning (s. k. sliparsjuka, betförlamning och dylikt);

3. genom inverkan av skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg framkallad sjukdom i benstomme, leder eller muskler eller genom sådan inverkan framkallad sjukdom i blodkärlen i armar och händer;

4. genom inverkan av buller eller av skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg framkallad dövhet eller hörselnedsättning;

5. genom smitta framkallad

a) sjukdom, som ådragits i sysselsättning vid laboratorium, där arbete med smittämnet bedrivs;

b) sjukdom, som avses i 2 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443)[1] eller varom förordnande utfärdats enligt 24 § samma lag, tuberkulos, epidemisk hepatit och inokulationshepatit, jämväl i annat fall än som avses under a), dock endast såframt sjukdomen ådragits vid medicinsk undersökning eller forskning å institution eller laboratorium eller i sysselsättning vid sjukvårdsinrättning eller eljest under yrkesmässigt utövande av sjukvård eller allmän hälsovård, sjuktransporttjänst, barnmorskevård eller vård å anstalt för barn eller åldringar eller under tjänstgöring såsom hemvårdarinna i den sociala hemhjälpsverksamheten; och

c) bovin tuberkulos, erysipeloid, kokoppor, mjältbrand, mul- och klövsjuka, rots, trichofyti, tularemi, undulantfeber samt Weils sjukdom, jämväl i andra fall än som avses under a) och b).

Ett nära samband med reglerna om yrkesskada har den s. k. bevisregeln i 7 § YFL. Enligt denna skall orsakssamband anses föreligga mellan ett inträffat olycksfall och en föreliggande skada om inte betydligt starkare skäl talar däremot. Motsvarande gäller om den skadade varit utsatt för inverkan som avses i 6 § första stycket b) eller c) YFL.

5.2 Utvecklingen av lagstiftningen om yrkesskadebegreppet

Vår första lagstiftning, som gav något ekonomiskt skydd av betydelse vid yrkesskada, tillkom 1916. Denna lag (OL) avsåg endast skador till följd av olycksfall i arbete.

Någon definition av begreppet skada till följd av olycksfall togs inte in i lagen. Orsaken härtill var att det inte ansågs möjligt att i en gemensam definition sammanfatta alla de händelser som borde anses som olycksfall i arbete. I förarbetena till lagen sattes olycksfall (en tilldragelse av plötslig eller omedelbar natur) i motsättning till sådan efter hand uppträdande verkan, som var kännetecknande för en yrkessjukdom. I praxis kom emellertid kravet på plötslighet att överges så till vida, att man till olycksfall hänförde även vissa skadliga påverkningar under en tidrymd av upp till ett arbetsskift.

Genom 1929 års lagstiftning (YL) inordnades vissa yrkessjukdomar under försäkringsskyddet. Den som var försäkrad enligt OL för olycksfall i arbete

[1] Epidemilagen har upphört att gälla med utgången av år 1968 och ersatts av smittskyddslagen (1968:231).

skulle anses vara försäkrad även enligt YL. Denna lag gav dock i sin ursprungliga lydelse ett mycket begränsat försäkringsskydd. Ersättningsbara var enligt en i lagen intagen förteckning endast sådana yrkessjukdomar som uteslutande eller till övervägande del förorsakats genom inverkan av vissa uppräknade ämnen nämligen arsenik, bly, kvicksilver, amalgam och fosfor samt föreningar vari dessa ämnen ingick, ävensom strålande värme eller ljus, röntgenstrålar eller radium samt mjältbrandssmitta. Samtidigt med YL trädde även en kungörelse (1929:369) i kraft med särskilda föreskrifter i anledning av YL. Till ledning vid bedömandet huruvida yrkessjukdom var för handen upptog kungörelsen en förteckning över de sjukdomsformer vilka de i YL upptagna ämnena brukar framkalla och de slag av verksamhet vari dessa sjukdomsformer brukar framträda.

I fråga om vilka sjukdomar som borde inordnas under försäkringen gjordes ett principuttalande av föredragande departementschefen (prop. 1929:184). Han ansåg att man borde utgå från att försäkringen skulle avse endast sådana sjukdomar vilkas uppkomst lätt kan ledas tillbaka till arbetet eller de omständigheter varunder det bedrivs. Det var därför betydelsefullt att försäkringen begränsades till sjukdomar där diagnostiseringen och klarläggandet av samband mellan arbete och sjukdom inte erbjuder alltför stora svårigheter. Departementschefen framhöll att det inte borde komma ifråga att utvidga försäkringen till sådana sjukdomar – exempelvis tuberkulos och reumatiska åkommor – vilkas samband med yrkesutövningen skulle bli tvivelaktigt i de enskilda fallen. Sjukdomar av detta slag kunde inte betraktas som yrkessjukdomar i egentlig mening.

Under förarbetena till YL hade det framkommit förslag om att förteckningen över sjukdomsorsaker inte skulle tas in i lagen utan utfärdas i administrativ ordning för att det skulle bli lättare att anpassa förteckningen efter de ändrade förhållandena. Detta förslag ville dock departementschefen inte biträda. Propositionen godtogs av riksdagen med smärre jämkningar. Det förutsattes emellertid att en utvidgning skulle bli nödvändig efterhand som kunskaperna om yrkessjukdomarna vidgades.

Redan år 1930 gjordes den första kompletteringen genom att man i lagen fogade in stendamm som sjukdomsorsak. Härefter följde utvidgningar av försäkringen åren 1936, 1938, 1944, 1949, 1950 och 1951.

Efter de under årens lopp företagna kompletteringarna kom sjukdomsförteckningen i YL att uppta dels sjukdomar som framkallats genom inverkan av ett stort antal uppräknade ämnen eller energiformer och dels ett antal specificerade sjukdomar till följd av ensidiga eller ovanligt ansträngande rörelser, tryckpåverkningar, vibrationer från arbetsredskap, buller och vissa infektioner.

Socialvårdskommittén framhöll i sitt betänkande med förslag till yrkesskadeförsäkringslag m. m. (SOU 1951:25 s. 190 ff) att någon klar gräns inte längre fanns mellan OL:s och YL:s tillämpningsområden. De av försäkringen täckta riskerna bildade enligt kommitténs mening en hel serie, i vilken de olika åkommorna blandade sig med varandra utan några skarpa gradationer i fråga om de skadliga påverkningarnas varaktighet. Inte sällan kunde kombinationer av olika påverkningar förekomma. Vid tillkomsten av YL torde i uttrycket yrkessjukdom ha inlagts, att sjukdomen var en

för arbetarens yrke karaktäristisk risk, och så länge YL omfattade endast ett antal specifika yrkessjukdomar av tämligen svårartad karaktär hade det för allmänheten varit någorlunda förståeligt, att ersättning inte kunde påräknas för varje åkomma, som kunde anses ha orsakssammanhang med arbetet. För kommittén tedde sig begränsningarna emellertid ganska godtyckliga sedan YL kommit att omfatta ett konglomerat av sjukdomar – en del specifika för yrket men andra inte, en del svåra men andra lindriga, en del orsakade av långvarig inverkan men andra av kortvarig.

Socialvårdskommittén ansåg sig dock inte vilja förorda att förteckningssystemet frångicks. En förteckning syfte borde vara att så långt det var praktiskt möjligt och lämpligt täcka alla skador som kunde tillskrivas det av försäkringen omfattade arbetet.

Socialförsäkringsutredningen avgav i betänkande (SOU 1952:39) förslag till dels ändring i den år 1946 antagna lagen om allmän sjukförsäkring dels de ändringar i det av socialvårdskommittén framlagda förslaget till yrkesskadeförsäkringslag, som behövdes för att erhålla en viss samordning mellan sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna. Liksom socialvårdskommittén utgick socialförsäkringsutredningen från att det principiellt var helt rimligt att med olycksfallsskadorna likställa andra hälsorubbningar till följd av arbetet och arbetsförhållandena, oavsett om sjukdomen var specifik för yrket eller inte. I den mån socialförsäkringen i övrigt byggdes ut ansågs det emellertid bli allt mindre självklart att yrkesskadorna skulle stå i särklass ur ersättningssynpunkt. Anledning saknades därför att driva tesen om ett sådant likställande till dess yttersta konsekvenser. I vilken utsträckning likställandet borde realiseras ansågs vara helt och hållet en praktisk fråga.

I likhet med socialvårdskommittén fann utredningen uppenbart att yrkesskadeförsäkringen inte kunde omfatta exempelvis allmänt förekommande infektionssjukdomar och nervösa besvär annat än under vissa speciella förhållanden. Utredningen ansåg sig dock vilja förorda en av en ämnesförteckning oberoende ersättningsrätt för alla sjukdomar, som orsakats av arbetet genom inverkan av ämne eller annan substans. Med dessa sjukdomar ansågs även sjukdom genom inverkan av strålande energi kunna jämställas.

I fråga om övriga yrkessjukdomar ansåg utredningen det inte vara möjligt att avvara en förteckning med hänsyn till att det här gällde ett antal särskilda sjukdomar förorsakade av speciell inverkan. Utredningen fann ej skäl föreligga för att förteckningen skulle intas i lagen samt föreslog att till yrkesskada skulle hänföras, i den mån Konungen efter riksdagens hörande så skulle föreskriva, sjukdom som annorledes än genom olycksfall orsakats av arbetet genom inverkan av ensidiga eller ovanligt ansträngande rörelser, fortgående eller upprepat tryck, vibrationer från arbetsredskap, buller eller smitta.

I prop. 1954:60, som låg till grund för YFL, yttrade *chefen för socialdepartementet* följande (s. 106):

> Möjligheterna att göra försäkringsskyddet mera fullständigt kommer – – – att ökas högst avsevärt genom att yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen samordnas. Det skulle rent av kunna ifrågasättas, om inte samordningen skapat förutsättningar för en så generell definition av yrkesskadebegreppet, att varje hälsorubbning, som hade sin grund i arbetet eller arbetsförhållandena, komme att omfattas av försäkringen.

Av skäl, som kommer att utvecklas i det följande, är det emellertid nödvändigt att från yrkesskadeförsäkringen undantaga en del sjukdomar, som visserligen i undantagsfall kan ledas tillbaka till arbetet men vilkas ursprung i allmänhet inte kan utredas. Hit hör t. ex. de vanliga förkylningssjukdomarna och psykiska hälsorubbningar av olika slag. Detta gör att innebörden av begreppet yrkesskada inte kan bestämmas genom en så allmänt hållen definition som nyss antytts utan måste preciseras närmare. Det är emellertid av vikt, att försäkringsskyddet inte inskränkes mera än som är oundgängligen nödvändigt, och den vägledande principen vid utformningen av yrkesskadebegreppet bör därför vara, att alla slag av skador, som orsakats av arbetet eller därmed sammanhängande förhållanden, bör så långt det är möjligt omfattas av försäkringen.

Departementschefen anförde vidare (s. 114):

Strängt taget kan nästan alla slag av sjukdomar ha sin yttersta rot i arbetet eller arbetsförhållandena. Så kan t. ex. en helt vanlig infektionssjukdom ha uppkommit genom att vederbörande smittats av en arbetskamrat, ett depressionstillstånd kan vara föranlett av kontroverser på arbetsplatsen, en magsjukdom kan ha sin grund i skiftarbete osv. I enstaka undantagsfall kan måhända sjukdomar av denna karaktär med en stor grad av sannolikhet ledas tillbaka till arbetsförhållandena men i allmänhet är det inte möjligt att avgöra, om sjukdomen ådragits i arbetet eller på annat sätt. Det är därför nödvändigt att lämna dylika sjukdomar utanför försäkringen. Flera olika avgränsningsmetoder är härvid tänkbara. En metod är att liksom f. n. uppräkna de sjukdomar, som skall omfattas av försäkringen. En annan metod är att införa ett allmänt stadgande om rätt till ersättning vid sjukdomar, som orsakats av arbetet, men göra undantag för vissa uppräknade sjukdomar. Dessa båda metoder kan kombineras på olika sätt, varvid man för skilda grupper av sjukdomar kan uppställa mer eller mindre stränga krav på bevisningen om orsakssammanhanget med arbetet. Såväl socialvårdskommittén som socialförsäkringsutredningen har ansett, att den förstnämnda metoden bör komma till användning. Förslaget är så utformat, att sjukdomar, som orsakats av arbetet genom inverkan av ensidiga eller ovanligt ansträngande rörelser, fortgående eller upprepat tryck, vibrationer från arbetsredskap, buller eller smitta, skall räknas som yrkesskador i den mån sjukdomarna är upptagna i en på visst sätt fastställd förteckning. Även jag anser, att denna avgränsningsmetod är att föredraga, framför allt därför att den är bäst ägnad att skapa klarhet rörande försäkringens räckvidd. Jag kan alltså inte – såsom påyrkats i vissa yttranden – tillstyrka, att förteckningen endast ges karaktär av vägledning för tillämpningen eller att den kompletteras med en generalklausul avseende andra sjukdomar än sådana som angivits i förteckningen. Båda dessa modifikationer synes nämligen medföra behov av olika bevisregler för olika slag av sjukdomar, vilket enligt min mening såvitt möjligt bör undvikas.

Den dittillsvarande förteckningen hade som tidigare nämnts varit intagen i själva YL, vilket medfört att lagen måst ändras varje gång förteckningen behövde kompletteras. Kompletteringarna hade i de allra flesta fallen bara inneburit bekräftelse från de lagstiftande myndigheternas sida på att den yrkesmedicinska vetenskapen fortskridit så långt, att ytterligare en eller flera yrkessjukdomar kunnat särskiljas från andra sjukdomar, dvs. det sakliga innehållet i förteckningen hade dittills endast varit en fråga av huvudsakligast medicinsk och teknisk natur. Departementschefen ansåg därför att det inte längre var motiverat att ge förteckningen karaktär av lag utan föreslog att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att inom lagens ram fastställa, vilka sjukdomar som borde tas upp i förteckningen.

Det av socialförsäkringsutredningen framlagda förslaget att andra yrkessjukdomar i egentlig bemärkelse än "ämnessjukdomar" skulle omfattas av försäkringen endast i den mån de var upptagna i en av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande upprättad förteckning föranledde LO att i remissbehandlingen uttala att en förteckning, ehuru ändamålsenlig till ledning för lagtillämpningen, icke borde ges den innebörd och verkan att försäkringsskyddet exklusivt begränsades till i förteckningen angivna sjukdomsorsaker. Även medicinalstyrelsen var inne på denna tankegång. Styrelsen, som inte hade något att erinra mot den föreslagna förteckningen, ansåg nämligen, att ersättning borde utgå även för sjukdom, som inte var upptagen i förteckningen, om utredningen visat ett uppenbart medicinskt samband mellan arbetet och sjukdomen.

För att förteckningen redan från början skulle bli så fullständig som möjligt uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen och institutet för folkhälsan att i samråd med RFA och arbetarskyddsstyrelsen inkomma med förslag till förteckning.

De båda myndigheterna avgav den 1 oktober 1953 förslag till en förteckning som upptog dels de sjukdomar, som vid ett godtagande av socialförsäkringsutredningens förslag angående yrkesskadeförsäkring borde hänföras till yrkesskada, och dels de verksamheter vari dessa sjukdomar brukar framträda. Förslaget till förteckning upptog i huvudsak de sjukdomar som YL innefattade under begreppet yrkessjukdom. Vissa ändringar och tillägg hade även gjorts, varvid de av socialvårdskommittén framställda yrkandena hade beaktats.

Riksdagen godtog prop. 1954:60. Den nya lagen, YFL, trädde i kraft den 1 januari 1955 och ersatte såväl OL som YL.

I YFL övergavs principen med en förteckning över sjukdomsalstrande ämnen eller skadebringande energiformer. I stället kom försäkringen att omfatta samtliga sjukdomar som orsakats av arbetet och framkallats genom inverkan av ämne eller strålande energi. Härigenom, framhöll departementschefen i propositionen, "kommer de luckor, som f. n. finns i försäkringsskyddet, att fyllas i mycket stor utsträckning; det torde nämligen förhålla sig så, att de allra flesta yrkessjukdomarna är framkallade av ämnen".

Då det gällde övriga yrkessjukdomar bibehölls metoden med en särskild förteckning.

Sedan propositionen antagits av riksdagen erhöll RFA i uppdrag att efter samråd med medicinalstyrelsen inkomma med förslag till förteckning över yrkessjukdomar. Det av RFA därefter upprättade förteckningsförslaget innefattade väsentliga utvidgningar i förhållande till motsvarande förteckning i YL.

Tidigare förslag att den s. k. sliparsjukan skulle införas under beteckningen "neurogen muskelatrofi förorsakad av ihållande tryck mot armbågstrakten" ansåg RFA i sitt förslag böra utökas och generellt omfatta perifera nervförlamningar.

Beträffande sjukdomar av smitta innebar RFA:s förslag betydande utvidgningar av försäkringsskyddet. Sålunda föreslogs att samtliga vid bakteriologiskt laboratorium anställda skulle vara berättigade till ersättning för varje sjukdom till följd av "laboratorieinfektion". Vid sina överväganden fann RFA även att försäkringsskyddet för epidemisk sjukdom, såvitt avsåg

den slutna vården, borde utsträckas till att omfatta all vid sjukvårdsinrättning sysselsatt personal.

Det under remissbehandlingen av medicinalstyrelsens och folkhälsoinstitutets förslag framförda önskemålet att s. k. yrkesmyalgier skulle hänföras till yrkessjukdom ansåg emellertid RFA sig inte kunna tillstyrka då tillräckliga skäl härför inte ansågs föreligga.

Frågan om skakningars och vibrationers inverkan på inre kroppsorgan, som vissa remissorgan hade berört, ansåg RFA inte vara så utredd att yrkesskadeförsäkringen kunde göras tillämplig utan stöd av ytterligare erfarenheter.

Kungörelsen (1954:644) med föreskrifter enligt 6 § första stycket c) YFL kom att grunda sig på det av RFA utarbetade förslaget till förteckning. Några tillägg eller andra ändringar har inte gjorts i kungörelsen efter dess ikraftträdande.

I sitt betänkande (SOU 1966:54 s. 175) konstaterade *yrkesskadeutredningen* att lagstiftarna vid sin prövning av yrkesskadebegreppet inte ansett det vara en framkomlig väg att låta detta begrepp bestämmas genom en allmänt hållen definition av innebörd att varje hälsorubbning som har sin grund i arbetet eller arbetsförhållandena blir omfattad av yrkesskadeskyddet. Inte desto mindre borde den vägledande principen givetvis vara att skyddet rent faktiskt fick den omfattningen. Den nuvarande bestämningen av begreppet yrkesskada hade skett med denna målsättning. Utredningen föreslog emellertid ingen ändring i fråga om yrkesskadebegreppet. Kungl. Maj:t skulle alltså alltjämt föreskriva om skydd vid yrkessjukdomar i form av en förteckning.

I sitt remissyttrande över utredningens förslag att bibehålla en särskild yrkessjukdomsförteckning hänvisade LO till sitt remissvar år 1951 över gällande yrkesskadeförsäkringslag och framhöll, att vad där anförts hade de gångna årens erfarenheter ytterligare understrukit, samt fortsatte:

> Vid ett flertal tillfällen har ersättningsanspråk på grund av den nuvarande lagtekniska konstruktionen måst avvisats, trots att klart övervägande skäl talat för att en arbetsbetingad sjukdom förelegat. Mot bakgrunden av den snabba tekniska utvecklingen, som innebär att ständigt nya och okända yrkesrisker uppstår genom att nya maskiner och verktyg oupphörligen förändrar arbetstagarens arbetssituation vill LO med skärpa framhålla det uppenbart olämpliga och för rättskänslan stötande i att den nuvarande stela och strikta lagtillämpningen bibehålles. Den i nämnda kungörelse gjorda uppräkningen bör därför i framtiden endast utgöra en för praxis vägledande exemplifiering, medan det bör ankomma på de tillämpande organen att med beaktande av sambandsregeln i varje särskilt fall avgöra om ett sådant sjukdomstillstånd som anges i förslagets 3 § c) första stycket skall anses föranlett av arbetsförhållandena eller inte.

Den proposition (1967:147) som följde på betänkandet innebar att den nuvarande yrkesskadeförsäkringen tills vidare skulle behållas i huvudsak oförändrad. Någon ändring av begreppet yrkesskada skedde således inte.

Emellertid genomfördes en betydelsefull lagändring i fråga om bevisregeln. Enligt den då gällande bevisregeln rörande orsakssamband mellan olycksfall och skada skulle sådant samband anses föreligga om inte övervägande skäl talade däremot. Efter förslag av andra lagutskottet (utl. 1967:68) infördes

en för den skadade förmånligare bevisregel som innebär att orsakssamband skall anses föreligga, såvida inte skälen mot ett samband är betydligt starkare än skälen för. Genom denna lagändring har flera skador än tidigare kommit att bedömas som yrkesskador.

5.3 Av kommittén företagen enkät

För att inhämta synpunkter på frågan om utformningen av yrkesskadebegreppet har kommittén företagit en enkät som riktat sig till teknisk och medicinsk expertis vid arbetarskyddsstyrelsen och RFV:s yrkesskadeavdelning samt inom LO och SAF. Enkäten omfattade vidare Föreningen teknisk företagshälsovård, Svenska företagsläkarföreningen och Svenska läkarsällskapets arbetsmedicinska sektion ävensom ett antal läkare sysselsatta inom hygien, yrkesmedicin, ortopedisk kirurgi, m. m.

Genom enkäten har kommittén försökt få svar på frågan om yrkesskadebegreppet borde bestämmas genom en generell definition eller om det nuvarande förteckningssystemet borde behållas. Om det sistnämnda alternativet föredrogs ställdes frågan om behov förelåg av ändring eller komplettering av nuvarande yrkessjukdomsbestämmelser.

Kommittén återkommer i det följande till enkätsvaren.

5.4 Kommitténs överväganden angående yrkesskadebegreppet

5.4.1 *Inledande synpunkter*

Som framgår av den föregående redogörelsen har det nuvarande yrkesskadebegreppet utvidgats alltsedan tillkomsten av 1916 års olycksfallsförsäkringslag. Till att börja med var det ekonomiska försäkringsskyddet begränsat till sådan skada som enligt lagstiftningen var att rubricera som olycksfall i arbetet. Sedan vidgades skyddet till att avse även yrkessjukdomar, och med tiden har allt flera sådana sjukdomar förts in under yrkesskadebegreppet.

Kommittén har ansett det vara en angelägen uppgift att undersöka om den nuvarande utformningen av yrkesskadebegreppet är den lämpligaste eller om utvecklingen gjort det möjligt att täcka in ytterligare sjukdomar i yrkesskadeskyddet, i första hand genom en mera generell definition av begreppet yrkesskada.

5.4.2 *Begreppet olycksfall i arbetet*

Begreppet olycksfall i arbetet är inte definierat i YFL och så var inte heller fallet i tidigare lagstiftning. Avgränsningsproblemen har alltså överlämnats till rättstillämpningen. Såvitt kan bedömas har tillämpningen av YFL i detta hänseende inte orsakat några problem och en omprövning av grunderna för bedömningen av olycksfallsskadorna är därför inte påkallad.

YFL innehåller i 6 § tredje stycket en bestämmelse som tar sikte på skador som kan sägas inta en mellanställning mellan olycksfallsskador och yrkessjukdomar. Enligt denna bestämmelse skall solsting, värmeslag, förfrysning, inflammation i arbetsvalk samt skada genom mekanisk inverkan under högst några få dagar alltid anses ha uppkommit genom olycksfall. Enligt kommitténs mening bör i de uppräknade fallen skada anses uppkommen genom olycksfall även utan uttryckliga föreskrifter. Kommittén föreslår därför att den nuvarande bestämmelsen tas bort när den nya lagen genomförs.

5.4.3 *Färdolycksfall*

Till olycksfall i arbetet hänförs enligt YFL (6 § fjärde stycket) också olycksfall vid färd till och från arbetsstället, om färden föranleds av och står i nära samband med arbetsanställningen.

Färdolycksfallen har kommit att utgöra en betydande del av de skador som regleras inom yrkesskadeförsäkringen. År 1972 utgjorde de 8,3 % av det totala antalet olycksfall i arbetet. Av invalidfallen utgjorde de 15,4 % och av dödsfallen 30,4 %.

Under förarbetena till YFL anfördes olika skäl för och emot att bibehålla färdolycksfallen inom yrkesskadeförsäkringen. Skälen för att bibehålla dem ansågs dock väga väsentligt tyngre än skälen för att utmönstra dem. Bl. a. framhölls att färderna till och från arbetsstället hade ett påtagligt samband med själva arbetet och att färdolycksfallen alltsedan yrkesskadeförsäkringens tillkomst varit försäkringsskyddade. Sedan denna bedömning gjordes har några omständigheter inte framkommit som enligt kommitténs åsikt bör leda till annat resultat.

Kommittén vill i detta sammanhang även erinra om innehållet i den av Sverige ratificerade ILO-konventionen nr 121 år 1964 angående förmåner vid yrkesskada. Enligt denna åligger det i princip stat som antar konventionen att i lagstiftningen göra yrkesskadebegreppet så vitt att färdolycksfallen ryms däri. Endast om färdolycksfallen ersätts enligt ett allmänt socialförsäkringssystem, vars förmåner totalt sett kan anses likvärdiga med konventionens, äger enligt konventionen medlemsstat utesluta färdolycksfallen från yrkesskadeförsäkringen.

5.4.4 *Begreppet yrkessjukdom*

Vid diskussion av yrkesskadebegreppet är det självfallet frågan om yrkessjukdomarnas avgränsning som väcker störst intresse. Alternativen till begreppsbestämningen är här flera även om åsikterna om var gränsdragningen mellan ersättningsgill sjukdom och icke ersättningsgill teoretiskt skall göras som regel sammanfaller. Intresset för hithörande frågor har också, särskilt från arbetstagarhåll, ständigt varit stort. Fackliga organisationer har till kommittén framställt önskemål om utvidgning av yrkessjukdomsbegreppet i olika avseenden. Kommittén har också ansett det angeläget att undersöka om teknikens och den medicinska vetenskapens utveckling har gjort det

möjligt att förbättra de nuvarande bestämmelserna om yrkessjukdomar. Kommittén har genom den tidigare nämnda enkäten berett olika myndigheter, organisationer och läkare tillfälle att avge synpunkter på utformningen av begreppet yrkesskada.

5.4.4.1 Reformkrav

Från arbetstagarhåll har i olika sammanhang påtalats att ersättningsanspråk vid ett flertal tillfällen avvisats, trots att klart övervägande skäl talat för att en arbetsbetingad sjukdom förelegat. Önskemål har därför framställts om lagändringar. Dessa har ibland tagit sikte på en generell bestämning av yrkessjukdomsbegreppet, ibland på en utvidgning av sjukdomsförteckningen och ibland på bevisreglerna.

Vid upprepade tillfällen har önskemål framförts att yrkesskadeskyddet inte skall begränsas till vissa i en förteckning angivna sjukdomar eller sjukdomsorsaker utan i stället grundas på en *allmän regel om yrkessjukdomar* i lagen. Redan år 1946 uttalade LO att det såväl ur principiell som praktisk synpunkt var angeläget att försäkringsskyddet omfattade varje i orsakssammanhang med arbetet stående skada och yrkessjukdom. I sitt remissyttrande över socialvårdskommitténs betänkande år 1951 anförde LO:

> Från arbetarhåll har det alltid såsom självklart hävdats att försäkringsskyddet borde omfatta varje av arbetet förorsakad skada. Från synpunkten av skyddets motivering och syftemål kunna inga undantag från denna regel försvaras. Det är från den synpunkten lika omöjligt att begränsa skyddet vid olycksfallsskador till i yttre måtto konstaterbara "plötsliga och oförutsedda" som att göra ersättningsrätten för yrkessjukdom beroende av om sjukdomen framkallats av vissa i lag angivna inflytelser. LO kan icke acceptera att diagnostiska svårigheter eller svårigheter i avseende å sambandsbevisningen åberopas för att från skadebegreppet generellt utmönstra någon form av skada eller sjukdom. Till dylika svårigheter skall hänsyn icke tagas vid skadebegreppets bestämmande utan endast vid utformningen av bevisreglerna, t. ex. på sådant sätt att vid olycksfall och "typiska" yrkessjukdomar orsakssammanhang med arbetet presumeras föreligga, med mindre motsatsen kan göras sannolik, medan i övriga fall krav uppställes på enligt allmänna bevisregler styrkt orsakssammanhang.

Från senare tid kan nämnas att Svenska målareförbundet i samband med förevarande utredning till kommittén överlämnat en framställning vari bl. a. hemställts att yrkessjukdomsförteckningen slopas och att en allmän regel om yrkessjukdomar införs i lagen.

Av kraven på *specificerade utvidgningar av yrkessjukdomsbegreppet* kan följande redovisas.

I LO:s den 9 november 1953 avgivna remissyttrande över det förslag till yrkessjukdomsförteckning, som upprättats av medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan yrkades att s. k. *yrkesmyalgier* och *vibrationsskador på inre organ* skulle tas med i förteckningen. Även FR ifrågasatte i sitt remissyttrande över förslaget om inte förutsättningar fanns för att åtminstone i viss utsträckning ge rum för yrkesmyalgierna bland de ersättningsberättigande sjukdomarna.

Vad angår *smittsamma sjukdomar* ansåg LO i olika remissyttranden åren 1953 och 1954 att den skyddade personalkategorin borde vidgas till att om-

fatta varje arbetare som i sitt arbete är utsatt för särskild smittorisk, t. ex. hantverkare, reparatörer och sjöfolk. – Vidare kan nämnas att rikspolisstyrelsen år 1971 hos chefen för socialdepartementet hemställde att verksamheten vid polisväsendet och statens kriminaltekniska laboratorium hänförs till sådan verksamhet där under tjänstgöring ådragen smitta av inokulationshepatit skall anses utgöra yrkesskada. I yttrande över framställningen framhöll RFV att liknande smittorisk förelåg för personal inom ungdomsvården och andra verksamhetsområden. På begäran av Svenska polisförbundet har rikspolisstyrelsen i februari 1975 hos justitiedepartementet gjort en ny framställning av samma innehåll. – Kommittén har också mottagit framställningar från såväl arbetsgivar- som arbetstagarhåll med yrkanden att sjukdom hos vårdpersonal till följd av stafylokockinfektioner som ådragits i arbetet (s. k. sjukhussjuka) skall bedömas som yrkesskada.

Vid LO-kongressen 1971 utlät sig landssekretariatet över en motion om åtgärder för att *ryggskada* skall räknas som yrkesskada. Sekretariatet hänvisade till yrkesskadeförsäkringskommitténs översyn av YFL, vilken enligt sekretariatet borde leda till en generösare syn på ryggskadorna såsom yrkesskada.

Ett stort antal önskemål om utvidgning av yrkessjukdomsbegreppet framfördes av olika LO-förbund år 1946 som svar på en rundfråga i anledning av den då förestående lagrevisionen. Många av de önskemål som inte kunnat tillgodoses i lagstiftningsarbetet måste fortfarande enligt kommitténs mening anses vara aktuella. Förutom framställningar angående ryggåkommor kan såsom exempel på sådana i anledning av rundfrågan framställda önskemål nämnas: ersättningsrätt för *reumatiska sjukdomar*, speciellt för hamn- och stuveriarbetare, trafikpersonal vid spårvägar, arbetare som utsätts för hastiga temperaturväxlingar eller drag, arbetare som måste använda gummistövlar samt för dem som arbetar i hög värme och luftfuktighet (bad- och tvättinrättningar), *mag-* och *nervsjukdomar* hos trafikpersonal, *synförsvagning* av arbete i artificiell belysning, *åderbråck* hos personer med grävnings- och stillastående arbete samt *knääkommor*.

5.4.4.2 Olika alternativ för yrkessjukdomsbegreppets utformning

Kommittén har inte funnit anledning att ändra på den vedertagna indelningen av yrkesskadebegreppet i olycksfallsskador och yrkessjukdomar. Därför blir frågan för kommitténs del i första hand om det nu är möjligt och lämpligt att ställa upp en allmän regel om yrkessjukdomar eller om det nuvarande systemet med en förteckning bör behållas.

Under förarbetena till YFL diskuterades som redan redovisats (5.2) införande av en allmän regel om avgränsning av yrkesskador. Föredragande departementschefen ansåg att det kunde ifrågasättas om inte den föreslagna samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och sjukförsäkringen skapat förutsättningar för en så generell definition av yrkesskadebegreppet, att varje hälsorubbning som har sin grund i arbetet eller arbetsförhållandena kom att omfattas av försäkringen. Han framhöll emellertid att från yrkesskadeförsäkringen bör undantas en del sjukdomar, som visserligen i undantagsfall kan härledas till arbetet men vilkas ursprung i allmänhet inte kan

utredas, t. ex. de vanliga förkylningssjukdomarna samt psykiska hälsorubbningar av olika slag. På grund härav ansågs begreppet yrkesskada inte kunna bestämmas genom en så allmänt hållen definition som nyss antytts utan vara i behov av en närmare precisering.

Två olika huvudalternativ kan tänkas för en allmän regel om yrkessjukdomar. Det längst gående förslaget tar sikte på en allmänt hållen definition som inrymmer alla av arbetet eller arbetsförhållandena orsakade sjukdomar. Det andra alternativet tar sikte på alla arbetsbetingade åkommor som kan föranledas av vissa angivna sjukdomsorsaker, exempelvis ämne eller strålande energi. Båda alternativen kan kompletteras med undantagsregler som antingen utesluter vissa sjukdomar från yrkesskadeskyddet eller innebär starkare krav på bevisningen om orsakssamband med arbetet. En kompletterande förteckning över yrkessjukdomar till ledning för rättstillämpningen är också tänkbar.

Väljer man att inte införa en allmän regel efter någon av de angivna modellerna återstår endast att behålla det nu gällande systemet med en förteckning över ersättningsberättigande sjukdomar. I så fall uppkommer frågan om nuvarande förteckning som en följd av teknikens och den medicinska vetenskapens utveckling är i behov av ändring eller komplettering. Det är att märka att gällande förteckning inte ändrats efter ikraftträdandet. Sedan dess har emellertid kunskapen om fysikaliska faktorer i arbetsmiljön ökat i åtskilliga hänseenden.

5.4.4.3 Synpunkter på valet av allmän regel eller sjukdomsförteckning

De tid efter annan framförda önskemålen att yrkessjukdomsbegreppet skall utvidgas grundar sig otvivelaktigt på ett från arbetstagarnas sida starkt upplevt behov av liberalare bestämmelser. För kommittén framstår det som en angelägen uppgift att i största möjliga utsträckning tillmötesgå dessa önskemål.

Den naturliga målsättningen vid lagstiftning angående ersättningsberättigande yrkessjukdomar är enligt kommitténs uppfattning att bestämmelserna skall omfatta varje sjukdom som kan härledas till arbetet eller arbetsförhållandena.

Mot en generell bestämmelse har under förarbetena till den nuvarande lagstiftningen anförts att det beträffande vissa sjukdomar, framför allt förkylningsåkommor och psykiska sjukdomar, i allmänhet inte är möjligt att avgöra om sjukdomen ådragits i arbetet eller på annat sätt. Man har ansett att sådana sjukdomar måste undantas från yrkesskadeförsäkringen och att för skilda grupper av sjukdomar olika bevisregler måste uppställas med mer eller mindre stränga krav på bevisningen om orsakssammanhanget med arbetet. Det nuvarande systemet med yrkessjukdomarna angivna i en förteckning har bedömts som ett lämpligare alternativ, främst därför att det ansetts vara bäst ägnat att skapa klarhet rörande försäkringens räckvidd.

I den av kommittén företagna enkäten rörande utformningen av yrkessjukdomsbegreppet har meningarna varit delade bland dem som uttalat

sig angående en allmän regel om yrkessjukdomar. De som inte har ansett sig kunna tillstyrka ett mera generellt hållet stadgande har varnat för en uppluckring av gränserna för yrkessjukdomsbegreppet och framhållit att det av medicinskt-profylaktiska skäl är angeläget att begreppet begränsas till sådana sjukdomar som bedöms vara direkt orsakade av faktorer i arbetsmiljön.

Det kan emellertid enligt kommitténs mening inte råda någon tvekan om att den principiellt riktigaste lösningen uppnås genom en allmän regel. Med en sådan lösning stängs ingen sjukdom ute från yrkesskadeskyddet med mindre den uttryckligen undantagits från regelns tillämpningsområde. Nya vetenskapliga rön kan i framtiden innebära förbättrade möjligheter att härleda sjukdomar till arbetet och arbetsförhållandena. Genom en allmän regel kan man fånga in utvecklingen på ett säkrare och snabbare sätt än som är möjligt med det nuvarande regelsystemet.

Den materiella betydelsen av en allmän regel hänför sig emellertid inte endast till den framtida utvecklingen. Såsom närmare behandlas i följande avsnitt kommer införandet av en allmän regel att få vissa omedelbara följder. Yrkesskadeskyddet blir därigenom utvidgat till s. k. yrkesmyalgier. Vidare kommer försämringar av andra reumatologiska sjukdomar och försämringar av degenerativa rygg- och ledsjukdomar att hänföras under yrkessjukdomsbegreppet. Detsamma gäller psykiska och psykosomatiska sjukdomar, bland vilka de s. k. stressjukdomarna tilldrar sig det största intresset.

Också ur lagteknisk synpunkt är en allmän regel att föredra framför en detaljrikt utformad kasuistisk bestämmelse i form av en förteckning över yrkessjukdomar. Även om ambitionen finns att göra förteckningen så uttömmande som möjligt kan det inte förhindras att förteckningen i takt med utvecklingen och nya vetenskapliga rön blir föråldrad och i behov av återkommande komplettering. Det måste i stället vara en fördel att rättstillämpningen inom ramen för en generellt formulerad regel får dra upp gränserna för yrkessjukdomsbegreppet. Varje enskilt fall kan härigenom bedömas med hänsyn till sina speciella omständigheter och behöver ej bindas vid en i förväg uppgjord sjukdomsförteckning. Man åstadkommer på så sätt större utrymme för smidigare bedömningar. Farhågorna för att en allmän regel skulle innebära oklarhet om försäkringens räckvidd bör enligt kommitténs uppfattning inte överdrivas. Tämligen snart uppkommer i praxis en mängd typfall som ger stadga åt tolkningen. När man år 1954 slopade uppräkningen av sådana farliga ämnen som genom sin inverkan kunde ge upphov till yrkesskada och ersatte uppräkningen med en allmänt hållen regel, höjdes åtskilliga röster som varnade för framtida tillämpningssvårigheter. Dessa varningar har inte visat sig ha fog. Tvärtom är erfarenheterna av 1954 års lagändring goda.

På grund av vad ovan anförts finner kommittén övervägande skäl tala för en allmän regel om yrkessjukdomar framför det nuvarande systemet med en förteckning. Det behov av olika slags bevisregler som ett generellt utformat yrkessjukdomsbegrepp kan medföra får enligt kommitténs mening inte utgöra hinder för vad som i såväl principiellt som materiellt hänseende måste anses vara den riktigaste lösningen. Kommittén föreslår därför att förteckningen över yrkessjukdomar slopas till förmån för en allmän regel.

5.4.4.4 Synpunkter på yrkessjukdomsbegreppets avgränsning

Kommittén har i avsnitt 5.4.4.2 angett två tänkbara huvudalternativ för utformningen av en allmän regel om yrkessjukdomar, antingen en allmänt hållen definition för alla av arbetet orsakade sjukdomar eller en allmän regel omfattande alla sjukdomar som kan uppkomma av vissa särskilt angivna orsaker. Av de båda lösningarna har det första alternativet ett vidare tillämpningsområde. Det torde också vara bättre lämpat att fånga in den framtida utvecklingen. Kommittén har därför stannat för detta alternativ och föreslår en generell huvudregel om yrkessjukdomar av innebörd att personskada som uppkommit till följd av skadlig inverkan i arbetet skall anses som yrkesskada. Emellertid anser kommittén det vara ofrånkomligt att begränsa ersättningsrätten beträffande sjukdomar på grund av smitta. Detta sker enligt kommitténs mening lämpligen genom att från huvudregeln undanta smittsamma sjukdomar. För dessa föreslås i stället särskilda bestämmelser. I övrigt skall i princip varje sjukdom kunna anses som yrkesskada om orsakssamband med arbetet föreligger. För reumatologiska sjukdomar och andra sjukdomar i ryggrad eller leder samt psykiska och psykosomatiska sjukdomar har det ansetts nödvändigt att ställa upp strängare krav på orsakssambandet än för övriga sjukdomar. Kommittén återkommer till detta i det följande.

Med skadlig inverkan i arbetet avser kommittén i princip inverkan av varje i arbetsmiljön förekommande faktor som kan påverka den fysiska eller psykiska hälsan ogynnsamt. Sådana faktorer är i första hand de sjukdomsorsaker som anges i 6 § första stycket b) och c) YFL – ämne, energistrålning, ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande rörelser, fortgående, upprepat eller ovanligt tryck, skakningar eller vibrationer från maskiner eller verktyg, buller samt smitta. Även inverkan av andra hälsofarliga faktorer kommer att omfattas av begreppet skadlig inverkan. Som exempel kan anföras låga eller höga temperaturer, hastiga temperaturväxlingar, fukt samt kraftigt drag. Vidare åsyftas alla ensidiga, ovanliga eller ovanligt ansträngande arbetsmoment, således även arbetsställningar. Också psykiskt påfrestande förhållanden som är direkt knutna till arbetet kan enligt kommitténs mening ha sådan skadlig inverkan som bör omfattas av stadgandet.

Vissa med arbetet eller arbetsförhållandena sammanhängande omständigheter, som otvivelaktigt kan ge upphov till psykiska besvär hos arbetstagare, är emellertid inte av den arten att den skadliga inverkan som de kan medföra bör falla in under bestämmelsen. Det ligger i sakens natur att psykiska störningar till följd av företagsnedläggelse, arbetstvister, byte av arbetsuppgifter, svikna befordringsförhoppningar, bristande uppskattning av arbetsinsatser och allmän vantrivsel med arbetsuppgifter och arbetskamrater inte skall kunna föranleda ersättning från yrkesskadeförsäkringen.

För sjukdomar framkallade genom smitta har det ansetts nödvändigt att föreslå speciella regler. Det skulle vara orealistiskt att låta yrkesskadeförsäkringen omfatta även förkylningssjukdomar och andra likartade infektionssjukdomar som drabbar den sjuke oberoende av om han förvärvsarbetar eller inte ("det dagliga livets sjukdomar"). Visserligen torde dessa åkommor som regel upphöra under samordningstidens 90-dagarsperiod och sålunda i de flesta fall inte utgöra något problem för yrkesskadeförsäkringen. Fall

kan dock tänkas då sjukdomsförloppet genom tillstötta komplikationer blir långvarigt. Kommittén har därför trots sin argumentering ovan mot förteckningssystemet funnit det ofrånkomligt att yrkesskadeskyddet för smittsamma sjukdomar begränsas genom en förteckning. Denna föreslås bli intagen i en särskild förordning om yrkesskada orsakad av smitta.

Förordningen bör i flera hänseenden skilja sig från motsvarande bestämmelser i den gällande yrkessjukdomskungörelsen (1954:644). Ingen av de i kungörelsen upptagna sjukdomarna bör emellertid utmönstras. Däremot har kommittén funnit skäl att komplettera förteckningen med den s. k. sjukhussjukan (resistenta stafylokockinfektioner). Härigenom tillgodoses önskemål som framförts från flera håll vid olika tillfällen. Vidare föreslås att yrkesskadeskyddet vid smitta inte längre skall vara knutet till vissa angivna yrkeskategorier. Härigenom görs det möjligt – utöver för den som smittats i sysselsättning vid sjukvårdsinrättning – för var och en som i arbetet smittas vid behandling, vård eller omhändertagande av smittförande person eller vid omhänderhavande av smittförande djur eller material att få rätt till ersättning från yrkesskadeförsäkringen.

Utöver dem som redan nu åtnjuter skydd vid smitta av inokulationshepatit löper vissa yrkeskategorier som i sitt arbete kan komma i kontakt med narkomaner, t. ex. poliser, socialvårdspersonal och tandläkare, stor risk att smittas av denna sjukdom. I praxis har man i de flesta fall då någon i tjänsten ådragit sig hepatitsmitta presumerat att ingångsporten för smittan varit ett genom olycksfall i arbetet uppkommet sår. Sjukdomen har på så sätt kunnat bedömas som yrkesskada på grund av olycksfall. Denna omväg för bedömningen blir med kommitténs förslag överflödig. Sålunda skall en polis som vid avvisitering av en narkotikamissbrukare sticker sig på en sprutspets eller blir nedblodad vid ett omhändertagande och sedan insjuknar i inokulationshepatit få sjukdomen bedömd som yrkessjukdom. Så blir även fallet med en reparatör som rengör eller reparerar en smittförande dialysapparat i en verkstad utanför sjukvårdsinrättningen. Andra exempel på yrkeskategorier som i arbetet löper risk att smittas av någon i förordningen upptagen sjukdom och som hittills saknat yrkesskadeskydd vid sådant sjukdomsfall är lantarbetare och renhållningsarbetare. Även för dessa innebär förordningen ett utökat skydd.

Frågan om yrkessjukdomsbegreppets avgränsning kan inte ses fristående från regler om vilka krav som skall ställas upp på orsakssamband mellan skadlig inverkan i arbetet och skada som försäkrad ådragit sig. En förutsättning för utvidgning av yrkesskadeskyddet till sjukdomar utöver dem som anges i nuvarande förteckning är i åtskilliga fall att kraven på samband måste ställas strängare än vid sådana yrkesskador som redan nu faller in under försäkringsskyddet. Kommittén behandlar dessa frågor i följande avsnitt.

5.5 Frågor rörande orsakssamband

5.5.1 *Utvecklingen till den nuvarande bevisregeln*

Varje arbetstagare ingår i yrkesskadeförsäkringen utan förbehåll för eventuella sjukdomar, sjukdomsanlag eller lyten. Det kan med hänsyn härtill ibland vara vanskligt att avgöra om eller i vilken grad en skada eller ett sjukdomstillstånd medicinskt sett orsakas därav eller av den händelse för vilken ersättning söks. Ytterst ankommer det på den medicinska sakkunskapen att besvara dylika frågor. Bedömningen underlättas emellertid genom bevisregeln i 7 § YFL.

I OL fanns inga bestämmelser om vilka fordringar som skulle vara uppfyllda för att orsakssamband skulle anses föreligga mellan ett angett olycksfall och en föreliggande skada. I praxis krävde man emellertid inte full bevisning för att olycksfallet skulle ha orsakat skadan utan det ansågs tillräckligt med att övervägande skäl talade för att orsakssamband förelåg.

Vid tillkomsten av YFL mjukade man upp denna praxis till den skadades förmån. Enligt bevisregeln i 7 § skulle orsakssamband anses föreligga, om inte övervägande skäl talade däremot. Genom denna utformning av bevisregeln kom den att omfatta inte bara de fall då sannolikheten för orsakssamband mellan olycksfallet och skadan är större än sannolikheten mot. Den kom också att omfatta sådana situationer, där sannolikheten för och emot samband väger så jämnt att det inte är möjligt att med utgångspunkt från vad som är mest troligt träffa ett avgörande i fallet. Först när övervägande sannolikhet, låt vara i obetydlig grad, talade mot att skadan orsakats genom olycksfallet ansågs samband ej föreligga.

Yrkesskadeutredningen förordade i sitt betänkande (SOU 1966:54) att bevisregeln skulle behållas oförändrad i den nya lagstiftningen. Någon annan mening redovisades inte i prop. 1967:147 med förslag till ändringar i YFL. I motioner väckta i anledning av propositionen hävdades emellertid att bevisregeln i många fall medfört att berättigade ersättningskrav blivit avvisade på grund av medicinska gränsdragningssvårigheter. Enligt motionärerna borde väsentligt starkare skäl än vad dittills krävts föreligga för att en skada ej skulle anses som yrkesskada.

I anledning av motionerna anförde andra lagutskottet i utlåtande (1967:68 s. 58) följande:

> Enligt lagstiftningen före år 1954 utgick ersättning endast om sannolikheten talade för att medicinskt samband förelåg mellan arbete och sjukdomstillstånd. När bevisregeln nämnda år infördes innebar den en klar förbättring för de försäkrades del. Det ansågs rimligt att i de fall då sannolikheten talade lika mycket för som emot ett sådant samband försäkringsinrättningen och inte den skadade borde bära den rättsförlust som följde av den medicinska vetenskapens ofullkomlighet. Utskottet finner att denna grundsats alltjämt har fog för sig. Såsom motionärerna anför har man i praxis tillämpat bevisregeln så, att vid tveksamhet i den medicinska bedömningen ersättning i vissa fall inte beviljats trots att ett betydande mått av sannolikhet förelegat för samband mellan arbete och skada. Skälet härtill har varit att sannolikheten för frånvaron av samband bedömts som större. Enligt utskottets uppfattning kan det ifrågasättas huruvida inte nuvarande praxis är väl restriktiv till de försäkrades nackdel. Utskottet vill därför ansluta sig till motionärernas åsikt att en

uppmjukning av sambandskravet bör komma till stånd. En sådan kan ske genom att bevisregeln ges det innehållet att samband skall anses föreligga, såvida inte skälen mot ett samband är betydligt starkare än skälen för.

Den av utskottet föreslagna ändringen godtogs av riksdagen och ledde till att 7 § YFL erhöll sin nuvarande lydelse.

5.5.2 *Kommittén*

5.5.2.1 Allmänna överväganden

Som framgår av det föregående har utvecklingen successivt gått mot en för de skadade mer och mer generös bedömning av kravet på samband mellan olycksfallet/yrkessjukdomen och den yppade skadan. Den år 1967 beslutade liberaliseringen av bevisregeln kan som kommittén ser det inte rimligen följas av ytterligare uppmjukning. Ur saklig synpunkt har bevisregeln nämligen fått en utformning som är så förmånlig för de skadade som kan tänkas. Tillämpningen av den nya regeln har också lett till att den genom lagändringen åsyftade uppmjukningen av praxis verkligen kommit till stånd. Åtskilliga avgöranden från FD illustrerar detta förhållande. Även om vissa synpunkter kan läggas på tillämpningen, vilket kommittén gör i ett följande avsnitt, får man i stort säga att regeln fungerat väl och på ett relevant sätt täckt in lagstiftarens intentioner att rättsförlust som kan hänföras till den medicinska vetenskapens ofullkomlighet får bäras av försäkringen och inte av den enskilde försäkrade. Kommittén har därför funnit övertygande skäl tala för att nuvarande bevisregel förs över oförändrad som en huvudregel i den nya lagen. Den skall där gälla för alla skador föranledda av olycksfall samt för samtliga yrkessjukdomar som enligt nuvarande lagstiftning bedöms som yrkesskada. Den skall också få tillämpning för någon av de sjukdomar som genom övergången till ett generellt yrkesskadebegrepp kommer att föras in under försäkringsskyddet, t. ex. vibrationsskador på nerver.

Att låta nuvarande bevisregel få giltighet för hela fältet av de sjukdomar som enligt kommitténs förslag kommer att föras in under lagen finner kommittén däremot icke möjligt. För vissa sjukdomar är svårigheterna att fastställa orsaken särskilt stora. Olika faktorer i såväl arbetet som privatlivet kan medverka till sjukdomens uppkomst och det är ofta inte möjligt att avgöra vilken faktor som är mest betydelsefull. Särskilt gäller detta psykiska och psykosomatiska sjukdomar. Betydande bedömningssvårigheter föreligger även beträffande sådana sjukdomar för vilka grundsjukdomen kan härledas till degenerativa förändringar eller vilkas ursprung över huvud taget inte kan fastställas. Även om inte i dessa fall orsakssamband är möjligt mellan arbetet och sjukdomens uppkomst kan en försämring av sjukdomen tänkas vara föranledd av förhållanden i arbetet.

Enligt gällande lagstiftning är de här åsyftade sjukdomarna garanterade försäkringsskydd endast under förutsättning att de orsakats antingen av olycksfall eller inverkan av ämne eller såvitt de tagits upp i sjukdomsförteckningen av där särskilt angiven sjukdomsfaktor. Skulle de utan sådan precisering hänföras fullt ut under den nuvarande gynnsamma bevisregeln,

riskerar man att alltför många icke arbetsbetingade sjukdomsfall kommer att bedömas som yrkesskada. Förutsättningen för att ifrågavarande svårbedömbara sjukdomar skall kunna inlemmas i yrkesskadeskyddet i större omfattning än vad nu är fallet är därför att en strängare bevisregel får gälla för dem. En sådan regel som alltså bör ta sikte endast på sådana situationer, där den skadliga inverkan utgörs av något annat än som redan nu konstituerar rätt till ersättning från försäkringen, bör lämpligen ges det innehållet att orsakssamband skall anses föreligga om övervägande skäl talar för det. Den omständigheten att man härigenom får arbeta med olika bevisregler vid olika sjukdomsfall, vilket möjligen kan föranleda vissa komplikationer vid tillämpningen, får enligt kommitténs bedömning inte förhindra att man utvidgar försäkringsskyddet till här diskuterade fall.

De sjukdomar som den strängare bevisregeln får aktualitet för kan delas in i tre grupper: reumatologisk sjukdom, annan sjukdom i ryggrad och leder samt psykisk eller psykosomatisk sjukdom.

1. För reumatologisk sjukdom saknas en vetenskapligt klar definition och sjukdomsbegreppet kan innefatta olika sjukdomstillstånd. Till dessa hör bl. a. inflammatoriska sjukdomar i leder, muskler och bindväv. Vanligast förekommande är den reumatoida artriten. Uppkomstmekanismen för hithörande sjukdomar är delvis okänd och något säkert etiologiskt samband (= orsakssamband) med faktorer i arbetslivet har inte kunnat påvisas. Däremot har man att räkna med att en reumatologisk sjukdom kan påverkas ogynnsamt av arbete, särskilt tungt arbete och arbete i kyla och fukt. Det torde som regel vara förenat med stora svårigheter att avgöra om och i vilken grad arbetet medverkat till en iakttagen försämring eller om denna kan vara att hänföra till en i själva sjukdomen liggande tendens till försämring. Kommittén anser emellertid att möjlighet bör finnas att vid en försämring få rätt till försäkringsskydd under förutsättning att den strängare bevisregeln följs.

Bland de reumatologiska sjukdomarna märks också de s. k. yrkesmyalgierna. Erfarenheten visar att muskelsmärtor utan uppenbart organiskt underlag inte är ovanliga i anslutning till ensidiga, ansträngande och under längre tid pågående rörelser eller ovanliga eller ansträngande arbetsställningar. Dessa smärtor är framför allt lokaliserade till armarnas och skuldergördelns muskulatur. Svårigheten att med någon större säkerhet avgöra om samband med arbetet föreligger kan vara betydande men en kausalitet ter sig många gånger sannolik. Om övervägande skäl för samband föreligger enligt den strängare bevisregeln, bör enligt kommitténs mening ersättning från försäkringen utgå.

2. Smärttillstånd i nacke och rygg är vanligt förekommande inom arbetslivet och kan medföra nedsättning av arbetsförmågan. Orsaken till dessa "nedslitna ryggar" är ofta degenerativa förändringar i kotornas bensubstans, kotmellanskivor och ryggradens leder. Sådana ryggar förekommer i ungefär lika stor utsträckning hos personer med tungt arbete som hos personer med fysiskt lätta arbetsuppgifter. Dessa förändringar anses på vetenskapens nuvarande ståndpunkt inte vara i och för sig arbetsbetingade. Arbete, i synnerhet tungt sådant, kan däremot utlösa eller förvärra sjukdomsbesvären hos en på grund av sådana förändringar försvagad rygg. Kommittén har funnit det rimligt att när en sådan försämring blir föremål för försäkrings-

teknisk bedömning den strängare bevisregeln bör tillämpas.

Degenerativa förändringar uppträder även i flera av kroppens leder men drabbar framför allt knä- och höftleder. Sjukdomen (osteoarthrosis deformans), som inte heller enligt den medicinska sakkunskapen anses i och för sig arbetsbetingad, tilltar i frekvens med stigande ålder. Även i dessa sjukdomsfall synes tunga arbetsmoment kunna utlösa smärttillstånd och på annat sätt ogynnsamt påverka sjukdomen. Liksom vid ryggförsämringar bör vid dessa sjukdomstillstånd en försäkringsteknisk bedömning kunna ske – enligt den strängare bevisregeln – med hänsyn tagen till den försämring som arbetsbelastning kan ha medfört.

3. YFL:s tillämpning på psykiska sjukdomar förvärvade i arbetslivet har i huvudsak varit begränsad till psykiska störningar i samband med olycksfallsskador, t. ex. hjärnskador vid olycksfall, och som en följd av exposition för vissa giftiga ämnen. Erfarenheten har visat att även påfrestningar av andra slag på arbetsplatserna kan medföra psykiska besvär som helt eller delvis kan innebära arbetsoförmåga under längre eller kortare tid. Vanligast torde vara mer eller mindre uttalade depressiva tillstånd men det förekommer också psykiska insufficienstillstånd utlösta av forcerade och stressande arbetssituationer eller ogynnsamma arbetsbetingelser som t. ex. buller eller värme. I vissa fall torde psykiska påfrestningar på arbetsplatsen kunna resultera i t. ex. magsår, astma eller högt blodtryck, s. k. psykosomatiska sjukdomar. I regel är påfrestningarna i arbetssituationen dock en bland flera samverkande faktorer och det kan vara svårt, ibland omöjligt, att avgöra den relativa betydelsen av arbetsförhållandena för sjukdomstillståndets uppkomst i relation till andra påfrestningar och individuell känslighet. Kommittén anser dock att möjligheter bör finnas att inom yrkesskadeförsäkringen pröva i vad mån i arbetslivet förekommande påfrestningar har medfört psykisk ohälsa eller psykosomatiska sjukdomar. Även här är en bedömning efter den strängare bevisregeln nödvändig. Man torde få förutsätta att ifrågasatt samband mellan sådana sjukdomstillstånd och arbete kan komma att kräva ingående utredningar och undersökningar av psykiatrisk expertis.

5.5.2.2 Försäkringsorganens utredningsplikt

Av 8 § förvaltningslagen följer att en förvaltningsmyndighet har skyldighet att vägleda en person om det behövs för att avhjälpa brister i en ansöknings- eller besvärshandling som getts in till myndigheten. Någon skyldighet att ex officio komplettera utredningen i ärendet för att möjliggöra en rättvis prövning i sak har däremot inte skrivits in i lagen. När det gäller socialvårdsområdet och socialförsäkringsområdet har det emellertid sedan länge varit praxis att de tillämpande myndigheterna självmant svarar för att tillfredsställande underlag föreligger innan ett ärende prövas i sak. Denna utredningsplikt har ansetts följa av hänsyn till de allmänna uppgifter som myndigheterna på det sociala området har. Knapphändiga eller ofullständiga uppgifter från en yrkesskadads sida har alltså i praktiken inte godtagits av RFV, FR eller FD utan myndigheterna har trätt i verksamhet och föranstaltat om komplettering av uppgifterna till dess att tillfredsställande underlag fö-

relegat för en prövning av ärendet i sak. En sådan utredningsplikt för tillämpningsmyndigheterna bör givetvis gälla även efter ikraftträdandet av en ny lagstiftning.

Liksom hittills bör den skadades egna uppgifter om de faktiska omständigheterna kring ett skadefall i princip godtas. Endast om det finns skäl att misstänka att uppgifterna är oriktiga bör vederbörande försäkringskassa söka närmare utreda vad som verkligen inträffat. Det ligger i sakens natur att full bevisning härom inte alltid kan erhållas. För rätt till ersättning har hittills inte krävts mera än att det efter utredningen inte längre finns anledning att tvivla på den skadades uppgifter. Enligt kommitténs mening bör denna bedömningsprincip alltjämt gälla.

Försäkringsorganens skyldighet att sörja för fullständig utredning bör liksom för närvarande gälla inte endast omständigheter i sak utan även rent medicinska frågor. För bedömningen av dessa har till försäkringsorganen knutits experter inom olika grenar av läkar- och tandläkarvetenskapen men även utomstående expertis på andra områden, t. ex. teknisk expertis, har anlitats i den mån det behövts. Vid en fortsatt decentralisering av yrkesskadeärendena i första instans till försäkringskassorna måste dessa givetvis föranstalta om att ha medicinsk expertis till sitt förfogande vid bedömningen av sådana ärenden. För att få en så klar bild som möjligt av ett sjukdomsfall och dess orsaker bör i många fall upplysningar inhämtas även från andra personer än den skadade själv. Särskilt betydelsefullt kan vara att kontakta den skadades arbetsledning och arbetskamrater, behandlingsläkaren och familjemedlemmar.

5.5.2.3 Farlighetsbedömningen

Kommittén avser med begreppet yrkesskada varje skada som uppkommit till följd av skadlig inverkan i arbetet. Här bortses från skador genom olycksfall. Den frågan inställer sig då vad som skall krävas i bevishänseende för att en viss faktor i arbetet skall anses ha sådan skadlig inverkan. Detta är en fråga som inte omfattas av bevisreglerna. Dessa förutsätter ju att någon utsatts för skadlig inverkan och behandlar endast orsakssambandet mellan denna inverkan och den yppade skadan. I den allmänna debatten har man emellertid inte alltid hållit dessa olika frågor isär utan velat läsa in en vidare omfattning av nuvarande bevisregel så att även detta grundläggande spörsmål om skadeegenskaper skulle falla in under densamma. Så är alltså inte fallet. I praxis har man intagit den ståndpunkten att det måste föreligga en rätt hög grad av sannolikhet för att ett ämne eller annan faktor i arbetet i och för sig kan vara skadligt. Man kräver också någon vetskap om vilken form av skada som kan drabba den enskilde. På senare tid kan en viss tendens till uppmjukning av praxis noteras. I några avgöranden har man nöjt sig med att sannolika skäl för skadlighet föreligger (jfr bl. a. vad som nedan sägs om den epidemiologiska metodiken).

Om en skadad skall kunna få ersättning från yrkesskadeförsäkringen måste det således först kunna konstateras att den påstådda farliga faktorn har sådan skadebringande egenskap som är nödvändig för att viss sjukdom skall kunna uppstå. I ett senare led får man med tillämpning av bevisregeln pröva om

denna skadebringande egenskap föranlett skadan i det enskilda fallet. Om tveksamhet skulle föreligga beträffande en viss faktors skadlighet, kan det däremot inte bli fråga om någon rätt till ersättning från försäkringen. Bevisregeln blir då inte heller aktuell i ärendet.

I vissa fall har avsevärd tid förflutit innan det har kunnat slås fast att en faktor har sådana skadebringande egenskaper och att den kan ge upphov till viss sjukdom. Av intresse i detta sammanhang är den s. k. epidemiologiska metodik som i vissa fall har kommit till användning inom yrkesmedicinen. Som exempel kan nämnas lungcancer hos arbetare i gruvor. Genom epidemiologiska studier har det nämligen kunnat konstateras en klar överdödlighet i lungcancer hos gruvarbetare i vissa delar av landet. Genom tekniska undersökningar (bl. a. mätning av radioaktiv strålning) har man fastställt att det förekommer – och sannolikt under avsevärd tid förekommit – skadlig strålning genom radongas i en del svenska gruvor. Det har därför ansetts i hög grad sannolikt att den som längre tid arbetat i dessa gruvor blivit utsatt för skadlig inverkan av radioaktivt ämne genom inandning av radongasen. Med tillämpning av bevisregeln har sedan i det enskilda fallet sambandet mellan inverkan av radon och lungcancer ansetts kunna godtas trots att även andra sjukdomsframkallande faktorer varit lika möjliga.

Kommittén har övervägt att i den nya lagen föreslå en bestämmelse som föreskriver att, om det inte är känt att viss faktor i arbetsmiljön kan vara skadlig på visst sätt, detta ändå skall anses vara fallet om det föreligger sannolika skäl härför. Med hänsyn till den uppmjukning av praxis som redan kan anses påbörjad menar kommittén emellertid att principen kan genomföras i rättstillämpningen utan att detta behöver anges i lagen.

5.5.2.4 Information om sambandsreglerna

För att den nya lagens bevisregler skall få full genomslagskraft är det självfallet av stor vikt att den medicinska expertis som yttrar sig i ett skadeärende är väl insatt i reglerna och formulerar sina utlåtanden med beaktande av reglernas innehåll. Det finns emellertid enligt vad kommittén erfarit skäl att förmoda att innebörden av lagändringen år 1967 då YFL:s bevisregel mjukades upp inte trängt igenom i full utsträckning bland den medicinska expertis som står till de tillämpande organens förfogande i yrkesskadeärenden. Vissa uttalanden angående fastställande av orsakssamband i kommitténs enkät rörande yrkessjukdomsbegreppets utformning bestyrker denna uppfattning.

Kommittén vill i anslutning härtill framhålla att det är ofrånkomligt att sambandskravet vid en rent medicinskt vetenskaplig bedömning måste ställas annorlunda än vid en bedömning som sker vid sambandsprövningen inom yrkesskadeförsäkringen. Som den föregående redogörelsen för rättsutvecklingen utvisar ställs det numera inte upp krav på ett vetenskapligt belagt samband mellan orsak och skada i ett ärende som rör ersättning från yrkesskadeförsäkringen. För att prövningen skall utfalla till den skadades nackdel fordras enligt huvudregeln att de skäl som talar mot ett

samband måste vara betydligt starkare än skälen för. Kommittén vill understryka att om denna princip vållar tillämpningssvårigheter är det nödvändigt att en sådan information och utbildning anordnas att svårigheterna undanröjs. Av särskild betydelse blir kravet på dylik utbildning i samband med den föreslagna decentraliseringen av yrkesskadeärenden i första instans från RFV till de allmänna försäkringskassorna. Formulär för läkarintyg och andra utlåtanden i yrkesskadeärenden bör också ses över med beaktande av innehållet i bevisreglerna.

6 Ersättning för inkomstförlust

6.1 Nuvarande ordning

6.1.1 *Ersättning vid sjukdom*

Samordningen mellan AFL:s och YFL:s sjukersättningsförmåner innebär att yrkesskadad, som är sjukpenningförsäkrad enligt AFL, under samordningstiden uppbär sjukpenning från den allmänna försäkringen såsom vid annan sjukdom.

För den som inte är sjukpenningförsäkrad (person under 16 år eller utländsk medborgare som ej är bosatt i riket) utgår sjukpenning under samordningstiden från yrkesskadeförsäkringen med samma belopp som skulle ha utgått från den allmänna försäkringen om han varit sjukpenningförsäkrad.

Efter samordningstidens slut utges sjukpenningen från yrkesskadeförsäkringen. Den försäkrade har rätt till hel sjukpenning vid förlust av arbetsförmågan och halv sjukpenning om arbetsförmågan är nedsatt med minst hälften. Med sjukpenninggrundande inkomst avses den försäkrades årliga arbetsförtjänst. Sjukpenningen får dock inte vara mindre än den sjukpenning som skulle ha utgått från den allmänna försäkringen om skadan inte utgjort yrkesskada. Vid sjukdomsrecidiv sedan livränta börjat utgå får hel sjukpenning inte understiga livräntan för dag.

6.1.2 *Ersättning vid invaliditet*

Enligt 16 § YFL skall livränta utgå till den skadade om yrkesskada efter sjukdomstillståndets upphörande medför under längre eller kortare tid bestående förlust av arbetsförmågan eller nedsättning av denna med minst en tiondel. Beträffande frågan när sjukdomstillståndet skall anses upphöra uttalade RFA till vägledning för tillämpningen av motsvarande stadgande i OL att detta tillstånd anses fortfara under den tid, under vilken den egentliga sjukdoms- och läkningsprocessen pågår, samt så länge läkarvård eller annan behandling för den skadades återställande erfordras.

6.1.2.1 Invaliditetsbedömningen

Invaliditetsbedömningen inom yrkesskadeförsäkringen skiljer sig från bedömningen inom den allmänna försäkringen.

Yrkesskadeförsäkringen

Vid bedömande i vad mån yrkesskada medfört nedsättning av den skadades arbetsförmåga skall enligt 10 § YFL hänsyn tas till skadans beskaffenhet och dess inverkan på såväl den skadades förmåga i allmänhet att bereda sig inkomst av arbete som hans förmåga att utöva sitt yrke. Även kroppsskada eller lyte som den skadade hade då skadan inträffade skall beaktas vid bedömningen.

Sedan gammalt fäster man stort avseende vid den rent medicinska defekten, medan dess inverkan på den skadades förvärvsförmåga tillmäts relativt sett mindre betydelse. Utgångspunkten är att en och samma skada i princip medför lika stor procentuell nedsättning av arbetsförmågan för varje försäkrad. Vid bedömningen används invaliditetstabeller som upptar olika procenttal för nedsättningen av arbetsförmågan vid olika medicinska defekter. Dessa procentsatser jämkas visserligen med hänsyn till defektens inverkan på arbetsförmågan i det enskilda fallet, men jämkningen håller sig regelmässigt inom snäva gränser.

Den nuvarande invaliditetsbedömningen inom yrkesskadeförsäkringen sker med tillämpning av en skala med 24 invaliditetsgrader fr. o. m. 10 t. o. m. 100 % (10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 25, 30, 32, 33 1/3, 35, 40, 45,

Tabell 6:1

Skada	Invaliditetsgrad %
Förlust av	
hörselförmågan på båda öronen	50
hörselförmågan på ena örat	10
en tumme	25
ytterfalangen av en tumme	10
ett pekfinger	12
två falanger på ett pekfinger	7
ett långfinger	10
två falanger på ett långfinger	6
ett ring- eller lillfinger	5 el. 7
ring- och lillfingrarna på ena handen	12
pek-, lång-, ring- och lillfingrarna på ena handen	40
handen i handleden (bästa hand)	60
en stortå	ej 10
alla tår på ena foten	10
Fullständig styvhet i	
armbågsleden	25–33 1/3
knäleden med sträckställning	25
Amputation å	
överarmen med god protesfunktion (bästa arm)	65
överarmen med dålig protesfunktion (bästa arm)	70–75
underarmen med god protesfunktion (bästa arm)	60
underarmen med dålig protesfunktion (bästa arm)	65
lårbenet med god protesfunktion	50
lårbenet med dålig protesfunktion	55–65
Förlust av ett öga (bulben uttagen)	25
Blindhet på ett öga	20

50, 55, 60, 65, 66 2/3, 70, 75, 80, 90 och 100 %). Av tillgänglig statistik framgår att av de invaliditetsfall på grund av olycksfall i arbete som hänför sig till ett kalenderår brukar invaliditetsgraden vara under 15 % i omkring en tredjedel av fallen, under 20 % i omkring hälften av fallen, under 33 1/3 % i omkring åtta tiondelar av fallen och under 50 % i omkring nio tiondelar av fallen.

Några exempel på vanligt förekommande tabellinvaliditeter framgår av tabell 6:1.

Den starka tonvikten på den rent medicinska skadan inom yrkesskadeförsäkringen har flera orsaker. När de första yrkesskadeförsäkringarna tillkom i olika länder under senare hälften av 1800-talet tedde det sig naturligt att knyta an till regler och praxis inom den privata olycksfallsförsäkringen. Inom denna hade utbildat sig ett system med fasta ersättningssatser vid olika skador. Ett sådant system torde ha uppfattats såsom i stort sett ändamålsenligt också för yrkesskadeförsäkringen, trots att denna hade till ändamål att kompensera själva inkomstbortfallet. De första lagarna om ekonomiskt skydd vid olycksfall i arbete omfattade nämligen en förhållandevis homogen kategori av kroppsarbetare. Möjligheterna till medicinsk rehabilitering och omskolning av invalidiserad arbetskraft var obetydliga. Näringslivet var i regel föga differentierat. Möjligheterna var därför ringa att erbjuda de arbetstagare, som till följd av en skada inte kunde arbeta i ett visst yrke, sysselsättning i ett annat. Dessutom rådde ofta brist på arbetstillfällen, vilket i regel särskilt hårt drabbade den handikappade arbetskraften. Mot denna bakgrund torde det inte ha inneburit alltför stora generaliseringar att hävda, att en och samma medicinska defekt medförde i stort sett lika stor relativ nedsättning av förvärvsförmågan för alla försäkrade. Härtill kom att man helt saknade de administrativa förutsättningarna för en fortlöpande bevakning av vilka förvärvsmässiga konsekvenser, som invaliditeten kom att medföra i det enskilda fallet. Man ansåg sig därför nödsakad att redan i ett relativt tidigt skede fastställa graden av nedsättning av arbetsförmågan för hela den skadades återstående livstid.

Den starkt tabellbundna invaliditetsbedömningen har under årens lopp föranlett uttalanden till förmån för en mera individuell bedömning. Sålunda fann FR redan år 1933 det synnerligen angeläget att bedömningen inte inskränktes till att väsentligen bli en tabellvärdering efter skadans anatomiska beskaffenhet. Ett liknande uttalande gjordes av departementschefen vid tillkomsten av YFL (prop. 1954:60 s. 147). I samband med ändringarna i YFL år 1967 ansåg departementschefen att man borde kunna räkna med en utveckling i praxis mot ökat hänsynstagande till individuella förhållanden. Under senare år har FD med stöd av sistnämnda uttalande eftersträvat en mera nyanserad invaliditetsbedömning i yrkesskadefallen. Den ekonomiska invaliditeten har lagts till grund för prövningen om detta lett till högre ersättning än om avgörandet skulle skett enligt den medicinska invaliditetsbedömningen.

Anmärkas bör att en förvärvsmässig invaliditetsbedömning tillämpas inom den nuvarande yrkesskadeförsäkringen på ett begränsat fält, nämligen i fråga om invaliditet på grund av silikos. Den omständigheten att denna sjukdom konstaterats röntgenologiskt hos en person behöver inte betyda att han är sjuk i vanlig mening. Lungfunktionen är nämligen som regel normal i sjukdomens begynnelsestadier. Något effektivt botemedel mot

sjukdomen är inte känt. Men fortskridandet kan avsevärt fördröjas om sjukdomen upptäcks på ett tidigt stadium och vederbörande övergår till ett ofarligt arbete. Det nya arbetet är ofta sämre betalt än det silikosfarliga. Med stöd av ett uttalande av departementschefen i prop. 1954:60 (s. 150) bedöms i sådana fall nedsättningen av arbetsförmågan huvudsakligen på grundval av inkomstminskningen.

Yrkesskadeutredningen föreslog att det ekonomiska skyddet vid yrkesskada skulle fogas in i den allmänna försäkringen och beredas genom dess förmåner. Sålunda skulle förtidspension utgå i stället för yrkesskadelivränta. Förslaget innebar att invaliditetsbedömningen vid yrkesskada skulle ske efter den metod som tillämpas inom den allmänna försäkringen. Denna ändrade metodik ansåg utredningen böra förenas med en särskild men- och lytesersättning till de yrkesskadade. I prop. 1967:147 (s. 96) fann departementschefen emellertid förutsättningar inte föreligga för att åstadkomma en omläggning av den allmänna försäkringen så att det särskilda yrkesskadeskyddet skulle bli överflödigt. Det ansågs därför lämpligast att tills vidare behålla den nuvarande yrkesskadeförsäkringen.

Den allmänna försäkringen

I den allmänna försäkringen är det den skadades faktiska förvärvsförmåga i förhållande till hans förvärvsförmåga före skadefallet som är avgörande vid uppskattningen och graderingen av hans invaliditet. Själva den medicinska defekten saknar däremot självständig betydelse. Nedsättning av förvärvsförmågan, som inte har sin orsak i en medicinsk defekt, beaktas dock inte. Principerna för invaliditetsbedömningen har i 7 kap. 3 § AFL fastslagits på så sätt, att man vid bedömande i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beakta den försäkrades förmåga att vid den sjukdom eller det lyte, varom är fråga, bereda sig inkomst genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. I fråga om äldre försäkrad skall bedömningen främst avse hans förmåga och möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete som han tidigare utfört eller genom annat för honom tillgängligt lämpligt arbete.

Den allmänna försäkringen har endast tre invaliditetsgrader varav den lägsta avser nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Är arbetsförmågan så nedsatt att intet eller endast en ringa del återstår utgår hel förtidspension. Om arbetsförmågan nedsatts i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften utgår två tredjedelar av hel förtidspension. I övriga fall utges halv förtidspension. De i 7 kap. 2 § AFL angivna gränserna mellan de olika grupperna är inte numeriskt preciserade men av förarbetena framgår att den nedre gränsen för den högsta invaliditetsgraden går ungefär vid en nedsättning av arbetsförmågan med fem sjättedelar och för den mellersta invaliditetsgraden ungefär vid en nedsättning av arbetsförmågan med två tredjedelar. Den lägsta graden omfattar således fall, där arbetsförmågan är nedsatt med minst hälften men med mindre än ungefär två tredjedelar.

Socialförsäkringskommittén framhöll (SOU 1961:29 s. 63) att syftet med

den allmänna pensioneringens förtidspension i princip är att tillförsäkra medborgarna rätt till ekonomisk trygghet vid förtida förlust eller nedsättning av arbetsförmågan. Pensionen skall således inte utgöra en lytesersättning utan en kompensation för de försörjningsekonomiska konsekvenserna av en sjukdom eller skada. Dessa konsekvenser varierar starkt från fall till fall beroende på en mängd skiftande omständigheter och de kan dessutom i större eller mindre grad påverkas genom olika rehabiliteringsåtgärder. Socialförsäkringskommittén sammanfattade invaliditetsbegreppet så att det skulle vara fråga om en arbetsinvaliditet grundad på medicinska faktorer.

Socialförsäkringskommittén ansåg vidare (s. 68) att invaliditetsbegreppet borde utformas så att invaliditetsbedömningen i princip inriktas direkt på den försäkrade. I första hand måste man bedöma den försäkrades medicinska status och därjämte beakta samtliga de omständigheter, som i det enskilda fallet påverkar hans möjligheter att utnyttja den återstående arbetsförmågan, såsom hans ålder och förutsättningar med avseende å krafter, utbildning, yrke o. d. Vid bedömning av arbetsförmågans nedsättning måste vidare hänsyn tas till storleken av å ena sidan den arbetsinkomst, som den försäkrade kan antas uppnå efter invaliditetens inträde, och å andra sidan hans arbetsinkomst som frisk. I sistnämnda hänseende har man att beakta vilken inkomst, som den försäkrade uppnått före invaliditetens inträde, och den inkomst som han, om han ej drabbats av invaliditet, under den tid därefter som kan överblickas antagligen hade kunnat förskaffa sig. Kommittén framhöll, att den åsyftade jämförelsen mellan de båda inkomstnivåerna aldrig kan och aldrig får vara någon exakt eller mekanisk mätare av invaliditeten. Detta följer bl. a. därav att alltid den ena och ofta båda jämförelseinkomsterna måste bygga på uppskattning. För övrigt torde det, om de pensionsberättigade delas upp i några få grupper efter invaliditetens storlek, inte bli erforderligt med någon fingradering av invaliditeten. Det ligger i sakens natur, att ställningstagandet i frågor, som påverkar invaliditetsprövningen, i betydande mån får karaktären av en skälighetsbedömning, som förutsätter en noggrann och fullständig utredning i varje enskilt fall.

I några remissyttranden över socialförsäkringskommitténs betänkande diskuterades om inte den försäkrades medicinska status skjutits alltför mycket i bakgrunden och i stället de ekonomiska faktorernas betydelse betonats i alltför hög grad. Vidare anfördes att principen om jämförelse mellan arbetsinkomst före och efter invaliditet vid bedömningen av arbetsförmågans nedsättning kan leda till ett slags indirekt inkomstprövning av förtidspensionerna, som skulle kunna bli hårdare än den som enligt dåvarande regler gällde inom folkpensioneringen. I anslutning härtill anförde departementschefen i prop. 1962:90 (s. 287 f):

> I dessa avseenden anser jag mig böra erinra om att en grundläggande förutsättning för rätt till förtidspension är att arbetsförmågan av medicinska skäl – sjukdom, lyte eller dylikt – är nedsatt i betydande grad. Föreligger icke en sådan grund för nedsättningen utan beror denna på någon annan omständighet, är rätt till förtidspension icke för handen. Om exempelvis en frisk person drabbas av arbetslöshet och därmed förlorar sin arbetsinkomst, så har detta i och för sig ingen inverkan på frågan huruvida rätt till förtidspension föreligger. Å andra sidan följer av definitionen av invaliditetsbegreppet att det icke är tillräckligt för rätt till förtidspension att det föreligger en från medicinsk synpunkt betydande kroppslig eller själslig defekt. Det fordras

också att defekten medför betydande konsekvenser för vederbörandes förmåga att försörja sig genom eget arbete samt att dessa konsekvenser inte kan neutraliseras genom olika åtgärder för att återställa arbetsförmågan. Tillämpningen av invaliditetsbegreppet förutsätter ett intimt samspel mellan såväl medicinska som ekonomiska bedömningsgrunder. Farhågorna för att jämförelsen mellan arbetsinkomsten före och efter invaliditet i realiteten skulle innebära en form av inkomstprövning tror jag bottnar i en överskattning av den roll som denna jämförelse är avsedd att spela. Avsikten är inte att den skall ha en utslagsgivande betydelse för frågan huruvida invaliditet föreligger. Jämförelsen kan emellertid jämte övriga omständigheter tjäna till vägledning vid bedömningen av frågan, i vilken omfattning sjukdomen eller skadan nedsatt arbetsförmågan.

Mot bakgrunden av det anförda utformades invaliditetsbegreppet i AFL. Den omständigheten att nedsättningen av arbetsförmågan skulle ha sin grund i medicinska faktorer innebar sålunda inte en pensionsbedömning, som utgick från en gradering av den medicinska invaliditeten efter mer eller mindre tabellmässiga grunder på sätt som förekom inom yrkesskadeförsäkringen. De medicinska faktorernas betydelse skulle bedömas med utgångspunkt från den enskilde försäkrades speciella förhållanden – hans ålder, yrke, utbildning och sociala miljö.

En invaliditetsbedömning med tillämpning av angivna principer ledde till att en försäkrad, som bodde på en ort där endast tyngre arbete såsom skogs- eller jordbruksarbete fanns att tillgå och som på grund av ålder eller lokal bundenhet inte rimligen ansågs böra flytta till annan ort med bättre arbetsmöjligheter, kunde beviljas förtidspension även vid ett medicinskt handikapp som inte skulle ha gett honom rätt till förtidspension om han varit bosatt i en tätort med mera varierande arbetsmöjligheter. Å andra sidan presumerades en försäkrad, som även om han var handikappad dock medicinskt sett ägde en viss restarbetsförmåga och som var bosatt på en ort med differentierat näringsliv, normalt böra kunna utnyttja denna restarbetsförmåga. Om något för honom lämpligt arbete i verkligheten inte kunde erbjudas, ansågs detta främst vara ett arbetsmarknadsproblem och inte en omständighet som borde påverka rätten till förtidspension.

Även om man i tillämpningen ofta nog tog större hänsyn till det faktiska arbetsmarknadsläget och svårigheterna att utnyttja en föreliggande restarbetsförmåga än vad de angivna bedömningsprinciperna egentligen skulle föranleda, kom otvivelaktigt ett inte ringa antal handikappade försäkrade med viss restarbetsförmåga att uteslutas från rätt till förtidspension eller erhålla enbart partiell pension trots att det visat sig att de i själva verket inte kunde få något förvärvsarbete.

Sistnämnda förhållande var en av de orsaker som åberopades som grund för 1970 års pensionsreform – den vidgade förtidspensioneringen. Såvitt gäller invaliditetsbedömningen innebar denna reform dels vidgade möjligheter för "äldre förvärvsarbetande" att få förtidspension, dels en uppmjukning i vissa avseenden av kraven för att erhålla sådan pension även i fråga om andra försäkrade än äldre förvärvsarbetande.

Huvudsyftet med den vidgade förtidspensioneringen var att ge ökat utrymme för arbetsmarknadsmässiga hänsynstaganden vid invaliditetsbedömningen. Samtidigt därmed kom de medicinska faktorernas betydelse för bedömningen att i motsvarande mån minska. Särskilt beträffande gruppen äldre förvärvsarbetande borde de medicinska synpunkterna bli av under-

ordnad betydelse. Det skulle dock fortfarande även beträffande de äldre krävas att det förelåg en viss "icke rent bagatellartad" medicinsk faktor som påverkade arbetsförmågan. En vidgning av det tidigare invaliditetsbegreppet skedde också genom att åldersförändringar, även om de enligt vanligt betraktelsesätt inte utgjorde sjukdom i egentlig mening, kunde vara tillräcklig grund för att bevilja förtidspension för försäkrade med fysiskt tungt eller psykiskt pressande arbete, som med åren blivit utslitna och hade svårt att hänga med i arbetstakten.

I prop. 1970:66 angavs åldern 63 år som riktpunkt för gränsdragningen, då det gällde att avgränsa kategorin "äldre förvärvsarbetande". Denna ålder skulle dock inte vara någon fast och undantagslös gräns. Med hänsyn till omständigheterna borde en viss rörlighet nedåt kunna ifrågakomma.

För äldre försäkrade skulle inte krävas att de – innan förtidspension beviljades – underkastade sig arbetsvårdsåtgärder eller flyttade till annan ort med bättre arbetsmöjligheter. Det förelåg emellertid inte någon helt fri valrätt för vederbörande mellan att arbeta och ta pension. Kunde arbetsmarknadsmyndigheterna tämligen omgående bereda vederbörande ett för honom lämpligt arbete som han kunde klara utan omskolning, fick rätten till pension bedömas som om han hade tagit detta arbete. I andra fall skulle däremot någon hänsyn till en eventuell icke utnyttjad restarbetsförmåga inte tas vid bedömningen. Utförde den försäkrade i verkligheten inte någon form av förvärvsarbete, skulle hel förtidspension beviljas.

Även för andra försäkrade än dem som tillhörde gruppen äldre förvärvsarbetande innebar den vidgade förtidspensioneringen en uppmjukad invaliditetsbedömning. Också i fråga om dessa skulle de arbetsmarknadsmässiga omständigheterna tillerkännas större vikt än tidigare; dock att de medicinska faktorerna här hade en större betydelse än i äldrefallen. Visade det sig att en handikappad person som medicinskt sett ägde en viss restarbetsförmåga inte trots ansträngningar från arbetsvårdens sida under lång tid – minst ett à två år – kunnat beredas något arbete, kunde restarbetsförmågan i regel bedömas som fiktiv. Vederbörande skulle då kunna beviljas förtidspension med bortseende från denna fiktiva arbetsförmåga, även om han var bosatt på en ort med differentierat näringsliv.

I prop. 1972:55 föreslogs att förtidspension skulle kunna beviljas på arbetsmarknadsmässiga skäl utan någon särskild medicinsk prövning. En äldre förvärvsarbetande, som blivit utförsäkrad från erkänd arbetslöshetskassa, skulle sålunda kunna beviljas förtidspension om han var varaktigt arbetslös. Vid riksdagsbehandlingen av propositionen utsträcktes den föreslagna möjligheten att erhålla förtidspension att gälla också den som uppburit omställningsbidrag enligt arbetsmarknadskungörelsen under 21 månader (vilket motsvarade den längsta tid ersättning från arbetslöshetskassa normalt kunde utgå). Härigenom kom reformen att omfatta också försäkrade som inte var medlemmar i erkänd arbetslöshetskassa.

De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1972. Efter tillkomsten av 1973 års lag om kontant arbetsmarknadsstöd har vad som stadgades om omställningsbidrag förklarats skola fr. o. m. den 1 januari 1974 avse kontant arbetsmarknadsstöd och kvalifikationstiden 21 månader minskats till 450 dagar. Samtidigt har begreppet äldre försäkrad här preciserats som försäkrad över 60 år, vilken ålder då det gäller förtidspension på grund

av arbetslöshet alltså utgör en fast gräns.

Beträffande den i propositionen angående 1970 års pensionsreform såsom riktpunkt för tillämpningen angivna åldern 63 år ifrågasatte RFV i sitt remissyttrande över pensionsålderskommitténs betänkande Rörlig pensionsålder (SOU 1975:10) om det för framtiden var påkallat att särskilt markera denna ålder som en riktpunkt. Enligt verket låg det i sakens natur att de arbetsmarknadspolitiska skälen för förtidspensionering av dem som kommit över 60-årsåldern i regel växer med åren. Verket framhöll att erfarenheterna av de då gällande reglernas tillämpning visade att förtidspension för förvärvsarbetande i åldrarna 60–65 år utgått med tyngdpunkten i de äldre åldersklasserna. Verket föreslog därför att riktpunkten 63 år för bedömningen av äldre försäkrade skulle avlägsnas. I propositionen angående rörlig pensionsålder (1975:97) anslöt sig departementschefen till RFV:s förslag i denna fråga. Propositionen antogs av riksdagen.

Skadeståndsrätten

Inom skadeståndsrätten har hittills tillämpats samma medicinska invaliditetsbegrepp som inom yrkesskadeförsäkringen. Skadeståndskommittén föreslog emellertid i betänkandet Skadestånd vid personskada (SOU 1973:51) en övergång till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp liknande det som tillämpas inom den allmänna försäkringen. Remissinstanserna förordade allmänt en sådan övergång. I prop. 1975:12 med förslag till ändring i skadeståndslagen (s. 108) tillstyrkte föredragande statsrådet kommitténs förslag att personskador i fortsättningen bedöms efter den ekonomiska invaliditet som de har fört med sig. Propositionen antogs av riksdagen våren 1975.

6.1.2.2 Kompensationsnivån

Yrkesskadelivräntan beräknas på grundval av ett ersättningsunderlag som bestäms i förhållande till den årliga arbetsförtjänsten. 16 § YFL innehåller en avtrappningsregel som innebär att i ersättningsunderlaget medräknas hela den årliga arbetsförtjänsten upp till två gånger basbeloppet medan överskjutande belopp upp till tre gånger basbeloppet medräknas till tre fjärdedelar och belopp därutöver upp till fem basbelopp medräknas till hälften. Om basbeloppet är 9 700 kr blir följaktligen den högsta årliga arbetsförtjänst som man tar hänsyn till 48 500 kr, motsvarande ett ersättningsunderlag om 36 375 kr.

Vid förlust av hela arbetsförmågan utgör den årliga livräntan 11/12 av ersättningsunderlaget. Om nedsättningen av arbetsförmågan ligger mellan 30 och 100 % utgör livräntan en mot graden av nedsättningen svarande del av ersättningsunderlaget, minskad med 1/12 av detta. Vid nedsättning av arbetsförmågan med mindre än 30 % uppgår livräntan till den del av 2/3 av ersättningsunderlaget som svarar mot invaliditetsgraden. Den andel av ersättningsunderlaget som gäller vid en viss invaliditetsgrad blir alltså mindre ju lägre invaliditetsgraden är. Vid en invaliditetsgrad om 50 % förhåller sig livräntan till ersättningsunderlaget som fem till tolv. Om invaliditetsgraden i stället är 20 % är förhållandet som två till femton. Då den försäkrade fyller 67 år sänks livräntan med 1/4.

6.1.2.3 Utbyte av livränta till engångsbelopp

Yrkesskadelivränta kan, när skäl därtill prövas föreligga, bytas ut mot engångsbelopp (16 § YFL). Utbyte kan avse hela livräntan eller del därav eller livränta för viss tid. Engångsbeloppet får motsvara högst den utbytta livräntans kapitalvärde enligt beräkningsgrunder som fastställs av regeringen. Ansökningarna om utbyte prövas av FR. I prop. 1954:60 med förslag till YFL (s. 175) yttrade departementschefen angående prövningen att större försiktighet än eljest bör iakttas när det gäller höga invaliditetsgrader och mycket stora kapitalbelopp. Då det är fråga om små livräntor skulle man däremot kunna vara ganska liberal. I samband med behandlingen av prop. 1967:147 med förslag till ändringar i YFL anförde andra lagutskottet (utl. 1967:68 s. 56) att en uppmjukning av praxis i fråga om rätten till utbyte av vissa mindre livräntor kunde vara befogad.

De ändamål för vilka utbyte brukar beviljas är huvudsakligen yrkesutbildning, förvärv av bostad eller rörelse samt betalning av skulder.

Under år 1973 behandlade FR 250 ansökningar om utbyte. Av dessa bifölls 83. Motsvarande siffror för år 1974 var 263 och 51.

En specialregel om utbyte av livränta finns i 30 § YFL. Om den skadade inte är svensk medborgare och ej bosatt i riket får RFV med hans samtycke byta ut livräntan mot ett engångsbelopp motsvarande högst 50 och minst 20 % av livräntans kapitalvärde.

I detta sammanhang bör erinras om den verkan som utbytet har enligt reglerna i 17 kap. AFL om sammanträffande av förmåner enligt AFL och YFL. I 17 kap. 2 § första stycket AFL sägs att, om yrkesskadelivränta eller del därav eller livränta för viss tid utbytts mot ett engångsbelopp, skall anses "som om livränta utginge eller den utgående livräntan vore förhöjd med belopp som enligt de vid utbytet tillämpade försäkringstekniska grunderna svarar mot engångsbeloppet". Pension enligt AFL reduceras alltså med hänsyn till yrkesskadelivräntan även om livräntan har bytts ut mot engångsbelopp.

Det kan slutligen nämnas att föredragande statsrådet i prop. 1975:12 med förslag till ändring i skadeståndslagen (s. 114) anslöt sig till den av skadeståndskommittén i betänkandet SOU 1973:51 framförda uppfattningen att engångsbelopp i fortsättningen bör få ökad användning i skadeståndsrätten. Föredragande statsrådet underströk dock att i de fall skadeståndet fyller ett behov för den skadelidandes kontinuerliga försörjning starka sociala hänsyn talar för att livränta bör vara regel. Med hänsyn härtill föreslogs i propositionen en bestämmelse i lagtexten om att skadestånd, som är av väsentlig betydelse för den skadades försörjning, skall utgå som livränta om inte särskilda skäl talar mot detta.

6.1.2.4 Omprövning av periodisk förmån

Yrkesskadeförsäkringen

Ersättning till yrkesskadad kan enligt 35 § andra stycket YFL jämkas om väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som var avgörande för beslutet. Jämkning kan ske såväl från lägre till högre ersättning som tvärtom. Er-

sättning för förfluten tid kan dock ej minskas eller dras in. RFV har skyldighet att beakta eventuella jämkningsfall även om inte någon ansökan om jämkning föreligger. Det är vanligt att livräntorna görs tidsbegränsade i avvaktan på att förhållandena skall stabiliseras för att sedan fastställas definitivt eller upphöra. De tidsbegränsade livräntorna brukar vanligen bestämmas att utgå under ett till två år.

Tidsbegränsad livränta omprövas vid utgången av den bestämda ersättningsperioden. Till grund för bedömningen läggs därvid så gott som alltid resultatet av ny läkarundersökning och övrig nödvändig utredning, såsom utredning om arbete och inkomst. Omprövningen sker genomsnittligt tre gånger per yrkesskadefall och med i medeltal två års intervall. På förekommen anledning kan ny prövning av livräntans storlek ske även under den tid för vilken den bestämts utgå. Initiativet härtill kan tas såväl av den skadade som av RFV.

När det av skadan orsakade tillståndet bedöms ha blivit stationärt bestäms livränta att utgå för framtiden. I fråga om sådan inte tidsbegränsad livränta gäller att omprövning kan ske endast om väsentlig ändring inträtt i de förhållanden som varit avgörande för beslutet.

I de fall skadesviterna kan antas övergångsvis medföra särskilda anpassningssvårigheter ges tidsbegränsad ersättning i form av s. k. anpassningslivränta. Sådan livränta utgår i princip med 50 % förhöjning av normallivräntan. Den förutsätts kunna framdeles sänkas utan att någon förbättring ur medicinsk synpunkt inträder i den skadades tillstånd.

I YFL finns ej något stadgande om viss tid efter vilken jämkning ej skulle få äga rum. Det är emellertid i många fall, särskilt då lång tid förflutit efter det skadan inträffat, svårt att avgöra om en försämring skall tillskrivas yrkesskadan eller åldersförändringar eller annan sjukdom.

Den allmänna försäkringen

Den som har partiell förtidspension enligt AFL måste göra ansökan om han vill ha pensionen höjd på grund av att hans arbetsförmåga blivit ytterligare nedsatt. Ansökningsförfarandet följer samma regler som gäller för nybeviljande av pension. När däremot pension skall minskas eller dras in på grund av ändrade förhållanden kan försäkringskassan ingripa ex officio. Minskning eller indragning får dock ej ske med mindre pensionärens arbetsförmåga eller möjlighet att bereda sig inkomst genom arbete väsentligt förbättrats (16 kap. 7 § AFL). Betydelsen av att förbättringen måste vara väsentlig underströks av departementschefen i prop. 1962:90 (s. 370). Stadgandet får inte tillämpas så att det motverkar samhällets rehabiliteringsåtgärder eller hämmar den enskildes lust att återvända till förvärvslivet. Ökade inkomster utgör skäl för minskning eller indragning av pension endast om inkomstökningen kan antas bli bestående. Inkomstökningen skall vidare ha sin grund i en förbättring av antingen den försäkrades hälsotillstånd eller av hans möjligheter att utnyttja sin återstående arbetsförmåga till inkomstbringande arbete. På grund av lagändring år 1972 finns samma möjlighet till omprövning av pension när denna grundas enbart på arbetslöshet.

Skadeståndsrätten

Enligt gällande regler kan en skadeståndslivränta som fastställts genom ett rättskraftigt avgörande inte ändras på ordinär väg genom prövning i en ny rättegång. Endast i vissa särskilda fall då skadans omfattning inte har kunnat slutligt avgöras vid prövningstillfället har i rättspraxis den skadelidande getts en möjlighet att få ersättningsfrågan omprövad vid domstol. I den första domen har då tagits in ett förbehåll för den skadelidande att han har rätt att framdeles föra talan om ändring av livräntan.

I konsekvens med sitt förslag om övergång till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp ansåg skadeståndskommittén (SOU 1973:51 s. 61 ff) att skadestånd för framtida inkomstförlust i form av livränta bör kunna omprövas vid ändring i de förhållanden av medicinsk eller annan art som har lagts till grund för prövningen. Omprövning skulle dock endast få förekomma i mycket angelägna situationer. Möjligheten till omprövning skulle enligt kommitténs förslag bara vara en yttersta utväg för livräntetagaren i sådana fall när det är uppenbart att det på grund av skadan har inträtt en väsentlig och bestående ändring i hans medicinska status eller arbetsförhållanden.

Ett flertal remissinstanser menade att möjligheterna till omprövning inte bör vara så begränsade som kommittén föreslagit.

Även föredragande statsrådet ansåg i prop. 1975:12 (s. 118) att skadeståndslivränta skall kunna omprövas. I förhållande till skadeståndskommitténs förslag innebar propositionen en uppmjukning såtillvida att omprövning föreslogs kunna äga rum vid väsentligt ändrade förhållanden. Statsrådet framhöll att omprövning bör kunna ske även i sänkande riktning men förutsatte att detta kommer att ske bara i mera sällsynta fall. En möjlighet till omprövning av engångsbelopp vid väsentligt ändrade förhållanden föreslogs också i propositionen. Omprövning bör enligt statsrådet i sådana fall kunna ske endast i höjande riktning.

6.1.2.5 Värdesäkring av livräntor

Åtskilliga yrkesskadelivräntor utgår i anledning av skador som inträffat för lång tid sedan då lönerna var lägre och ersättningsbestämmelserna mindre förmånliga än nu. För att jämna ut skillnaderna mellan ersättningar i äldre och nyare fall har man vid flera tillfällen genom särskild lagstiftning åstadkommit förhöjning av äldre livräntor. Fr. o. m. år 1968 gäller lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m. Genom denna lag har äldre livräntor först räknats upp till den nivå de ansetts böra ha den 1 januari 1968 och därefter – i likhet med nytillkommande livräntor – värdesäkrats genom anknytning till basbeloppet. Livräntan utgår med belopp motsvarande produkten av det för varje tid gällande basbeloppet och det tal, beräknat med två decimaler, som anger förhållandet mellan livräntans belopp och basbeloppet för januari 1968 eller, om skadan inträffat senare än år 1968, basbeloppet för januari det år skadan inträffade.

6.1.2.6 Samordning med den allmänna pensioneringen

För att inte yrkesskadelivränta och en av yrkesskadan föranledd pension från den allmänna försäkringen skall kunna samtidigt utgå med fullt belopp till den ersättningsberättigade och därigenom ge överkompensation är viss samordning föreskriven.

Statsmakterna har vid flera tillfällen, bl. a. i anslutning till prop. 1962:90 med förslag till lag om allmän försäkring, uttalat att den riktiga principen för en samordning av en förmån från den allmänna pensioneringen och en förmån från yrkesskadeförsäkringen är att den allmänna förmånen utgår fullt ut och att yrkesskadeförmånen utgör ett komplement till denna. Vid tillkomsten av AFL var emellertid yrkesskadeförsäkringen under utredning och man ville i avbidan på utredningsförslaget inte göra några större ingrepp i YFL. Därför intog man i stället provisoriska samordningsregler i AFL av innebörd att yrkesskadelivräntan utgår ograverad medan reduktion sker på pensionssidan.

Utgångspunkten för den provisoriska samordningen har varit att man å ena sidan velat hindra överkompensation och å andra sidan velat se till att det dock utgår högre ersättning i pensionsfall som har samband med yrkesskada än i andra pensionsfall. Samordningsbestämmelserna återfinns i 17 kap. 2 § AFL och innebär följande. Folkpension och tilläggspension i form av förtidspension och ålderspension minskas med 3/4 av den pensionsberättigade för samma tid tillkommande yrkesskadelivränta som skadad. I fråga om den som uppbär efterlevandelivränta från yrkesskadeförsäkringen skall motsvarande minskning göras på änkepension eller barnpension från den allmänna försäkringen liksom på ålderspension från folkpensioneringen. Minskning skall i första hand göras på tilläggspension. En viss del av folkpensionen är alltid frilagd. Sålunda skall från folkpensioneringen förtidspension eller barnpension alltid utgå med 1/4, änkepension med minst hälften och ålderspension med minst 3/4 av vad som eljest skulle utgå.

Sjukpenning som utgår enligt YFL omfattas inte av samordningsreglerna och skall alltså inte verka reducerande på pension från den allmänna försäkringen. Undantag görs emellertid för det fall att en pensionär, som har yrkesskadelivränta, sedermera får ett recidiv så att livräntan byts ut mot sjukpenning. Den bestämmelse som införts för detta fall medför att den minskning av pensionen som föranletts av livräntan kvarstår även under sjukdomstiden.

6.1.3 *Den årliga arbetsförtjänsten*

Enligt gällande bestämmelser fastställs sjukpenning samt invaliditets- och efterlevandelivräntor på grundval av den skadades årliga arbetsförtjänst. Regler om dennas beräkning finns i 9 § YFL. Med årlig arbetsförtjänst avses enligt huvudregeln det belopp, vartill försäkrads inkomst av förvärvsarbete, utan hänsyn till övergående sjukdom, tillfälligt övertidsarbete eller annan särskild omständighet vid tid då skada inträffar kan antas uppgå för år räknat.

Har hushållsarbete i hemmet hindrat försäkrad att utföra förvärvsarbete i full utsträckning, likställs hushållsarbetet efter vad som prövas skäligt

med förvärvsarbete. Värdet av hushållsarbete i hemmet liksom förvärvsarbete för egen räkning får ej beräknas högre än som motsvarar i orten gängse avlöning för liknande arbete för annans räkning. Om inkomsten helt eller delvis utgörs av naturaförmåner, skall dessa uppskattas efter de regler som tillämpas vid beräkning av preliminär skatt.

För försäkrad som vid tiden för skadans inträffande ej fyllt 25 år, skall fr. o. m. 18, 21 resp. 25 års ålder såsom årlig arbetsförtjänst gälla den inkomst av förvärvsarbete, som den skadade med hänsyn till arten av hans sysselsättning vid tiden för skadans inträffande kan antas uppnå då han passerar dessa åldersgränser.

Vid yrkesskada under yrkesutbildning får den årliga arbetsförtjänsten inte bestämmas till lägre belopp än det, vartill inkomsten av förvärvsarbete skäligen kan antas ha uppgått om den skadade, därest skadan ej inträffat, vid denna tidpunkt avbrutit yrkesutbildningen och i stället ägnat sig åt dylikt arbete.

Särskilda beräkningsgrunder gäller för försäkrad, som genom viss långvarig inverkan ådragit sig yrkessjukdom (framför allt silikos). Har han först avsevärd tid efter skadans yppande varaktigt upphört att arbeta i verksamhet, i vilken fara föreligger för sådan yrkessjukdom, får den årliga arbetsförtjänsten för tid därefter inte beräknas till lägre belopp än som skulle ha fastställts, om sjukdomen yppats vid tiden för arbetsavbrottet.

Den årliga arbetsförtjänsten för en yrkesskadad får inte beräknas till lägre belopp än 1 800 kr. Om den överstiger ett belopp motsvarande fem gånger det basbelopp, som gällde vid ingången av det år skadan inträffade, får överskjutande belopp inte medräknas.

6.2 Kommitténs överväganden

6.2.1 *Kompensationsnivån*

Frågan om vilken kompensationsnivå som bör gälla för yrkesskadeförsäkringens sjukpenning och livränta kan lämpligen studeras mot bakgrund av utvecklingen inom den allmänna sjukförsäkringen.

Sjukpenningen inom sjukförsäkringen ersätter numera i princip 90 % av den på grund av sjukdomen föranledda inkomstförlusten. Dessförinnan låg kompensationsnivån på i genomsnitt 80 % av den förlorade nettoinkomsten för dem som låg i sjukpenningklassens mitt. Då man år 1973 beslutade om en övergång till beskattad sjukpenning tog man som utgångspunkt för bedömandet av en lämplig kompensationsgrad sjuklönenivån för statligt och kommunalt anställda. För den förra gruppen låg kompensationsnivån på 89–92 % av bruttolönen och för den senare gruppen på 90 %. Inte minst mot bakgrund av önskemålet att göra sjukpenningen mera jämförbar med sjuklön bestämdes kompensationsgraden till 90 %. Samtidigt uttalades att i de fall då kompletterande förmåner utgick från andra försäkringar samhällsekonomiska skäl talade för en viss självrisk för det sammanlagda försäkringsskyddet. En riktpunkt för kompensationsnivån i sådana fall borde vara att kompletteringsförmåner och sjukpenning tillsammans inte gav högre

ersättning för inkomstbortfallet än omkring 95 % (prop. 1973:46 s. 104). Det sagda gällde kompletterande sjukförmåner i allmänhet. Däremot ansågs särskilda omständigheter föreligga i vissa typer av fall, främst de fall där ersättning utgick enligt reglerna om skadestånd och därtill anslutande speciella försäkringsanordningar, t. ex. trygghetsförsäkringarna. Någon princip om självrisk borde inte göras gällande där.

Det sist anförda kan enligt kommitténs bedömning tillämpas inte endast på fall där skadestånd eller ersättning från trygghetsförsäkringen utgår utan också på ersättning från yrkesskadeförsäkringen. Detta får anses följa framför allt av de skadeståndsrättsliga principer på vilka yrkesskadeskyddet i botten bygger. Något självrisksystem behöver således inte ges plats i den nya försäkringslagen. Vid sådant förhållande finner kommittén att den grundläggande principen, att en yrkesskadad genom försäkringen skall försättas i samma ekonomiska situation som om han inte blivit skadad, bör få full genomslagskraft och sjukpenningen inom yrkesskadeförsäkringen således bestämmas efter en kompensationsnivå av 100 %. Detta innebär att sjukpenningen efter samordningstidens utgång kommer att öka från 90 till 100 % av inkomstförlusten. Hel sjukpenning skall alltså utgöra 1/365 av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst.

Vad kommittén nu anfört till stöd för en höjd kompensationsnivå inom sjukpenningdelen av yrkesskadeförsäkringen har också avseende på livräntedelen. En hundraprocentig kompensationsnivå bör alltså gälla även för livränta och sådan bestämmas så att den i princip motsvarar den till följd av yrkesskadan uppkomna inkomstförlusten.

Kommittén ser det som angeläget att en materiell upprustning av yrkesskadeskyddet kan komma till stånd på föreslaget sätt i samtliga de fall där en skadad under lång tid eller för bestående tid måste vidkännas inkomstförlust på grund av en yrkesskada.

6.2.2 *Samordningstiden*

Den tidigare beskrivna samordningen under 90 dagar mellan den allmänna sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen tillkom i samband med att vi fick en obligatorisk sjukförsäkring år 1955. Att samordningstiden bestämdes till 90 dagar berodde på att man med stöd av tillgänglig statistik kunde anta att 96 à 97 % av alla olycksfall i arbetet var avvecklade inom 13 veckor.

Samordningen visade sig medföra en nedgång med bortåt 90 % av antalet yrkesskadeärenden. År 1955, dvs. första året då den allmänna sjukförsäkringen fungerade, anmäldes ca 135 000 yrkesskadefall. Av dessa slutreglerades ca 117 000 av de dåvarande allmänna sjukkassorna och bara ca 18 000 fall kom under yrkesskadeförsäkringsinrättningarnas prövning. Situationen är i stort sett alltjämt densamma. Sålunda inkom till försäkringskassorna i runt tal 127 000 anmälningar om yrkesskador inträffade år 1972 varav ca 14 000 föranledde ersättning enligt yrkesskadeförsäkringen.

Samordningen har alltså som man förutsatte vid dess tillkomst fått stor betydelse ur administrativ synpunkt. Att en samordning även i fortsättningen skall ske mellan sjukförsäkringen och den nya yrkesskadeförsäkringen är

därför ställt utom diskussion. Den successiva utbyggnaden av sjukförsäkringen gör emellertid att man kan ställa frågan om inte samordningen mellan de båda försäkringarna kan utsträckas längre, kanske så långt att sjukförsäkringen utan någon tidsbegränsning i fortsättningen svarar för de ersättningar som belöper på yrkesskadans hela sjukdomstid och yrkesskadeförsäkringen mera få karaktären av en livränteförsäkring.

Ett förslag att låta sjukförsäkringen helt svara för sjukersättningen vid yrkesskada lades fram av yrkesskadeutredningen år 1966. Utredningens förslag byggde på principen att ersättningsförmånerna inom den allmänna försäkringen skulle svara även för försäkringsskyddet vid yrkesskada. Ersättning skulle alltså utgå i form av sjukvårdsersättning, sjukpenning, folkpension och tilläggspension. I åtskilliga avseenden föreslogs dock för yrkesskador avvikelser från de regler som gällde för beräkning av förmånerna inom den allmänna försäkringen. För sjukförsäkringens del föreslogs vissa förmånligare regler om sjukpenningklassplacering och om ersättning för tandläkarvård och sjukvård utom riket. Förslaget i vad det avsåg att låta sjukförsäkringen även svara för sjukersättning efter samordningstiden mottogs mycket positivt av flertalet remissinstanser som ansåg det vara en i princip riktig och från administrativa synpunkter önskvärd reform. Några remissinstanser, däribland LO och TCO, ansåg sig däremot inte kunna acceptera en sådan försämring av sjukvårdsförmånerna i samband med yrkesskada som ett sådant förslag skulle innebära särskilt i långtidsfallen. Samordningen borde i stället ske så att de fördelaktigaste förmånerna blev normgivande.

En ökad samordning på ovan angett sätt skulle onekligen medföra ytterligare administrativa förenklingar genom att något ställningstagande i allmänhet inte behöver tas till huruvida yrkesskada föreligger eller inte under det akuta sjukdomsskedet.

För den skadade skulle ett sådant förslag däremot innebära vissa nackdelar genom att sjukförsäkringen inte ger full ersättning för sjukvårdskostnader. Som en följd av kommitténs tidigare förslag om en 100-procentig kompensationsnivå för yrkesskadeförsäkringens sjukpenning skulle en utsträckt samordningstid även innebära vissa försämringar i fråga om sjukpenning då denna utgår med 90-procentig kompensation inom sjukförsäkringen. Mot bakgrund av vad nu sagts har kommittén stannat för att någon utsträckning av samordningstiden inte bör ske utan nuvarande samordningstid behållas.

6.2.3 *Invaliditetsbedömningen*

Vid bestämningen av bestående nedsättning i arbetsförmågan (invaliditet) kan man använda sig av två olika invaliditetsbegrepp, medicinsk invaliditet eller ekonomisk invaliditet. Den medicinska invaliditeten fastställs genom en rent medicinsk bedömning av den funktionsinskränkning som en skada kan antas medföra för den skadade. Vanligen uttrycks medicinsk invaliditet i ett procenttal, som anger relationen till normal kroppslig och psykisk funktion. Ekonomisk invaliditet är ett uttryck för uppskattningen av den faktiska inskränkning som skadan medför i den skadades förvärvsförmåga.

Inom yrkesskadeförsäkringen har man som framgått av det föregående

sedan gammalt använt sig av det medicinska invaliditetsbegreppet som utgångspunkt för invaliditetsbedömningen. Inom allmänna försäkringen tillämpar man däremot i princip det ekonomiska invaliditetsbegreppet. För skadeståndsrättens del har genom ändring i skadeståndslagen (SFS 1975:404, prop. 1975:12) en övergång skett från ett medicinskt till ett förvärvsmässigt invaliditetsbegrepp när det gäller ersättning för inkomstförlust.

De invaliditetstabeller som används vid invaliditetsbedömningen i yrkesskadeförsäkringen tillkom huvudsakligen i slutet på 1800-talet. Tabellerna, som upptar olika procenttal för arbetsförmågans nedsättning vid olika medicinska skador, tog ursprungligen sikte på skadeföljderna för en kroppsarbetare i det dåtida samhället. Endast i viss omfattning har tabellvärdena korrigerats som en följd av den utveckling som skett fram till dagens förhållanden.

Någon hänsyn har t. ex. inte i nämnvärd utsträckning tagits till den omständigheten att man numera genom de framsteg som gjorts inom den medicinska rehabiliteringen kan återställa mycket av arbetsförmågan även där en skada medfört betydande medicinska defekter. Tabellerna beaktar inte heller det förhållandet att en viss kroppsskada kan få helt olika inverkan på en persons försörjningsförmåga beroende på vilken sysselsättning han har. Inte bara den skadades sysselsättning utan även hans utbildning och ålder kan betyda att en och samma skada leder till olika effekter. Om skadan trots detta ger rätt till samma ersättning, kan resultatet bli att vissa skadade överkompenseras och vissa underkompenseras. Som framgår av det följande är det förra vanligt vid lägre invaliditeter och det senare vid högre invaliditeter. Redan här kan alltså konstateras att den renodlade medicinska invaliditetsbedömningen leder till otillfredsställande materiella resultat.

Detta förhållande belyses av olika undersökningar som redovisas i skadeståndskommitténs betänkande Skadestånd vid personskada (SOU 1973:51), till vilket yrkesskadeförsäkringskommittén får hänvisa. Av intresse att nämna här är följande.

I en finsk undersökning från år 1958 studerades årsinkomsten hos yrkesskadade män under 60 år. Följande tabell visar den genomsnittliga årsinkomsten i relation till den genomsnittliga inkomsten vid olyckstillfället med uppdelning på invaliditetsgrader; vid jämförelsen har verkningarna av inträffad nedgång i penningvärdet eliminerats.

Tabell 6:2

Invaliditetsgrad i %	Dåvarande inkomst i relation till den ursprungliga
10– 25	1,7
30– 45	1,3
50– 65	1,6
70– 85	0,7
90–100	0,4

En år 1963 företagen dansk undersökning, omfattande personer som tillerkänts invaliditetsersättning enligt ulykkesforsikringsloven, utvisar bl. a. att 70 % av samtliga invalidiserade hade samma inkomst som före olycksfallet eller större inkomst.

Från Sverige föreligger en stickprovsundersökning omfattande 100 skadeärenden som år 1966 behandlats i Trafikförsäkringsanstalternas nämnd och Ansvarsförsäkringens personskadenämnd (60 trafikskador och 40 ansvarsskador). De undersökta personerna med en medicinsk invaliditet om 25–30 % hade i allmänhet inte någon löneminskning som svarade mot den ersättning de uppbar.

Av intresse i sammanhanget är också de erfarenheter som gjordes i Norge, när en del av de äldre yrkesskadelivräntorna omprövades i samband med införandet av ny lagstiftning år 1960. Den nya lagen innebar bl. a. att man övergick till en invaliditetsbedömning, där de förvärvsmässiga konsekvenserna av yrkesskadan fick dominerande betydelse, dock att hänsyn även i fortsättningen skulle kunna tas till "skadans medicinska art och storlek". Vidare innebar den nya lagen en kraftig höjning av maximigränsen för den arbetsinkomst, som läggs till grund för livränteberäkningen. Den fördel som den högre maximigränsen utgjorde lät man även de äldre livräntefallen med större invaliditeter få del av. Dessa fick emellertid då underkasta sig en omprövning av invaliditetsgraden efter den nya lagens grundsatser för invaliditetsbedömningen. Omprövningen ledde i regel till en mycket betydande sänkning av de tidigare satta invaliditetsgraderna. Tillgängligt material ger vid handen att åtskilliga av fallen med höga invaliditetsgrader med en konsekvent förvärvsmässig invaliditetsbedömning skulle ansetts helt sakna invaliditet eller ha en mycket låg sådan. Omprövningen fördes emellertid inte så långt dels på grund av att "skadans medicinska art och storlek" fortfarande skulle tillmätas en viss betydelse, dels på grund av att vissa andra regler begränsade räckvidden av omprövningen.

Av det nu anförda kan utläsas att skador med låg medicinsk invaliditetsgrad nästan undantagslöst inte har någon inverkan på förvärvsförmågan. Vid skador som föranleder högre medicinsk invaliditetsgrad är å andra sidan inskränkningen i förvärvsförmågan inte sällan större än vad graden utvisar. Sålunda har en person som åsamkats en medicinsk invaliditet om t. ex. 66 2/3 % inte sällan förlorat hela sin förvärvsförmåga.

Under förarbetena till AFL fann man att ett renodlat medicinskt invaliditetsbegrepp inte kunde komma i fråga för den allmänna försäkringen. I stället valde man ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp grundat på medicinska faktorer. Som tidigare nämnts kommer invaliditetsbedömningen även inom skadeståndsrätten i fortsättningen att ske på grundval av ett förvärvsmässigt invaliditetsbegrepp. Ett invaliditetsbegrepp som närmat sig detta tillämpas redan i den privata olycksfallsförsäkringen. Rent allmänt måste det anses vara en fördel om de olika ersättningsanordningarna vid inkomstförlust innehåller enhetliga grunder för invaliditetsbedömningen. Som framhållits av skadeståndskommittén har man allt större anledning att se socialförsäkringen, olycksfallsförsäkringen och skadeståndsrätten (genom ansvars- och trafikförsäkringen samt trygghetsförsäkringen) som delar av ett och samma system, som syftar till att trygga försörjningen vid inkomstförlust på grund av framför allt trafikskador samt skador på arbetsplatserna. Av särskilt stor

betydelse blir ett enhetligt invaliditetsbegrepp inom den allmänna försäkringen och yrkesskadeförsäkringen genom den samordning som kommittén föreslår mellan de båda försäkringarna och den decentralisering av yrkesskadeärendena i första instans till de allmänna försäkringskassorna som kommittén också föreslår.

Med hänsyn till vad ovan anförts föreslår kommittén att yrkesskador i fortsättningen skall bedömas efter ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp. De principer som ligger till grund för invaliditetsbedömningen i den allmänna försäkringen bör allmänt sett kunna tillämpas även i yrkesskadeförsäkringen. Detta innebär att yrkesskadelivräntan endast skall avse skadans försörjningsekonomiska konsekvenser och inte dessutom skadeföljder av annat slag. Vidare skall beträffande äldre försäkrade särskild hänsyn tas till arbetsmarknadsmässiga faktorer. Kommitténs förslag om full ersättning vid inkomstbortfall medför att något intervallsystem liknande den allmänna försäkringens inte blir aktuellt för yrkesskadeförsäkringens del. Bedömningen måste ta sikte på den inkomstförlust som uppkommer i varje enskilt fall.

Den bedömning som ligger till grund för livräntans storlek blir med ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp en jämförelse mellan å ena sidan den inkomst som den skadade skulle ha uppnått om skadan ej inträffat och å andra sidan den inkomst han kan beräknas uppnå efter invaliditetens inträde. Som utgångspunkt för beräkning av den förstnämnda inkomsten skall användas det s. k. livränteunderlaget. Hur detta skall fastställas behandlas i 6.2.9–12. För att kunna bestämma det andra ledet i jämförelsen, dvs. den inkomst som den försäkrade kan beräknas uppnå efter invaliditetens inträde, måste den försäkrades kvarvarande förvärvsförmåga klarläggas. Härvid kan olika såväl faktiska som beräknade omständigheter vara av betydelse. Sådana omständigheter är t. ex. den försäkrades medicinska status, den inkomst han efter invaliditetens inträde faktiskt förvärvat, hans utbildning, tidigare verksamhet, ålder, bosättningsförhållanden, rehabiliteringsbehov och rehabiliteringsmöjligheter samt hans situation på arbetsmarknaden.

Framtidsbedömningen måste bygga på mer eller mindre osäkra antaganden beträffande båda inkomsterna som skall jämföras. För att med någorlunda säkerhet kunna bestämma skadans inverkan på den framtida förvärvsförmågan skulle krävas att man kunde överblicka den skadades situation under mycket lång tid och därvid förutse inte bara skadans medicinska utveckling och den skadades personliga förhållanden av olika slag utan också den framtida arbetsmarknadssituationen och många andra omständigheter av mera allmän natur. Vidare måste olika rehabiliteringsmöjligheter klarläggas.

De många osäkra faktorer som spelar in vid bedömningen ställer stora krav på utredningen i ersättningsärendena. Hur grundligt utredningen än görs finns dock utrymme för skönsmässiga bedömningar. Det ligger i sakens natur att det oftast stöter på svårigheter att i omedelbar anslutning till en vanligen långvarig sjukskrivningsperiod med någon högre grad av säkerhet bedöma den framtida nedsättningen av arbetsförmågan. Först sedan den skadade under någon tid mött och försökt komma till rätta med de problem som skadan medför – framför allt i arbetet – kan en säkrare bedömning ske. Det kan därför i osäkra fall vara lämpligt att till en början bestämma

livräntan för en begränsad tid för att få möjlighet att studera den kommande utvecklingen. Man kan även under denna tid pröva lämpliga rehabiliteringsåtgärder och få en uppfattning om hur den skadade anpassar sig till den nya förvärvssituationen. Livräntan bör i princip inte fastställas definitivt förrän den rehabilitering som kan vara lämplig och möjlig i varje särskilt fall har genomförts. Å andra sidan finns ofta ett starkt intresse från den skadades sida att avgörandet av ersättningsfrågan inte drar ut alltför länge på tiden. Erfarenheten visar att det då föreligger avsevärd risk för s. k. ersättningsneuroser.

Genom övergången till det ekonomiska invaliditetsbegreppet torde det inte längre föreligga något behov att behålla det f. n. i praxis tillämpade systemet med anpassningslivräntor.

En fråga som uppkommer i samband med rehabiliteringen är i vilken utsträckning den försäkrade skall anses vara skyldig att medverka till att avhjälpa de ekonomiska följderna av en yrkesskada. Förutom rehabiliteringsåtgärder som syftar till att återställa den fysiska och psykiska funktionsförmågan kan det bli fråga om t. ex. omskolning samt byte av arbete eller bostadsort. Det är givet att kraven på den försäkrades medverkan bör ställas olika från fall till fall beroende på främst hans ålder, tidigare verksamhet, bostadsförhållanden och medicinska status. Som en allmän princip bör dock gälla att den försäkrade skall vara skyldig att, om den framtida inkomstförlusten därigenom kan antas komma att begränsas, underkasta sig rehabiliteringsåtgärder av medicinsk art samt andra icke medicinska åtgärder av typ omskolning eller arbetsträning, vilka syftar till att återinföra den försäkrade i produktionen. Åtgärderna måste givetvis bedömas som rimliga och skäliga i förhållande till den försäkrades förutsättningar samt i möjligaste mån ske i samförstånd med honom. Därför bör t. ex. högre ålder medföra att kraven lindras.

Såvitt avser skyldighet att byta arbete bör det inte krävas av den försäkrade att han utnyttjar varje förekommande möjlighet att erhålla förvärvsarbete. Skyldigheten bör främst avse de förvärvsmöjligheter som står till buds inom den del av arbetsmarknaden som bedöms som rimlig med hänsyn till hans utbildning, tidigare verksamhet och eventuella omskolning i anledning av skadan. Inte heller då det gäller byte av bostadsort bör flyttningsskyldigheten vara absolut så att den avser varje ort där förvärvsarbete kan erbjudas. Den försäkrades ålder, familjeförhållanden och fastighetsinnehav utgör omständigheter som bör beaktas i detta sammanhang.

En annan fråga är vilken betydelse det rådande arbetsmarknadsläget skall anses ha för den försäkrades kvarvarande förvärvsförmåga. Om den försäkrade på grund av en yrkesskada måste byta yrke och trots ihärdiga ansträngningar inte lyckas erhålla ett nytt arbete, kan det synas obilligt att vid livräntebedömningen beräkna en restarbetsförmåga för honom. Å andra sidan bör det enligt kommitténs mening inte komma i fråga att låta yrkesskadeförsäkringen svara för sådant inkomstbortfall som kan anses vara följden av en tillfällig konjunkturnedgång. Utgångspunkten för bedömningen bör vara den försäkrades möjligheter att erhålla förvärvsarbete vid ett normalt arbetsmarknadsläge.

För de äldre försäkrade föreslås att invaliditetsbedömningen skall ske efter samma liberala principer som enligt 1970 års vidgade förtidspensionering

gäller för äldre (jfr 6.1.2.1). Skyldigheten att underkasta sig omskolning till ett nytt yrke eller att flytta till annan ort bör successivt uppmjukas med ökande ålder för att så småningom helt efterges.

Beträffande frågan när den mildare bedömningen skall kunna äga rum bör i enlighet med ställningstagandet i prop. 1975:97 gälla att den liberalare bedömningen bör kunna ske från 60-årsåldern och uppåt. En individuell prövning bör dock äga rum så att de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall får bli avgörande.

Principen om full kompensation vid inkomstbortfall skulle helt genomförd leda till att varje nedsättning av förvärvsförmågan, hur liten den än må vara, ersätts genom en livränta. Det är dock givet att små nedsättningar av förvärvsförmågan kan vara vanskliga att konstatera. Dessutom brukar de skadade i regel övervinna mindre handikapp efter någon tid. Med hänsyn härtill och då det inte kan anses föreligga några starkare sociala skäl att kompensera alltför obetydliga inkomstbortfall föreslår kommittén en nedre gräns för den ersättningsberättigande invaliditeten. Understiger arbetsförmågans nedsättning denna gräns utgår således ingen ersättning för inkomstbortfallet från yrkesskadeförsäkringen. Eftersom en helt liten inkomstminskning inte har någon egentlig betydelse för försörjningen kan det inte anses vara yrkesskadeförsäkringens uppgift att ge kompensation härför. Det kan framhållas att trygghetsförsäkringen ger kompensation för inkomstbortfallet i den mån ersättning inte utgår från yrkesskadeförsäkringen.

Enligt kommitténs mening bör den nedre gränsen lämpligen sättas vid en nedsättning av arbetsförmågan med en femtondel. För att undvika att vid fall av låg inkomst endast obetydligt inkomstbortfall skall kunna berättiga till livränta föreslår kommittén en absolut minimigräns vid en fjärdedel av basbeloppet.

6.2.4 *Livräntans bestämmande*

Sedan man vid invaliditetsbedömningen kunnat konstatera att rätt till livränta föreligger skall livräntans storlek fastställas. Livräntan skall i princip motsvara den till följd av yrkesskadan uppkomna inkomstförlusten och med iakttagande av den under 6.2.10 behandlade maximiregeln bestämmas så att full kompensation uppnås. För det fall att den skadade dessutom har rätt till annan ersättning från socialförsäkringarna måste samordning till förhindrande av överkompensation äga rum (se 6.2.8).

6.2.5 *Omprövning av livränta*

En naturlig följd av det ekonomiska invaliditetsbegreppet är enligt kommitténs mening att det måste finnas möjlighet till omprövning av periodisk ersättning vid ändrade förhållanden. De faktorer som ligger till grund för invaliditetsbedömningen är, som framgår av 6.2.3, i många fall så osäkra att det skulle vara orimligt att inte ändra livräntan om den framtida utvecklingen skulle ta en annan riktning än vad som förutsattes vid livräntans bestämmande. Kommittén anser därför att livränta – i likhet med vad som

gäller i nuvarande system – skall kunna omprövas i såväl höjande som sänkande riktning.

De tidsbegränsade livräntorna bör liksom för närvarande bli föremål för omprövning vid utgången av den bestämda ersättningsperioden. Vad beträffar de livräntor som fastställs att utgå tills vidare, sedan nedsättningen av arbetsförmågan bedömts vara stationär, måste enligt kommitténs uppfattning en ändring av betydelse ha skett i de förhållanden som var avgörande för ersättningsbeslutet. Som en riktpunkt vid bedömningen kan lämpligen uppställas att omprövning skall ske om inkomständringen uppgår till minst en tjugondel av den årliga inkomst av förvärvsarbete som den skadade skulle ha uppnått om han inte blivit skadad.

En förutsättning för att livräntan skall höjas är att inkomstförsämringen föranletts av yrkesskadan, t. ex. genom att denna förvärrats och ytterligare minskat den skadades arbetsförmåga. Om arbetsmarknadsmässiga faktorer eller andra omständigheter på arbetsplatsen som ej skulle drabbat honom som frisk orsakat inkomstminskningen får bedömningen ske efter de principer som redovisats under 6.2.3.

Det finns anledning att låta delvis andra synpunkter göra sig gällande vid ett beslut om höjning av livräntan än vid en minskning av denna. Föranleder yrkesskadan ytterligare inkomstminskning är det givetvis av väsentlig betydelse för den skadade med ett snabbt omprövningsbeslut för att höja livräntan. Samma krav på snabbhet bör inte uppställas om en sänkning av livräntan aktualiseras på grund av en inkomstökning för den skadade. Visserligen kan övergången till det ekonomiska invaliditetsbegreppet göra frågan om en sänkning av livräntan oftare aktuell än f. n. Kommittén vill emellertid poängtera att man bör gå försiktigt till väga vid en ifrågasatt livräntesänkning. Innan beslut om sänkning fattas bör det finnas starka skäl för antagande att inkomstökningen skall bli bestående. Över huvud taget bör försiktighet iakttas vid omprövning i sänkande riktning. Man bör inte riskera att en minskning av livräntan motverkar rehabiliteringsåtgärder eller hämmar den skadades lust att återvända till förvärvslivet.

Impulsen till omprövningen kan givetvis ofta komma från den skadade själv. Det ligger ju i hans intresse att kompensera en inkomstminskning med en höjning av livräntan. Försäkringskassan bör emellertid ha skyldighet att vid erhållen kännedom om inkomständringar som kan föranleda omprövning ta initiativ till att sådan kommer till stånd. Genom den årliga beräkningen av sjukpenninggrundande inkomst får försäkringskassorna möjlighet till en regelbunden uppföljning av åtskilliga livränteärenden. Det får ankomma på RFV att närmare utforma anvisningar för ett lämpligt kontrollsystem.

Med det ekonomiska invaliditetsbegreppet följer att invaliditetsbedömningen huvudsakligen baseras på en jämförelse mellan två inkomstnivåer, å ena sidan den arbetsinkomst, som den skadade kan antas uppnå efter invaliditetens inträde, och å andra sidan hans arbetsinkomst som frisk. Det kan synas som om den idealiska och mest rättvisande metoden för att bestämma arbetsförmågans nedsättning skulle vara att vid varje tidpunkt under invaliditetstillståndet kunna jämföra den skadades arbetsinkomst med den inkomst han skulle ha haft om han inte blivit skadad. För att ett system för omprövning av livräntor skall kunna uppnå full effektivitet bör det därför

bygga på en metod som innebär att livränteunderlaget är knutet till löneutvecklingen. Som framgår av avsnitt 6.2.9 har emellertid kommittén med hänsyn till pensionskommitténs pågående arbete funnit sig böra avstå från att för egen del lägga fram något förslag om standardsäkring av yrkesskadeförmånerna. I stället har kommittén föreslagit att som den inkomst den skadade skulle ha haft om han inte skadats skall anses hans livränteunderlag omräknat i förhållande till basbeloppsutvecklingen.

Eftersom löneutvecklingen sker i snabbare takt än höjningarna av basbeloppet innebär förslaget att den skadades arbetsinkomst på restarbetsförmågan ökar fortare än den inkomst som lagts till grund för livräntan. Den normala löneutvecklingen skulle således minska avståndet mellan de båda jämförelseinkomsterna. Det bör emellertid enligt kommitténs mening inte komma i fråga att av denna anledning ompröva livräntan i sänkande riktning.

6.2.6 *Utbyte av livränta mot engångsbelopp*

Övergången till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp innebär att ersättningen vid invaliditet kommer att utgöra en renodlad ersättning för inkomstbortfall. Den kommer därför till skillnad från vad som nu är förhållandet alltid att få en direkt betydelse för den skadades försörjning. Å andra sidan medför den nedan föreslagna kraftiga ökningen av livränteunderlaget att livräntorna i många fall kommer att åtminstone till en del ersätta sådana inkomster som inte behöver utnyttjas för den skadades livsuppehälle. På grund härav och då rätt till livränta kan grundas på bortfall av inkomst ner till 1/15 av den inkomst den skadade hade som frisk och livränta således i vissa fall kan utgå med ganska små belopp, anser kommittén att den försäkrade fortfarande bör ha möjlighet att få sin livränta helt eller delvis utbytt mot engångsbelopp. Med det i den föreslagna lagtexten begagnade uttrycket "helt eller delvis" avses förutom hel livränta och del därav även livränta för viss tid. Den livränta som kan utbytas är endast den livränta som återstår sedan samordning skett, dvs. avdrag gjorts för pension som på grund av skadan utgår från den allmänna pensioneringen. Om invaliditeten understiger 50 % utgår inte någon pension, varför hela livräntan i sådant fall kan bli föremål för utbyte.

Det bör dock alltjämt vara fråga om en möjlighet och inte en ovillkorlig rätt för den skadade att erhålla ett engångsbelopp. Det får ankomma på beslutsmyndigheten att pröva om tillräckliga skäl föreligger för utbytet.Engångsbeloppet måste dock alltid bedömas vara till nytta för den skadade. Vid prövningen bör vägas den skadades gagn av att få ett engångsbelopp mot de försörjningsmässiga konsekvenser som ett upphörande av livräntan eller del därav medför. Kommittén åsyftar inte någon uppmjukning av rådande praxis i utbytesärenden. Liksom hittills bör försiktighet iakttas vid prövningen, särskilt då det är fråga om högre invaliditeter och stora kapitalbelopp. Vid utbyte av mindre livräntor kan man vara mera liberal. De administrativa fördelar som kan tänkas uppkomma genom utbyte får med hänsyn till den datateknik som numera används i utbetalningsrutinerna anses vara tämligen ringa och bör inte tillmätas någon nämnvärd betydelse vid prövningen.

Kommittén vill understryka vikten av att utbyte inte får äventyra den

skadades framtida försörjning och att möjligheten till utbyte därför bör utnyttjas med återhållsamhet. I lagförslaget har på grund härav tagits in en bestämmelse att ersättning som är av väsentlig betydelse för den försäkrades försörjning skall utgå som livränta om inte särskilda skäl talar mot det. Med särskilda skäl åsyftas fall då ett engångsbelopp bedöms vara den bästa hjälpen till återanpassning i förvärvslivet eller till lindring av ett handikapp. Den skadade kan t. ex. genom engångsbeloppet få resurser till att skaffa en ny bostad eller anpassa sin bostad efter den nya situation som kan ha föranletts av yrkesskadan. Ett engångsbelopp kan också utnyttjas för inköp av ett fordon som kan underlätta förflyttningen mellan bostad och arbetsplats. Även andra särskilda skäl bör kunna föranleda utbyte t. ex. bekostande av kompletterande utbildning eller inköp av en mindre rörelse. Vid högre invaliditeter bör utbyte äga rum endast beträffande del av livränta.

Liksom hittills skall livräntan motsvara den utbytta livräntans kapitalvärde och grunderna för beräkningen av detta fastställas av regeringen. Vid fastställandet av grunderna för kapitaliseringen måste beaktas att kommitténs förslag innebär den ändringen gentemot nuvarande ordning att livränta endast i undantagsfall kommer att utgå efter pensionsåldern.

Vid valet mellan livränta och engångsbelopp kan man inte undgå att komma in på frågan vilken effekt den ena eller andra lösningen kan få från beskattningssynpunkt. Eftersom den statliga inkomstskatten är progressiv och alltså tas ut med högre belopp med stigande inkomst, kommer ett engångsbelopp att bli hårdare beskattat än en periodisk livränta. Detta problem har aktualiserats av skadeståndskommittén som från sina utgångspunkter förordade en ökad användning av engångsbelopp i stället för livränta i samband med skadestånd vid personskada. Sedan livförsäkringsskattekommittén fått i uppdrag att behandla frågan om beskattning av sådana engångsbelopp, har kommittén i juli i år avlämnat ett delbetänkande med förslag i ämnet (Ds Fi 1975:8). I detta föreslås sådan skattelindring för skadestånd i form av engångsbelopp, som ersätter förlorad arbetsinkomst, att man uppnår ett skatteuttag som är neutralt i förhållande till de olika ersättningsformerna. Förslaget innebär att endast 60 % av engångsbeloppet beskattas. Den skattefria delen av engångsbeloppet får dock inte överstiga 15 gånger basbeloppet vid beskattningsårets början. Om engångsbelopp utgår vid flera tillfällen för samma skada skall enligt förslaget beloppen läggas samman och föranleda samma beskattning som om ett enda engångsbelopp utbetalats.

Yrkesskadeförsäkringskommittén vill för sin del framhålla att strävan till ett neutralt skatteuttag bör omfatta även sådana engångsbelopp som träder i stället för livränta inom yrkesskadeförsäkringen. Enligt kommitténs mening bör därför den lösning som statsmakterna stannar inför i anledning av det framlagda beskattningsförslaget få tillämpning även på engångsbelopp som utges inom yrkesskadeförsäkringen.

Enligt gällande praxis är den skadade berättigad att, efter utbyte av livränta mot engångsbelopp, vid väsentlig försämring av tillståndet erhålla ytterligare livränta. Denna princip bör gälla även i fortsättningen. Ny livränta bör beviljas i enlighet med de grunder för omprövning av livränta som kommittén föreslår (se 6.2.5). Ändring av betydelse skall alltså ha skett i de förhållanden som var avgörande för livräntebeslutet.

6.2.7 *Vårdbidrag*

I detta sammanhang vill kommittén ta upp frågan om den särskilda kompletteringen av sjukpenning och livränta som kan utgå i form av vårdbidrag.

Enligt 17 § YFL kan sådant bidrag utgå till den som uppbär livränta till följd av yrkesskada och på grund av skadan under längre tid är ur stånd att reda sig själv. Under samma förutsättning kan vårdbidrag utgå även till den som uppbär sjukpenning. Bidraget är maximerat till 1 800 kr om året eller, om den skadade uppbär sjukpenning, till 5 kr om dagen. Då bidragets storlek bestäms skall hänsyn tas till förmån som den skadade för motsvarande ändamål uppbär enligt AFL. Här åsyftas den tilläggsförmån till folkpension som enligt 9 kap. 2 och 3 §§ AFL numera kan utgå i form av handikappersättning och tidigare utgick i form av invaliditetstillägg eller invaliditetsersättning.

Antalet beviljade vårdbidrag har alltid varit litet beroende på att praxis relativt strängt reserverat bidragsformen för helinvalider i hjälplöshetstillstånd. Det är således främst vid svåra förlamningstillstånd efter ryggskador, vid förlust av flera extremiteter, vid sinnessjukdom i vissa fall samt vid blindhet på båda ögonen som vårdbidrag har utgått. I det sistnämnda fallet har sådan ersättning utgetts endast under skälig tid, intill dess den skadade kunde antas ha vant sig vid sitt handikapp. Det kan nämnas att antalet vårdbidrag som utgick jämte livränta enligt YFL i september 1974 utgjorde 104. Antalet livräntor översteg vid samma tillfälle 35 000. I de 900 löpande sjukpenningärenden enligt YFL som RFV hade i januari 1974 utgick inte vårdbidrag i något av ärendena.

Utbyggnaden av tilläggsförmånerna till folkpension genom handikappersättningen och tillkomsten av trygghetsförsäkringen gör det befogat att ställa frågan om det finns anledning att behålla vårdbidraget som särskild förmån. Genom införandet av handikappersättningen fr. o. m. den 1 juli 1975 har man öppnat möjlighet för flera handikappade än tidigare att få ersättning för vårdinsatser och merkostnader på grund av handikappet. Man har också i de fall som tidigare omfattades av bestämmelserna om invaliditetstillägg höjt kompensationsnivån från 30 till 60 % av basbeloppet för år räknat. Trygghetsförsäkringen å sin sida ger full kostnadstäckning för framtida kostnader föranledda av den invaliditet som yrkesskadan medfört. Ersättningen lämnas antingen inom ramen för ersättning för lyte och men och ersättning för allmänna olägenheter eller, då större framtida kostnader av bestående natur kan väntas uppkomma, i form av livränta efter skadeståndsrättsliga regler. Enligt kommitténs bedömning finns det inte längre behov av att vid sidan av det skydd som AFL och TFY således lämnar ha kvar en ersättningsform inom yrkesskadeförsäkringen som tar sikte på samma fall.

6.2.8 *Samordning mellan yrkesskadelivränta och förtidspension*

För att inte yrkesskadelivränta och pension från den allmänna försäkringen skall kunna utgå samtidigt med fulla belopp och därigenom ge en överkompensation innehåller AFL vissa samordningsbestämmelser. Dessa innebär att yrkesskadeförmånerna lämnas orubbade och att den erforderliga reduktionen av de sammanlagda förmånerna sätter in på pensionssidan.

Samordningsreglerna är att betrakta som provisorier i avvaktan på en reformering av yrkesskadeförsäkringen. Statsmakterna har vid olika tillfällen, bl. a. i samband med antagandet av AFL, uttalat att den omvända samordningsprincipen borde vara den riktiga nämligen att förmånerna inom den allmänna försäkringen utgick fullt ut och att yrkesskadeförmånerna utformades som ett komplement till dessa. Kritik kan också riktas mot den schematiska utformning som reglerna fått och som lett till att samordningen av förmånernas bruttonivå inte alltid gett ett i materiellt hänseende tillfredsställande resultat.

Ett avgörande hinder för att reglera samordningen på annat sätt än som skett har varit att yrkesskadelivräntor – till skillnad från förtidspensioner – faktiskt kommit att helt eller delvis bli något annat än kompensation för ett inkomstbortfall. Genom att invaliditetsbedömningen inom yrkesskadeförsäkringen bygger på det medicinska invaliditetsbegreppet har som tidigare konstaterats livräntorna kommit att i stor utsträckning bli en kompensation för särskilda utgifter som den yrkesskadade kan få vidkännas och för olägenheter och besvär av skiftande slag. Förtidspensionen för en förvärvsarbetande syftar däremot alltid till att kompensera honom för den uteblivna arbetsinkomsten.

Genom kommitténs ställningstagande i fråga om invaliditetsbedömningen och förslag att låta även rätten till yrkesskadelivränta grundas på ett förvärvsmässigt invaliditetsbegrepp av samma innebörd som tillämpas inom den allmänna försäkringen undanröjs nuvarande hinder för en omvänd rationell samordning. Enligt kommitténs mening bör därför den principen nu genomföras att den allmänna försäkringens förmåner skall vara grundläggande även i yrkesskadefallen och att yrkesskadelivränta skall utgå som ett komplement. Sammanlagt skall förmånerna utgå med ett belopp som svarar mot 100 % av den genom yrkesskadan föranledda inkomstförlusten.

I praktiken kommer kommitténs förslag att innebära att yrkesskadelivräntan skall svara för den del av inkomstförlusten som inte ersätts genom pension från den allmänna försäkringen. Livräntans nettobelopp kommer därför att variera beroende på den skadades pensionsförhållanden. Utgår folkpension och tilläggspension blir nettolivräntan mindre. Utgår endast folkpension eller ingen pension alls blir nettolivräntan större. Ersättningsskyddets bruttonivå kommer emellertid alltid att vara oberoende av utfallande pensionsförmåner. Den bestäms uteslutande med beaktande av den genom yrkesskadan föranledda inkomstförlusten.

Syftet att hindra överkompensation motiverar att man begränsar samordningen till sådana fall där yrkesskadelivränta och pension avser att kompensera samma inkomstbortfall. Föreligger inte denna situation saknas skäl varför den ersättningsberättigade inte skulle få uppbära båda förmånerna ograverade. Änkepension och barnpension bör alltså inte samordnas med egenlivränta. Dessa pensioner ersätter ju bortfall av försörjarinkomst och inte bortfall av egen inkomst. Inte heller bör egenpension som hänför sig till annan skada än yrkesskadan reducera yrkesskadelivräntan. Om en person med partiell förtidspension är i förvärvsarbete och drabbas av en yrkesskada i detta, skall hans livränta inte i och för sig samordnas med den tidigare utgående förtidspensionen. Skulle denna till följd av yrkesskada förhöjas bör emellertid samordning ske med förhöjningen. På samma sätt bör en

person som på grund av yrkesskada invalidiserats till mindre än hälften och således lyfter yrkesskadelivränta men ej någon pension, inte få denna livränta samordnad med en pension som senare kan utgå på grund av annan skada än yrkesskada. Skulle rätten till pension i detta fall till viss del vara avhängig av den gamla yrkesskadan bör denna del av pensionen samordnas med livräntan. Har yrkesskadan exempelvis medfört 30 % invaliditet och den nya skadan 20 % och det är först genom den sammanlagda invaliditeten som rätt till förtidspension grundas bör 3/5 av pensionen samordnas med livräntan.

Kommittén har sammanfattat sitt förslag om samordning så att, om någon har rätt till livränta på grund av yrkesskada och samtidigt är berättigad till pension enligt AFL med anledning av samma skada, livränta skall utgå endast i den mån som den överstiger pensionen.

I pension innefattas därvid pensionstillskott i enlighet med bestämmelserna i 6 § lagen (1969:205) om pensionstillskott. Enligt kommitténs mening bör också tilläggsförmåner till folkpension i form av barntillägg, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg beaktas vid samordningen. Däremot bör handikappersättning läggas utanför samordningen, eftersom denna ersättning skall kompensera vårdkostnader eller andra merutgifter.

6.2.9 *Huvudprincip om ersättningsunderlaget*

Enligt huvudregeln i 9 § YFL skall den årliga arbetsförtjänsten beräknas med utgångspunkt från den försäkrades inkomstförhållanden vid tiden för skadans inträffande. Den sjukpenninggrundande inkomsten enligt 3 kap. 2 § AFL fastställs efter en annan princip som innebär en uppskattning av den årsinkomst av förvärvsarbete som den försäkrade kan antas "komma att tills vidare åtnjuta". Antagandena om den sjukpenninggrundande inkomsten brukar avse en tidrymd av ett à två år framåt.

Beträffande personer med stadigvarande anställning har det i praxis som regel inte vållat några svårigheter att bestämma den skadades årsinkomst av arbete vid skadetillfället. En huvudprincip har varit att inte beakta sådana inkomständringar som skulle ha ägt rum om skadan ej inträffat. Sålunda har t. ex. en framtida löneförhöjning i anledning av en förväntad befordran inte inverkat vid fastställandet av den årliga arbetsförtjänsten. Däremot har resultatet av löneförhandlingar föranlett omräkning av den årliga arbetsförtjänsten om förhandlingarna haft retroaktiv verkan över skadetillfället.

Om den skadade haft tillfällig anställning har bedömningen kunnat kompliceras. Man har då i första hand sökt hämta ledning i vederbörandes sysselsättning och arbetsförtjänst under de sista tolv månaderna före skadans inträffande. Om förhållandena under den tiden varit onormala har hänsyn tagits även till förhållandena under åren närmast förut. Även antaganden –grundade på omständigheterna vid skadetillfället – om vad den skadade skulle haft för sysselsättning om skadan inte inträffat har ibland getts betydelse för bedömningen. Om lönenivån höjts under det senaste året har årsinkomsten räknats upp med hänsyn härtill. Av praktiska skäl har det ofta blivit fråga om en skälighetsbedömning vid inkomstbestämningen.

Övergången till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp och införandet av en kompensationsnivå om 100 % innebär att större vikt än tidigare måste läggas

vid en korrekt anpassning till aktuella förhållanden av det inkomstunderlag som skall vara utgångspunkt för beräkningen av inkomstförlusten. Det finns därför anledning att överväga om underlaget för såväl sjukpenning som livränta liksom hittills bör låsas vid tidpunkten för skadans inträffande eller om det bör på ett mera följsamt sätt ange den inkomst som den försäkrade skulle ha uppburit om han inte blivit skadad.

6.2.9.1 Sjukpenning

För sjukpenningens del innebar sjukpenningreformen, som trädde i kraft den 1 januari 1974, bl. a. att den försäkrade numera kan anmäla inkomständring även under pågående sjukdomsperiod med verkan på den sjukpenninggrundande inkomsten efter en väntetid av 30 dagar från det anmälan skett. Den skadades sjukpenninggrundande inkomst kan således på detta sätt höjas under en sjukdomsperiod allteftersom hans lön skulle ha ökat till följd av t. ex. löneuppgörelser eller befordran.

Detta innebär att sjukpenning enligt AFL successivt kan stiga under en sjukdomsperiod medan sjukpenning enligt YFL är låst vid inkomstförhållandena vid tiden för skadan och således förblir oförändrad. Om inte garantiregeln i 13 § tredje stycket YFL fanns skulle alltså den som råkar ut för en yrkesskada riskera att vid längre sjukdomsperioder få en lägre sjukpenning än den som av annan anledning drabbas av sjukdom. En jämförelse mellan den sjukpenninggrundande inkomstens och den årliga arbetsförtjänstens maximigränser utfaller också till yrkesskadeförsäkringens nackdel. Beträffande minimigränserna har dock yrkesskadeförsäkringen förmånligare regler.

Då reglerna om den årliga arbetsförtjänsten till övervägande del innebär att den försäkrade kommer i en sämre ställning än enligt reglerna om sjukpenninggrundande inkomst finner kommittén att den årliga arbetsförtjänsten inte längre kan anses vara ett ändamålsenligt underlag för beräkning av sjukpenning inom yrkesskadeförsäkringen. Enligt kommitténs mening är det önskvärt att samma beräkningsgrunder för sjukpenning gäller inom hela socialförsäkringsområdet. Behovet av enhetliga regler förstärks genom den decentralisering av yrkesskadeförsäkringens sjukersättningsärenden till försäkringskassorna som redan genomförts och den ytterligare decentralisering som kommittén i det följande kommer att förorda.

På grund av vad ovan anförts föreslår kommittén att, för den som är sjukpenningförsäkrad, hans sjukpenninggrundande inkomst skall läggas till grund även för sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen. För den som inte är sjukpenningförsäkrad men ändå har inkomst av förvärvsarbete föreslås som sjukpenningunderlag hans inkomst av sådant arbete beräknad med tillämpning av bestämmelserna om sjukpenninggrundande inkomst i 3 kap. 2 § AFL. Termen sjukpenningunderlag används i den föreslagna lagtexten som benämning på vad som ligger till grund för sjukpenning.

6.2.9.2 Livränta

Genom att kommittén föreslår att sjukpenningen i normalfallet även efter samordningstidens slut skall grundas på den försäkrades sjukpenninggrun-

dande inkomst kan sjukpenningen under hela sjukdomsperioden anpassas till den inkomst den försäkrade skulle ha haft om skadan inte inträffat. Då invaliditetstillståndet inträder skall sjukpenningen avlösas av livränta. Om denna skulle bestämmas på grundval av en årlig arbetsförtjänst som är låst vid inkomstförhållandena vid tiden för skadans inträffande kan livräntan bli lägre än sjukpenningen. Denna effekt kan i viss mån motverkas av att livräntan skall beräknas med hjälp av värdesäkringsreglerna, som bygger på basbeloppets höjningar. Dessa grundas emellertid på prisutvecklingen, som sker långsammare än löneutvecklingen. Ju längre sjukdomstillståndet varar desto större skulle alltså skillnaden mellan sjukpenning och livränta bli om livräntan baseras på en årlig arbetsförtjänst enligt samma principer som för närvarande. Det kan nämnas att sjukdomsperioder som varar ett par år eller längre inte är ovanliga i livräntefallen.

På grund av vad nu anförts anser kommittén att det nuvarande regelsystemet om årlig arbetsförtjänst som grund för livräntan inte bör behållas. Såväl sjukpenningen som livräntan skall enligt kommitténs förslag utgöra full kompensation för den av yrkesskadan föranledda inkomstförlusten. Det kan därför inte komma i fråga att livräntan uppgår till ett lägre belopp än sjukpenningen. Enligt kommitténs mening bör samma inkomstunderlag ligga till grund för både sjukpenning och livränta. Kommittén föreslår därför att livräntan skall bestämmas på grundval av den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst vid den tidpunkt från vilken livräntan skall utgå. För personer som inte har rätt till sjukpenning från sjukförsäkringen föreslås en garantiregel innebärande att livräntan skall baseras på den inkomst, som skulle ha utgjort sjukpenninggrundande inkomst om den skadade varit sjukpenningförsäkrad enligt AFL.

Det kan givetvis förekomma att den försäkrades verkliga inkomst inte motsvarar den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten om den skadade underlåtit att anmäla en inkomständring som skett efter fastställandet. Kommittén utgår emellertid från att rättelse kommer till stånd under den sjukdomsperiod som regelmässigt föregår invaliditetstillståndet.

För vissa kategorier försäkrade kan principen om den sjukpenninggrundande inkomsten som grund för livräntan leda till ofördelaktiga resultat. Därför föreslås särskilda regler om livräntans beräkning för unga yrkesskadade och studerande. Dessa regler behandlas i de följande avsnitten. Även i vissa andra fall kan det vara befogat att beräkna livräntan på en högre inkomst än den sjukpenninggrundande inkomsten. Kommittén får i detta hänseende hänvisa till specialmotiveringen till 4 kap. 7 §.

För att uppnå följsamhet till prisutvecklingen i samhället föreslår kommittén att livränteunderlaget anknyts till basbeloppet. Som den inkomst den skadade skulle ha haft om han ej skadats skall därför anses hans livränteunderlag omräknat i förhållande till basbeloppsutvecklingen.

Kommittén vill slutligen något beröra frågan om införande av en standardsäkring i yrkesskadeförsäkringen. En standardsäkring skulle innebära att livränteunderlaget kopplades till löneutvecklingen.

En jämförelse med det norska systemet i förevarande hänseende kan vara av intresse. Till skillnad från det svenska basbeloppet som grundas på "det allmänna prisläget" (1 kap. 6 § AFL) och ändras allteftersom konsumentprisindex räknas om, grundas det norska grunnbeløpet både på pris-

utvecklingen och på en framräknad reallöneutveckling för befolkningen. Det har visat sig att systemet fungerar bra för beräkning av intjänade pensionspoäng. Som underlag för beräkning och reglering av löpande pensioner har grunnbeløpet emellertid inte visat sig lika lämpligt, eftersom inkomstökningen för pensionärerna – på grund av speciella skatteregler för denna grupp – kommit att bli större än inkomstökningen för de yrkesverksamma. I betänkandet "Regulering av grunnbeløpet i Folketrygden" (NOU 1973:30) har därför föreslagits en uppdelning av grunnbeløpets funktioner på dels en poängberäkningsfaktor dels ett grunnbeløp för pensionerna. Poängberäkningsfaktorn har föreslagits bli knuten till utvecklingen av de yrkesverksammas bruttointäkt medan grunnbeløpet för pensionerna skall grundas på utvecklingen av de yrkesverksammas disponibla intäkt. Förslaget har ännu inte föranlett någon proposition, utan är under fortsatt behandling i det norska socialdepartementet.

Enligt kommitténs mening är det angeläget att livräntorna anpassas efter den allmänna standardhöjning som sker i samhället. Detta är särskilt viktigt för dem som skadas i unga år och som därför lyfter livräntor under en lång följd av år. Utan standardsäkring kommer en sådan livränta så småningom att avlägsna sig ganska betydligt från en hundraprocentig kompensationsnivå. Även för den som skadas vid äldre ålder kommer en framtida standardutveckling att medföra en liknande effekt. Kommittén ser en sådan effekt som oförenlig med sin principiella inställning att en yrkesskadad genom yrkesskadeförsäkringen skall försättas i samma ekonomiska situation som om han ej skadats. Frågan om standardsäkring inom den allmänna pensioneringen utreds f. n. av pensionskommittén. Enligt vad kommittén har inhämtat kommer pensionskommittén att under sitt arbete pröva frågan om standardsäkring av utgående förmåner även inom andra delar av socialförsäkringsfältet. Vid sådant förhållande har kommittén funnit sig böra avstå från att för egen del lägga fram något förslag om standardsäkring av yrkesskadeförmånerna. Kommittén förutsätter emellertid att pensionskommittén vid sitt utredningsarbete beaktar frågans särskilda vikt för de yrkesskadades del och, för det fall en lösning av standardsäkringsfrågan över hela socialförsäkringsområdet inte skulle visa sig möjlig, prövar en särlösning för dem som drabbats av yrkesskada och lägger fram förslag i sådan tid att en standardsäkring kan ingå i den nya lagen om yrkesskadeförsäkring.

6.2.10 *Ersättningsunderlagets övre och nedre gräns*

Vid YFL:s ikraftträdande utgjorde det högsta beloppet för den årliga arbetsförtjänsten 15 000 kr. Med verkan från den 1 januari 1968 blev maximigränsen föremål för indexreglering genom anknytning till basbeloppet. Taket sattes vid fem basbelopp.

Enligt kommitténs mening bör överensstämmelse så långt det är möjligt eftersträvas mellan den allmänna försäkringens regler och motsvarande regler inom yrkesskadeförsäkringen. Eftersom maximigränsen för beräkning av sjukpenninggrundande och pensionsgrundande inkomst har fastställts till 7,5 gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet (3 kap. 2 § andra

stycket och 11 kap. 5 § andra stycket AFL) föreslår kommittén samma övre gräns för bestämmande av ersättningsunderlaget för sjukpenning och livränta.

Denna maximigräns för ersättningsunderlaget innebär en betydande förbättring mot vad som nu gäller. Dessutom förstärks effekten kraftigt genom att reglerna om avtrappning vid beräkning av ersättningsunderlaget i 16 § YFL slopas.

Maximiregeln skall inte tolkas så att en till inkomstskiktet över 7,5 basbelopp hänförlig inkomstförlust inte skall kunna föranleda livränta. Om den försäkrade t. ex. har en årsinkomst om 100 000 kr och på grund av en yrkesskada får sin arbetsförmåga nedsatt så att årsinkomsten sjunker till 80 000 kr har han därigenom åsamkats en 20-procentig invaliditet. Livräntan skall då bestämmas till 20 % av ett belopp motsvarande 7,5 gånger basbeloppet. Denna princip tillämpas även enligt nuvarande regler inom såväl förtidspensioneringen som yrkesskadeförsäkringen (jfr prop. 1962:90 s. 292).

Enligt den allmänna sjukförsäkringens regler skall den sjukpenninggrundande inkomsten uppgå till minst 4 500 kr för att sjukpenning skall kunna utgå. Denna nedre gräns, som tidigare var 1 800 kr, infördes den 1 januari 1974 i samband med införandet av beskattad sjukpenning. Som motiv för en höjning framfördes att den obligatoriska sjukpenningförsäkringen, alltsedan den infördes, i fråga om den nedre inkomstgränsen för tillhörighet till försäkringen tämligen nära följt deklarationspliktsgränsen. Denna hade i samband med 1970 års skattereform satts till 4 500 kr. I ett system med beskattad sjukpenning ansågs anknytningen mellan å ena sidan deklarations- och skattepliktsgränsen och å andra sidan den nedre gränsen för av förvärvsarbete grundad tillhörighet till sjukpenningförsäkringen än mera motiverad. För den föreslagna höjningen av den nedre inkomstgränsen talade också den allmänna löneutvecklingen sedan år 1962 då gränsen 1 800 kr sattes.

Minimigränsen för beräkning av den årliga arbetsförtjänsten i YFL har hittills anpassats efter de ändringar som minimiinkomst för rätt till sjukpenning inom sjukförsäkringen undergått. Sålunda sattes den nuvarande minimigränsen 1 800 kr, som fastställdes år 1967, för att nå överensstämmelse med den då gällande minimiinkomsten för rätt till sjukpenning enligt AFL. Kommittén föreslår i överensstämmelse härmed att ersättningsunderlaget för sjukpenning efter samordningstidens slut skall beräknas till 4 500 kr även om årsinkomsten inte uppgår till detta belopp. Samma regel föreslås för beräkning av livränteunderlaget.

Under samordningstiden kommer sjukpenning inte att utgå vare sig från sjukförsäkringen eller yrkesskadeförsäkringen, om den sjukpenninggrundande inkomsten understiger 4 500 kr.

För att inte de som vid införandet av den höjda inkomstgränsen i sjukförsäkringen hade en årlig förvärvsinkomst mellan 1 800 och 4 500 kr skulle förlora sin tidigare rätt till sjukpenning infördes en övergångsbestämmelse i AFL som innebär att de som vid tiden för lagändringens ikraftträdande den 1 januari 1974 var sjukpenningförsäkrade och hade en årsinkomst understigande 4 500 kr skulle få uppbära sjukpenning enligt de tidigare reglerna.

För den som inte var sjukpenningförsäkrad den 1 januari 1974 och som har en årsinkomst under 4 500 kr., skulle de nya reglerna om sjukpenning

kunna medföra att han inte fick någon sjukpenning under samordningstiden. För att undvika en sådan effekt infördes övergångsbestämmelser i YFL som innebär att, i den mån en försäkrad vid yrkesskada inte har en årsinkomst som uppgår till 4 500 kr, han ändå skall ha rätt till sjukpenning enligt AFL:s äldre bestämmelser.

Den rådande situationen är alltså att yrkesskadade i inkomstlägena 1 800–4 500 kr alltid uppbär sjukpenning under samordningstiden antingen från sjuk- eller yrkesskadeförsäkringen.

Man kan fråga om den övergångsbestämmelse som infördes inom yrkesskadeförsäkringen haft någon praktisk betydelse. Någon närmare statistik över antalet försäkrade som uppburit sjukpenning enligt bestämmelsen föreligger inte. Enligt vad som kunnat inhämtas har emellertid sedan dess införande den 1 januari 1974 endast i enstaka fall ersättning utgått med stöd av bestämmelsen. Kommittén anser mot denna bakgrund och med hänsyn till den fortsatta löneutvecklingen inte motiverat att i fortsättningen ha en annan minimigräns för vissa försäkrade för rätt till sjukpenning vid yrkesskada under samordningstiden än den som gäller inom den allmänna sjukförsäkringen.

6.2.11 *Uppräkning av ersättningsunderlaget för unga yrkesskadade*

I vissa situationer har det inte ansetts tillfredsställande att fastställa en livsvarig livränta eller en efterlevandelivränta enbart med hänsyn till inkomstförhållandena vid skadetillfället. Så är bl. a. fallet då den försäkrade vid skadetillfället var så ung att han ej hunnit uppnå full lön i sitt yrke. Därför föreskriver YFL att en uppräkning skall ske av den årliga arbetsförtjänsten vid 18, 21 och 25 års ålder för den som drabbas av yrkesskada i unga år. Uppräkningen görs samtidigt med att den årliga arbetsförtjänsten fastställs men träder inte i kraft förrän den skadade uppnår respektive åldersgränser. Regeln kommer till användning i endast ett fåtal fall.

Den bedömning som ligger till grund för inkomstuppräkningen bygger på antaganden om genomsnittslönen för ifrågavarande åldersgrupper i den försäkrades yrke. Man eftersträvar emellertid en så individuell bedömning som möjligt och den utredning som företas i varje särskilt fall syftar till att ge en realistisk bild av vederbörandes utvecklingsmöjligheter. Hänsyn tas inte till förändringar i den allmänna lönenivån eller lönenivån inom den skadades eget yrke vilka inträffat efter olycksfallet.

För att belysa hur inkomsten inom samma bransch varierar med åldern har kommittén inhämtat uppgifter från Sveriges verkstadsförening om de genomsnittliga timförtjänsterna under andra kvartalet 1974 för olika åldersgrupper. De erhållna timförtjänsterna har multiplicerats med 1 860 (den teoretiska timarbetstiden för år). Vid beräkningen av årslönerna, som redovisas i nedanstående tabell 6:3, har hänsyn tagits till normal sjukfrånvaro samt värdet av tidlön, ackord, semester- och helglön, övertids- och skifttillägg.

Från SAF har kommittén erhållit material avseende genomsnittliga årslöner år 1974 för avtalsområden som valts att representera transport-, handels- och byggnadssektorn. Även om siffermaterialet avser tvärsnittsdata kan man av dem dra den slutsatsen att en icke obetydlig ökning av lönerna

Tabell 6:3

Ålder	Årslön	Procentuell differens till närmast lägre åldersgrupp
Under 18	23 473	
18–19	31 564	34,5
20–24	34 205	8,4
25–29	36 121	5,6
30–34	36 586	1,3
35–39	36 381	
40–44	36 028	
45–49	35 507	
50–54	35 172	
55–59	34 800	
60–64	34 168	
65–	32 866	

sker upp till 25-årsåldern. Vidare framgår att inkomstökningen är störst i de lägsta åldrarna.

Med hänsyn till vad sålunda upptagits anser kommittén att systemet med uppräkning av den årliga arbetsförtjänsten för unga yrkesskadade bör behållas. Någon anledning att ändra de gällande åldersgränserna 18, 21 och 25 år föreligger inte.

6.2.12 *Ersättningsunderlaget för studerande*

En studerande har under utbildningstiden som regel ingen eller mycket låg arbetsinkomst. I många fall är det därför omöjligt att grunda en yrkesskadelivränta på inkomstförhållandena under studietiden. I andra fall är en beräkning i och för sig möjlig men den skulle leda till icke godtagbara resultat. Av den anledningen innehåller YFL den specialbestämmelsen (9 § fjärde stycket) att den årliga arbetsförtjänsten för en studerande som drabbas av yrkesskada skall beräknas till vad han skulle ha förtjänat om han vid tiden för skadans inträffande avbrutit studierna och ägnat sig åt förvärvsarbete.

Liksom vid uppräkningen av den årliga arbetsförtjänsten för unga yrkesskadade vid olika åldrar eftersträvar man en så individuell bedömning som möjligt. Man försöker bilda sig en uppfattning om vilka möjligheter den försäkrade i varje särskilt fall med hänsyn till sina förutsättningar skulle ha haft på arbetsmarknaden om han avbrutit utbildningen och börjat förvärvsarbeta.

Vanligtvis erhåller emellertid en studerande en högre inkomst om han fullföljer utbildningen än om han avbryter den. Genom att reglerna tar sikte på inkomsten vid ett studieavbrott i stället för inkomsten efter avslutad utbildning kan således den som under studietiden ådrar sig en yrkesskada komma att drabbas förhållandevis hårdare än den som skadas i sitt arbete. Detta utgör enligt kommitténs mening en brist i det nuvarande systemet.

Kommittén anser att principen om anknytande av livränta och sjukpenning till förvärvsinkomsten efter ett studieavbrott i fortsättningen endast skall avse den beräknade studietiden. För tiden därefter föreslås en bestämmelse som tar sikte på den inkomst som den försäkrade efter avslutad utbildning skulle ha uppnått då han börjat förvärvsarbeta. Vid den tidpunkt då studierna kan antas vara avslutade skall sålunda livränteunderlaget, om det därigenom blir högre, beräknas till den inkomst av förvärvsarbete som den försäkrade skäligen kan antas ha uppnått om skadan ej inträffat. För varje särskilt fall får undersökas vad som skall anses vara en normal begynnelselön i yrket.

Om den skadade inte utbildas till något bestämt yrke är en individuell bedömning av de framtida inkomstförhållandena knappast möjlig. Kommittén föreslår därför en garantiregel för sådana studerande innebärande att livränteunderlaget skall beräknas till två gånger basbeloppet för tiden före 21 års ålder, två och en halv gånger basbeloppet för tiden därefter fram till 25 års ålder samt tre gånger basbeloppet för tiden från och med 25 års ålder.

7 Åldersförmåner vid yrkesskada

7.1 Utgångsläget

Livränta till yrkesskadad är f. n. i princip livsvarig. Enligt 16 § YFL reduceras dock livräntan till 3/4 av sitt belopp fr. o. m. den månad under vilken den skadade fyllt 67 år. Samordning mellan livränta och pension följer samma regler oberoende av om pensionen utgår i form av förtidspension eller ålderspension. Pensionen skall alltså enligt 17 kap. 2 § AFL minskas med 3/4 av livräntan med beaktande av att folkpension i form av ålderspension alltid skall utgå med minst 3/4 av sitt belopp. Bakom bestämmelsen att livräntan skall sänkas vid inträdet i 67-årsåldern ligger en jämförelse med en frisk förvärvsarbetandes förhållanden. Även han får vid inträdet i pensionsåldern vidkännas en minskning av sina inkomster, då arbetsinkomsten regelmässigt avlöses av pension.

Kommittén har under sitt arbete tagit upp frågan om livränta även i fortsättningen bör utgå livsvarigt eller om den i princip bör upphöra att utgå då den skadade uppnår den allmänna pensionsåldern. För den sistnämnda ordningen skulle framför allt tala att livränta efter övergången till en förvärvsmässig invaliditetsbedömning till sin helhet ersätter inkomstförlust och att förvärvsinkomster som regel upphör att utgå vid inträdet i pensionsåldern. En förutsättning för att begränsa livräntan till arbetstagarens aktiva tid borde då vara att de åldersförmåner som tillförsäkras honom efter uppnåendet av pensionsåldern blir i huvudsak lika stora som de förmåner han skulle ha fått om han inte blivit yrkesskadad.

Vid behandling av denna fråga blir även innehållet i den av Sverige ratificerade ILO-konventionen nr 121 om förmåner vid yrkesskada av särskilt intresse. I artikel 9 av denna konvention föreskrivs att kontantförmåner av viss angiven minimistorlek skall utgå vid bestående, fullständig eller partiell, förlust av arbetsförmåga. Dessa kontantförmåner skall utgå så länge följderna av det inträffade riskfallet består. Av denna bestämmelse följer enligt utlåtanden som ILO:s expertkommitté för granskning av tillämpning av konventioner gjort att yrkesskadeförmånen inte bör kunna upphöra vid den allmänna pensionsåldern om den inte samtidigt ersätts av annan livsvarig förmån av minst samma storlek. För det fall att livräntan för tiden före pensionsåldern överstiger konventionens minimibelopp synes inget hinder föreligga att fr. o. m. pensionsåldern anpassa livräntan till dessa mi-

nimibelopp.

En lösning av frågan kompliceras av att yrkesskadeförsäkringsförmånerna, såväl enligt gällande bestämmelser som enligt kommitténs förslag, utgår oberoende av ålder, medborgarskap eller bosättning i Sverige eller av tidigare förvärv av pensionspoäng, medan pensionsförmånerna i stor utsträckning är beroende av sådana förhållanden. Folkpension utgår i princip endast till svensk medborgare som är bosatt i riket eller som varit mantalsskriven här för det år under vilket han fyllt 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan. Rätt till tilläggspension kan förvärvas av svensk medborgare eller den, som utan att vara svensk medborgare, är bosatt här i riket eller är anställd ombord på svenskt handelsfartyg. Förutsättning för sådan pension är att den försäkrade fyllt minst 16 år under året före pensionsfallet och att pensionspoäng tillgodoräknats honom för minst tre år. Pensionspoäng skall i princip beräknas med ledning av den försäkrades inkomster av förvärvsarbete men kan i vissa fall beräknas för år då han inte haft sådana inkomster, t. ex. vid förtidspensionering då s. k. antagandepoäng kan tillgodoräknas honom. För att pensionsberäkning med antagandepoäng skall få ske fordras dock att den försäkrade tjänat in pensionspoäng för minst ett år genom faktiskt arbete.

Mot bakgrund av nu redovisade bestämmelser kan livräntetagare inom yrkesskadeförsäkringen delas in i följande grupper med avseende på sina ålderspensionsförhållanden:

1. *Pension utgår från både folkpensioneringen och tilläggspensioneringen.* Detta förhållande torde vara regel. Det rör sig här i huvudsak om svenska medborgare som varit förvärvsarbetande här i landet. Gruppen kan i sin tur delas in i två undergrupper, där den ena avser livräntetagare vilkas arbetsförmåga nedsatts med mindre än 50 % och den andra livräntetagare vilkas arbetsförmåga nedsatts med 50 % eller mera.

För den första gruppen innebär yrkesskadan för tiden fram till pensionsåldern att endast livränta utgår i kompensation för den inkomst som svarar mot nedsättningen i arbetsförmågan. Någon förtidspension från folk- och tilläggspensioneringen utgår inte. Den pensionsgrundande inkomsten beräknas enligt gällande bestämmelser endast på de inkomster som den försäkrade kan förvärva med den återstående arbetsförmågan. Eftersom dessa inkomster är lägre än de han skulle kunnat förvärva som frisk, blir hans pensionspoäng lägre och därmed också hans ålderspension.

För den andra gruppen medför yrkesskadan för tid före pensionsåldern att förtidspension skall utgå. Om förtidspensionen från tilläggspensioneringen beräknats med tillämpning av antagandepoäng, skall även ålderspensionen grundas på samma antagandepoäng. Dessa har i sin tur framräknats med ledning av vad den försäkrade skulle ha förvärvat i pensionspoäng, om han inte skadats utan kunnat fortsätta att vara i arbete fram till pensionsåldern. Med den reservation som får göras för alla generella beräkningar, torde det kunna sägas att ålderspensionen i de flesta fall inte kommer att avvika nämnvärt från den ålderspension som den försäkrade hade kunnat förvärva som fullt frisk. För dem som skadas i unga år kan det dock förhålla sig på annat sätt. – Om den försäkrade inte har tjänat in pensionspoäng för minst ett år och vid tidpunkten för yrkesskadan inte har en sjukpenninggrundande inkomst som motsvarar basbeloppet vid årets

början eller inte har tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre av de fyra år som närmast föregått det år då yrkesskadan inträffat, föreligger inte förutsättningar för användande av antagandepoängmetoden. Förtidspensionen och även ålderspensionen får då beräknas på grundval enbart av de poäng och poängår som tillgodoräknats den försäkrade för år före pensionsfallets inträffande. Det är då att märka att för rätt till pension krävs minst tre poängår och för full pension minst 30 poängår. Eventuell restarbetsförmåga som medför förvärvsinkomster för den skadade kan inte höja pensionsförmånerna, eftersom pensionspoäng inte skall tillgodoräknas den som åtnjuter förtidspension. Det kan således konstateras att då en yrkesskadad inte uppfyller villkoret om viss sjukpenninggrundande inkomst eller om näraliggande poängår hans ålderspensionsförmåner från tilläggspensioneringen kommer att bli betydligt sämre än om han får förbli frisk och fortsätta att arbeta till pensionsåldern.

2. *Pension utgår endast från tilläggspensioneringen.* Denna grupp omfattar icke svenska medborgare och svenska medborgare som inte är bosatta här i landet och inte heller varit mantalsskrivna här under levnadsåren 57–62. Vad som sagts under 1. i fråga om tilläggspensioneringen har giltighet även för dessa försäkrade. Eftersom någon ålderspension inte utgår från folkpensioneringen har inte heller någon förtidspension från folkpensioneringen utgått. Livräntan har därför fått täcka den del av inkomstförlusten som i fallen under 1. täckts av sådan förtidspension.

När det gäller fallen under såväl 1. som 2. kan den situationen också föreligga att ålderspension visserligen utgår från tilläggspensioneringen men att denna med hänsyn till reglerna för dess beräkning blir mycket liten. Det behöver inte bara gälla de fall där antagandepoäng inte beräknas utan också sådana fall där den skadade ännu inte hunnit komma upp i fulla inkomster då skadan inträffar, t. ex. studerande och sådana som nyligen trätt ut i förvärvslivet. Om yrkesskadan inte hade inträffat kan man alltså i dessa fall många gånger räkna med att den skadade så småningom skulle ha förvärvat pensionspoäng som beräknades på högre inkomster och att hans ålderspension skulle bli åtskilligt högre än vad som nu blir fallet.

3. *Pension utgår endast från folkpensioneringen.* Här rör det sig främst om personer som skadats före 17 års ålder eller under det första året som förvärvsarbetande och fått arbetsförmågan nedsatt med minst 50 %. Eftersom förtidspension från folkpensioneringen har utgått, har den skadade förlorat möjligheten att intjäna pensionspoäng och därmed möjligheten att erhålla någon ålderspension från tilläggspensioneringen.

4. *Pension utgår varken från folkpensioneringen eller från tilläggspensioneringen.* En kombination av de omständigheter som redovisats under 2. och 3. leder till att någon ålderspension inte utgår alls. Det är mer en teoretisk grupp än en som återfinns i verkligheten. Skulle en utländsk medborgare skadas under det första året han arbetar här i landet, blir han emellertid berättigad till yrkesskadelivränta men han kan inte erhålla någon ålderspension.

7.2 Kommitténs förslag

Enligt kommitténs förslag i 6 kap. skall invaliditetsbedömningen vid yrkesskada – i likhet med vad som gäller inom den allmänna försäkringen – grundas på skadans försörjningsmässiga konsekvenser för den skadade. Det är följaktligen den inkomstförlust som uppkommer i det enskilda fallet som i princip fullt ut skall kompenseras av en livränta. Härav följer att eventuella förvärvsinkomster efter skadefallet tillsammans med livränta skall motsvara den förvärvsinkomst som den skadade kunnat påräkna om han ej skadats. Förvärvsinkomst avlöses som regel av ålderspension när den förvärvsarbetande uppnår pensionsåldern. Socialförsäkringslagstiftningen utgår med något undantag från en sådan ordning. Kommittén har därför funnit det motiverat att huvudprincipen inom den nya försäkringslagen bör vara att livränta till yrkesskadad upphör att utgå då denne fyller 65 år, dvs. vid den tidpunkt då han enligt huvudbestämmelserna i AFL har rätt att uppbära ålderspension och då också flertalet arbetstagare börjar uppbära sådan pension.

I analogi med vad som gäller för den friske, som får sina förvärvsinkomster ersatta av pension, bör den yrkesskadade i princip få sin livränta ersatt av ålderspension. En sådan ordning bör enligt kommitténs mening vara en förutsättning för att livräntan skall kunna upphöra vid inträdet i pensionsåldern.

Som framgått av den tidigare genomgången får den yrkesskadade i åtskilliga situationer vidkännas en betydande försämring i sina ålderspensionsförmåner till följd av yrkesskadan. Detta sammanhänger med bestämmelserna i AFL om beräknande av pensionsgrundande inkomst samt om tillgodoräknande av poängår och pensionspoäng. Skall man uppnå syftet att tillförsäkra en yrkesskadad samma pensionsförmåner som han skulle fått om han inte blivit skadad, måste man ändra eller komplettera bestämmelserna om tilläggspension. För en stor del av de yrkesskadade skulle man kunna åstadkomma en tillfredsställande lösning om man gjorde livräntan pensionsgrundande på samma sätt som gäller sjukpenning och delpension, m. m. En sådan lösning skulle tillgodose den under 1. ovan först nämnda gruppen yrkesskadade som i och för sig tillhör tilläggspensioneringen och vilkas arbetsförmåga är nedsatt med mindre än hälften. Den skulle också tillgodose försäkrade som skadas före 17 års ålder eller det första året i förvärvslivet. Kommittén föreslår därför att en sådan ändring görs i 11 kap. AFL att yrkesskadelivränta skall beaktas vid beräkning av pensionsgrundande inkomst.

En bestämmelse av detta slag kommer inte att få någon betydelse för sådana yrkesskadade som uppbär förtidspension, eftersom pensionsgrundande inkomst inte beräknas för dessa försäkrade. Har förtidspensionen från tilläggspensioneringen beräknats med ledning av antagandepoäng får den ålderspension som avlöser förtidspensionen i stort sett anses utgöra en godtagbar pension för den yrkesskadade. Ålderspensionen kommer nämligen i sådana fall att i stort sett bygga på en årsinkomst som är tänkt att motsvara vad den skadade skulle kunna förskaffa sig för vart och ett av åren från skadetillfället fram till 65 års ålder.

Om förtidspensionen från tilläggspensioneringen och till följd därav jämväl

ålderspensionen inte skall beräknas med antagandepoäng utan efter de faktiska pensionspoängen, blir ålderspensionen som regel mycket liten och kan i vissa fall helt utebli. En tänkbar lösning skulle vara att i dessa fall göra den utgående livräntan pensionsgrundande och, för det fall partiell arbetsförmåga kvarstår, även eventuella förvärvsinkomster pensionsgrundande. En sådan ordning skulle kräva en ändring av bestämmelsen i 11 kap. 1 § AFL att pensionsgrundande inkomst inte skall beräknas för år under vilket den försäkrade åtnjuter förtidspension. Denna bestämmelse är emellertid föremål för pensionskommitténs uppmärksamhet och yrkesskadeförsäkringskommittén har därför avstått från att föreslå en lösning av problemen för denna grupp yrkesskadade genom ändring av nämnda pensionsbestämmelse.

För sådana yrkesskadade som inte alls är berättigade till ålderspension eller kommer att få mycket liten ålderspension, torde möjligheterna att åstadkomma en fullgod lösning genom ändring eller komplettering av pensionsbestämmelserna vara mycket begränsade.

Kommittén har därför funnit det nödvändigt att lösa problemet med nu nämnda gruppers åldersförmåner inom yrkesskadeförsäkringens ram. Sakliga och praktiska skäl talar därvid för att de som vid inträdet i pensionsåldern inte har någon rätt till ålderspension får behålla sin livränta, men att denna livränta reduceras i ungefär samma mån som inkomster när de ersätts av ålderspension. Kommittén föreslår därför att livränta i dessa fall skall utgå även efter det att den skadade uppnått 65 års ålder men att livräntan då skall minskas till 65 % av sitt belopp.

Även i de fall där en yrkesskadad har rätt till ålderspension men ålderspensionen av olika skäl är liten kan det vara befogat med en garantiregel av innebörd att pensionsförmåner och livränta tillsammans skall motsvara 65 % av yrkesskadelivräntans bruttobelopp. Om pensionsförmånerna inte uppgår till detta belopp skall alltså yrkesskadeförsäkringen fylla ut så mycket att pension och livränta tillsammans kommer upp i denna nivå. Kommittén har därför funnit skäl att ge regeln om en 65-procentig livräntenivå generell giltighet. Genom en sådan regel vinner man också att de minimikrav som ILO-konventionen nr 121 uppställer på ersättning vid yrkesskada blir väl tillgodosedda.

Förtida uttag av pension skall enligt kommitténs mening inte påverka den försäkrades rätt till yrkesskadelivränta. Liksom den friske kan uppbära förtida uttag av pension och förvärvsinkomster vid sidan av varandra, bör den yrkesskadade kunna uppbära förtida uttag av pension och livränta samtidigt. Uppskjutet uttag av pension skall inte kunna medföra att livränta skall utgå efter 65 års ålder. Vid tillämpning av garantiregeln skall, för att inte livräntan skall opåkallat ökas, den ålderspension läggas till grund som den skadade skulle haft om förtida uttag inte skett.

8 Ersättning vid dödsfall

8.1 Livränta till efterlevande

8.1.1 *Ersättningsberättigade personer*

Enligt gällande lagstiftning kan efterlevandelivränta utgå till följande personer nämligen

a) änka efter den avlidne,
b) ogift kvinna som sedan avsevärd tid sammanlevde med den avlidne under äktenskapsliknande förhållanden; med avsevärd tid anses därvid enligt praxis en period av minst två år,
c) kvinna som var trolovad med den avlidne och som hade eller haft barn med honom eller var havande med barn till honom,
d) änkling som genom dödsfallet kommer att sakna erforderligt underhåll,
e) frånskild make, till vilken den avlidne hade lagstadgad underhållsskyldighet,
f) barn till den avlidne samt, om den avlidne var gift, makens barn som stod under dennes vårdnad, dock längst till och med den månad under vilken barnet fyller 19 år (undantagsvis 21 år),
g) förälder som till följd av dödsfallet saknar erforderligt underhåll.

Rätten till livränta upphör i fallen under a) – c) om kvinnan gifter sig eller under avsevärd tid sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden med annan samt i fallet under d) om änklingen gifter sig.

Yrkesskadeförsäkringens efterlevandeskydd skiljer sig från folkpensioneringens motsvarande skydd främst därigenom att det inte ställer upp krav på medborgarskap eller bosättning i Sverige och inte heller i fråga om änkeskyddet något krav på ålder, viss varaktighet av äktenskapet eller förekomst av minderårigt barn i hemmet. Från tilläggspensioneringen skiljer sig yrkesskadeförsäkringens änkeskydd framför allt däri att det inte är uteslutande förbehållet änkor i legala äktenskap och saknar motsvarighet till tilläggspensioneringens villkor angående äktenskapets längd, tidpunkten för dess ingående och förekomst av minderårigt barn. Yrkesskadeförsäkringens efterlevandeskydd för änkling, frånskild och förälder har inte någon motsvarighet inom den allmänna försäkringen.

Antalet efterlevandelivräntor hos RFV åren 1971–1973 framgår av följande tabell.

Tabell 8.1 Antalet efterlevandelivräntor fördelade på personkategorier

Personkategorier		1971			1972			1973		
	Beståndet 31.12. 1970	Tillkomna	Avgångna	Beståndet 31.12. 1971	Tillkomna	Avgångna	Beståndet 31.12 1972	Tillkomna	Avgångna	Beståndet 31.12. 1973
Änkor	3 880	203	96	3 987	185	108	4 007	174	115	4 066
Barn	1 246	221	160	1 307	176	148	1 335	192	143	1 384
Fäder	15	–	1	14	–	–	14	–	2	12
Mödrar	117	1	7	111	1	9	103	–	5	98
Föräldrapar	7	–	–	7	–	1	6	–	–	6
Änkling	4	–	1	3	–	–	3	–	–	3

Det totala beståndet efterlevandelivräntor, dvs. såväl av RFV som av socialförsäkringsbolagen beviljade livräntor, uppgick i januari 1975 till 9 483 varav antalet livräntor till änkor m. fl. tillsammans utgjorde 7 639 och livräntor till efterlevande barn 1 844.

Kommittén

Kommittén har vid sina överväganden funnit det helt klart att yrkesskadeförsäkringen alltjämt måste innehålla ett ekonomiskt skydd för vissa efterlevande. Vad som däremot kan diskuteras är hur vidsträckt man skall göra den krets av efterlevande som skall omfattas av skyddet. Framför allt gäller det att ta ställning till frågan om skyddet skall begränsas till att täcka förlust av försörjarinkomst och alltså inriktas på minderåriga barn och andra för sin försörjning av den avlidne beroende anförvanter eller om skyddet skall ges en mera generell omfattning och t. ex. omfatta alla änkor och med dem jämställda sammanboende kvinnor utan hänsyn till om de har egna inkomster eller ej.

Självfallet måste försäkringen ge skydd åt *minderåriga barn* till den avlidne i samma utsträckning som nu är fallet. Livränta bör alltså liksom hittills utgå till barn och styvbarn t. o. m. den månad under vilken barnet fyller 19 år. Om barnet efter den tidpunkten till följd av sjukdom eller annan liknande orsak inte kan försörja sig bör livräntan kunna utgå ytterligare någon tid, dock längst t. o. m. den månad under vilken barnet fyller 21 år. Kommittén finner det likaså motiverat att behålla möjligheten att ge efterlevandelivränta åt *förälder* som till följd av dödsfallet kommer att sakna nödvändigt underhåll. Uppbyggnaden av den allmänna pensioneringen kommer visserligen att göra en sådan bestämmelse mindre motiverad med tiden. Fortfarande torde det emellertid förekomma fall där pensionsskyddet är dåligt, inte minst bland invandrarfamiljer, och där en behovsprövad föräldralivränta kan utgöra en nödvändig förutsättning för en dräglig försörjning.

När det gäller det nuvarande generella skyddet för *änka* och därmed

jämställd *sammanboende kvinna* ställer sig kommittén däremot mera tveksam, om nuvarande bestämmelser kan överföras utan ändring i den nya lagen. Änkor med minderåriga barn och änkor som på grund av ålder, hälsotillstånd eller arbetsmarknadsmässiga skäl har särskilda svårigheter att få förvärvsarbete bör naturligtvis garanteras ett tillfredsställande efterlevandeskydd inom försäkringen. Men kommittén har frågat sig om detsamma bör gälla även för andra änkor.

I betänkandet Familjepensionsfrågor m. m. (SOU 1971:19) framhöll pensionsförsäkringskommittén att änkepensioneringen fortfarande fyller ett klart socialt behov men att den i vissa avseenden framstår som mindre motiverad från social synpunkt. Yrkesverksamheten bland kvinnor hade ökat och deras utbildning hade tenderat att bli gedignare. Pensionsförsäkringskommittén frågade sig därför om en kvinna som inte vårdar barn och som är sysselsatt med ett kanske välavlönat yrkesarbete borde ha änkepension när mannen avlider. Varför skulle en kvinna, som efter mannens död var ensamstående, ha en avsevärt högre ekonomisk standard än sina arbetskamrater, bland vilka kunde finnas änklingar och ogifta i en socialt sett jämförlig situation. Kommittén ansåg att det framtidsmål som reformsträvandena på familjepensionsfältet borde sikta mot var att den nuvarande änkepensioneringen ersattes dels med en oberoende av kön utgående försörjarpension som begränsades att utgå under den tid då den efterlevande hade minderåriga barn att ta vård om, dels med särskilda åtgärder för äldre personer vilkas make avlidit och som därefter var i behov av ekonomiskt skydd.

Yrkesskadeförsäkringskommittén har för sin del inte velat utesluta att utvecklingen kommer att gå mot ett i framtiden på något sätt begränsat pensionsskydd för änkor. Kommittén har mot den bakgrunden övervägt frågan om tiden skulle vara inne för att inom yrkesskadeförsäkringens område slopa den generella rätten till änkelivränta och begränsa änkeskyddet till sådana kvinnor som för sin försörjning är mer eller mindre direkt beroende av ett sådant skydd. Som pensionsförsäkringskommittén påpekade fyller emellertid änkepensioneringen i sin nuvarande form fortfarande i betydande utsträckning ett stort socialt behov. Särskilt gäller detta i sådana delar av landet där det kan vara svårt för kvinnor att erhålla förvärvsarbete. Samma sociala behov fyller också änkelivräntorna inom yrkesskadeförsäkringen. Kommittén har av den anledningen stannat för att inte lägga fram något förslag om slopande av den generella rätten till änkelivränta. När frågan om utformningen av den framtida familjepensioneringen så småningom tas upp förutsätter emellertid kommittén att också motsvarande problem för efterlevandeskyddet inom yrkesskadeförsäkringen blir uppmärksammat.

Även om kommittén således menar att änkelivräntorna fortfarande är klart socialt motiverade, har kommittén dock velat sätta i fråga om sådan livränta till skillnad från vad som gäller inom pensioneringen alltjämt bör utgå till alla kvinnor som blivit änkor oberoende av deras ålder eller vårdnadsplikt mot barn. Unga kvinnor som saknar minderårigt barn bör i dagens samhälle rimligen kunna finna en tillfredsställande försörjning på egen hand. Om så inte skulle vara fallet bör de kunna räkna på stöd genom arbetsmarknadsmyndigheterna för erforderlig utbildning eller genom egen

förtidspension. Några bärande sociala skäl för ett generellt änkeskydd för ifrågavarande änkekategori torde knappast finnas. Då andra skäl inte heller kan anföras föreslår kommittén därför, efter mönster av motsvarande regler inom folkpensioneringen, att en nedre åldersgräns för rätt till änkelivränta införs för kvinnor utan minderårigt barn och att denna gräns sätts vid 36 års ålder. Något krav på att äktenskapet skall ha varat visst antal år föreslås inte. Om änkan har barn under 16 år som vid mannens död stadigvarande vistades i hemmet och som änkan har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med skall änkelivränta utgå även om änkan är under 36 år.

En nedre åldersgräns för rätt till änkelivränta aktualiserar frågan om behovet av en avtrappningsregel motsvarande den som finns inom folkpensioneringen och innebärande att livräntan skall minskas med 1/15 för varje år, varmed änkans ålder vid mannens död eller den tidpunkt då hon upphör att ha barn under 16 år i hemmet understeg 50. Mot en sådan regel kan invändningar riktas bl. a. därför att den drabbar änkor ända upp i 49-årsåldern. För regeln talar framför allt att man därigenom kan komma till rätta med de tröskelproblem som eljest skulle uppstå vid 36-årsgränsen. Tröskelproblem kan å andra sidan inte alltid undvikas. Olika exempel på detta finns i den allmänna försäkringen. När det som här är fråga om förmåner som utgår med betydande belopp – änkelivräntorna kommer som framgår av följande avsnitt att utgå med belopp som vida överstiger t. ex. änkepensionerna inom ATP – väger dock skälen för en avtrappningsregel över. Kommittén kan inte finna det tillfredsställande med ett system där en änka som fyllt 35 men ej 36 år skall bli helt utan livränta medan en änka som just uppnått denna ålder skall få full änkelivränta. Genom införandet av en avtrappningsregel vinner man också ökad överensstämmelse mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna försäkringens folkpensionsdel, vilket inte är helt utan betydelse.

Vad kommittén ovan föreslagit om änka tar också sikte på sådan sammanboende kvinna som skall jämställas med änka. Någon ändring av praxis angående vad som skall grunda sammanboende under avsevärd tid föreslår kommittén inte.

I motsats till änka har *änkling* inte någon ovillkorlig rätt till livränta. Sådan tillkommer änklingen endast om han genom hustruns bortgång saknar erforderligt underhåll. Livräntan bestäms efter vad som med hänsyn till omständigheterna prövas skäligt. Bestämmelsen har som framgår av tabell 8.1 mycket liten praktisk betydelse. Under perioden 1968–1973 har RFV inte beviljat någon enda änklingslivränta och sistnämnda år utgjorde det sammanlagda antalet sådana livräntor inte mer än tre. Änklingsskydd förekommer inte inom andra socialförsäkringsgrenar. Strävandena till jämställdhet mellan kvinnor och män inom socialförsäkringssystemet torde knappast ta sikte på införandet av någon generell rätt till änklingspension. På grund härav har kommittén inte funnit skäl föreligga att överföra någon rätt till änklingslivränta i den nya lagen.

Kommittén är visserligen medveten om att en änkling med minderårigt barn skulle kunna ha behov av särskilt ekonomiskt stöd. Ett sådant skydd tillgodoses emellertid enligt kommitténs bedömning på ett bättre sätt genom en förstärkning av efterlevandelivräntorna till barn. Som framgår av följande avsnitt föreslår kommittén att i de fall där någon änkelivränta inte skall

utgå, efterlevandelivränta till barn skall utgå efter en högre kompensationsnivå än eljest. En sådan bestämmelse kommer att gynna bl. a. de familjer där en yrkesskadeförsäkrad kvinna avlider och efterlämnar make och minderårigt barn.

Rätten för *frånskild make* att inom ramen för den avlidnes lagstadgade underhållsskyldighet erhålla efterlevandelivränta har utnyttjats i ganska liten utsträckning. Av tillgänglig statistik framgår att livränta till sådan endast beviljats i tre fall av RFV under perioden 1963–1974. Kommittén har med hänsyn härtill övervägt om bestämmelsen alltjämt är befogad. I överensstämmelse med vad kommittén ovan anfört om änkling bör i vart fall underhållsberättigad man inte längre kunna åtnjuta efterlevandelivränta.

Eftersom utvecklingen på familjerättens område med all sannolikhet leder till att underhållsbidrag till frånskilda kvinnor kommer att utgå förhållandevis sällan, kommer en rätt till livränta för frånskild kvinna att få begränsad betydelse. Det kan dock inte uteslutas att ett efterlevandeskydd av nuvarande typ alltjämt kan fylla en viktig funktion för vissa kvinnors försörjningssituation. Kommittén tänker på kvinnor som i sin vård har barn till sin förre make och kvinnor som efter lång tid som hemmafruar blir frånskilda och i brist på yrkesutbildning eller av annan anledning inte på ett tillfredsställande sätt själva kan svara för sin försörjning. Kommittén föreslår därför att frånskilda kvinnor även i fortsättningen skall kunna erhålla änkelivränta om de är berättigade till underhållsbidrag. Livräntan skall dock aldrig beloppsmässigt kunna överstiga underhållsbidraget och inte heller utgå under längre tid än som varit bestämd för underhållsbidraget. I likhet med vad som föreslagits för änkor bör undantag göras för unga kvinnor utan minderårigt barn. Har kvinnan alltså vid mannens död inte fyllt 36 år eller har hon inte vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år som vid mannens död stadigvarande vistades hos henne eller i anledning av dödsfallet överflyttades till henne skall hon inte ha rätt till livränta. Då underhållsbidragen i det helt övervägande antalet fall utgår med förhållandevis låga belopp uppstår inte på samma sätt som i fråga om änkor någon tröskeleffekt. Kommittén har därför inte funnit anledning att föreslå någon avtrappningsregel för dessa fall.

8.1.2 *Förmånernas storlek*

Livränta till änka och därmed jämställd kvinna och livränta till barn utgår inom yrkesskadeförsäkringen med viss andel av den avlidnes årliga arbetsförtjänst. Änkelivränta skall motsvara 1/3 – fr. o. m. den månad under vilken änkan fyller 67 år 1/4 – och barnlivränta 1/6 av arbetsförtjänsten. Livränta till änkling och förälder är som tidigare nämnts behovsprövad och livränta till frånskild make begränsas av den lagstadgade underhållsskyldigheten. Livränta till änkling och förutvarande make får dock inte överstiga 1/3 – efter 67 års ålder 1/4 – och livränta till förälder 1/6 av den årliga arbetsförtjänsten. Om livränta skall utgå samtidigt till flera efterlevande som varit gifta med den avlidne eller som i livräntehänseende skall behandlas som om de varit gifta med honom, t. ex. änka och frånskild hustru eller

frånskild och trolovad, får livräntorna sammanlagt inte överstiga 1/3 av årsförtjänsten. Skulle samtliga livräntor till efterlevande överstiga 5/6 av det ersättningsunderlag som skulle ha lagts till grund vid beräkning av egenlivränta för den avlidne, skall livräntorna sättas ned. Nedsättningen skall i första hand gå ut över livräntor till föräldrar om sådana finns och i övrigt ske proportionellt.

Änkepension från folkpensioneringen utgör för år räknat 95 % av basbeloppet. Om änkan inte fyllt 50 år vid mannens död eller vid den tidpunkt då hon upphörde att ha vårdnaden om och stadigvarande sammanbo med barn under 16 år, skall pensionen minskas med 1/15 för varje år varmed hennes ålder vid tidpunkten understiger 50. Barnpension inom folkpensioneringen utgår med 40 % av basbeloppet i de fall då inte barnpension från tilläggspensioneringen eller änkepension till barnets moder från folkpensioneringen utgår. I de senare fallen utgör barnpension 25 % av basbeloppet eller det högre belopp som erfordras för att det sammanlagda stödet skall uppgå till 40 %. När båda föräldrarna avlidit utgår barnpension med 60 % av basbeloppet.

Inom tilläggspensioneringen utgör änkepensionen, om det finns pensionsberättigat barn till den avlidne, 35 % och i annat fall 40 % av sådan hel förtidspension eller ålderspension som vid tidpunkten för dödsfallet tillkom den avlidne. Barnpension beräknas på samma pensionsunderlag och utgår, om änkepension samtidigt utgår, med 15 % och i annat fall med 40 % av underlaget. Finns det flera pensionsberättigade barn ökas de nämnda procenttalen med 10 för varje barn utöver det första och det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen.

Efterlevandeskyddet inom yrkesskadeförsäkringen är på samma sätt som egenskyddet inom försäkringen samordnat med den allmänna försäkringens förmåner. Enligt 17:2 AFL gäller att folkpension i form av ålderspension, änkepension eller barnpension ävensom tilläggspension i form av änkepension eller barnpension skall minskas med 3/4 av den pensionsberättigade för samma tid tillkommande livränta såsom efterlevande. Folkpension skall dock alltid utgå i form av barnpension med minst 1/4, i form av änkepension med minst hälften och i form av ålderspension med minst 3/4. Samordningsbestämmelserna är som kommittén tidigare framhållit att betrakta som ett provisorium.

Det rådande samordningssystemet innebär alltså att livränteförmånerna lämnas orubbade och att den erforderliga reduktionen av de sammanlagda förmånerna sätter in på pensionssidan. Detta medför, liksom det förhållandet att livräntebeloppet bestäms utan hänsyn till eventuella pensionsförmåner, att den totala ersättningen till efterlevande kan variera kraftigt vid samma inkomstläge för den avlidne mannen. Den främsta orsaken härtill är dock att rätten till pensionsförmåner är till skillnad från rätten till livränta beroende av sådana faktorer som änkans ålder, tidpunkten för äktenskapets ingående, varaktigheten av detta eller förekomst av minderårigt barn. För att belysa hur ersättningsskyddet kan variera redovisar kommittén i tabell 8.2 vissa exempel, där den avlidne mannen efterlämnat livränteberättigad änka eller sammanboende kvinna. Tabellen bygger på antagandet att mannen haft en konstant årsinkomst av fyra basbelopp (när detta skrives 4 x 9 400 kr. = 37 600 kr.).

Tabell 8.2 Exempel på efterlevandeskydd vid en konstant årlig arbetsförtjänst för den avlidne på fyra basbelopp (37 600 kr.)

Efterlevande kvinna	Änkepension från		Livränta	Sammanlagt efter samordning
	FP	ATP		
1. Änka med barn < 16 år	8 930	5 922	12 533	17 985
2. Änka < 36 år utan barn gift minst 5 år	–	6 768	12 533	12 533
3. Änka < 36 år utan barn ej gift i 5 år	–	–	12 533	12 533
4. Änka > 50 år men < 65 år gift i 5 år[1] och utan barn under 19 år	8 930	6 768	12 533	18 831
5. Änka ingått äktenskap med man som vid äktenskapets ingående fyllt 60 år	8 930	–	12 533	16 998
6. Sammanboende med barn < 16 år eller som har eller haft barn < 16 år och fyllt 50 år då mannen avled	8 930	–	12 533	16 998
7. Sammanboende utan barn	–	–	12 533	12 533

[1] Om hon inte fyllt 50 år då hon blev änka skulle änkepensionen från folkpensioneringen minskas med 1/15 för varje år som fattades till 50.

När det gäller det sammanlagda ersättningsskyddet till barn är bilden betydligt mera enhetlig. Det är främst den omständigheten, att barnpension inom folkpensioneringen upphör vid 18 år men barnpension inom tilläggspensioneringen vid 19 år, som medför variationer.

Kommittén

Den utformning av egenskyddet som kommittén föreslagit i det föregående bygger på grundsatsen att den skadade genom egenlivränta i princip skall försättas i samma ekonomiska situation som om han inte skadats. Det föreslagna yrkesskadeskyddet garanterar således en yrkesskadad en betydligt bättre ställning än vad en person som skadats utanför arbetet kan räkna med. Kommittén har frågat sig om det finns skäl att tillämpa samma grundsats vid utformningen av efterlevandeskyddet inom yrkesskadeförsäkringen. Ur vissa synpunkter borde det vara likgiltigt när man skall bestämma storleken av efterlevandeskyddet om förlusten av försörjare beror på yrkesskada eller annan skada. De allmänna motiv som ytterst talar för ett socialförsäkringsskydd för familjemedlemmar borde ha samma tyngd i båda fallen. Å andra sidan bygger den särskilda yrkesskadeförsäkringen på den hävdvunna uppfattningen att skador till följd av ett anställningsförhållande skall kompenseras med större ersättning än andra skador. En sådan uppfattning

borde logiskt leda till att inte endast egenskyddet utan även efterlevandeskyddet skulle ges en prioriterad ställning.

Utvecklingen inom samhället leder odiskutabelt till att makar och därmed jämställda i allt mindre utsträckning är beroende av varandra för sin försörjning. Fortfarande finns det dock åtskilliga fall där familjens försörjning helt ankommer på den ene av makarna. Skulle denne försörjare falla ifrån uppkommer följaktligen behov av ersättningsanordningar. Enligt kommitténs uppfattning saknas det anledning att i ett fall då dödsfallet föranletts av yrkesskada göra avsteg från yrkesskadeskyddets huvudprincip att lämna ersättning för inkomstförlusten, i detta fall det mistade underhållet, fullt ut. Liksom i fråga om egenskyddet bör därför efterlevandeskyddet inriktas mot att garantera de efterlevande en så gott som bibehållen standard upp till ett visst tak. Denna standard bör åstadkommas genom de sammanlagda förmåner som kan utgå från yrkesskadeförsäkringen och de allmänna försäkringarna, men göras i princip oberoende av vilka familjepensionsförmåner som kan utgå i det enskilda fallet. Genom en sådan inriktning av ersättningssystemet undviker man de i sak otillfredsställande variationer i ersättningsskyddet som nuvarande regler leder till.

Vid sina försök att utforma efterlevandeskyddet i linje med dessa överväganden har kommittén främst prövat två olika alternativ. Det ena innebär att efterlevandelivränta skall liksom egenlivränta motsvara viss andel av den avlidnes årliga förvärvsinkomst. Det andra går ut på att efterlevandelivränta i likhet med efterlevandepensioner inom den allmänna tilläggspensioneringen skall utgå med viss andel av den avlidnes beräknade egenlivränta. I båda fallen skall samordning ske mellan efterlevandelivränta och efterlevandepensioner på så sätt, att pensioner utgår i första hand och yrkesskadeförsäkringsförmånen fyller på upp till den fastställda kompensationsnivån. Kommittén har ingående studerat hur de olika alternativen i olika tänkta inkomstlägen och vid olika kompensationsnivåer förhåller sig beloppsmässigt till nuvarande ersättningssystem. Kommittén har nämligen velat eftersträva en omläggning även av efterlevandeskyddet som ger uttryck för kommitténs ambition att förstärka yrkesskadeförsäkringens förmånssida. Eftersom nuvarande samordningssystem är att betrakta som ett provisorium med uppenbara brister framför allt genom oregelbundenheten i den totala ersättningsnivån kan en omläggning trots denna ambition inte i alla tänkta lägen leda till förbättrade förmåner. I vissa fall ger nuvarande system så hög kompensation att det inte låter sig anpassas i ett omlagt rationellt ersättningssystem, byggt på grundtanken att pensionsförmåner skall utgå i första hand och yrkesskadeförmåner därutöver.

Vid prövningen av de båda alternativen har kommittén slutligt stannat för att förorda det förstnämnda. Anledningen härtill är främst att det andra alternativet gör de efterlevandes ersättning beroende av vad mannen skulle ägt uppbära i förtidspension vilket framstår som irrelevant när man diskuterar de efterlevandes försörjningsskydd.

Kommittén förordar således att efterlevandeskyddet utformas så att livränta till efterlevande skall motsvara viss andel av den avlidnes årsinkomst. Med utgångspunkt i kommitténs tidigare resonemang att livräntan bör garantera den efterlevande oförändrad standard bör andelen rimligen bestämmas efter vad som kan anses motsvara änkans resp. barnets konsumtions-

andel av försörjarens inkomst. Efter mönster av vad som gäller inom familjepensioneringen bör ersättningen vidare anpassas efter antalet efterlevande som den avlidne haft att försörja. Utgår både änkelivränta och barnlivränta bör därför änkelivräntan nedsättas. Utgår endast änkelivränta eller endast barnlivränta bör kompensationsnivån kunna höjas. Vid avvägning av de olika faktorer som tillsammans konstituerar en rimlig kompensationsnivå har kommittén kommit fram till ett efterlevandeskydd av följande innehåll.

Livränta till änka och därmed jämställd sammanboende kvinna bör utgå med 40 % av mannens årsinkomst om det finns livränteberättigat barn till den avlidne, och i annat fall med 45 % av årsinkomsten. Barnlivränta bör utgå med 20 % om livränta till änka eller därmed jämställd samtidigt utgår, och i annat fall med 40 % av inkomsten för det första barnet och 20 % för varje ytterligare barn. I sistnämnda fall skall det sammanlagda livräntebeloppet fördelas lika mellan barnen. Årsinkomsten skall beräknas på samma sätt som föreslås för egenlivränta.

För att förhindra överkompensation skall vidare efterlevandelivränta liksom fallet är med egenlivränta samordnas med de förmåner som den allmänna försäkringen ger. Samordningen skall också ske efter samma grunder. Pensionsförmånerna skall följaktligen vara grundläggande och yrkesskadelivräntan utgå som ett komplement. Sammanlagt skall förmånerna utgå med ett belopp som svarar mot den kompensationsnivå som kommittén för de olika fallen föreslagit ovan. I praktiken kommer detta att innebära att yrkesskadelivräntan skall svara för den del av änkans resp. barnets andel av försörjarinkomsten som inte ersätts genom pension från den allmänna försäkringen. På samma sätt som i fråga om egenlivränta kommer därför efterlevandelivräntans nettobelopp att variera beroende på den efterlevandes pensionsförhållanden. Ju större pension som utgår desto mindre blir nettolivräntan. Om pensionsförmånerna är så höga att de överstiger den kompensationsnivå som kommittén för varje efterlevandekategori föreslagit, kommer ingen livränta att utgå. Vid samordningen skall av naturliga skäl hänsyn tas endast till sådana pensionsförmåner som avser att kompensera samma inkomstbortfall. Änkelivränta skall således samordnas med änkepension och barnlivränta med barnpension. Ålderspension från tilläggspensioneringen skall däremot inte samordnas, eftersom ålderspensionen i detta fall grundas på änkans eget förvärv av pensionspoäng.

Enligt gällande samordningsbestämmelser skall samordning också ske mellan änkelivränta och ålderspension från folkpensioneringen. Denna regel skall ses i förening med nuvarande bestämmelse att änkelivränta fortsätter att utgå under änkans hela livstid. Som framgår av föregående kapitel föreslår kommittén att egenlivränta i princip skall upphöra att utgå då den försäkrade inträder i pensionsåldern. Skälet härtill är att livränta utgör ersättning för inkomstförlust och att arbetsinkomst inte i allmänhet förvärvas längre än till pensionsåldern. I konsekvens härmed kan det ifrågasättas om inte änkelivräntan fr. o. m. den tidpunkt då den avlidne skulle ha fyllt 65 år bör grundas på den pension som skulle ha trätt i inkomstens ställe. Beloppsmässigt skulle detta generellt sett innebära att beräkningsunderlaget för livräntan skulle nedsättas med ca 40 %. Ett system efter den ordningen blir emellertid komplicerat, bl. a. eftersom hänsyn måste tas till eventuellt ut-

gående barnlivräntor som storleksmässigt påverkar änkans livränta. En minskning av änkelivräntan vid en tidpunkt då mannen skulle ha blivit ålderspensionär men änkan själv ha åtskilliga år dit kan också förefalla rimma mindre väl med de allmänna motiv som bär upp familjepensioneringen. Det anförda har lett kommittén till att i stället överväga om minskningen av livräntan bör sätta in när änkan själv uppnår pensionsåldern. Vid den tidpunkten har som regel barnlivräntorna upphört och änkans omkostnader för sitt livsuppehälle börjat sjunka. Kommittén har emellertid inte heller velat stanna för en sådan lösning. Anledningen är att det skulle ge ett alltför ojämnt resultat beroende på samordningen med de allmänna pensionerna. Fram till pensionsåldern får änkan sin änkelivränta samordnad med änkepension från folkpensioneringen, vilket innebär att bruttolivräntan reduceras med hela pensionsbeloppet. Om bruttolivräntan skall minskas då änkan uppnår den allmänna pensionsåldern av det skälet att den avlidne mannens inkomster skulle, om han var kvar i livet, sjunka vid hans pensionering, bör någon samordning inte ske med änkans ålderspension från folkpensioneringen. Sådan pension skulle ju ha utgått även om mannen inte avlidit. Om samordning inte längre skall ske innebär detta å andra sidan att änkan skall tillgodoräknas full ålderspension med 95 % av basbeloppet jämte eventuella pensionstillskott. Reduceringen av bruttolivräntan kan inte rimligen göras mer omfattande än vad som procentuellt sett motsvarar skillnaden mellan mannens förvärvsinkomst och hans beräknade ålderspension. Skulle det sålunda framräknade beloppet understiga änkans folkpension, skulle hon totalt sett få sina förmåner från socialförsäkringarna höjda. Här bortses från hennes egen ålderspension från tilläggspensioneringen. En sådan ordning går inte att förena med syftet med en reduceringsregel vid änkans inträde i pensionsåldern. För änkor med dåligt änkepensionsskydd skulle man dessutom få åstadkomma särregler, i varje fall för att uppfylla vissa minimikrav i ILO-konventionen nr 121 angående förmåner vid yrkesskada. Kommittén har därför slutligt stannat för att änkelivräntor skall liksom hittills utgå livsvarigt men att de skall samordnas med ålderspension från folkpensioneringen. Genom en sådan regel anknyter man till den ordning som gäller inom tilläggspensioneringen där änkepension utgår livsvarigt.

I enlighet med allmänna grundsatser inom all familjepensionering bör inte änkelivränta utgå sedan änkan ingått nytt äktenskap. Inte heller bör änkelivränta utgå om änkan sedan avsevärd tid sammanbor med man under äktenskapsliknande förhållanden. Skulle äktenskapet upplösas eller sammanlevnaden upphöra inom fem år bör emellertid liksom när det gäller änkepension inom tilläggspensioneringen möjlighet föreligga att utge livräntan på nytt.

Vad slutligen gäller livränta till frånskild hustru och till förälder har kommittén tidigare uttalat att livräntan skall begränsas i förstnämnda fallet av den avlidnes skyldighet att utge underhållsbidrag och i sistnämnda fallet av föreliggande bidragsbehov. En frånskild hustru skall alltså inte kunna få livränta med större belopp eller under längre tid än som gällt för hennes underhållsbidrag. Livränta till förälder skall på samma sätt såväl beloppsmässigt som tidsmässigt styras av behovet av underhåll. I överensstämmelse med vad nu gäller bör dessutom ett bestämt maximum i relation till den

avlidnes årsinkomst föreskrivas, varvid paralleller bör kunna dras mellan frånskild hustru och änka samt mellan förälder och barn. Kommittén föreslår därför att livränta inte får överstiga till frånskild hustru 45 % och till förälder 20 % av den avlidnes årsinkomst.

Om en avliden efterlämnar flera livränteberättigade efterlevande och livräntorna till dessa i enlighet med kommitténs nu redovisade förslag skulle sammanlagt överstiga 100 % av den avlidnes årsinkomst, måste jämkningar vidtas. De nuvarande jämkningsprinciperna bör enligt kommittén kunna överföras till den nya lagen. Nedsättningen bör alltså i första hand gå ut över livränta till förälder. I övrigt bör nedsättningen ske proportionellt. Så snart rätten till livränta upphör för någon av de efterlevande, skall omräkning ske av livränta till de övriga.

8.2 Begravningshjälp

Enligt gällande bestämmelser utgår begravningshjälp med ett belopp som motsvarar 20 % av basbeloppet vid ingången av det år då dödsfallet inträffade.

Kommittén har övervägt att göra rätten till begravningshjälp beroende av att någon annan försäkring inte svarar för kostnaden. Trygghetsförsäkringen och ett utvecklat nät av grupplivförsäkringar ger nämligen nästan alla arbetstagare skydd för begravningskostnad. Kommittén har emellertid stannat för att behålla nuvarande villkorslösa rätt till begravningshjälp i försäkringen. Anledningen härtill är främst att förmånen alltsedan yrkesskadelagstiftningens tillkomst funnits i lagen och att fall alltjämt kan finnas, där trots trygghets- och grupplivförsäkringarnas utbyggnad, någon annan försäkring inte träder in. Framför allt kan detta tänkas i fråga om elever.

Om begravningshjälpen behålls i försäkringen bör den också beloppsmässigt förstärkas. Kommittén föreslår att begravningshjälpen höjs till 30 % av det basbelopp som gällde vid tiden för dödsfallet.

9 Yrkesskadeskyddets administration

9.1 Nuvarande ordning

9.1.1 *Inledning*

Den allmänna försäkringen administreras av RFV och de allmänna försäkringskassorna med verket som tillsynsmyndighet. Allmän försäkringskassas beslut kan överklagas hos RFV. Mot verkets beslut kan talan föras hos FD.

Den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen administreras numera – sedan de ömsesidiga socialförsäkringsbolagen fr. o. m. utgången av år 1973 helt upphört med sin verksamhet – i princip av RFV. Bolagens kvarvarande löpande skadeärenden och förpliktelser har från samma tidpunkt övertagits av verket. Även frivillig försäkring enligt YFL äger numera endast rum hos RFV. Tillsyns- och besvärsmyndighet för yrkesskadeförsäkringen är FR. Rådet har även att i första instans handlägga frågor om utbyte av livränta mot engångsbelopp. Högsta besvärsinstans är, liksom i fråga om den allmänna försäkringen, FD.

På förslag av kommittén har regeringen genom en särskild s. k. fullmaktslag, lagen (1973:60) om handläggning av vissa ärenden angående ersättning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring m. m. fått bemyndigande att förordna om decentralisering av samtliga sjukersättningsärenden inom yrkesskadeförsäkringen samt motsvarande ärenden enligt lagen (1954:246) om krigsförsäkring för sjömän m. fl. och enligt militärsättningsförordningen (1950:261) och andra med YFL sidoordnade författningar som avser ersättning av statsmedel. Fullmakten har utnyttjats med verkan fr. o. m. den 1 juli 1973 beträffande sjukersättningsärenden enligt YFL med undantag för ärenden angående tandskador, yrkessjukdomar, skador som drabbat statsanställda samt sjukdomsrecidiv sedan livränta börjat utgå. Tandskadeärendena decentraliserades sedermera den 1 juli 1974. För de decentraliserade ärendena gäller samma tillsyns- och besvärsordning som inom den allmänna försäkringen.

I kommitténs uppgifter enligt direktiven ingår att pröva frågan om yrkesskadeförsäkringens administration i första instans. Ursprungligen ålåg det kommittén att också pröva frågan om vilken besvärsordning som skall gälla för försäkringen. Denna uppgift har sedermera överförts på den år 1974 tillkallade utredningen rörande besvärsorganisationen inom socialför-

säkringen m. m. Vardera utredningen har inom ramen för sin uppgift att behandla handläggningen såväl av ärenden enligt nu gällande och äldre lagstiftning som av ärenden enligt den av kommittén föreslagna nya lagen. På besvärsutredningen ankommer dessutom att pröva handläggningen av sådana ärenden som i dag handläggs av FR som första instans, dvs. ärenden om utbyte av livränta mot engångsbelopp.

9.1.2 *Yrkesskadeförsäkringen*

Arbetsgivare eller arbetsföreståndare som fått kännedom om inträffad yrkesskada är enligt 32 § YFL och kungörelse (1968:595) angående anmälan om yrkesskada skyldig att anmäla skadan till den allmänna försäkringskassa hos vilken den skadade är inskriven. Anmälningsskyldighet föreligger endast om skadan medfört eller skäligen kan antas medföra rätt till sjukpenning enligt AFL eller ersättning enligt YFL. Om den skadade inte är inskriven hos försäkringskassa skall anmälan göras till RFV. För sjukersättningsärende som omfattas av den år 1973 genomförda decentraliseringen gäller särskilda regler om anmälan. I sådant ärende skall anmälan göras till den försäkringskassa hos vilken den skadade är inskriven eller skulle ha varit inskriven om han fyllt 16 år. Är han inte inskriven hos försäkringskassa och skulle han inte heller varit det om han fyllt 16 år skall anmälan göras till försäkringskassan i den ort där skadan inträffat eller yppats. Går det inte att med stöd härav avgöra var anmälan skall ske, skall den göras hos Stockholms läns eller, när det gäller sjöman, Göteborgs allmänna försäkringskassa.

Försäkringskassa som mottagit anmälan skall, om skadan medfört döden eller skäligen kan antas komma att medföra bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, omedelbart vidarebefordra anmälan till RFV. Detta skall ske även i sådant ärende som inte omfattas av decentraliseringen, om ärendet inte slutreglerats inom samordningstiden.

Inom RFV administreras yrkesskadeförsäkringen av en särskild avdelning, yrkesskadeavdelningen. Den är organiserad på två skaderegleringsbyråer och en administrativ sektion. Inom varje byrå är arbetet uppdelat på tre sektioner, alltså finns på avdelningen sammanlagt sju sektioner. Av dessa handlägger en uteslutande ärenden angående yrkessjukdomar. Övriga yrkesskadeärenden avseende skador i enskild eller kommunal tjänst fördelas lika på tre sektioner. En femte sektion handlägger ärenden angående ersättning på grund av yrkesskador som drabbat statligt anställda samt ersättning till personer som skadats under anstaltsvistelse och under svensk FN-tjänst. Den sjätte sektionen handlägger frågor rörande ersättning för skador och sjukdomar som ådragits under militärtjänstgöring, civilförsvarstjänstgöring och brandsläckning. Dessutom handläggs på denna sektion vissa skadeståndsärenden och vissa ersättningsärenden enligt äldre lagstiftning.

Den administrativa sektionen svarar för avdelningens personal-, planerings-, organisations- och utbildningsärenden. Den handhar dessutom samtliga expeditionella göromål i samband med skaderegleringsverksamheten såsom aktregistrering, utrednings- och skrivarbete, uträkning och utbetalning av ersättningar, skatteredovisning, aktförvaring, lämnande av upplysningar m. m.

Genom den förut nämnda decentraliseringen av flertalet sjukersättnings-

ärenden till försäkringskassorna har antalet sådana ärenden som RFV har att handlägga minskat kraftigt. Antalet till RFV inkomna ärenden beträffande arbetstagare i enskild eller kommunal tjänst nedgick sålunda från 17 899 år 1972 till 7 957 år 1974. Den minskade ärendemängden möjliggjorde en minskning av avdelningens personalstat med 44 tjänster till 154.

Yrkesskadeavdelningen har under senare tid även fått ökat arbete. Som förut nämnts har de ömsesidiga socialförsäkringsbolagen fr. o. m. den 1 januari 1974 helt upphört med sin verksamhet. Bolagens löpande livräntor, ca 26 000, har från nämnda tidpunkt överförts till RFV. Det totala antalet sådana livräntor vid yrkesskadeavdelningen utgör nu ca 81 000.

Vidare har till yrkesskadeavdelningens statsskadesektion fr. o. m. den 1 januari 1975 från statens personalpensionsverk överförts utbetalningar av sådana ersättningar vid personskada som beslutats av trygghetsnämnden eller av den särskilda skiljenämnden för sådana skador. Antalet dylika ärenden uppgår till omkring 1 200 per år.

I detta sammanhang bör framhållas den kraftiga ökning av antalet anmälningar beträffande yrkessjukdomar som skett de senaste åren. Under år 1974 uppgick dessa anmälningar till ca 3 400, vilket utgjorde en ökning med 50 % i förhållande till närmast föregående år. Ökningen har under år 1975 fortsatt i stegrad takt. Antalet anmälningar under de första åtta månaderna i år utgjorde ca 4 200. För hela 1975 torde antalet sådana anmälningar på grundval av hittillsvarande erfarenhet komma att uppgå till ca 7 000.

9.1.3 *Den allmänna försäkringen*

Enligt 18 kap. 1 § AFL skall det finnas en allmän försäkringskassa för varje landstingskommun och för varje kommun som inte tillhör landstingskommun. F. n. finns det 26 försäkringskassor. Av dessa har 23 en landstingskommun som verksamhetsområde medan de tre övriga omfattar Göteborgs, Malmö och Gotlands kommuner.

De allmänna försäkringskassornas organisation framgår av tablå 9.1.

Verksamheten inom varje kassa leds av en styrelse, i regel bestående av ordförande och vice ordförande som utses av regeringen samt fyra ledamöter som utses av landstinget eller, där fråga är om kassa vars verksamhetsområde utgörs av kommun, av kommunfullmäktige. I styrelsearbetet får dessutom delta två personalföreträdare som utses av regeringen på förslag av arbetstagarorganisation. Styrelsen kan bemyndiga styrelseledamot eller befattningshavare hos kassan att på styrelsens vägnar besluta i de angelägenheter där det lämpligen kan ske.

Ledningen av verksamheten inom kassaområdet utövas från kassornas centralkontor som i allmänhet ligger i länets residensort. De lokala enheterna utgörs av 410 lokalkontor, vilka vid behov kan vara kompletterade med filialexpeditioner. Dessas antal uppgår f. n. till 139.

Kassornas centralkontor – med undantag för Stockholms och Gotlands läns allmänna försäkringskassor – indelas i fyra enheter. En sjukförsäkringsavdelning finns för handläggning av ärenden som sammanhänger med

Tablå 9.1

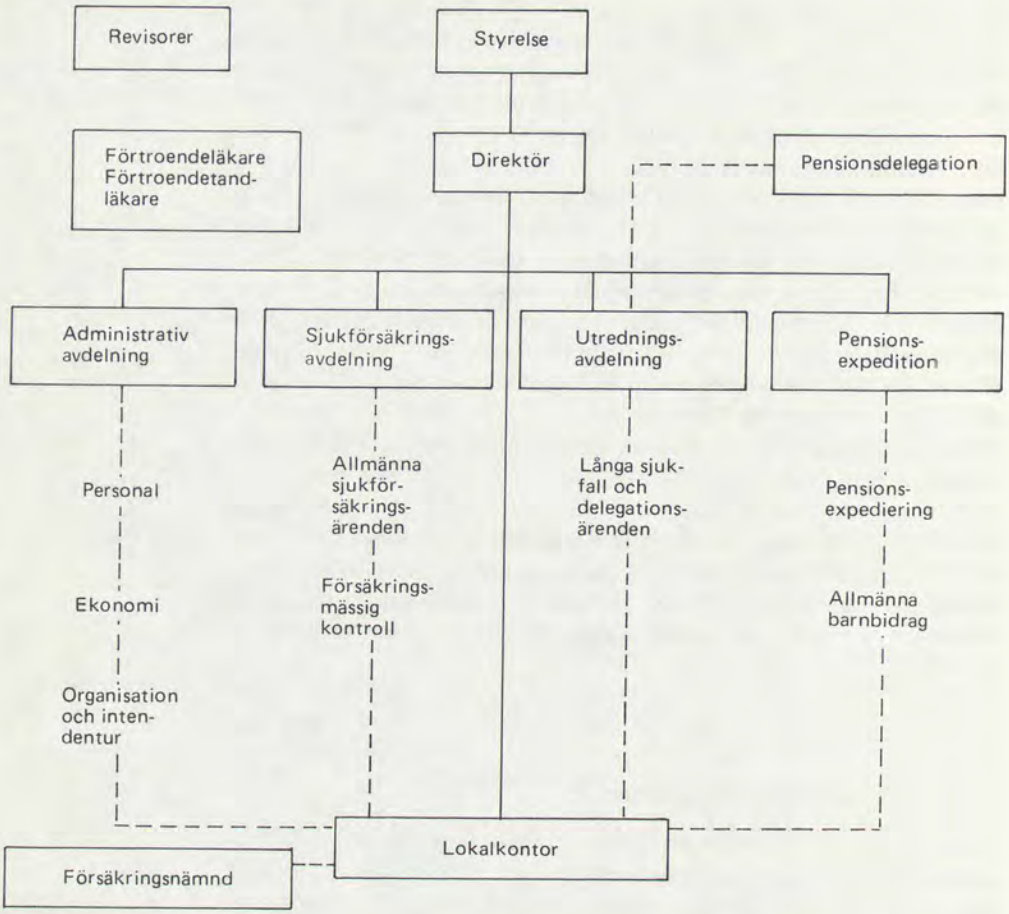

allmänna sjukförsäkringsfrågor och hantering av korta sjukfall. Utredningsavdelningen ombesörjer handläggning av långvariga sjukfall samt beredning, föredragning och efterkontroll av pensionsärenden, som skall prövas av den nedan beskrivna pensionsdelegationen. Pensionsexpeditionen sköter pensionsregistrering och pensionsuträkning samt fattar beslut i andra pensionsärenden än delegationsärenden. Dessutom ingår fr. o. m. år 1974 i pensionsexpeditionernas arbetsuppgifter att handlägga de allmänna barnbidragen. Den administrativa avdelningen har hand om personaladministration, utbildning och information, ekonomisk redovisning, intern revision, organisation, inköp, lokalförsörjning samt kontorsservice.

Beslut om ersättning enligt YFL i decentraliserade yrkesskadeärenden fattas på kassornas centralkontor – i regel på sjukförsäkringsavdelningen. Utbetalning av ersättning sker vid lokalkontor eller filialexpeditioner.

För handläggning av ärenden rörande förtidspension (med undantag för förtidspension till äldre personer på enbart arbetsmarknadsmässiga grunder), handikappersättning och vårdbidrag har varje kassa en eller flera pensionsdelegationer. För närvarande finns tio sådana i Stockholms läns allmänna

försäkringskassa, fyra i Göteborgs allmänna försäkringskassa och två i envar av Östergötlands läns, Malmö, Malmöhus, Gävleborgs läns, Älvsborgs läns, Västernorrlands läns och Norrbottens läns allmänna försäkringskassor. Pensionsdelegation består av åtta ledamöter. Dessa är ordföranden och vice ordföranden i kassans styrelse, två av socialstyrelsen utsedda läkare, två av RFV utsedda ledamöter som skall ha särskild erfarenhet av arbetsförhållanden samt två av landstinget eller kommunfullmäktige utsedda ledamöter. Regeringen kan om skäl föreligger utse särskild ordförande och vice ordförande i pensionsdelegation.

I pensionsdelegationen föredras ärendena av en särskild pensionsföredragande, som är chef för eller tjänstgör på utredningsavdelningen inom försäkringskassans centralkontor. I delegationens överläggningar men ej i besluten äger kassans direktör samt en representant för länsarbetsnämnden delta. Delegationen är närmast knuten till utredningsavdelningen som också bereder delegationsärenden. Pensiondelegationerna avgör årligen ca 80 000 ärenden.

Ärenden rörande inkomstprövade pensionsförmåner – kommunala bostadstillägg, hustrutillägg och vissa änkepensioner – prövas av försäkringsnämnd. Sådan nämnd finns i princip för varje kommun. Försäkringsnämnderna är organ inom försäkringskassan men väljs av kommunen. Förutom sin befattning med pensionsärenden har nämnderna uppgiften att vara kontaktorgan mellan vederbörande kommun och försäkringskassan bl. a. i frågor angående omfattningen av kassans service gentemot de försäkrade.

Hos försäkringskassa skall vara anställda en eller flera förtroendeläkare och förtroendetandläkare med uppgift att tillhandagå kassan i frågor som kräver medicinsk eller odontologisk sakkunskap. De skall också söka främja samarbetet mellan kassan och inom kassans område verksamma läkare och tandläkare.

Lokalkontoren har till uppgift att fullgöra vissa sjukförsäkrings-, utrednings- och pensionsfunktioner. För detta ändamål har kontoren indelats i två enheter, en sjukförsäkrings- samt en utrednings- och pensionsenhet. För de båda enheternas verksamhet ansvarar en lokalkontorsföreståndare. Inom sjukförsäkringsenheten sker bl. a. utbetalning av sjukpenning, föräldrapenning och sjukvårdsersättning, yrkesskadeersättning och kontant arbetsmarknadsstöd. Inom utrednings- och pensionsenheten förekommer bl. a. utredning av långvariga sjukfall samt beredning av förtidspensionsärenden och handläggning av inkomstprövade pensionsförmåner.

9.2 Kommitténs överväganden

9.2.1 *Decentralisering till försäkringskassorna*

Frågan om yrkesskadeförsäkringens administration i första instans sammanfaller i det närmaste med frågan om en total decentralisering av skadereglering-en till de allmänna försäkringskassorna.

Som nämnts har redan en partiell decentralisering till försäkringskassorna av vissa sjukersättningsärenden inom yrkesskadeförsäkringen ägt rum. I kommitténs delbetänkande Decentraliseringsåtgärder rörande yrkesskade-

försäkringen m. m. (Ds S 1972:3), som låg till grund för förslaget om den partiella decentraliseringen, anfördes olika skäl för och emot förslaget. Kommittén framhöll därvid att dessa skäl ägde giltighet även i fråga om en generell decentralisering samt att kommittén utgick från att en sådan skulle komma till stånd. Vid sina överväganden tog kommittén i första hand hänsyn till den försäkrades intressen och betonade de fördelar i fråga om säkerhet i bedömningen och snabbhet i handläggningen som en personlig kontakt mellan den försäkrade och försäkringskassan innebär. Vidare framhölls att en handläggning på det lokala planet skulle göra det lättare att besluta om adekvat vård och andra rehabiliteringsåtgärder. En decentralisering skulle också medföra administrativa förenklingar genom att vissa arbetsrutiner kunde slopas. Å andra sidan anförde kommittén att en decentralisering kunde medföra risk för oenhetlighet i rättstillämpningen men att risken inte borde överdrivas, åtminstone inte beträffande den typ av ärenden det då var fråga om.

Eftersom den partiella decentraliseringen omfattar endast vissa sjukersättningsärenden hänför sig erfarenheterna därav till ett relativt begränsat fält. Enligt vad som inhämtats från RFV:s tillsynsavdelning och flera försäkringskassor har emellertid de erfarenheter som föreligger från de drygt två år som förflutit sedan reformen genomfördes varit goda. De skäl som kommittén tidigare har anfört till stöd för en decentralisering har alltjämt bärkraft. Övergången till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp inom yrkesskadeförsäkringen gör det nu möjligt att ta steget fullt ut till en total decentralisering. Även frånvaron av menersättning underlättar en sådan åtgärd. Kommittén föreslår därför att skaderegleringen inom den nya skadeförsäkringen i sin helhet överförs till försäkringskassorna. Till skillnad mot vad nu gäller anser kommittén det obehövligt med några specialregler för vissa ärenden. Frågor angående utbyte av livränta mot engångsbelopp bör därför följa den normala instansordningen och handläggas i första instans av kassorna.

När det gäller ärenden som skall handläggas enligt nu gällande eller äldre lagstiftning är administrationsfrågan mer komplicerad. Självfallet bör de ärendegrupper som redan förts över från RFV till försäkringskassorna stanna kvar där. Någon anledning att riva upp den nyligen genomförda partiella decentraliseringen har som framgått av det föregående inte framkommit. För övriga grupper äldre ärenden – dvs. sjukersättningsärenden hänförliga till yrkessjukdomar och sjukdomsrecidiv sedan livränta börjat utgå samt livränteärenden – har kommittén däremot funnit skäl att följa en annan lösning, som innebär att dessa ärenden alltjämt skall administreras av RFV i första instans. Den av kommittén föreslagna lagstiftningen skiljer sig i väsentliga avseenden från YFL, YL, OL och övriga författningar som reglerar de äldre skadeärendena. Den bygger exempelvis på ett annat yrkesskadebegrepp och innehåller andra bevisregler. Vidare knyter den rätten till ersättning för inkomstförlust till ett annat invaliditetsbegrepp. Otvivelaktigt kommer det att medföra vissa svårigheter, särskilt i inledningsskedet, att tillämpa dessa olika lagstiftningskomplex parallellt. Svårigheterna förstärks av det förhållandet att den äldre lagstiftningen är svåröverskådlig och allmänt sett komplicerad. Den brister också i överensstämmelse med övrig socialförsäkringslagstiftning. Kommittén har mot bakgrund av vad

nu anförts funnit det mindre lämpligt att vid ett och samma tillfälle påföra försäkringskassorna nya arbetsuppgifter som skall handläggas efter så varierande regler. Till detta kommer att redan de nya yrkesskadeärendena innebär en betydande belastning på kassorna i fråga om utbildning, handläggning m. m. Att belasta kassorna ytterligare med äldre ärenden framstår som mindre välbetänkt om man samtidigt beaktar att kassorna nyligen tillförts nya arbetsuppgifter på andra områden, t. ex. utbetalning av allmänna barnbidrag och vuxenutbildningsbidrag. Huruvida äldre ärenden så småningom bör föras över från RFV till någon annan instans har kommittén inte funnit anledning att ta ställning till. Denna fråga får prövas i ett senare sammanhang då man vunnit erfarenheter från tillämpningen av den nya lagstiftningen.

9.2.2 *Handläggningen enligt den nya ordningen*

De flesta ärenden angående sjukersättning från sjukförsäkringen handläggs f. n. på försäkringskassornas lokalkontor. Har anmälan om yrkesskada skett föranleder detta som regel ingen särskild bedömning förrän vid samordningstidens slut, då frågan om yrkesskada föreligger eller inte måste prövas. Denna prövning äger i de decentraliserade ärendena rum på centralkontorens sjukförsäkringsavdelningar. Inte sällan kan bedömningen komma att bli komplicerad, särskilt i yrkessjukdomsfallen. Med hänsyn härtill anser kommittén att beslut i yrkesskadeärenden, för att öka enhetligheten i bedömningen, liksom hittills bör fattas på försäkringskassornas centralkontor.

Invaliditetsbedömningen i yrkesskadeärendena skall i fortsättningen ske i huvudsak efter samma grunder som inom förtidspensioneringen även om livräntans storlek skall bestämmas enligt ett mera nyanserat system. Prövningen av livränteärendena bör därför lämpligen ske i anslutning till bestämmandet av förtidspension i de fall sådan skall utgå. På grund härav och då livränteärendena även i övriga fall måste anses kräva en särskilt kvalificerad handläggning föreslår kommittén att frågor om rätt till egenlivränta skall avgöras av pensionsdelegation hos försäkringskassa. Denna bör då även pröva ärenden om utbyte av livränta mot engångsbelopp. Då försäkringskassa har flera pensionsdelegationer bör handläggningen av yrkesskadeärendena för att främja en enhetlig rättstillämpning företrädesvis förläggas till en av dessa.

Även de ärenden där prövning skall ske om yrkessjukdom föreligger måste anses utgöra en särskilt svårbedömd grupp för vilken samma krav på kvalificerad handläggning kan uppställas som för livränteärendena. Prövningen bör därför ankomma på pensionsdelegation.

Ärenden angående efterlevandelivränta behöver däremot inte förläggas till pensionsdelegation eftersom handläggningen av dessa inte inrymmer någon invaliditetsbedömning. Fråga om dödsfallet orsakats av yrkessjukdom bör dock avgöras av pensionsdelegation.

Kommittén föreslår således att en del svårbedömda moment i yrkesskadeärendena prövas av pensionsdelegationen. Beredning av delegationsärenden sker inom centralkontorens utredningsavdelning. De förut decentraliserade sjukersättningsärendena handläggs f. n. vid sjukförsäkringsavdel-

ningen inom centralkontoren. Det får anses som en olägenhet om samma ersättningsärenden skulle handläggas inom olika enheter. Ärendet måste i så fall läsas in av flera tjänstemän än nödvändigt och förnyade kontakter och utredningar kan bli följden. Genom att förlägga handläggningen i sin helhet till en och samma avdelning inom centralkontoren undviks till stor del detta dubbelarbete. Livränte- och pensionsbedömningen, som ofta utgör slutfasen i handläggningen av det långa sjukfallet, bör vara integrerad med handläggningen av det långa sjukfallet i övrigt. Kommittén föreslår därför att handläggning av yrkesskadeärenden sker inom utredningsavdelningen.

9.2.3 *Tillsynsverksamheten*

Försäkringskassorna står under tillsyn av RFV. I denna tillsyn ingår bl. a. utfärdandet av anvisningar och tillämpningsföreskrifter för att normera och underlätta kassornas arbete. Det behov av stöd och bistånd som kan förväntas föreligga hos försäkringskassorna, framför allt under de första åren efter den nya lagens ikraftträdande, bör enligt kommitténs mening i stort sett kunna tillgodoses inom ramen för RFV:s tillsynsverksamhet. En viktig uppgift för verket blir därvid att genom nya anvisningar och tillämpningsföreskrifter dra upp riktlinjer för försäkringskassornas handhavande av försäkringen. Därjämte erfordras en kraftig utbildningsinsats, i synnerhet i initialskedet, för den personal som skall handlägga dessa ärenden.

Kommittén utgår från att RFV under förberedelserna för och genomförandet av lagreformen kan känna behov av att rådgöra med sakkunniga på arbetslivets område. Om och i den mån ett sådant behov uppkommer borde det kunna tillgodoses genom samråd inom ett organ av samma typ som centrala pensionsdelegationen.

Kommitténs lagförslag innebär att försäkringskassorna ställs inför åtskilliga nya kvalificerade uppgifter. Den kanske mest krävande av dessa är – med hänsyn till den generella utformningen av yrkessjukdomsbegreppet – att avgöra om en sjukdom skall anses ha orsakats av skadlig inverkan i arbetet. Genom att yrkessjukdomsärenden skall handläggas i 26 försäkringskassor kommer antalet sådana ärenden att bli relativt litet för flertalet kassor. Detta medför att det – i synnerhet för de mindre kassorna – kan bli svårt att inom rimlig tid få nödiga erfarenheter av bedömningen av alla förekommande typer av skador. Tillsynsmyndigheten får därför en viktig roll att spela när det gäller att söka eliminera dessa svårigheter. Vidareutbildning, kontinuerlig information om praxisutvecklingen m. m. blir viktiga medel när det gäller att underlätta kassornas arbete.

Uppdelningen av yrkessjukdomsärendena på ett flertal handläggningsenheter medför vissa komplikationer. En sådan blir hur man skall kunna tillförsäkra kassorna framför allt medicinsk men också i viss mån teknisk expertis. Att så kan ske torde bli av avgörande betydelse icke minst när det gäller att främja en enhetlig praxis. För närvarande torde sådan expertis i stor utsträckning saknas såväl på de orter där kassorna har sina centralkontor som inom eget eller angränsande kassaområde. Antalet medicinska och tekniska experter inom vissa av de specialområden som blir aktuella vid bedömningen av yrkessjukdomsärenden är över huvud mycket begränsat i vårt land. Det synes därför erforderligt att åtminstone så länge

denna bristsituation är för handen vidta särskilda åtgärder för att tillgodose försäkringskassornas expertbehov vid prövningen av ärenden som är svårbedömda från medicinsk eller teknisk synpunkt. Det får ankomma på RFV att närmare överväga hur detta expertbehov skall kunna tillgodoses.

9.2.4 *Personella konsekvenser m. m.*

Kommitténs förslag innebär bl. a. att RFV alltjämt skall vara första instans vid handläggningen av äldre skadeärenden. Undantag görs endast för sådana äldre ärenden som redan decentraliserats. Detta betyder att hela det stora beståndet av redan beviljade livräntor kommer att ligga kvar hos verket. Vid omprövning av livränta eller vid annan liknande åtgärd kan ett handläggningsärende aktualiseras hos verket. Sammanlagt uppgår antalet äldre livräntor f. n. till ca 81 000. Enligt undersökningar inom RFV:s yrkesskadeavdelning kan arbetet med att handlägga ärenden i detta bestånd inte antas minska förrän flera år efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.

Även efter denna tidpunkt kommer åtskilliga livränteärenden som inte tidigare behandlats av verket och som skall avgöras efter äldre lag att anhängiggöras hos verket. Av intresse i detta sammanhang är en undersökning som gjorts inom verkets yrkesskadeavdelning beträffande tidpunkten för beviljande av livränta i förhållande till tiden för skadans uppkomst. Undersökningen, som grundar sig på livräntor vid skador inträffade i privat eller kommunal anställning och beviljade åren 1965–1969, utvisar att livränta börjar utgå under själva skadeåret (yppandeåret) i ca 15 % av fallen, under året efter skadeåret i ca 44 %, under andra året efter skadeåret i ca 22 %, under tredje året efter skadeåret i ca 9 % och under fjärde året efter skadeåret eller senare i ca 10 % av fallen.

Med ledning av undersökningen kan en uppskattning göras rörande antalet nya livränteärenden som skall bedömas enligt äldre lagstiftning efter den nya lagstiftningens ikraftträdande. Uppskattningen utvisar att antalet nya sådana fall kommer, såvitt gäller det första året efter ikraftträdandet, att bli nästan lika stort som närmast föregående år. Under andra året kommer antalet nya livräntefall enligt den äldre lagstiftningen att minska till ungefär hälften för att ytterligare halveras under det tredje året.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att stora arbetsvolymer skade- och livränteärenden kommer att belasta RFV åtskillig tid efter den tidpunkt då den nya lagstiftningen träder i kraft. Under de närmaste åren kan den påverkan på arbetskraftsbehovet, som decentraliseringen av de nya ärendena i och för sig måste medföra, bedömas bli så ringa att den helt regleras genom personalavgångar på grund av pensionering m. m. eller genom att på annat sätt uppkomna vakanser ej tillsätts. För RFV:s del får decentraliseringen först på längre sikt, uppskattningsvis fem år, mera påtagliga återverkningar i personalhänseende.

För försäkringskassorna torde decentraliseringen få marginella konsekvenser i fråga om antalet befattningshavare. Enligt en av RFV:s tillsynsavdelning gjord uppskattning kan det sammanlagda behovet av personalförstärkning hos kassorna beräknas till ett trettiotal årsarbetare. För en medelstor kassa skulle detta innebära mindre än en årsarbetare. Även

om reformen sålunda från kvantitativ synpunkt inte medför behov av något nämnvärt arbetskraftstillskott får kommittén dock understryka vikten av att försäkringskassorna utrustas med kvalificerade handläggare av yrkesskadeärendena.

Kommittén vill i detta sammanhang också på nytt understryka att erforderlig utbildning måste anordnas inte bara för de befattningshavare som skall ha hand om föredragning och övrig handläggning av yrkesskadeärenden utan även för de läkare som kommer att medverka vid kassornas avgöranden. Därjämte måste de nya rutinerna inordnas i det ADB-system som används inom den allmänna försäkringen. Den förberedelsetid som bör stå till RFV:s och kassornas förfogande bör med hänsyn härtill enligt kommitténs uppfattning ej vara mindre än ett år.

10 Yrkesskadeförsäkringens finansiering

10.1 Gällande bestämmelser m. m.

Den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen finansieras genom avgifter som betalas av arbetsgivaren. Bestämmelserna härom återfinns i 38 och 39 §§ YFL.

Avgiften beräknas kollektivt på summan av vad arbetsgivaren under året betalat i lön till sina anställda. Vid beräkning av avgiften skall hänsyn inte tas till den del av varje arbetstagares lön som överstiger 7,5 gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet, och inte heller i princip till arbetstagare vars lön under året understigit 500 kr.[1]

Försäkringsavgiften skall utgå efter en procentsats som fastställs av regeringen med riksdagen och skall vara så avvägd, att avgifterna i förening med andra tillgängliga medel täcker

1. ersättningar på grund av obligatorisk försäkring enligt YFL, OL och YL,
2. kostnader som föranleds av bestämmelserna i lagen (1955:469) angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., lagen (1962:303) om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada m. m. och lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.,
3. förvaltningskostnader, samt
4. erforderlig fondering.

Med förvaltningskostnader avses omkostnaderna för FR:s och RFV:s verksamhet beträffande obligatorisk yrkesskadeförsäkring. Regeringen fastställer med riksdagen hur stor del av försäkringsavgifterna som skall anses svara mot förvaltningskostnader.

Beslut om den procentsats som skall tillämpas för visst år samt om förvaltningskostnadsandelen för samma år skall fattas senast under året dessförinnan. RFV skall vart femte år lägga fram förslag till procentsats och förvaltningskostnadsandel för nästföljande sju år, i den mån beslut härom inte redan fattats.

För åren 1972–1973 var avgiftsuttaget 0,30 %, varav 1/20 skulle anses svara mot förvaltningskostnader. För åren 1974–1979 har avgiftsuttaget bestämts till 0,25 %, varav 1/16 skall anses svara mot förvaltningskostnader.

De här beskrivna finansieringsreglerna gäller fr. o. m. den 1 januari 1972. Enligt beslut av 1971 års riksdag (prop. 1971:22, SfU 1971:17) har de tidigare enligt kapitaltäckningssystem beräknade och riskgraderade försäkringsav-

[1] Fr. o. m. år 1976 har den övre gränsen för avgiftsuttaget slopats.

gifterna för den obligatoriska försäkringen ersatts med enhetliga avgifter beräknade enligt ett modifierat fördelningssystem. Avgiften för åren 1972–1973 motsvarade den genomsnittliga avgift som gällde före omläggningen av finansieringssystemet. Avgiften översteg den nivå som under en inledningsperiod skulle erfordras inom ett strikt tillämpat fördelningssystem. Detta motiverades vid 1971 års riksdagsbeslut med att försäkringens fonder därmed kunde bibehållas och bidra till att begränsa behovet av avgiftsuppräkningar i framtiden. Genom beslut av 1973 års riksdag (prop. 1973:48, SfU 1973:22) sänktes avgiftsuttaget fr. o. m. år 1974 med 0,05 % samtidigt som arbetarskyddsavgiften höjdes med samma procentsats.

Fondbildningen för den obligatoriska yrkesskadeförsäkringen uppgick vid utgången av år 1971 till drygt 1 600 milj. kr., varav ca 500 milj. kr. kunde hänföras till socialförsäkringsbolagens försäkringsbestånd. Vid utgången av år 1973 uppgick tillgångarna i yrkesskadeförsäkringsfonden som då började förvaltas enbart av RFV till 1 750 milj. kr.

Den årliga kostnadsnivån för försäkringen uppgick år 1971 till ca 240 milj. kr. och har sedan dess stigit till 380 milj. kr. vid årsskiftet 1974/75 varav drygt 360 milj. kr. bestod av skadeersättningar.

10.2 Kostnadsutveckling

Kommitténs förslag kommer att påverka kostnaderna för yrkesskadeförsäkringen både i höjande och sänkande riktning. Utvidgningen av yrkesskadebegreppet, höjningen av kompensationsnivån för sjukpenning och livräntor, utökningen av ersättningsunderlaget för livräntor samt höjning av begravningshjälpen medför kostnadsökningar. Begränsning av egenlivräntan till 65 års ålder, reducering av livräntan med utgående pension samt inskränkningen av rätten till änkelivränta under 50 år medför kostnadssänkningar. Övergången från ett medicinskt till ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp innebär dessutom en minskning av antalet livräntor.

Vid de beräkningar som kommittén låtit göra har framkommit att kommitténs förslag kan antas medföra kostnadsminskningar på lång sikt för yrkesskadeförsäkringen om drygt 100 milj. kr. per skadeår. En viss reservation får av naturliga skäl göras för beräkningens tillförlitlighet med hänsyn till den rad av osäkerhetsfaktorer som finns i beräkningsmaterialet. Den framräknade minskningen kan framför allt härledas till slopandet av rätten till livränta vid 65 års ålder och till de nya samordningsreglerna. Genom kommitténs förslag om åldersförmåner för de yrkesskadade inom tilläggspensioneringen kommer minskningen i realiteten inte att gå ut över de försäkrade. I sammanhanget bör man också hålla i minnet vad kommittén tidigare anfört om att trygghetsförsäkringen får anses ge fullgod kompensation för de skadelidande i fråga om menersättning.

Kostnadsminskningen drygt 100 milj kr. för ett skadeår uppstår först sedan all ändring (inkl. värdesäkring) skett av den framtida livräntebetalning som är hänförlig till skadeåret. Detta innebär att sparmomentet sträcker sig över en mycket lång period, uppskattningsvis 30–40 år. Först då har man anledning räkna med att huvuddelen av det nuvarande livräntekollektivet

har avvecklats. När väl en period av denna längd förflutit från det att den nya lagstiftningen trätt i kraft kan en årlig besparing av drygt 100 milj. kr. i 1977 års penningvärde beräknas uppstå i förhållande till vad gällande yrkesskadeförsäkringslagstiftning skulle kosta.

Under den närmaste tiden efter den nya lagstiftningens ikraftträdande kommer emellertid kostnadsökningarna att överstiga kostnadsminskningarna. Detta följer av att invalidlivräntorna höjs till 100 % av den verkliga inkomstförlusten upp till 7,5 basbelopp och att sjukpenningen efter samordningstidens utgång också höjs till en 100-procentig kompensationsnivå. På livräntesidan får man räkna med en årlig kostnadsstegring på ca 5 milj. kr. och på sjukpenningsidan påverkas startnivån med ca 10 milj. kr. per skadeår i höjda ersättningar. Fem år efter reformens genomförande kan de sammanlagda årsutgifterna beräknas ha stigit med ca 30 milj. kr. Om man går längre fram i tiden börjar sparmomenten beträffande de första skadeåren att framträda. Nytillkommande skadeår medför å andra sidan att tidpunkten för en total kostnadsnedgång blir ytterligare förskjuten. När denna tidpunkt infaller kan inte anges med någon större bestämdhet. Sannolikt kommer den att infalla ca 15 år efter den nya lagens ikraftträdande.

Omläggningen av samordningen mellan yrkesskadelivräntan och allmän pension kommer att medföra en ökad kostnadsbelastning på den allmänna pensioneringen. Slopandet av livränteavdraget kan väntas höja årskostnaden för tilläggspensioneringen med omkring 5 milj. kr. med viss ackumulering av årskostnaden för tillkommande skadeår. På folkpensionssidan blir ökningen avsevärt lägre bl. a. till följd av stigande tilläggspensioner. I förhållande till totalkostnaderna för den allmänna pensioneringen blir de till pensionssidan överförda kostnaderna tills vidare ej mätbara.

Vad gäller förvaltningskostnader kan man möjligen räkna med någon kostnadsbesparing på lång sikt. För tiden närmast efter decentraliseringen av yrkesskadeförsäkringsärenden till försäkringskassorna är det däremot realistiskt att förutsätta något stigande kostnader. En stabilisering kan väntas från början eller mitten av 1980-talet men någon kostnadsmässig bedömning är för dagen inte meningsfull på grund av alltför många nu icke mätbara faktorer.

10.3 Finansiering

De nuvarande finansieringsreglerna bygger på principen att försäkringskostnader som följer av en yrkesskada skall täckas genom avgifter från arbetsgivarna. Några skäl att frångå denna princip föreligger inte.

Den omläggning av samordningen mellan yrkesskadeförsäkring och allmän pensionering som kommittén föreslår kommer att medföra en viss om än ganska obetydlig kostnadsökning för den allmänna pensioneringen. Redan nu finansieras denna i betydande omfattning genom arbetsgivaravgifter. När det gäller anställda täcks kostnaderna för tilläggspensioneringen helt genom sådana avgifter. Inom folkpensioneringen svarar arbetsgivarna sedan år 1974 för den del av finansieringen som tidigare föll på arbetstagarna själva. I övrigt finansieras folkpensioneringen med statliga medel. Samman-

taget innebär gällande regler inom den allmänna försäkringen ett så betydande kostnadsansvar för arbetsgivarna att reglerna enligt kommitténs mening i och för sig kan anses förenliga med principen att kostnader för yrkesskador skall bäras av arbetsgivarna. Någon ändring av finansieringsreglerna för den allmänna försäkringen finner kommittén därför inte motiverad.

När det sedan gäller att ta ställning till frågan om kommitténs lagförslag bör föranleda ändring av procentsatsen för uttag av avgift till yrkesskadeförsäkringen visar den föregående redogörelsen ökade kostnader på kortare sikt och sänkta kostnader på längre sikt. Enligt kommitténs beräkningar motsvarar kostnadsuppgången översatt till procentsatsen en ökning av denna med omkring 0,01 under perioden 1977–1979, med omkring 0,03 under perioden 1980–1984 och med omkring 0,05 under återstoden av 1980-talet. Därefter kan stabilisering och så småningom kostnadsnedgång beräknas inträda. Ser man enbart till konsekvenserna av kommitténs förslag motiverar kostnadsökningen för innevarande avgiftsperiod, 1975–1979, enligt kommitténs bedömning inte någon justering av det för perioden beslutade avgiftsuttaget. Huruvida den kraftiga kostnadsuppgång som inträffat sedan år 1974, dels på grund av övergången till beskattad sjukpenning, dels till följd av ett stegrat antal ersättningsbara yrkessjukdomsfall, bör föranleda en ändrad avgiftsnivå för innevarande avgiftsperiod är en fråga som kommittén inte anser sig böra bedöma. Inte heller finner kommittén skäl att lägga fram något förslag som tar sikte på avgiftsnivån under de två följande avgiftsperioderna. Det får bli en uppgift för RFV att i samband med de förslag till procentsatser, som verket enligt 39 § YFL (7 kap. 3 § i kommitténs lagförslag) har att lägga fram, beakta de kostnadsökningar som ett genomförande av kommitténs lagförslag medför.

11 Specialmotivering

11.1 Förslaget till lag om arbetsskadeförsäkring

Genom det nya skadebegreppet och den nya invaliditetsbedömningen kommer yrkesskada enligt kommitténs förslag inte att sammanfalla med yrkesskada enligt gällande lagstiftning. Kommittén har därför funnit det befogat med en annan benämning av den nya lagens skadebegrepp än yrkesskada. Mot detta begrepp kan också riktas den invändningen att det inte på ett adekvat sätt anger att det omfattar alla till följd av arbetet eller arbetsförhållandena föranledda skador oavsett arbetets art. Kommittén anser att beteckningen arbetsskada på ett bättre sätt täcker in de situationer för vilka lagen är avsedd att garantera ett försäkringsskydd. I konsekvens härmed föreslår kommittén att lagen rubriceras lag om arbetsskadeförsäkring. Man vinner härigenom också att den nya lagen genom sin rubrik lätt kan skiljas från äldre lagstiftning. Detta är av praktisk betydelse eftersom äldre och ny lagstiftning kommer att tillämpas vid sidan av varandra under många år framöver.

I den allmänna motiveringen har kommittén genomgående använt nuvarande beteckningar även då den behandlat den nya lagen.

1 kap. Inledning

1 §

Av 1 § framgår att arbetsskadeförsäkringen omfattar alla arbetstagare. Det har inte ansetts nödvändigt att som i den nuvarande lagen ange att lagen omfattar anställda i både allmän och enskild tjänst.

Vad som skall förstås med arbetstagare anges – i likhet med YFL, AFL och annan sociallagstiftning – inte i lagen. Tolkningen av detta begrepp är enligt kommitténs bedömning i främsta rummet en angelägenhet för de rättstillämpande organen. Till ledning för dessa har statsmakterna under årens lopp gjort en rad vägledande uttalanden och en rikhaltig rättspraxis föreligger numera såväl inom ramen för arbetsdomstolens och de allmänna domstolarnas verksamhet som inom ramen för socialförsäkringsorganens och då framför allt FR:s och FD:s verksamhet. En uttömmande redogörelse för arbetstagarbegreppets utveckling och gränsdragning fram till dagens läge återfinns i arbetsrättskommitténs betänkande Demokrati på arbetsplatsen

(SOU 1975:1) s. 691–725, till vilken yrkesskadeförsäkringskommittén får hänvisa. För egen del vill kommittén endast understryka vikten av att arbetstagarbegreppet i den fortgående rättsutvecklingen ges ett enhetligt innehåll inom hela socialförsäkringsfältet. Genom den samordning som föreslås mellan den allmänna försäkringen och arbetsskadeförsäkringen är något annat inte möjligt. Önskvärt är naturligtvis att denna strävan till enhetlig rättstillämpning kan utvidgas till att omfatta även annan lagstiftning än socialförsäkringslagstiftning.

För att en person skall kunna bedömas som arbetstagare måste ett anställningsförhållande föreligga mellan den som utför ett arbete och den för vars räkning arbetet utförs. Det är emellertid vanligt att personer uppbär ersättning för arbete som de utfört för annans räkning utan att anställningsförhållande föreligger. Det rör sig här framför allt om ersättning för uppdrag av olika slag. Enligt 3 kap. 2 § och 11 kap. 2 § AFL skall sådan ersättning anses som inkomst av anställning såvida den försäkrade och den som utgett ersättningen är ense därom. Parterna skall då anses som arbetstagare resp. arbetsgivare. Sådana likställighetsavtal förekommer i betydande utsträckning inom AFL-området. De medför att den försäkrade befrias från skyldighet att erlägga socialförsäkringsavgift för inkomsten och att denna skyldighet i stället övertas av uppdragsgivaren. Någon betydelse för rätten till pension eller sjukpenning har däremot likställighetsavtalen inte, eftersom förmånerna inom AFL praktiskt taget är oberoende av om inkomsten härrör från anställning eller från annat förvärvsarbete. I ett av pensionskommittén i september 1975 avgett betänkande (SOU 1975:74) föreslås att uppdragsgivaren alltid skall erlägga socialförsäkringsavgifter utan att avtal träffats därom och att uppdragsinkomst vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst och pensionsgrundande inkomst enligt AFL skall anses som inkomst av anställning. I avvaktan på den vidare behandlingen av detta förslag har yrkesskadeförsäkringskommittén uppskjutit frågan om uppdragstagares ställning inom arbetsskadeförsäkringen till nästa utredningsetapp. Den kommer där att tas upp i anslutning till frågan om frivillig arbetsskadeförsäkring.

Vissa undantag från yrkesskadeskyddets omfattning gäller f. n. enligt 4 § YFL. Sålunda undantas arbetstagare som är gift med arbetsgivaren samt arbetstagare som är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag med arbetsgivaren eller dennes make och som varaktigt lever i hushållsgemenskap med arbetsgivaren, såvida arbetstagarens inkomst av förvärvsarbete för år räknat inte uppgår till 1 800 kr. Undantagen har motiverats av svårigheterna att avgöra huruvida något egentligt anställningsförhållande föreligger mellan parterna. I den mån det går att konstatera att ett verkligt anställningsförhållande föreligger finns det enligt kommitténs mening emellertid inte skäl att utesluta en make eller annan nära anförvant från försäkringens tillämpningsområde. Kommittén har därför inte tagit med någon motsvarighet till undantagen i 4 § YFL i den föreslagna lagen. De praktiska följderna av detta bedömer kommittén som mycket begränsade.

Enligt 5 § YFL får regeringen undanta arbetstagare som är anställd hos staten eller kommun och som på grund härav tillförsäkrats ersättningar vid yrkesskada motsvarande YFL:s förmåner från yrkesskadeförsäkringen. Regeringen får också meddela från YFL avvikande bestämmelser om ar-

betstagare, som är anställd av annan än staten, vid arbetsoförmåga på grund av yrkesskada erhåller pensioner eller andra mot yrkesskadeförsäkringsförmånerna svarande förmåner som helt eller delvis bekostas av staten.

Kommittén har inte föreslagit någon motsvarande bestämmelse, eftersom 5 § YFL numera saknar praktisk betydelse.

2 §

Enligt huvudregeln i 1 § omfattas endast arbetstagare av lagen. I förevarande paragraf anges de som utan att vara arbetstagare likväl skall omfattas av lagen i egenskap av studerande. Paragrafen motsvarar 3 § andra stycket YFL.

Studerande har inget obligatoriskt skydd vid yrkesskada. Enligt 3 § andra stycket YFL får emellertid regeringen förordna, att den som studerar vid anstalt för yrkesutbildning eller som eljest undergår yrkesutbildning eller förberedande sådan utbildning eller deltar i praktisk yrkesorientering skall anses som arbetstagare vid tillämpningen av lagen.

Med stöd härav har utfärdats kungörelsen (1954:715) angående tillämpning av lagen om yrkesskadeförsäkring å vissa elever m. fl. Enligt denna skall den som åtnjuter undervisning vid sådan anstalt för yrkesutbildning, som upptas i en vid kungörelsen fogad förteckning, anses som arbetstagare enligt YFL ändå att han inte är i tjänst hos annan. Den ursprungliga förteckningen har under årens lopp undergått åtskilliga kompletteringar. Numera omfattar den ett mycket stort antal utbildningsanstalter, olika avdelningar av sådana samt kurser.

En förutsättning för att utbildning skulle inordnas i förteckningen var från början att utbildningen var förenad med särskild risk för yrkesskada. I anledning av ett uttalande vid tillkomsten av YFL har avsteg successivt gjorts från principen att försäkringen skulle omfatta endast elever i mera riskfylld utbildning. Åtskilliga inrättningar återfinns numera i förteckningen med sådan verksamhet där risken för olycksfall får bedömas vara mycket liten och där det teoretiska inslaget i undervisningen är betydande.

Kommittén anser det uppenbart att försäkringen även i fortsättningen skall inrymma ett obligatoriskt försäkringsskydd som i princip tar sikte på elever som undergår yrkesutbildning. Kommittén har emellertid funnit att den nuvarande metoden att avgränsa elevförsäkringens personkrets är mindre ändamålsenlig. Förteckningssystemet leder till behov av upprepade ändringar och kompletteringar i takt med att utbildningsanstalter upphör eller tillkommer. På grund av den snabba och omfattande utvecklingen på utbildningsområdet har sådana justeringar fått göras på senare tid nästan årligen. Att alltjämt låta principen om utbildningens riskfylldhet ligga i botten vid elevskyddets avgränsning finner kommittén också principiellt oriktigt, eftersom skyddet även omfattar färdolycksfall.

Kommittén föreslår att den nuvarande förteckningsmetoden överges och att man i stället låter arbetsskadeskyddet omfatta de kategorier av studerande som efter fullgjord skolplikt är berättigade till studiestöd enligt studiestödslagen (1973:349) eller endast på grund av bestämmelse om behovsprövning är utesluten från sådan förmån. Eftersom arbetsskadeskyddet inte rimligen bör sätta in redan i grundskolan utan först då eleven påbörjar yr-

kesutbildning eller därmed jämförlig utbildning, tar kommitténs förslag sikte endast på elever som fullgjort sin skolplikt. Praktisk yrkesorientering inom grundskolan och särskolan omfattas emellertid av försäkringsskyddet f. n. En kompletterande bestämmelse med motsvarande innehåll bör därför tas in i lagen. Det får nämligen anses motiverat att en grundskole- eller särskoleelev som i samband med praktisk yrkesorientering uppehåller sig på ett arbetsställe blir omfattad av försäkringen på samma sätt som där verksamma personer.

En övergång till det av kommittén föreslagna systemet innebär att nu omfattade elever i viss utsträckning skulle komma att hamna utanför försäkringen. Kommittén har därför funnit det nödvändigt att komplettera huvudregeln med vissa särbestämmelser. Dessa tar sikte dels på sådana elever som deltar i arbetsmarknadsutbildning som avses i arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) eller deltar i arbetsprövning eller arbetsträning som anordnas av stat eller kommun, dels på vissa särskoleelever. De förstnämnda eleverna faller utanför huvudregeln därför att de saknar rätt till studiestöd. Då deltagare i arbetsmarknadsutbildning, arbetsprövning och arbetsträning kan vara utsatta för relativt stor olycksfallsrisk, har kommittén funnit det motiverat att särskilt ange dem i paragrafen. Huvudparten av särskoleeleverna faller utanför huvudregeln därför att skolplikten omfattar hela särskoletiden. Kommittén anser inte att sådana elever skall behandlas mindre förmånligt än elever utanför särskolan, när de undergår yrkesutbildning eller därmed jämförlig utbildning. En särskild regel har därför tagits med enligt vilken elever som fyllt 16 år och som undervisas i särskolans yrkesskola skall inrymmas i försäkringsskyddet.

Trots att en anknytning av elevskyddet till det studiesociala systemet innebär en inte oväsentlig utvidgning av den obligatoriska elevförsäkringen är kommittén medveten om att det kan finnas ytterligare elevsysselsättningar där skäl kan anföras för ett försäkringsskydd. Det bör också framhållas att den nuvarande förteckningen i vissa fall omfattar elever som inte blir omfattade av kommitténs huvudregel. Det är givetvis inte avsikten att dessa skall gå miste om det försäkringsskydd som de redan har. Kommittén har därför i paragrafens andra stycke tagit in en bestämmelse som ger regeringen möjlighet att föreskriva att även annan studerande skall jämställas med arbetstagare. Kommittén utgår från att regeringen utnyttjar denna möjlighet i fråga om sådana elever som i dag omfattas av YFL.

2 kap. Om arbetsskada

1 §

Paragrafen behandlas utförligt i avsnitt 5.4. Här skall endast tas upp några speciella frågor.

För att olycksfall skall kunna grunda rätt till ersättning skall liksom hittills krävas att olycksfallet har samband med arbetet. En särskild fråga har i detta sammanhang aktualiserats av de ombordanställdas organisationer inom sjöfartsnäringen. Enligt gällande praxis omfattar yrkesskadeskyddet sjömans fritid under vistelse ombord på fartyg på vilket han är anställd. Olycksfall under sådan fritid anses alltså som olycksfall i arbetet. Även då skadan

inträffat på plats nära fartyget eller inom speciellt hamnområde kan ersättning utgå. Om skadan eljest inträffar under fritid vid sjömannens vistelse i land utgår däremot ingen ersättning. Organisationerna har med hänsyn till de speciella bostads- och arbetsförhållanden som råder för de ombordanställda hemställt att yrkesskadeskyddet skall utsträckas att gälla all fritid i land under fartygs vistelse i hamn.

Enligt kommitténs mening kan det visserligen sägas att sjömännen på grund av sina speciella förhållanden är bundna till fartyget-arbetsplatsen även under sin fritid. En liknande bundenhet föreligger emellertid för åtskilliga andra grupper arbetstagare som i sitt arbete tvingas att för kortare eller längre tid övernatta utanför hemmet, t. ex. anläggningsarbetare. Att för särskilda grupper göra undantag från försäkringens grundläggande princip att olycksfallet skall äga samband med den skadades arbete finner kommittén inte möjligt. Det särskilda behov av socialt skydd vid sjukdom och olycksfall som sjöman kan ha får anses på ett tillfredsställande sätt bli tillgodosett genom bestämmelserna i sjömanslagen (1973:282).

I vilken utsträckning smittsamma sjukdomar skall anses som arbetsskada föreslås bli reglerat genom en särskild av regeringen utfärdad förordning. Kommittén lägger samtidigt med förslaget till lag om arbetsskadeförsäkring fram förslag till en sådan förordning.

Enligt 6 § sista stycket YFL anses skada som orsakats av krigsåtgärd under krig vari riket befinner sig inte som yrkesskada. Någon motsvarighet till denna bestämmelse har inte tagits upp i den nya lagen. Enligt kommitténs mening bör sådana extraordinära förhållanden som uppstår vid krigstillstånd och därmed jämställda situationer företrädesvis regleras genom särskild beredskapslagstiftning.

2 §

Första stycket motsvarar den nuvarande bevisregeln i 7 § YFL.

Beträffande den strängare bevisregeln i andra stycket hänvisas till den allmänna motiveringen i avsnitt 5.5. Sjukdom som orsakas av ämne eller energistrålning samt sjukdom i ryggrad eller leder som orsakats av vibrationer eller skakningar bedöms f. n. enligt bevisregeln i 7 § YFL. För att denna liberala bevisregel även i fortsättningen skall gälla för dessa sjukdomar har regeln i styckets andra punkt tillkommit.

Med undantag för de s. k. yrkesmyalgierna anses uppkomsten av sådana reumatologiska sjukdomar eller andra sjukdomar i ryggrad eller leder, som den strängare bevisregeln tar sikte på, inte på vetenskapens nuvarande ståndpunkt vara att hänföra till faktorer i arbetet. Däremot skall med tillämpning av den strängare bevisregeln orsakssamband kunna anses föreligga mellan arbetet och försämringar av dessa sjukdomar.

Uttrycket "energistrålning" har ansetts bättre motsvara de sjukdomsframkallande faktorer som åsyftas med bestämmelsen än det i 6 § YFL använda uttrycket "strålande energi". Avsikten är att begreppet energistrålning skall omfatta alla slag av joniserande och icke-joniserande strålning. Med joniserande strålning avses enligt 1 § strålskyddslagen (1958:110) strålning från radioaktivt ämne, röntgenstrålning och till sin biologiska verkan likartad strålning. Icke-joniserande strålning inbegriper a) alla slag av elektromag-

netiska vågor och fält med undantag för sådana som är hänförliga till joniserande strålning enligt strålskyddslagen, b) alla former av mediabundna (mekaniska, akustiska) vågor. Exempel på strålning enligt a) är ultraviolett, synlig och infraröd strålning samt olika slag av radiofrekvent strålning. Exempel på strålning enligt b) är ultraljud, ljud och infraljud. Det kan beträffande ultraviolett strålning vara tveksamt om den skall hänföras till joniserande eller icke-joniserande strålning. Uttrycket "energistrålning" skall emellertid omfatta även ultraviolett strålning.

3–4 §§

Innehållet i dessa paragrafer har med några redaktionella ändringar förts över från 6 § andra stycket och 8 § YFL. Kommittén vill framhålla att utbytet av orden "den dag skadan yppades" mot orden "den dag då skadan visade sig" inte avser att ändra den praxis som utvecklat sig kring begreppet yppandedag.

I avsnitt 5.4.2 har kommittén uttalat att solsting, värmeslag, förfrysning, inflammation i arbetsvalk samt skada genom mekanisk inverkan under högst några få dagar skall anses ha uppkommit genom olycksfall utan att detta särskilt anges i den nya lagen. I överensstämmelse med vad som nu gäller enligt 8 § YFL skall dessa skador anses ha inträffat den dag då skadan visade sig. Någon uttrycklig bestämmelse härom har inte ansetts nödvändig.

3 kap. Ersättning vid sjukdom

1 §

Denna paragraf jämte 2–4 §§ ersätter 11 § YFL.

Som framgår av den allmänna motiveringen anser kommittén att samordningen mellan arbetsskadeförsäkringen och den allmänna sjukförsäkringen skall bestå. Huvudregeln om samordningstid i 11 § första stycket YFL har därför överförts med samma innehåll till 1 §.

2 §

Till skadad, som inte är berättigad till sjukpenning från den allmänna försäkringen under samordningstiden, utgår enligt 11 § andra stycket YFL sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen med belopp motsvarande vad han skulle ägt uppbära från den allmänna försäkringen om han varit sjukpenningförsäkrad. Undantag görs dock för studerande. Dessa kan därför få sjukpenning vid yrkesskada först efter samordningstidens utgång då yrkesskadeförsäkringen tar över. Särskilda regler för beräkning av den årliga arbetsförtjänsten för studerande har tagits in i 9 § fjärde stycket YFL. Från bl. a. Sveriges Förenade Studentkårer och Sveriges Sjuksköterskeelevers Förbund har kommittén mottagit framställningar i vilka ändring i de nu nämnda bestämmelserna begärs. Man har ansett det otillfredsställande att studerande inte är skyddade under samordningstiden vid yrkesskada som åsamkats under utbildningen och påpekat att risken för yrkesskada för vissa kategorier studerande är lika stor som för en yrkesutövare inom motsvarande yrke.

Enligt den nya studiestödslagen har en särskild sjukförsäkring införts fr. o. m. den 1 januari 1975 för de studerande som uppbär studiemedel. Försäkringen är utformad så att den studerande under sjukdomstiden – oberoende av sjukdomsanledning – får behålla sina studiemedel. I efterhand reduceras de återbetalningspliktiga studiemedlen med ett belopp som motsvarar utgående återbetalningspliktig del av studiemedlen per dag under de sjukdagar som den studerande är ersättningsberättigad för. En karenstid på 14 dagar gäller. Centrala studiestödsnämnden har i samråd med RFV närmare utformat bestämmelserna för försäkringen. Genom denna sjukförsäkring har det helt övervägande antalet studerande som drabbats av yrkesskada fått ett ekonomiskt skydd under samordningstiden. Att tillskapa ett särskilt sjukpenningskydd för de studerande som valt en annan låneform för finansieringen av sina studier har kommittén inte funnit anledning till. Kommittén vill också i detta sammanhang erinra om möjligheten att teckna frivillig sjukpenningförsäkring enligt AFL. Den nuvarande bestämmelsen som undantar studerande från rätten att få sjukpenning från YFL under samordningstiden har därför behållits och överförts till 2 §.

4 §

Enligt gällande ordning svarar sjukförsäkringen i princip för sjukvårdsersättning under samordningstiden. Därutöver ersätter yrkesskadeförsäkringen vissa sjukvårdskostnader, nämligen erforderliga kostnader för sjukvård utom riket, tandvård eller särskilda hjälpmedel till lindrande av menliga följder av skadan, såsom kryckor, proteser och glasögon. Yrkesskadeförsäkringen ersätter också kostnader för särskild vård som på RFV:s begäran lämnats den skadade, varmed framför allt åsyftas specialistvård i syfte att förebygga eller minska invaliditet samt förkorta sjukskrivningstid. Ersättning från yrkesskadeförsäkringen utgår i den mån ersättning inte utgår enligt AFL.

Kommittén har inte funnit skäl att göra någon ändring i dessa ersättningsbestämmelser i annat avseende än att föreskriften om ersättning från yrkesskadeförsäkringen för särskild vård utgår. Den specialistvård som denna bestämmelse från början har åsyftat kan numera tillhandahållas inom ramen för den offentliga vården. Någon särskild ersättningsregel är därför inte längre motiverad.

I fråga om innebörden av begreppet "särskilda hjälpmedel" får kommittén hänvisa till framställningen under 5 § d).

5 §

Denna paragraf motsvarar 12 § YFL och upptar de sjukvårdskostnader som arbetsskadeförsäkringen skall ersätta efter samordningstidens utgång. I allt väsentligt överensstämmer de med de kostnader som berättigar till ersättning i dag. Till skillnad från vad som gäller för sjukförsäkringens sjukvårdsersättning under samordningstiden skall ersättning för sjukvårdskostnader efter samordningstiden utgå utan någon självrisk. I princip skall alltså arbetsskadeförsäkringen ge full kostnadstäckning för den vård som arbetsskadan gjort nödvändig.

Uppräkningen av sjukvårdsförmåner i den föreslagna paragrafen föranleder kommentarer i följande avseenden.

a) tandvård

I sitt remissyttrande över betänkandet Allmän tandvårdsförsäkring (SOU 1972:81) framhöll RFV att behandlingsbehovet på grund av inträffad tandskada ofta inte framträdde förrän åtskillig tid efter skadetillfället. I dessa och även andra fall kunde det förekomma att tandbehandling pågick både under och efter samordningstiden. Det kunde således bero på tillfälligheter om behandlingskostnaden skulle bäras delvis av den allmänna försäkringen (för vården under samordningstiden) eller helt av yrkesskadeförsäkringen (för vården efter samordningstiden). Enligt verkets mening borde det övervägas om inte kostnadsfördelningen mellan de båda försäkringarna kunde gälla även för behandling efter samordningstidens utgång.

Onekligen kan en tandbehandling, som tar lång tid eller påbörjas sent, få sådana konsekvenser ur kostnadssynpunkt som verket framhåller. Detta är å andra sidan inte något utmärkande för tandvårdsbehandling. Samma konsekvenser uppstår också vid läkarvård och annan sjukvårdande behandling som pågår såväl under som efter samordningstiden. Kommittén finner det därför inte motiverat att bryta genom nuvarande samordningsprincip med en särbestämmelse för tandvård.

I vissa fall har svårigheter uppstått då det gällt att fördela tandvårdskostnaderna före och efter samordningstiden. Kommittén har emellertid erfarit att dessa frågor numera lösts i praxis på ett till synes tillfredsställande sätt. Enligt föreskrifter från RFV skall försäkringskassan avkräva tandläkaren uppgift på tidsåtgången för behandlingen före och efter samordningstiden och därefter fördela kostnaderna på sjuk- resp. yrkesskadeförsäkringen. Tandtekniska arbeten ersätts helt av yrkesskadeförsäkringen då behandlingen även pågår efter samordningstiden oberoende av om själva det tandtekniska arbetet utförts före eller efter samordningstiden. De schablonregler som således tillämpas bör kunna användas även i fortsättningen.

b) sjukvårdande behandling

Med sjukvårdande behandling avser kommittén sådan vård eller behandling som ersätts inom sjukförsäkringen enligt 2 kap. 6 § AFL och kungörelsen (1962:387) angående ersättning för vissa utgifter för vård eller behandling i anledning av sjukdom. Som förutsättning för ersättningsrätt bör liksom hittills gälla att vården eller behandlingen ordinerats av läkare.

c) konvalescentvård

Inom den allmänna försäkringen ersätts enligt den under b) nämnda kungörelsen utgifter för konvalescentvård i viss omfattning. Förutsättning för ersättning är att vården varit erforderlig på grund av sjukdom och ordinerats av läkare samt meddelats på konvalescenthem som upptagits i en av RFV fastställd förteckning. Ersättningen utgår för högst 60 dagar vid varje sjukperiod och med 3/4 av den försäkrades utgifter för vården. Den högsta ersättningen per vårddag får inte överstiga vårdavgiften på allmän sal vid hemortssjukhus och beträffande den som är sjukpenningförsäkrad inte heller uppgå till högre belopp än att återstoden av den försäkrades utgift motsvarar

minst det belopp varmed hans sjukpenning minskas vid sjukhusvård.

Någon rätt till ersättning för konvalescentvård från yrkesskadeförsäkringen föreligger f. n. inte. Enligt kommitténs mening torde sådan vård få anses lika angelägen i samband med vårdbehov föranlett av arbetsskada som vid vårdbehov på grund av annan sjukdom. Kommittén föreslår därför att nödvändiga kostnader för konvalescentvård skall kunna ersättas av arbetsskadeförsäkringen. Som förutsättning för rätt till ersättning bör i överensstämmelse med den allmänna försäkringen gälla att vården ordinerats av läkare och meddelats inom riket på sådant konvalescenthem som upptagits i RFV:s förteckning.

d) särskilda hjälpmedel

Enligt 12 § andra stycket YFL ersätts erforderliga kostnader för särskilda hjälpmedel för att lindra följderna av yrkesskada. Ersättning utgår även för förnyelse av sådana hjälpmedel. När skäl därtill föreligger utgår ersättningen med ett belopp som beräknas motsvara den årliga kostnaden för förnyelsen. Ersättningen kan också utgå i form av engångsbelopp.

Bestämmelsen avsåg från början framför allt ersättning för sådana proteser och andra hjälpmedel som tillhandahölls genom vanföreanstalterna. I ökad utsträckning har staten kommit att bidra till kostnaderna för sådana hjälpmedel. Enligt en i medicinalväsendets författningssamling 1972:86 upptagen hjälpmedelsförteckning utgår numera ersättning till handikappade av statsmedel för ortopediska hjälpmedel (protes, stödjebandage m. m.), hjälpmedel för förflyttning (käppar, rullstol, invalidvagn, lyftanordningar m. m.) samt hjälpmedel för den dagliga livsföringen (hörapparat, talapparat, optiska hjälpmedel, bröstprotes, ögonprotes och bandagematerial). Till följd härav har yrkesskadeförsäkringen kommit att ersätta kostnader för särskilda hjälpmedel i mycket begränsad omfattning. Så kan förhållandet också väntas bli när landstingen övertar ansvaret för tillhandahållande av hjälpmedel till handikappade den 1 januari 1976.

Även om nuvarande bestämmelse om ersättning för särskilda hjälpmedel således sällan kommer till användning, saknar den inte helt betydelse. För t. ex. sådana yrkesskadade som inte är bosatta i landet har ersättning utgått med stöd av bestämmelsen. Kommittén har därför tagit in en motsvarande regel i den nya lagen. Nuvarande bestämmelser att kostnaden för förnyelse av hjälpmedel kan ersättas med ett årsbelopp eller med ett belopp en gång för alla har utgått, eftersom dessa bestämmelser inte tillämpats i praktiken.

Kommittén har inte funnit det nödvändigt att i lagtexten precisera eller exemplifiera olika hjälpmedel. Med den nya, kortare formuleringen av lagtexten har kommittén inte åsyftat någon ändring i sak. Den avgränsning av ersättningsrätten som gjorts i praxis skall alltså fortfarande äga tillämpning.

e) annan lämplig vård

Om läkarvård inte kan anskaffas utan oskälig omgång eller kostnad får enligt 12 § första stycket YFL ersättning i stället lämnas för annan lämplig vård. Då bestämmelsen saknar praktisk betydelse har den fått utgå.

6–8 §§

I dessa paragrafer upptas regler hur sjukpenning skall beräknas efter samordningstidens utgång.

Rörande det närmare innehållet i paragraferna hänvisas till den allmänna motiveringen. Härutöver vill kommittén beträffande 7 § anföra följande.

I 7 § anges hur sjukpenningunderlaget skall beräknas för olika kategorier försäkrade. Huvudprincipen är att den sjukpenninggrundande inkomsten enligt AFL skall läggas till grund eller, om sådan inkomst inte finns fastställd, den inkomst som skulle ha utgjort den sjukpenninggrundande inkomsten. Som tidigare framhållits skall ersättningsunderlaget alltid beräknas till 4 500 kr. även om årsinkomsten inte uppgår till detta belopp. Denna regel har angetts särskilt i punkt 2. Någon motsvarande föreskrift har inte tagits in i punkt 1, eftersom en arbetstagare enligt 3 kap. 1 § AFL är sjukpenningförsäkrad endast under den förutsättningen att han har en sjukpenninggrundande inkomst uppgående till minst 4 500 kr.

För den som omfattas av arbetsskadeförsäkringens elevskydd föreslås i punkt 3 att sjukpenning beräknas på samma underlag som skall gälla för beräkning av livränta enligt 4 kap.

Om livränta utgår på grund av yrkesskada och yrkesskadan på nytt medför sjukdom som grundar rätt till sjukpenning, får enligt 16 § YFL den skadade inte uppbära livräntan under sjukdomstiden. Denna bestämmelse har aktualiserats i två vid 1970 års riksdag väckta motioner, I:242 och II:282, vilka överlämnats till kommittén för beaktande. I motionerna framhålls att en livräntetagare som har inkomst av förvärvsarbete kan få sämre kompensation om han får återfall i den sjukdom som ligger till grund för livräntan än om han insjuknar i annan sjukdom. Motionärerna finner detta otillfredsställande, eftersom inkomstbortfallet blir lika stort oberoende av sjukdomens art.

Även om vissa principiella skäl kan anföras till stöd för att livränta och sjukpenning inte samtidigt skall utgå på grund av samma arbetsskada, delar kommittén i huvudsak motionärernas uppfattning att nuvarande bestämmelser icke ger nöjaktigt resultat. Av kommitténs principinställning i fråga om 100-procentig kompensation för inkomstförlust på grund av arbetsskada följer att en arbetsskadad, som ånyo blir sjuk på grund av arbetsskadan och därigenom går miste om inkomst som han förvärvar genom sin restarbetsförmåga, skall få ersättning från arbetsskadeförsäkringen även för denna förlust. Ur administrativ och lagteknisk synpunkt har kommittén funnit den lämpligaste lösningen av denna ersättningsfråga vara att livräntan fortsätter att utgå och kompletteras med sjukpenning från arbetsskadeförsäkringen beräknad på den sjukpenninggrundande inkomst som finns fastställd för restarbetsförmågan och som också gäller för beräkning av sjukpenning vid annan sjukdom. Om livräntetagaren inte är sjukpenningförsäkrad vid recidivets början, skall sjukpenningen grundas på den inkomst som skulle ha utgjort sjukpenninggrundande inkomst för honom om han varit sjukpenningförsäkrad. Kommittén har inte funnit det nödvändigt att reglera vad nu sagts genom en särskild bestämmelse i 7 §. Bestämmelserna i 1 och 2 punkterna om beräkning av sjukpenningunderlag bör kunna tillämpas även i recidivfall. Med "arbetsskadan" skall därvid avses sjukdomsrecidivet.

Enligt huvudprincipen skall den sjukpenninggrundande inkomsten utgöra sjukpenningunderlaget vid beräkning av sjukpenning efter samordningstiden. I paragrafens andra stycke föreskrivs att även viss annan inkomst skall inräknas i sjukpenningunderlaget. De inkomster som här avses framgår närmare av 4 kap. 8 §.

Enligt 30 § YFL kan sjukpenning till utländsk medborgare, som inte är bosatt här i riket, bytas ut av RFV med vederbörandes samtycke mot ett engångsbelopp motsvarande högst 50 och minst 20 % av ersättningens kapitalvärde. Något sådant utbyte har enligt vad som inhämtats från RFV aldrig ägt rum. Då motivet för bestämmelsen också kan ifrågasättas har bestämmelsen inte förts över till den nya lagen. Utländsk medborgare blir härigenom likabehandlad med svensk medborgare.

9 §

Denna paragraf som saknar motsvarighet i YFL innehåller bestämmelser om vilka former av läkarvård och tandvård som skall ersättas.

Den allmänna sjukförsäkringen ersätter efter lagändringar åren 1973 och 1974 endast vård hos sådan privatpraktiserande läkare eller tandläkare som är ansluten till försäkringen. Anslutningen av läkare och tandläkare är nästan total men alltjämt finns det läkare och tandläkare som är verksamma utanför försäkringen.

Några medicinska eller odontologiska skäl för att vård i arbetsskadefallen skall sökas hos läkare eller tandläkare som står utanför den allmänna försäkringen torde inte föreligga. All vård bör kunna ges av läkare och tandläkare som är anslutna till försäkringen. Kommittén föreslår därför i överensstämmelse med 2 kap. 2 och 3 §§ AFL en bestämmelse av innebörd att ersättning för arbetsskada endast ges när vården lämnats inom den offentliga vården eller av läkare eller tandläkare som är ansluten till den allmänna sjukförsäkringen.

10 §

Bestämmelser rörande ersättning för resekostnader i samband med vård som nu finns i 11 och 12 §§ YFL har sammanförts i denna paragraf. Ersättning för resekostnader i samband med utprovande och anskaffande av särskilda hjälpmedel har i praxis ansetts kunna utges från yrkesskadeförsäkringen. Denna praxis har blivit lagfäst i förevarande paragraf. Härigenom kommer arbetsskadeförsäkringen att överensstämma med sjukförsäkringens motsvarande bestämmelser i dessas lydelse fr. o. m. den 1 januari 1976.

4 kap. Ersättning vid bestående nedsättning av arbetsförmågan

1 §

Då det akuta sjukdomstillståndet upphört skall livränta avlösa sjukpenning såsom ersättning för inkomstförlust. Beträffande tidpunkten när sjukdomstillståndet skall anses upphöra föreslås ingen ändring av nuvarande praxis

(se 6.1.2). Det basbelopp som avses i paragrafen är basbeloppet vid den tidpunkt från vilken livränta i princip skall utgå.

Såsom framgår av motiveringen till 3 kap. 7 § föreslår kommittén inte någon motsvarighet till regeln i 16 § första stycket andra punkten YFL att livränta inte skall utgå då den försäkrade på grund av sjukdomsrecidiv uppbär sjukpenning. Livräntan skall alltså inte upphöra vid recidiv utan utgå såsom vid annan sjukdom.

2 §

Denna paragraf anger principen för livräntans bestämmande och ersätter delar av 16 § YFL. Innehållet har kommenterats i den allmänna motiveringen under 6.2.9. Hur livräntan skall beräknas om den försäkrades inkomst överstiger maximigränsen för livränteunderlaget (7.5 gånger basbeloppet) framgår av exempel under 6.2.10.

3 §

I denna paragraf kommer arbetsskadeförsäkringens ekonomiska invaliditetsbegrepp till uttryck. Samma principer för invaliditetsbedömningen som gäller inom den allmänna försäkringen skall gälla inom arbetsskadeförsäkringen. Paragrafen har därför utformats i nära anslutning till bestämmelserna i 7 kap. 3 § AFL. Olikheterna beträffande formuleringen av de båda bestämmelserna betingas av redaktionella skäl. Med utbildning avses även omskolning och annan liknande åtgärd.

4 §

Paragrafen har behandlats utförligt i kap. 7. Det livräntebelopp som skall läggas till grund för den 65-procentiga garantiregeln i andra stycket är den försäkrades bruttolivränta, dvs. livränta före den i 6 kap. 1 § föreskrivna samordningen. Skulle ålderspensionen inte nå upp till denna garantinivå skall arbetsskadeförsäkringen täcka skillnaden.

5–6 §§

5 § innehåller huvudregeln om livränteunderlag för den som är sjukpenningförsäkrad enligt 3 kap. AFL då skadan inträffar. I 6 § finns motsvarande bestämmelse för den som inte är sjukpenningförsäkrad vid nämnda tidpunkt. Beträffande innehållet får kommittén hänvisa till den allmänna motiveringen under 6.2.9.

7 §

Paragrafen syftar i första hand på sådana fall där den försäkrade utsatts för skadlig inverkan i arbetet och lång tid förflutit innan skadan visat sig. Om den försäkrades sjukpenninggrundande inkomst vid den tidpunkt då livräntan skall utgå minskat eller rent av upphört på grund av att hans

arbetsförmåga avtagit, bör enligt kommitténs mening möjlighet finnas att bestämma livräntan på grundval av den högre inkomst som kan befinnas skälig. För att så skall ske bör dock krävas att det föreligger särskilda skäl.

8 §

Den inkomst som ligger till grund för tilläggspensionen enligt AFL motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete (11 kap. 5 § AFL). Enligt 11 kap. 7 § AFL kan den försäkrade göra undantag från försäkringen för tilläggspension såvitt avser sistnämnda inkomst. Undantagandet medför att denna inkomst enligt 3 kap. 2 § AFL inte skall beaktas vid fastställande av sjukpenninggrundande inkomst. Den skulle således inte heller kunna ingå i livränteunderlaget. Kommittén anser emellertid att, eftersom syftet med arbetsskadeförsäkringens sjukpennings- och livränteförmåner är att gottgöra den skadade för genom arbetsskadan uppkommen inkomstförlust, bör all till arbetsförmågans nedsättning hänförlig inkomstförlust ersättas av arbetsskadeförsäkringen. I paragrafen föreslås därför att även sådan inkomst för vilken undantag gjorts enligt 11 kap. 7 § AFL skall medräknas i livränteunderlaget. Genom 3 kap. 7 § äger detta motsvarande tillämpning vid beräkning av sjukpenning.

Enligt 9 § andra stycket YFL skall vid beräkning av den årliga arbetsförtjänsten hushållsarbete i hemmet likställas med förvärvsarbete efter vad som prövas skäligt om hushållsarbetet hindrat försäkrad från att utföra förvärvsarbete i full utsträckning. Mot bakgrunden av samhällsutvecklingen efter YFL:s tillkomst, inte minst på arbetsmarknadsområdet, och då bestämmelsen hittills saknat större betydelse har den inte förts över till den nya lagen.

Det kan nämnas att regler motsvarande vad som stadgas i 9 § andra stycket YFL angående värdet av förvärvsarbete för egen räkning och naturaförmåner finns i 3 kap. 2 § AFL som anger grunderna för beräkning av sjukpenninggrundande inkomst. Anledning saknas därför att överföra YFL:s regler härom till den nya lagen.

9–10 §§

Paragraferna ersätter 9 § tredje och fjärde styckena YFL och har behandlats under 6.2.11–12.

Liksom hittills skall livränteunderlaget för studerande under den beräknade studietiden utgöras av den inkomst han sannolikt skulle ha fått om han avbrutit studierna vid tiden för skadans inträffande och börjat förvärvsarbeta. Sakliga nyheter är garantiregeln i 10 § andra stycket samt bestämmelsen att livränteunderlaget för tid efter utbildningstidens slut skall utgöras av den inkomst av förvärvsarbete som den studerande då sannolikt skulle ha haft om skadan ej inträffat. Det ligger i sakens natur att sistnämnda regel skall tillämpas endast om livränteunderlaget därigenom blir högre.

Följande exempel avser att belysa tillämpningen av bestämmelserna. Den försäkrades utbildning beräknas vara avslutad då han fyllt 19 år. Han drabbas av arbetsskada vid 18 års ålder. Under den beräknade studietiden skall liv-

ränteunderlaget motsvara den inkomst han normalt skulle kunnat förvärva om han avbrutit studierna vid tiden för skadan och förvärvsarbetat i stället för att studera. Vid den beräknade studietidens slut skall livränteunderlaget, om det därigenom blir högre, motsvara den förvärvsinkomst som den försäkrade med hänsyn till den avslutade utbildningen sannolikt skulle ha haft om han inte skadats. Den försäkrade är då 19 år. Då han fyller 21 år skall livränteunderlaget räknas upp så att det för tiden mellan 21 och 25 års ålder utgörs av den sannolika inkomsten vid 21 års ålder. Motsvarande uppräkning skall ske då den försäkrade fyller 25 år. Härigenom kan livränteunderlaget bättre anpassas till den försäkrades sannolika inkomst om skadan ej inträffat. Vid beräkningen måste dock beaktas de minimibelopp som anges i 10 § andra stycket.

11 §

Här anges maximigränsen för livränteunderlaget. Gränsen har höjts från 5 till 7,5 gånger basbeloppet. Någon motsvarighet till nuvarande reduceringsregler i 16 § YFL för beräkning av ersättningsunderlaget har inte medtagits som en följd av den 100-procentiga kompensationsnivån. Beträffande motiveringen hänvisas till avsnitt 6.2.10.

12 §

Enligt 30 § YFL kan livränta och sjukpenning till utländsk medborgare, som inte är bosatt i riket, under vissa förutsättningar bytas ut mot engångsbelopp. På skäl som anförts i specialmotiveringen till 3 kap. 6–8 §§ föreslås att bestämmelsen inte skall föras över till den nya lagen.

13 §

Paragrafen ersätter 35 § andra stycket YFL. Utöver vad som anförts i den allmänna motiveringen under 6.2.5 vill kommittén erinra om att omprövning skall kunna äga rum även då livränta eller del därav bytts ut mot engångsbelopp. Omprövning skall därvid endast kunna ske i höjande riktning. Ytterligare ersättning skall alltså kunna utgå om ändring av betydelse skett i de förhållanden som var avgörande för livräntebeslutet. Denna kompletterande ersättning torde normalt fastställas som ett nytt engångsbelopp. Undantagsvis kan det dock tänkas att ersättningen hellre bör bestämmas som livränta.

5 kap. Ersättning vid dödsfall

1 §

Paragrafen motsvarar 19 § YFL. Som framgått av den allmänna motiveringen föreslår kommittén höjning av begravningshjälpen från 20 till 30 % av basbeloppet och en anknytning av hjälpen till det vid dödsfallet gällande basbeloppet.

2 §

I denna paragraf redovisas vad som skall ligga till grund för beräkning av efterlevandelivränta.

Om en person som uppbär hel livränta till följd av arbetsskada senare avlider till följd av skadan, skall till grund för beräkning av efterlevandelivränta läggas den avlidnes livränta vid tidpunkten för dödsfallet.

Vanligast torde vara att dödsfall till följd av en skada inträffar innan livränta börjat uppbäras i anledning av skadan. I sådant fall skall underlaget för beräkning av efterlevandelivränta utgöras av den livränta som den avlidne skulle fått vid förlust av arbetsförmågan.

Nu nämnda livränteunderlag kommer i enlighet med bestämmelserna i 4 kap. i de flesta fall att utgöras av den avlidnes sjukpenninggrundande inkomst. I vissa fall kan den sjukpenninggrundande inkomsten vara lägre än den avlidnes inkomst av förvärvsarbete till följd av försummad anmälan om inkomständring till försäkringskassa eller ännu inte utlupen karenstid (30 dagar) efter fullgjord anmälan. Kommittén har inte funnit det rimligt att detta förhållande undantagslöst skall medföra att efterlevandelivräntorna bestäms i förhållande till den lägre inkomsten. Om skäl föreligger till det skall därför efterlevandelivränta kunna beräknas med ledning av den aktuella högre förvärvsinkomsten. En regel härom är intagen i andra stycket sista punkten.

Bestämmelserna i tredje stycket motsvarar 9 § femte stycket YFL.

Har en person tidigare i livet drabbats av en arbetsskada för vilken en partiell pension, livränta eller någon annan ersättning utgår och drabbas han sedan av en ny arbetsskada som medför döden, förlorar familjen såväl den partiella pensionen m. m. som försörjarinkomsten. Var pensionen hög och den avlidnes arbetsförtjänst låg blir kompensationen liten, om efterlevandelivräntan bestäms enbart efter arbetsförtjänsten. Ofta har en yrkesskada inte motsvarats av någon faktisk inkomstminskning. Man har då inte funnit skäligt att höja inkomsten vid bestämmandet av efterlevandelivränta. Har yrkesskadan å andra sidan medfört en inte obetydlig inkomstminskning, har arbetsinkomsten ökats efter skälighetsbedömning med hela eller viss del av den partiella pensionen. Det kan förefalla som om något utrymme för den nuvarande principen med skälighetsbedömning inte skulle finnas i fortsättningen, eftersom övergången till det ekonomiska invaliditetsbegreppet innebär överensstämmelse mellan inkomstbortfall och livränta. Emellertid kan fall tänkas då ersättning på grund av tidigare arbetsskada inte bör inräknas i underlaget för efterlevandelivränta, t. ex. då en privat förtidspension vid dödsfallet avlöses av en motsvarande privat efterlevandepension. Innehållet i YFL:s regel har därför överförts oförändrat till den nya lagen. Med uttrycket "annan ersättning" avser kommittén endast sådan ersättning som trätt i stället för arbetsinkomst.

De belopp som här föreslagits skola läggas till grund för livränta till efterlevande får aldrig överstiga 7,5 gånger det basbelopp som gällde vid tiden för dödsfallet.

3 §

I denna paragraf regleras i vilka fall änka i fortsättningen skall ha rätt till efterlevandelivränta. Bestämmelsen överensstämmer till sitt innehåll med 8 kap. 1 § AFL om rätt till änkepension inom folkpensioneringen. Den innebär att efterlevandelivränta till änka skall utgå dels om hon har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under 16 år, som vid den försäkrades död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan, dels om hon uppnått 36 års ålder vid mannens död. Något minimikrav på äktenskapets längd för att änka som fyllt 36 år skall få rätt till efterlevandelivränta har inte ansetts böra uppställas.

Uttrycken "stadigvarande sammanbor" och "stadigvarande vistas" bör ges samma innebörd som inom den allmänna pensioneringen. Om ett barn under ferierna bor i hemmet, bör inte den omständigheten att det under övrig del av året vistas på annan ort för skolgång anses medföra att kravet på stadigvarande vistelse i hemmet inte är uppfyllt. Detta gäller även t. ex. döva, blinda, vanföra och psykiskt utvecklingsstörda barn som åtnjuter särskild undervisning. Om barnet är varaktigt omhändertaget för vård på institution eller i fosterhem, bör man däremot inte anse att barnet stadigvarande vistas i hemmet. Barns tillfälliga vistelse på exempelvis sjukhus eller barnhem eller i enskilt hem skall inte påverka rätten till änkelivränta.

4 §

Paragrafen reglerar änkelivräntans belopp. I andra stycket har den i den allmänna motiveringen beskrivna avtrappningsregeln med femtondelar tagits in. Regeln har utformats efter mönster av 8 kap. 4 § AFL.

5 §

Om änkan ingår äktenskap eller under avsevärd tid sammanlever med man under äktenskapsliknande förhållanden förlorar hon enligt denna paragraf sin rätt till änkelivränta. Bestämmelser härom finns f. n. i 20 § första och tredje styckena YFL.

Efter mönster av motsvarande bestämmelse i 8 kap. 3 § och 14 kap. 2 § AFL har i andra punkten av paragrafen förts in en bestämmelse att, om det nya äktenskapet upplöses eller sammanlevnaden upphör inom fem år, livräntan skall börja utgå på nytt. Vid bestämmandet av livräntans belopp får man självfallet beakta sådana omständigheter som inträffat under den tid livräntan varit indragen, t. ex. att änkan inte längre har barn under 16 år i hemmet.

Vad gäller sammanlevande med annan man skall femårsperioden börja löpa först fr. o. m. den tidpunkt då sammanlevnad sedan avsevärd tid kan anses föreligga enligt gällande praxis, dvs. omkring två år.

Den nuvarande bestämmelsen i 20 § sista stycket YFL, som ger änka och därmed jämställd kvinna rätt till ett engångsbelopp motsvarande tre årsbelopp av livräntan, om hon ingår nytt äktenskap före fyllda 60 år, föreslås utgå. Bestämmelsen tillkom i samband med införandet av OL år 1916. Såvitt kunnat utrönas infördes den under inflytande av utländsk rätt på området.

På kontinenten var det vid den tiden vanligt att änka som ingick nytt äktenskap fick ett engångsbelopp. Bestämmelsen kan knappast anses ha någon social funktion att fylla i dagens samhälle.

6 §

Denna paragraf har sin motsvarighet i 20 § andra stycket YFL. Kretsen av med änka jämställda kvinnor föreslås i stort sett böra behållas oförändrad. Eftersom trolovningsbegreppet numera utmönstrats ur familjelagstiftningen, har den nuvarande bestämmelsen som jämställer trolovad med änka, om hon hade eller haft barn med den avlidne eller var havande med barn till honom, slopats. I stället föreslås att regeln om trolovad skall göras tillämplig på varje kvinna som stadigvarande sammanbodde med den försäkrade vid dennes död.

Nuvarande praxis bör tjäna till ledning för paragrafens tolkning.

7 §

Paragrafen motsvarar delar av 20 § andra stycket YFL.

8 §

Paragrafen ersätter 20 § femte stycket YFL och reglerar frånskilds rätt till efterlevandelivränta. I paragrafen begränsas rätten till att omfatta endast frånskild hustru som i likhet med änka uppfyller vissa förutsättningar i fråga om ålder och sammanboende med barn under 16 år. Liksom hittills skall gälla att den avlidne varit skyldig att utge underhållsbidrag till hustrun. Livräntan får inte sättas högre än underhållsbidraget och inte heller överstiga vad som maximalt kan utgå till änka.

Av skäl som redovisats i den allmänna motiveringen har inte någon avtrappningsregel, motsvarande den som föreslås för änka i 4 § andra stycket, ansetts behövlig.

9–10 §§

Paragraferna reglerar barns rätt till efterlevandelivränta. De motsvarar 21 § YFL.

Till skillnad från nuvarande regler skall i fortsättningen barn utom äktenskap kunna uppbära livränta efter avliden även i det fall att den avlidne åtagit sig att utge underhållsbidrag i form av ett engångsbelopp. Förutsättningen för att livränta skall kunna utgå föreslås enligt 9 § andra stycket vara att livräntan beräknad på sätt följer av 10 § överstiger den livränta som engångsbeloppet motsvarar om en sådan köpts för engångsbeloppet. Bestämmelsen har utformats i överensstämmelse med 8 kap. 5 § AFL rörande barnpension.

Med eget barn likställs enligt YFL även makens barn i tidigare gifte eller utom äktenskap om barnet var under makens vårdnad. Däremot utgår inte livränta till sådant barn efter avliden kvinna med mindre än att barnet

genom hennes frånfälle saknar erforderligt underhåll. Detta innebär att om två personer ingår äktenskap och för med sig var sitt barn från tidigare äktenskap enbart det ena erhåller en ovillkorlig rätt till livränta då kvinnan avlider, nämligen det som kvinnan förde med sig i äktenskapet.

Kommittén finner det otillfredsställande att man i nu nämnda fall skall göra skillnad på barns rätt till efterlevandelivränta och föreslår därför att barnlivränta skall utgå villkorslöst oberoende av efter vem av makarna livräntan skall utgå.

11 §

Förälders rätt till efterlevandelivränta regleras f. n. i 22 § YFL. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i allt väsentligt gällande bestämmelser. Dock har maximeringen av livränta anpassats till det maximum kommittén föreslår i 10 § för barnlivränta.

12–14 §§

Paragraferna motsvarar 24 §, 20 § sjätte stycket resp. 23 § YFL.

6 kap. Särskilda bestämmelser om ersättning

1 §

Paragrafen innehåller de nya bestämmelserna om samordning mellan livränta och pension. Bestämmelserna har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen i anslutning till kap. 6 och 8, till vilka kommittén får hänvisa.

Samordning skall ske endast då livränta och pension utgör kompensation för samma inkomstbortfall. Denna princip uttrycks i lagtexten så att livränta skall utgå endast i den mån den överstiger pension som den försäkrade är berättigad till med anledning av arbetsskadan. Detta innebär för den försäkrades del att den pension som kan bli föremål för samordning är hans förtidspension. För efterlevande utgörs den samordningsbara pensionen av änke- eller barnpension. Ålderspension skall däremot i princip, bortsett från vad som följer av 4 kap. 4 §, inte samordnas med arbetsskadelivränta. I paragrafens andra stycke har emellertid av skäl, som anges i den allmänna motiveringen, intagits en undantagsregel av innehåll att efterlevandelivränta till änka eller med änka jämställd kvinna skall samordnas med henne tillkommande ålderspension från folkpensioneringen.

För äldre livräntor kommer de hittillsvarande samordningsbestämmelserna i 17 kap. 2 § AFL alltjämt att ha betydelse.

2 §

Utgående livräntor skall liksom nu är fallet vara värdesäkrade. I denna paragraf föreslås att fastställd livränta skall anknytas till basbeloppet och omräknas vid förändring av detta. Bestämmelsen har utformats efter mönster av 5 § lagen (1975:380) om delpensionsförsäkring. Den ersätter för arbets-

skadeförsäkringens del vad som för yrkesskadeförsäkringen och äldre försäkringar är intaget i lagen (1967:919) om värdesäkring av yrkesskadelivräntor m. m.

3 §

Denna paragraf har sin motsvarighet i 25 § YFL som innehåller bestämmelser om reducering av förmån från yrkesskadeförsäkringen då den ersättningsberättigade genom annan lag eller särskild författning eller avlönings- och pensionsbestämmelser eller arbetsgivarens egen utfästelse är tillförsäkrad annat understöd av motsvarande slag i anledning av yrkesskada.

Tidigare hade dessa bestämmelser stor betydelse framför allt för statsanställda. Införandet av det allmänna avlöningsavtalet för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) och tillkomsten av den allmänna försäkringen har medfört att stadgandet numera har mycket liten betydelse.

F. n. torde bestämmelserna framför allt tillämpas inom sjöfartsnäringen, där arbetsgivaren på grund av sjömanslagen är skyldig att utge ersättning vid sjukdom och skada.

Med hänsyn till den begränsade betydelse som bestämmelserna således har talar övervägande skäl enligt kommitténs mening för att den nya lagen inte bör betungas med en detaljreglering rörande ifrågavarande avräkningsmöjligheter. I stället föreslås att regeringen i särskild ordning får närmare föreskriva om sådan avräkning.

4 §

Paragrafen motsvarar 18 § YFL och avser att ge ekonomisk kompensation i sådana fall då en arbetstagare avhåller sig från arbete i syfte att förebygga att yrkesskada uppstår, återuppstår eller förvärras. Om han anmodats härtill av allmän försäkringskassa eller självmant gör det med kassans samtycke, har han rätt att under tiden uppbära skälig ersättning motsvarande högst hel sjukpenning.

Den föreslagna 100-procentiga kompensationen vid beräkning av sjukpenning bör gälla även i nu nämnda situationer. Detta gör att bestämmelsen torde komma att få större betydelse än hittills.

6–7 §§

De nuvarande preskriptionsbestämmelserna återfinns i 29 § YFL. Bestämmelserna är uttömmande och fordringsanspråk enligt YFL är inte därjämte underkastade reglerna om tioårig preskription i 1862 års preskriptionsförordning. Även om mer än tio år förflutit från den dag skadan inträffade eller från den dag ersättningsanspråk på grund av skadan senast bevakades skall alltså ersättning kunna utgå. Rätten till ersättning är dock begränsad till tiden såtillvida att sjukpenning och livränta inte utgår för längre tid tillbaka än två år räknat från dagen för framställningen. Framställning om begravningshjälp måste göras inom två år från dödsfallet och framställning om ersättning för sjukvårdskostnader m. m. inom två år från den dag då

den försäkrade haft utgiften.

Enligt kommitténs mening måste preskriptionsbestämmelser av liknande slag ingå i den nya lagen. En konsekvens skulle annars kunna bli att de allmänna reglerna om fordringspreskription blir tillämpliga för fordringsanspråk enligt arbetsskadeförsäkringslagen med risk för vissa försämringar för de försäkrade som följd. Ett förslag om förkortning av den tioåriga preskriptionstiden i vissa fall är f. ö. också under prövning i justitiedepartementet f. n. Det har emellertid visat sig att den nuvarande tvåårsfristen stundom lett till otillfredsställande resultat. Särskilt har detta gällt i sådana fall där orsakssambandet mellan skadlig inverkan och sjukdom blivit klarlagt först lång tid efter sjukdomens uppkomst. Kommittén anser därför att preskriptionstiden bör förlängas. Som en lämplig preskriptionstid föreslår kommittén sex år.

I 29 § andra stycket YFL ges en annan preskriptionsbestämmelse som tar sikte på av försäkringsgivaren beslutad ersättning. Sådan måste i princip lyftas av den försäkrade inom sex månader efter det han fått meddelande om ersättningen. Kommittén anser att denna fråga bör regleras på samma sätt inom arbetsskadeförsäkringen som inom den allmänna försäkringen. I 7 § lagförslaget har därför intagits en hänvisning till 20 kap. 5 § AFL. Även detta förslag innebär en förlängning av preskriptionstiden, nämligen till utgången av andra året efter det under vilket beloppet förfallit till betalning.

7 kap. Försäkringens finansiering

1–2 §§

Paragraferna överensstämmer med 38 § YFL, i dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1976.

Eftersom avgifterna är knutna till vad arbetsgivaren under året utgett till arbetstagare såsom lön eller naturaförmåner, kommer någon avgift som regel inte att erläggas för sådana studerande som jämlikt 1 kap. 2 § skall jämställas med arbetstagare. Liksom hittills får kostnaderna för dessa elevers tillhörighet till försäkringen täckas genom avgifterna från arbetsgivarkollektivet. I 3 § tredje stycket andra punkten YFL föreskrivs visserligen särskild avgiftsskyldighet för den genom vars försorg undervisningen anordnas men regeln har kommit att sakna betydelse i YFL:s nuvarande avgiftssystem.

3–4 §§

Dessa paragrafer överensstämmer i allt väsentligt med 39 resp. 41 § YFL. Vissa ändringar har gjorts till följd av att s. k. samfälld lagstiftning inte längre skall förekomma. Bestämmelser som enligt YFL skulle meddelas av regeringen med riksdagen skall numera meddelas av antingen riksdagen eller regeringen. Föreskrifter om avgifter ligger inom riksdagens primära lagområde och skall därför fastställas genom lag. Även uppbörd av socialförsäkringsavgifter skall regleras i lag. De i 4 § nämnda grunderna för fondförvaltning skall däremot fastställas av regeringen.

Den i 4 § andra stycket föreskrivna arbetsskadeförsäkringsfonden är inte avsedd att vara en ny fond vid sidan av den nuvarande yrkesskadeförsäkringsfonden. Den nya försäkringen har däremot ansetts motivera ett namnbyte.

8 kap. Övriga bestämmelser

1 §

Paragrafen motsvarar 31 och 32 §§ YFL. De i 32 § YFL intagna bestämmelserna om läkarintyg bör i fortsättningen meddelas i tillämpningsförordning; jfr kungörelsen (1968:595) angående anmälan om yrkesskada.

2 §

Paragrafen har utformats efter mönster av 1 § andra stycket nyssnämnda kungörelse (1968:595). Föreskrifterna som är utformade som bestämmelser om var anmälan om arbetsskada skall göras fungerar som forumregler.

Det bör åligga försäkringskassa att även utan anmälan utreda huruvida försäkrad eller försäkrads efterlevande har rätt till ersättning på grund av arbetsskada, om det av uppgifter som kassan har tillgängliga framgår att sådan ersättning kan komma i fråga.

3–4 §§

Föreskrifterna har hämtats från 20 kap. 8 resp. 9 § AFL.

8 §

Kommittén vill understryka vikten av att arbetsskadeärenden handläggs så snabbt som kan ske. Utdragen behandling av ersättningsärenden kan som tidigare framhållits leda till s. k. ersättningsneuroser. I de fall där slutligt beslut inte kan fattas på föreliggande material bör, om sannolika skäl för rätt till ersättning föreligger, interimistisk ersättning kunna utgå utan återbetalningsskyldighet för den försäkrade.

9 §

Hur pensionsdelegation skall vara sammansatt regleras i 18 kap. 20 § AFL. I samma kapitel ges också föreskrifter om beslutförhet, handläggningsordning m. m.

10 §

Bestämmelser om utbetalning av ersättning finns f. n. i 36 § YFL. Någon motsvarighet till dessa har inte tagits in i den nya lagen. Det får i stället ankomma på regeringen att meddela dylika föreskrifter.

12 §

I avvaktan på resultatet av utredningen rörande besvärsorganisationen inom socialförsäkringen m. m. får nuvarande besvärsordning tills vidare tillämpas.

Övergångsbestämmelserna

I överensstämmelse med gängse lagstiftningsprinciper på socialförsäkringsområdet föreslås att den nya lagstiftningen inte skall tillämpas på skadefall som inträffat före den nya lagens ikraftträdande. Om skadan orsakats av annan skadlig inverkan än olycksfall och den försäkrade inte varit utsatt för sådan inverkan efter ikraftträdandet, skall även skada som visar sig först därefter bedömas efter äldre lagstiftning. Kommittén har på den punkten utformat övergångsbestämmelserna efter förebild av 60 § YFL.

I detta sammanhang vill kommittén erinra om att det nu framlagda lagförslaget i och för sig aktualiserar förslag till upphävande eller ändring av bestämmelser i åtskilliga författningar. Samma bestämmelser kommer emellertid i stor utsträckning att beröras av de förslag som omfattas av kommitténs nästa utredningsetapp. Kommittén har därför inte funnit det ändamålsenligt att redan nu lägga fram några författningsförslag. Bland de författningar som berörs av den nya arbetsskadeförsäkringslagen märks bl. a. 4 kap. 5 § AFL (samordning med sjukförsäkringen), 11 kap. 2 och 3 §§ AFL, där bl. a. egenlivränta enligt den nya lagen skall göras pensionsgrundande i viss utsträckning, 17 kap. 2 § AFL (samordning med den allmänna pensioneringen), 1 § lagen (1959:552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension (samordning) samt lagen (1973:60) om handläggning av vissa ärenden angående ersättning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring m. m.

Enligt det framlagda förslaget till lag om arbetsskadeförsäkring skall alla arbetstagare utan undantag omfattas av lagen. Kommittén är medveten om att slopandet av nuvarande undantag i YFL kan medföra behov av översyn av reglerna om arbetsgivares skyldighet att erlägga arbetsgivaravgifter i 19 kap. 1 § AFL och andra författningar. Kommittén har emellertid inte ansett det ligga inom ramen för sitt uppdrag att närmare överväga om och i vilken utsträckning regleringen av dessa avgifter skall vara anknuten till bestämmelser om arbetsskadeförsäkringens tillämpningsområde.

11.2 Förslaget till förordning om arbetsskada framkallad av smitta

Beträffande denna förordning hänvisas till vad som anförs om smittsamma sjukdomar under 5.4.4.4.

Förordningen omfattar alla sjukdomar som upptagits i yrkessjukdomskungörelsens (1954:644) bestämmelser om genom smitta framkallade sjukdomar. Därutöver har sjukdomsförteckningen kompletterats med den s. k. sjukhussjukan (resistenta stafylokockinfektioner).

Den skyddade personkretsen har väsentligt utökats genom att var och

en, som i sitt arbete smittas vid behandling, vård eller omhändertagande av smittförande person eller vid omhänderhavande av smittförande djur eller material, får rätt till ersättning från arbetsskadeförsäkringen. Utöver sådan verksamhet som nu är skyddad genom yrkessjukdomskungörelsen åsyftas arbete inom exempelvis tandvården, socialvården och kriminalvården. Även andra yrkesgrupper som i sitt arbete kommer i kontakt med människor vid behandling eller omhändertagande av dem, t. ex. frisörer, kosmetologer och poliser, blir omfattade av skyddet. Exempel på yrkesgrupper som kan smittas vid omhänderhavande av smittförande djur eller material är djurskötare, lantarbetare, renhållningsarbetare och anställda vid tvättinrättningar.

En förutsättning för försäkringsskyddet är att kontakten med smittförande person, djur eller material ingår i den försäkrades arbetsuppgifter och är av sådan art att den kan bedömas som behandling, vård, omhändertagande eller omhänderhavande.

Statens offentliga utredningar 1975

Kronologisk förteckning

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
5. Bättre bosättning för flera. S.
6. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. U.
7. Framtida studerandehälsovård. U.
8. Utlandssvenskarnas rösträtt. Ju.
9. Individen och skolan. U.
10. Rörlig pensionsålder. S.
11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
12. Totalfinansiering. B.
13. Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. S.
14. Konstnärerna i samhället. U.
15. Kommunal rösträtt för invandrare. Kn.
16. Kriminalvårdens nämnder. Ju.
17. Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. B.
18. Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.
19. Konsumentskydd på låsområdet. H. (Utkommer hösten 1975)
20. Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. Ju.
21. Pensionsförsäkring. Fi.
22. Lag om allmänna handlingar. Ju.
23. JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. R.
24. Tre sociologiska rapporter. Ju.
25. À jour. Om journalistutbildning. U.
26. Forskningsråd. U.
27. Politisk propaganda på arbetsplatser. A.
28. Program för ljud och bild i utbildningen. U.
29. Medborgerliga fri- och rättigheter i vissa länder. Ju.
30. Barnens livsmiljö. S. (Utkommer hösten 1975)
31. Samhället och barns utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 1. S. (Utkommer hösten 1975)
32. Barns hälsa. Barnmiljöutredningens rapport 2. S. (Utkommer hösten 1975)
33. Barns uppfostran och utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 3. S.
34. Förskolan, skolan och fritiden. Barnmiljöutredningens rapport 4. S. (Utkommer hösten 1975)
35. Barnfamiljernas ekonomi. Barnmiljöutredningens rapport 5. S. (Utkommer hösten 1975)
36. Barnen och den fysiska miljön. Barnmiljöutredningens rapport 6. S.
37. Barn och föräldrars arbete. Barnmiljöutredningens rapport 7. S.
38. Barnkultur. Barnmiljöutredningens rapport 8. S.
39. Statsbidrag till kommunerna. Fi.
40. Trafikolyckor och statistik. K.
41. Kommunal demokrati. Kn.
42. Kommunal demokrati. Sammanfattning. Kn.
43. Kvinnor i statlig tjänst. Fi.
44. Etablering av miljöstörande industri. B.
45. Vidareutbildning i internationell marknadsföring. H.
46. Kommunal organisation och information. Kn.
47. Kollektivtrafik i tätort. K.
48. Kollektivtrafik i tätort. Bilagor. K.
49. Massmediegrundlag. Ju.
50. Internationella koncerner i industriländer. I.
51. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. B.
52. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. Bilagor. B.
53. Beskattning av realisationsvinster. Fi.
54. Fåmansbolag. Fi.
55. Bötesverkställighet. Ju.
56. Trafikbuller. Del II. Flygbuller. K.
57. Varuförsörjning i kristid. H.
58. Målet är jämställdhet. Ju.
59. Utbildning för vuxna. U.
60. Energiberedskap för kristid. H.
61. Energiberedskap för kristid. Bilagor. H.
62. Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. S.
63. Konsumentkreditlag m. m. Ju.
64. Språkresor. U.
65. Förfogandelagstiftningen. Fö.
66. Trafikpolitik – behov och möjligheter. K.
67. Utbildning i samspel. S.
68. Handikappanpassad kollektivtrafik. K.
69. Samhället och distributionen. H.
70. Samhället och distributionen. Bilagor om företag, anställda och hushåll. H.
71. Landstingens arkiv. Kn.
72. Distansundervisning. U.
73. Frivilligförsvarets förmåner. Fö.
74. Socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomster m. m. S.
75. Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen. Ju.
76. Handikappanpassad kollektivtrafik. Sammandrag ur SOU 1975:68 (svensk, engelsk och tysk version). K.
77. Allmän skatteflyktsklausul. Fi.
78. Svensk press. Pressens funktioner i samhället. Fi.
79. Svensk press. Statlig presspolitik. Fi.
80. Postens roll i tidningsdistributionen. K.
81. Farliga vrak. K.
82. Organisation för skyddat arbete. A.
83. Stålindustrins arbetsmiljö. I.
84. Ersättning vid arbetsskada. S.

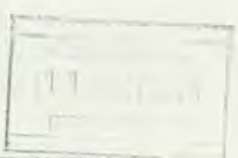

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Riksdagen

JO-ämbetet. Uppgifter och organisation. [23]

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]
Kriminalvårdens nämnder. [16]
Särskilda regler för handläggning av anmälan mot polisman. [20]
Lag om allmänna handlingar. [22]
Tre sociologiska rapporter. [24]
1973 års fri- och rättighetsutredning. 1. Medborgerliga fri- och rättigheter i vissa länder. [29] 2. Medborgerliga fri- och rättigheter. Regeringsformen. [75]
Massmediegrundlag. [49]
Bötesverkställighet. [55]
Målet är jämställdhet. [58]
Konsumentkreditlag m. m. [63]

Försvarsdepartementet

Förfogandelagstiftningen. [65]
Frivilligförsvarets förmåner [73]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]
Pensionskommittén. 1. Rörlig pensionsålder. [10] 2. Socialförsäkringsavgifter på uppdragsinkomster m. m. [74]
Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]
Barnmiljöutredningen. 1. Barnens livsmiljö. [30] (Utkommer hösten 1975) 2. Samhället och barns utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 1. [31] (Utkommer hösten 1975) 3. Barns hälsa. Barnmiljöutredningens rapport 2. [32] (Utkommer hösten 1975) 4. Barns uppfostran och utveckling. Barnmiljöutredningens rapport 3. [33] 5. Förskolan, skolan och fritiden. Barnmiljöutredningens rapport 4. [34] (Utkommer hösten 1975) 6. Barnfamiljernas ekonomi. Barnmiljöutredningens rapport 5. [35] (Utkommer hösten 1975) 7. Barnen och den fysiska miljön. Barnmiljöutredningens rapport 6. [36] 8. Barn och föräldrars arbete. Barnmiljöutredningens rapport 7. [37] 9. Barnkultur. Barnmiljöutredningens rapport 8. [38]
Förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar. [62]
Utbildning i samspel. [67]
Ersättning vid arbetsskada. [84]

Kommunikationsdepartementet

Trafikolyckor och statistik. [40]
Utredningen om kollektivtrafik i tätorter. 1. Kollektivtrafik i tätort. [47] 2. Kollektivtrafik i tätort. Bilagor. [48]
Trafikbuller. Del II. Flygbuller. [56]
Trafikpolitik – behov och möjligheter. [66]
HAKO-utredningen. 1. Handikappanpassad kollektivtrafik. [68] 2. Handikappanpassad kollektivtrafik. Sammandrag ur SOU 1975:68 (svensk, engelsk och tysk version). [76]
Postens roll i tidningsdistributionen. [80]
Farliga vrak. [81]

Finansdepartementet

1972 års pressutredning. 1. Svensk press. Tidningar i samverkan. [11] 2. Svensk press. Pressens funktioner i samhället. [78] 3. Svensk press. Statlig presspolitik. [79]
Pensionsförsäkring. [21]
Statsbidrag till kommunerna. [39]
Kvinnor i statlig tjänst. [43]
Beskattning av realisationsvinster. [53]
Fåmansbolag. [54]
Allmän skatteflyktsklausul. [77]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3. [4]
Utredningen om skolan, staten och kommunerna.
1. Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. [6] 2. Individen och skolan. [9]
Framtida studerandehälsovård. [7]
Konstnärerna i samhället. [14]
Å jour. Om journalistutbildning. [25]
Forskningsråd. [26]
Program för ljud och bild i utbildningen. [28]
Utbildning för vuxna. [59]
Språkresor. [64]
Distansundervisning. [72]

Handelsdepartementet

Konsumentskydd på låsområdet. [19] (Utkommer hösten 1975)
Vidareutbildning i internationell marknadsföring. [45]
Varuförsörjning i kristid. [57]
Energiberedskapsutredningen. 1. Energiberedskap för kristid. [60] 2. Energiberedskap för kristid. Bilagor. [61]
Distributionsutredningen. 1. Samhället och distributionen. [69] 2. Samhället och distributionen. Bilagor om företag, anställda och hushåll. [70]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]
Politisk propaganda på arbetsplatser. [27]
Organisation för skyddat arbete. [82]

Bostadsdepartementet

Totalfinansiering. [12]
Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]
Etablering av miljöstörande industri. [44]
Boende- och bostadsfinansieringsutredningarna. 1. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. [51] 2. Bostadsförsörjning och bostadsbidrag. Bilagor. [52]

Industridepartementet

Internationella koncerner i industriländer. [50]
Stålindustrins arbetsmiljö. [83]

Kommundepartementet

Kommunal rösträtt för invandrare. [15]
Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]
Utredningen om den kommunala demokratin. 1. Kommunal demokrati. [41] 2. Kommunal demokrati. Sammanfattning. [42] 3. Kommunal organisation och information. [46]
Landstingens arkiv. [71]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

Nordisk utredningsserie (Nu) 1975

Kronologisk förteckning

1. Nordisk överenskommelse om förmåner vid sjukdom, havandeskap och barnsbörd
2. Peruskoulu pohjoismaissa
3. Litteratur om nordiskt samarbete
4. Nordisk kommunal rösträtt och valbarhet
5. Bötesstraffet
6. NordicCooperation for Tourism. Proposals for Action
7. Voksenopplæring i de nordiske land. En konferanserapport
8. Oversikt over forsknings- og utviklingsarbeid som gjelder engelskundervisningen i de nordiske land – 1974
9. Fort- och vidareutbildning för teaterarbetare
10. Nordisk samarbeid om billedkunst
11. STINA. Arbetsrapport, allmän del
12. STINA. Arbetsrapport, bilagor
13. Turistkonferens
14. Langtidsbedømmelse for det allmennkulturelle område
15. Førskole og skole i samvirke
16. Nordisk kontaktmandsseminar i Århus
17. Fotografisk kemi
18. Arbetsmiljöfrågor. Seminarium i Porsgrunn
19. Industriellt samarbete i Norden. Journalistseminarium i Århus

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

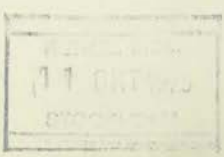

ISBN 91-38-02481-0